

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK AÇIDAN
KIBRIS SORUNU
(1960–1983)

Mehmet BELEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMANI

DOÇ. DR. OKAN YEŞİLOT

GEBZE
2010

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK AÇIDAN
KIBRIS SORUNU
(1960–1983)

Mehmet BELEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMANI

DOÇ. DR. OKAN YEŞİLOT

GEBZE
2010

YÜKSEK LİSANS TEZİ JÜRİ ONAY SAYFASI

G.Y.T.E. Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve ..... sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
..... tarihinde tez savunma sınavı yapılan Mehmet BELEN'in tez çalışması
Strateji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE
(TEZ DANIŞMANI) :

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

G.Y.T.E. Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../2010 tarih ve ...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜŞTEREK JÜRİ RAPORU

I. ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

ADI VE SOYADI	
NUMARASI	
ANABİLİM DALI	
DANIŞMANI	
PROGRAMI	☐ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
TEZİN ADI	

II. TOPLANTI BİLGİLERİ

İLGİ: GYTE Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ...../...../20... tarih ve ...../..... Sayılı Yönetim Kurulu Kararı

TOPLANTI TARİHİ:

SAATİ: .....

TOPLANTI YERİ:

III. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

- Kişisel raporların tartışılması sonucunda savunmaya değer bulunan ve aday tarafından başarıyla savunulan tezin **KABUL EDİLMESİNE**
- Kişisel raporların tartışılması sonucunda tezin **DÜZELTİLDİKTEN** sonra savunulmasına
- Kişisel raporların tartışılması sonucunda savunmaya değer bulunmayan tezin **REDDİLMESİNE**

OY BİRLİĞİ OY ÇOKLUĞU ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÖZET

TEZİN BAŞLIĞI: Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Kıbrıs Sorunu (1960–1983)

YAZAR ADI : Mehmet BELEN

Kıbrıs Ada'sının coğrafi konumu, Ada'yı tarih boyunca büyük devletlerin ilgi odağı yapmıştır. Akdeniz'e hâkim olmak isteyen güçler Ada üzerinde egemenlik kurmaya çalışmışlardır. Bu yüzden Ada'da yönetim birçok kez el değiştirmiştir. Ada 1571 yılından 1918 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde bulunmuştur. Ada'nın Türkiye ile olan tarihsel bağları bu yıllara dayanmaktadır. 1918 yılında ise İngiltere tarafından işgal edilmiştir. Lozan Antlaşması ile Ada üzerindeki haklar İngiltere'ye devredilmiştir.

Yunanistan'ın Kıbrıs Ada'sını kendine bağlamak ve Büyük Yunanistan'ı kurmak için yıllardır gayret göstermektedir. Tarihsel sürecin incelenmesi sonucunda, Kıbrıs sorunun yaratan en önemli etkenin Yunanistan'ın Megalo Idea'sı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tarihsel bağlarla birbirimize bağlı olduğumuz Kıbrıs Türkü'nün yıllardır çektiği acılara son verilme çabası Türkiye ile Ada'da yaşayan vatandaşlarımızı daha da yakınlaştırmıştır. Bu yüzden gerek Kıbrıslı Türklerin özgür ve bağımsız yaşamalarının sağlanması gerekse Ada'nın statüsünün Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından önemi; Kıbrıs sorununu Türkiye'nin en önemli dış politika sorunu yapmaktadır.

Buna ilave olarak bu bölgeye hâkim olmak isteyen ülkeler dün olduğu gibi bugün de Ada ile yakından ilgilenmektedirler. Bu yakın ilgi dış aktörleri de Kıbrıs sorunun bir parçası haline getirmektedir.

SUMMARY

THESIS OF TITLE: The Cyprus Problem in the Geopolitical and Geostrategic Context (1960–1983)

AUTHOR: Mehmet BELEN

The geographical location of the Cyprus Island has historically made it a center of attention for the great powers. The powers which aspired to be dominant in the Mediterranean Sea often tried to seize the Island. Therefore, the government of the Island has changed hands many times. The Island was under Ottoman control from 1571 to 1918. The historical links of the Island with Turkey are based on those years. In 1918, the Island was occupied by the Great Britain. With the Treaty of Lausanne, all rights over the Island were transferred to Great Britain.

Greece has been trying for years to link Cyprus with her and establish “The Great Greece.” As a result of the analysis of the historical process, it is seen that the most important factor that creates “The Cyprus Problem” has been the “Megalo Idea” of Greece.

The Turks in Turkey and the Cypriots Turks have historical ties, and the efforts in order to end the sufferings that the Cyprus Turks were subjected to for years made Turkey and the Cypriot Turks even closer. Therefore, both the need to provide a free and independent living for the Cypriot Turks and the importance of the status of the island for Turkey’s national security make The Cyprus Problem the most important foreign policy issue for Turkey.

In addition to this, just as it was throughout the history, the countries that want to dominate this region pay close attention to the Island and its eventual status. This close attention makes those external actors a part of the Cyprus problem as well.

TEŞEKKÜRLER

Öncelikle tez çalışmam süresince, bana yol gösteren, beni teşvik eden, yardımlarını ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen değerli danışmanım Sayın Doç.Dr. Okan YEŞİLOT'a, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Strateji Bölümü hocalarına teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, bu yoğun çalışma süresince manevi desteğini benden esirgemeyen sevgili eşim Melek BELEN'e sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet BELEN

2010

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY	ii
TEŞEKKÜRLER	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1
1. KIBRIS'IN TARİHİ	4
1.1. Kıbrıs Sözü'nün Kaynağı	4
1.2. Kıbrıs Adası'nın Coğrafi Konumu	4
1.3. Kıbrıs'ın Jeostratejik Önemi	5
1.3.1. Kıbrıs'ın Türkiye Açısından Jeostratejik Önemi	7
1.3.2. Kıbrıs'ın Yunanistan Açısından Jeostratejik Önemi	8
1.4. Kıbrıs'ın Osmanlı Hâkimiyetinden Önceki Tarihi	9
1.5. Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs	12
1.5.1. Kıbrıs Ada'sının Fethi	12
1.5.2. Kıbrıs'ta Türk Hâkimiyeti (1571-1878)	14
1.6. İngiliz İdaresinde Kıbrıs	15
1.6.1. 1878-1914 Tarihleri Arasında Ada'daki Durum	16
1.6.2. 1914-1960 Tarihleri Arasında Ada'daki Durum	17
1.6.2.1. 1931 İsyanı	19
1.6.2.2. 1950 Plesibiti	20
1.6.2.3. Kıbrıs Sorunun Uluslararası Boyut Kazanması	20
1.7. Enosis ve Megola Idea	23
2. KIBRIS CUMHURİYETİ DÖNEMİ	27
2.1. Londra ve Zürih Antlaşmaları	27
2.2. Kanlı Noel Olaylarına Kadar Ada'da Yaşananlar (1960-1963)	28
2.2.1. Rumların Gerçek Niyetlerinin Ortaya Çıkması	28
2.2.2. Bağımsız Belediyeler Sorunu	30
2.2.3. Anayasa Değişikliği Teklifi	31

2.3. Türkleri İmha Planı ve Kanlı Noel Olayları	32
2.3.1. Akritas Planı	32
2.3.2. 1963 Yılı Kanlı Noel Olayları	34
2.3.3. Londra Konferansı	38
2.4. 1963-1964 Olayları ve Erenköy Saldırıları	41
2.4.1. BM'in 186 Sayılı Kararı (4 Mart 1964)	41
2.4.2. BM Kararı Sonrası Ada'daki Gelişmeler	43
2.4.3. Johnson Mektubu ve İnönü'nün Cevabı	44
2.4.4. Erenköy Saldırısı	48
2.4.5. Saldırıların Basındaki Yansımaları	51
2.5. 1967 Buhranı ve Barış Harekâtına Giden Süreç	53
2.5.1. 1967 Buhranı Öncesi Yaşananlar	53
2.5.2.1. Keşan ve Dedeoğaç Görüşmeleri	55
2.5.3.2. Denктаş Meselesi	56
2.5.2. Geçitkale ve Boğaziçi Olayları	57
2.5.3. Türkiye-Yunanistan Arasında Yapılan Anlaşma	61
2.5.4. Barış Harekâtına Giden Süreç	64
3. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE SONRASI KIBRIS SORUNU	67
3.1. I. Kıbrıs Barış Harekâtı	67
3.1.1. 15 Temmuz 1974 Darbesi	67
3.1.2. I.Kıbrıs Barış Harekâtı	69
3.1.3. Ateşkes Sonrası Kıbrıs'ta Durum	71
3.2. Cenevre Konferansları	74
3.2.1. Birinci Cenevre Konferansı	74
3.2.2. İkinci Cenevre Konferansı	79
3.3. II. Kıbrıs Barış Harekâtı	82
3.4. Kıbrıslı Türklere Karşı Yapılan Toplu Katliamlar	86
3.4.1. Atlılar Katliamı	86
3.4.2. Muratağa ve Sandallar Katliamı	87
3.4.3. Taşkent Katliamı	88
3.5. Barış Harekâtı'na Karşı Yaklaşımlar	89
3.5.1. SSCB'nin Harekâta Olan Yaklaşımı	90

3.5.2. ABD'nin Harekâta Olan Yaklaşımı	92
3.6. Barış Harekâtı'nın Sonuçları ve Sonrası Gelişmeler	95
3.6.1. Rum Tarafı İle Görüşmelerin Yeniden Başlaması	97
3.6.2. Denктаş-Kyprianou Anlaşması (Doruk Anlaşması)	100
3.7. Bağımsızlığa Giden Süreç ve KKTC'nin Kurulması	103
SONUÇ	107
KAYNAKÇA	110
EKLER	118
Ek-1 Osmanlı-İngiliz Savunma Antlaşması (4 Haziran 1878)	119
Ek-2 Osmanlı-İngiliz Ek Protokolü (1 Temmuz 1878)	120
Ek-3 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna İlişkin Antlaşma	121
Ek-4 ABD Başkanı Lyndon B. Johnson'ın Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye Mektubu (5 Haziran 1964)	132
Ek-5 T.C. Başbakanı İsmet İnönü'nün ABD Başkanı Lydon B. Johnson'a Cevabı (13 Haziran 1964)	136
Ek-6 Makarios'un Gizikis'e Gönderdiği Mektup	145
Ek-7 BM Genel Kurulu'nun 3212 Sayılı Kararı (1 Kasım 1974)	150
Ek-8 BM Güvenlik Konseyi'nin 367 Sayılı Kararı (12 Mart 1975)	152
Ek-9 KKTC'nin Kuruluş Bildirgesi (15 Kasım 1983)	154
Ek-10 BM Güvenlik Konseyi'nin 541 Sayılı Kararı (17 Kasım 1983)	156
Ek-11 BM Güvenlik Konseyi'nin 550 Sayılı Kararı (11 Mayıs 1984)	158
Ek-12 Kıbrıs'ın Kronolojisi (1983'e Kadar)	160

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı geçen eser
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
DP	Demokrat Parti
Ed.	Editör
EOKA	Ethnike Organosis Kypriotikes Apelentberoseos (Kıbrıs Savaşçılarının Ulusal Örgütü)
KATAK	Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu)
KTFD	Kıbrıs Türk Federe Devleti
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Paktı Örgütü)
s.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
t.y.	Tarihi yazmıyor
TMT	Türk Mukamevet Teşkilatı
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TTK	Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kendine özgü çok özel bir durumu bulunmaktadır. Bu bu özel durumunu anlayabilmek için, Kıbrıslı Türklerin Ada'ya ilk geldikleri zamandan bugüne kadar geçen süreçte yaşadıklarına değinmek uygun olacaktır.

Kıbrıs Ada'sı Doğu Akdeniz'deki stratejik konumu sebebiyle tarih boyunca pek çok milletin egemenlik mücadelelerine sahne olmuştur. 1571 yılında Osmanlı idaresine geçen Ada 1878'de İngiltere tarafından, Osmanlı İmparatorluğu'na destek vermek karşılığında sadece askeri ve stratejik sebeplerle kullanılmak ve Osmanlı Devleti'ne vergi ödemeye devam etmek kaydıyla kiralanmıştır. Bu kiralama, Osmanlı'nın Ada üzerinde önemli ölçüde güç kaybetmesine yol açarken, Osmanlı İmparatorluğu'ndan 1829 yılında bağımsızlığını kazanan Yunanistan'ın Büyük Yunanistan (Megalo Idea), hedefleri çerçevesinde Ada'da egemenlik kurma çalışmalarını baslatmasına da zemin hazırlamıştır.

Ada'nın nüfusu, Yunanistan'dan gelen göçler sebebiyle yıllar geçtikçe Rum ağırlıklı bir hale gelmiştir. 1925 yılında İngiltere Ada'yı resmen kolonisi ilan etmiş ancak dünyada koloni döneminin kapanması, sömürge ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamasıyla, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar Ada'yı Yunanistan'a bağlama (Enosis) çalışmalarını artırmış, Ada'nın Yunanistan'a bağlanması için uluslararası alanda faaliyetlerini hızlandırmışlardır. Fakat 1960 yılında, bölgedeki dengeleri göz önünde tutan bir anlaşma imzalanmış, Kıbrıslı Türk ve Rumların ortağı olduğu, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin Garantör Devlet olarak belirlendiği Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması, Ada'daki Rumların Enosis çalışmalarını durdurmamış, aksine hızlandırmıştır. Sonuç olarak zaten zorlamalar ve dayatmalarla kurulan cumhuriyet sadece üç yıl yaşayabilmiştir.

1963-1974 yılları arası Kıbrıslı Türkler için kabus yılları olarak geçmiştir. Halk Kıbrıslı Rumların saldırılarına maruz kalmış ve sınırlı imkanlarla hayatlarını

sürdürmeye çalışmışlardır. 1974 yılında, Yunanistan'da askeri darbe yasanmış ve Yunanistan'daki askeri cunta yönetiminin Kıbrıs Ada'sında Enosis'i ilan etmesiyle birlikte, Türkiye 1960 yılında kazandığı garantörlük haklarından yararlanarak, Ada'ya barış ve huzuru getirmek için Barış Hârekatını gerçekleştirmiştir. Ada ikiye bölünmüş ve Kıbrıslı Türkler, can ve mal güvenliğini geri kazanmıştır. 1974 sonrası Kıbrıslı Türkler, kendi kendilerini yönetme hakkı için, birkaç geçici sisteme başvurmuş, 1983 yılında ise KKTC kurulmuştur.

Kıbrıslı Türkler Türkiye'nin sayesinde Rumların saldırılarından kurtulsalar da bu sefer Yunanistan'ın, Avrupa Devletleri ve ABD'nin engelleme faaliyetleri sonucunda, dünyada devlet olarak tanınmamanın getirdiği siyasi ve ekonomik sorunlarla uğraşmak zorunda kalmışlardır.

Kıbrıs halen Türkiye'nin en önemli dış politika sorunlarından biridir. Bu çalışmada bu sorunun tarihsel süreci incelenmiş, tarafların soruna yaklaşımı ve sorunun ada halkını nasıl etkilediği ele alınmıştır.

Jeopolitik Ve Jeostratejik Açıdan Kıbrıs Sorunu adlı tezimizde, konuyla ilgili kitapları, makaleleri, yüksek lisans tezlerini inceledik. Ayrıca o döneme ilişkin gazeteleri taradık. Üç bölümden meydana gelen tezimizin birinci bölümünde Kıbrıs Adası'nın Jeostratejik önemine değinilmiş, Ada'nın coğrafi konumunun tarihini nasıl etkilediğinden söz edilmiştir. Osmanlı devletinin egemenliğine kadar öncesinde var olan durum, Kıbrıs Adası'nın Osmanlı egemenliğine geçmesi kısaca ele alınmıştır. Ardından, adanın Osmanlı egemenliğinden çıkıp İngiliz egemenliğine girişi ve İngiliz idaresine yaşananlar anlatılarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ne kadar olan tarihsel süreci özetlenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu, yıkılmasının sebepleri, Rumların yaptığı katliamlar ve Türkiye'nin müdahalesi ile sonuçlanan tarihsel süreç anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Kıbrıs Barış Hârekatı ve sonrasında yaşanan olaylar, iki toplum arasında BM gözetiminde yapılan toplumlar arası görüşmeler ile Kuzey Kıbrıs

Türk Cumhuriyeti'ne giden süreç irdelenmiştir. Bu iki bölümde özellikle tezimin konusunu oluşturan 1960-1983 dönemi detaylandırılarak anlatılmıştır.

Kıbrıs Adası tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de Türkiye için önemini korumaktadır. Bunun yanı sıra büyük devletler içinde aynı husus geçerlidir. Hatta Ortadoğu'daki gelişmeler bu önemi ve Türkiye'nin doğu-batı arasında enerji koridoru olma durumu bu önemi artırmaktadır.

Günümüzde gelinen noktada Türk tarafı bağımsız bir devlet yoluna devam etmektedir. Bu konuda da kararlı adımlar atmaktadır. Kalıcı çözüm için devam eden toplumlar arası görüşmelerin Ada'nın kaderini ne yönde belirleyeceği ise zaman içerisinde görülecektir.

1. BÖLÜM KIBRIS'IN COĞRAFI KONUMU VE TARİHİ

1.1. Kıbrıs Sözü'nün Kaynağı

Kına Çiçeği olan bir çiçekten, Kınıros'un kızının isminden veya aşk tanrıçası Kipris'ten gelmektedir. Kıbrıs Adası, meşhur şehirlerinin (Amatusya, Pafya, Salaminya) adlarıyla da anılırdı. Mısırlılar ve Hititler zamanında Alasya veya Asi, Finikeliler devrinde ise Hetim ismi ile anılırdı. Avrupa dillerinde bakırın ismi bu Ada'nın isminden çıkmıştır. Bakırın latincesi "Cuprum"dur ki Kıbrıs-Cyprus kelimesinden çıkmıştır.¹

Ada üzerinde hak iddia eden Rum-Yunan tarihçileri ise Kıbrıs ismini Yunan mitolojisine dayandırmakta ve Eski Yunan tanrılarında Kiniras'ın oğlu Kipros'tan aldığı iddia etmektedirler.²

1.2. Kıbrıs Adası'nın Coğrafi Konumu

Kıbrıs, Akdeniz'in kuzeydoğu bölgesinde 34° 33' ve 35° 41' kuzey enlemleri ve 32° 17' ve 34° 35' doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Kıbrıs Adası Sicilya ve Sardinya Adaları'ndan sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Kıbrıs Ada'sından sonra Korsika, Girit ve Rodos Adaları gelmektedir.³

Kıbrıs'ın en yakın komşusu Türkiye'dir ve Kıbrıs Türkiye'nin seksen dörtte biri kadardır. Ankara'nın üçte biri, Konya ilinin beşte biri büyüklüğünde olan Kıbrıs Adası, Marmara Denizi'nin içine sığabilecek büyüklüktedir. Kıbrıs'ın Türkiye'ye olan mesafesi 70 km., Suriye'ye 100 km., İsrail'e 290 km., Mısır'a 384 km.dir. Yunanistan'a olan mesafesi ise 900 km. kadardır.⁴

¹ H.Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, , Ulus Ofset, Lefkoşa-KKTC, Şubat 1988, s.1

² Süleyman Koç, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar*, I.baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.37

³ Alasya, a.g.e, s.1

⁴ Koç, a.g.e., s.22

Ada'nın Yüzölçümü 9251 km².dir. KKTC'nin yüzölçümü 3242 km².dir.(Ada'nın yüz ölçümünün %35'i), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Bölgesi 5510 km².dir. (Ada'nın yüz ölçümünün %59,5'i), İngiliz Üsleri 356 km².dir.(Ada'nın yüz ölçümünün %2,8'i), Birleşmiş Milletler kontrolünde bulunan bölge 243 km².dir.(Ada'nın yüz ölçümünün %2,7'i) Kıyılarının uzunluğu 782 km.dir.(KKTC Kıyıları 396 km.,GKRY kıyıları 308 km., İngiliz Üs kıyıları 78 km.) KKTC ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki temas hattının uzunluğu 216 km.dir.⁵

Şahadet parmağı Türkiye'nin İskenderun Körfezi'ni gösteren eli andıran Kıbrıs Adası, Anadolu Yarım Adası'nın Antalya ve Mersin Körfezleri arasında yer alan Taşeli çıkıntısının hemen güneyinde onun bir parçası gibidir. Birçok bilim adamı Kıbrıs'ı yeryüzü şekilleri itibarıyla Toros Dağ Sistemi'nin içerisinde değerlendirmektedirler. Kıbrıs Adası temelde derinliği bir kaç yüz metre ile ifade edilebilecek olan bir denizaltı platformuyla anakaraya bağlı bulunmaktadır.⁶

Doğu Akdeniz'in kuzeydoğu köşesinde işgal ettiği mevki, tarihte ona doğu-batı ticari münasebetlerinde bir uğrak yeri olma statüsünü kazandırmıştır. Süveyş kanalının açılmasından sonra önemi bir kat daha artmıştır. Bu açıdan bakıldığında Kıbrıs'ın Türkiye bakımından önemi yalnız dörtte birinin Türklerden ibaret olması değil, aynı zamanda Ada'nın, Türkiye'nin emniyet sahası içinde bulunmasından kaynaklanmaktadır.⁷

1.3. Kıbrıs'ın Jeostratejik Önemi

Tarih boyunca çevre ülkelerin ve büyük devletlerin Kıbrıs ile yakından ilgilenmelerinin başlıca nedeni Ada'nın Asya, Afrika, Akdeniz ve Hint Okyanusu'na hâkim olma bakımından arz ettiği önemden kaynaklanmaktadır. Asya, Avrupa, Afrika kıtaları arasında adeta bir eklem durumunda olan bu Ada'nın üzerinde tarih boyunca

⁵ **Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Yarını**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, Mayıs 1995, s.1

⁶ Cevat Gürsoy, Halil İnalçık, Ercümen Kuran, H.Fikret Alasya, **Kıbrıs ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1964, s.11

⁷ **A.g.e**, s.7-8

çeşitli istilaların ve hâkimiyet mücadelelerin devam etmesinin en önemli sebebi de Ada'nın Jeostratejik ve jeopolitik öneminden kaynaklanmaktadır.⁸

Ada'nın tarihine baktığımızda da birkaç istisna dışında, Anadolu'ya kim hâkim olmuş ise Kıbrıs Adası'na da o devletin hâkim olduğunu görüyoruz. Bu konuda, İngiliz idaresi istisna teşkil etmektedir. İngiltere'ye kiralama gerekçesinde bile, Kıbrıs'ın Anadolu'ya yakınlığı ve Anadolu'ya atlama taşı konumunda olduğu gerekçesi yatmaktadır.⁹

Türkiye'nin güney sahilleri ve limanları, keza Suriye, İsrail, Süveyş Kanalı ve Mısır'a uzanan bölgedeki deniz yolları tamamıyla Ada'nın etki ve kontrol alanı içinde bulunmaktadır. Ada Akdeniz'den gelen bütün istikametlere Orta Doğu'yu kapatmakta veya açmaktadır.¹⁰ Aynı zamanda Girit ile birlikte su geçiş yollarının da kesiştiği bir hat üzerindedir. Asya ve Avrupa'yı ayıran Boğazlar ile Asya ve Afrika'yı ayıran Süveyş Kanalı arasında yer alan Kıbrıs aynı zamanda Avrasya-Afrika bağlantısının en önemli su havzaları olan Körfez ve Hazar havzaları ile Aden ve Hürmüz suyolunun da nabzını tutacak sabit bir üs ve uçak gemisi konumundadır.¹¹ Orta Doğu devletlerinin deniz yolu ile Akdeniz'den yapacakları bütün ticari faaliyetler de Ada'nın etkisi ve kontrolü altındadır.

Orta Doğu'nun zengin petrol ürünü potansiyeli göz önüne alındığında Ada'nın önemi bir kat daha artmaktadır. Bu öneme paralel olarak Süveyş Kanalı ile bağlanan dünya deniz ticaret yolunun da Ada'nın etkisinde ve kontrolünde olduğu düşünüldüğünde Kıbrıs'ın jeostratejik önemi daha net ortaya çıkmaktadır. İşte bu yüzden elinde bulunduran tarafa pek çok avantaj sağlayan Ada, tarih boyunca jeostratejik önemi ile değerlendirilmiştir. Bu özellikleriyle büyük devletlerin elde

⁸ Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Yarını, a.g.e., s.73

⁹ Süleyman Özmen, "Ulusal Güvenlik Boyutunda Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, Temmuz 2006, s.50

¹⁰ Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Yarını, a.g.e., s.73

¹¹ Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik-Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s.45

etmeye ve elde tutmaya çalıştığı Ada, zaman zaman doğu ile batı politikalarının mücadelesine neden teşkil etmiştir.¹²

1.3.1. Kıbrıs'ın Türkiye Açısından Jeostratejik Önemi

Bulunduğu konum itibari ile Kıbrıs Adası, Türkiye için çok büyük bir jeostratejik öneme sahiptir. Coğrafi konumunun nasıl bir önem ifade ettiğine bakarsak; Akdeniz'in Süveyş Kanalı yoluyla Kızıldeniz'e buradan da Hint Okyanusuna açılan; Akdeniz'den Fırat ve Dicle nehirlerinin vadisini takip ederek Basra Körfezi'ne inen stratejik yolların üzerindedir. Bununla beraber Akdeniz'deki herhangi bir devletle ya da Afrika Kıtasındaki bir ülke ile çıkabilecek savaşta da önemli bir üs ve mevzi durumundadır.¹³

Kritik bir bölgede bulunan Kıbrıs Adası Türkler tarafından ilk kez 1571 yılında ele geçirilmiştir. Osmanlılar, Anadolu'ya karşı bir yapılacak savaşta düşman devletlerin Ada'yı üs olarak kullanması engellemek ve Akdeniz'de güvenliği tesis etmek amacıyla Ada'yı fethetmişlerdir.¹⁴ Ayrıca güvenli deniz ulaşım yollarına sahip olmak isteyen bir devletin Kıbrıs'ı elinde bulundurması kaçınılmazdır. Günümüzde de durum pek farklı değildir. Türkiye'nin savunmasında Antalya ve İskenderun Limanları lojistik açıdan büyük önem taşımaktadır.

Bu duruma ilave olarak 1990 sonrası gelişmeleri Kafkasya'da önemli değişiklikleri ortaya çıkarmıştır. Bakü-Ceyhan enerji hattı Türkiye'nin geleceği ve bölgedeki yeri bakımından büyük önem taşımaktadır. Türkiye yakın gelecekte dünyanın önemli enerji terminallerinden biri olacaktır. Bu sebepten bölgenin ticari önemi daha da artmaktadır. Türkiye bu ekonomik ve ticari potansiyeli "güvence altına almak" zorundadır.¹⁵ Samsun-Ceyhan hattının da faaliyete geçmesinden sonra İskenderun Körfezi'nin, Doğu Akdeniz'in önemini ve vazgeçilmezliğini uluslararası aktörlerle birlikte ülkemiz için de artıracaktır. Petrolün en az 50 yıl daha enerji sektörünün

¹² Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Yarını, a.g.e., s.73

¹³ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, **Kıbrıs'ın Fethi (1570-1571)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:689, Ankara, 1986, s.27

¹⁴ Osman Metin Öztürk, **Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs**, Altınküre Yayınları, Ankara, 2003, s. 81-85

¹⁵ Erol Manisalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2002, s.115

vazgeçilmez hammadde olacağı düşünülürse, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in önemini 2000'li yılların ilk yarısında da koruyacağı öngörüsünde bulunmak yanlış olmayacaktır.

Ada üzerinde Türk-Yunan dengesinin sağlanması konusu da önemlidir. Kıbrıs'ın bir Yunan-Rum adası haline gelmesi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki denge tamamen ortadan kaldıracaktır. Ege'de mevcut durum Yunanistan lehine, Türkiye aleyhinedir. Meis Adasından Midilli Adasına kadar Anadolu Yunanistan'ın egemenliği altındaki Ege adaları tarafından kuşatılmıştır. Kıbrıs'ın da Rum ve Yunanlıların egemen oldukları bir konuma gelmesiyle Türkiye'nin kuşatılması tamamlanmış olacaktır. Bu durumda denge tamamen Türkiye aleyhine bozulmuş olur. Bu da bölge de yeni gerginliklere ve çatışmalara dönüşür.¹⁶

1937 Yılında güneyde askeri bir tatbikatı izleyen Atatürk etrafında bulunan subaylara *"Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk Kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir?"* şeklinde bir soru sorar. Subaylar birçok görüş ve düşünceler ileri sürerler. Atatürk hepsini sabırla dinler, sonra elini haritaya uzatır ve Kıbrıs'ı işaret ederek; *"Efendiler! Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz! Bu ada bizim için çok önemlidir!"* diyerek Ada'nın Türkiye için önemini belirtmiştir.¹⁷

1.3.2. Kıbrıs'ın Yunanistan Açısından Jeostratejik Önemi

Yunanistan Osmanlı'dan koparak bağımsızlığını kazandığı andan itibaren Kıbrıslı Rumlar için özlenen ülke olmuştur. Yunanistan ise Ada'daki Rumların bu hasretini dindirebilecek bir güce hiçbir zaman sahip olmamıştır. Ancak Yunanistan'da yaşanan gelişmeler Kıbrıs'ın kaderi, Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler ise Yunanistan için belirleyici olmuştur. Yunanistan'da yönetimin askeri cuntaya geçmesi Kıbrıs'ta egemenlik mücadelesini kızıştırmış ve 1974 Harekâtına zemin hazırlamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı ise Yunanistan'daki Cunta İdaresi'nin sonunu getirmiştir.

¹⁶ Manisalı, a.g.e., s.116

¹⁷ Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Yarını, a.g.e., s.73

Sadece Yunan Askeri Cunta Yönetimi değil sivil yönetimlerinde arzuladıkları hedef ENOSİS olmuştur. Ancak zaman zaman yöntem farklılıkları görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Tıpkı Makarios ile Yunan Askeri Cunta Yönetiminin görüş ayrılığı gibi. Yunan Askeri Cunta Yönetiminden sonra da Enosis hedefi değişmemiştir. 1974 yılı sonbaharında Yunanistan Başbakanı olan Konstantin Karamanlis'in "*Bugünkü gücümüzle Türkleri savaşıarak yenmemizin imkânı yok, mücadelemizi her çareye başvurarak sürdüreceğiz, Türk'lerin yaralarını kaşıyıp kanatacağız...*" sözleri Yunanistan'ın Cunta dönemi hemen sonrası Türkiye ve Kıbrıs'a bakış açısını da ifade etmektedir.¹⁸

Ada'nın Yunanistan tarafından ele geçirilmesi durumunda Yunanistan'a birçok konuda üstünlük ve fayda sağlayacaktır. Bunlar

1. Yunan Megalo Idea'sının gerçekleşmesi için önemli bir adım atılacaktır.
2. Yunanistan bu suretle Türkiye'yi batı ve güneyden kuşatma imkânı kazanacaktır.
3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki üstünlüğünü ve kontrolünü ortadan kaldıracak ve müttefik yardımlarını sekteye uğratacaktır.
4. Yunanistan'ın Anadolu'nun güney sahillerini hedef alması durumunda yapacağı saldırı için yığınaklanma ve üst bölgesi teşkil edecektir.
5. Yunanistan Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'deki deniz ve hava yollarını kontrol altında bulundurmasından istifade ederek Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'da her bakımdan söz sahibi bir ülke haline gelecektir.¹⁹

1.4. Kıbrıs'ın Osmanlı Hâkimiyetinden Önceki Tarihi

Akdeniz'in doğusunda yer alan Kıbrıs'ın tarih boyunca coğrafi ve siyasi önemi devam etmiştir. Anadolu, Suriye, Mısır ve Doğu Akdeniz ticaret yolları yer alan Ada önemini tarih boyunca korumuştur. Bu özelliği dolayısıyla Kıbrıs tarihi, Ege, Mezopotamya, Suriye, Anadolu ve Mısır tarihleri ile iç içedir.

¹⁸ Koç, a.g.e., s.456

¹⁹ Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Yarını, a.g.e., s.76

Kıbrıs taş devrinden itibaren ırk, maddi kültür ve dil bakımından Anadolu'ya bağlı kalmıştır. Doğudan Fenikeliler ve batıdan da Egeliler ve Frenkler de Kıbrıs'a gelerek yerleşmişlerse de, bunlar eski çağda azınlık teşkil etmişlerdir. Etnik çoğunluk yerli Kıbrıslılar, yani Anadolululardır.²⁰ Medeniyetin ilk safhası kabul edilen bakır işletme tekniği Anadolu tarzındadır. M.Ö. 3000 yıllarında görülen bakır dönemi, 2000'li yıllarda yerini tunç dönemine bırakır. Aynı yıllarda Girit Medeniyeti (Minos) ile Aka medeniyeti de (Miken) Kıbrıs'a yerleşmeye başlamıştı.²¹ Ada daha sonra sırası ile Mısır (M.Ö 1000-1450 arası), yarım asır kadar Hitit (M.Ö. 1000-709) egemenliğine girmiştir.

M.Ö. 1200 yıllarında başlayan Dor istilası Yunanistan'dan Adalar Denizi, Anadolu ve Doğu Akdeniz yönüne bir takım göçlerin olmasına sebep oldu. Bu göçler sonunda daha önce Ada'ya yerleşmiş olan Fenikeliler ile birlikte Yunanistan'dan gelen kolonizatörler birbirleri ile Yunanistan'la herhangi bir ilişkisi olmayan siteler kurdular. Bu siteler dokuz krallık meyadana getirdi. Ancak, bu krallıklar Fenike egemenliği altındaydılar.²²

M.Ö. 709 yıllarından itibaren M.Ö 612 yılına kadar Kıbrıs Asur egemenliğinde kaldı. M.Ö. 569 yılında ise Mısırlılar Ada'ya hâkim olmuşlardır. Ada'da M.Ö. 525 yılında kurulan Pers Hâkimiyeti'ne ise M.Ö. 323 yılında Büyük İskender son vermiştir. Kıbrıs, M.Ö. 56 yılında Roma İmparatorluğu'na bağlandı. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla birlikte de Ada'da Bizans hâkimiyeti başlamış oldu.

Bizans Dönemi Kıbrıs'ta önemli değişikliklerin olduğu bir dönemdir. Hıristiyanlığın doğuşu sırasında, Kıbrıs Adası bu yeni dini kabul etmiş; Katolik-Ortodoks mücadelesi Ada'nın Türkler tarafından fethine kadar devam etmiştir. Bizans döneminin diğer önemli bir sonucu Yunanlılıkla bir alakası olmayan Kıbrıs Hıristiyan Halkının, Rumcanın Bizans'ın resmi dili olmasından sonra bu dili benimseyerek Rumlaşmalarıdır. 649 yılında Muaviye tarafından Rodos'la birilikte fethedilen Kıbrıs, İslam devletine vergi vermeye başlamıştı. Bu tarihten sonra Kıbrıs, 964 yılına kadar önce Emeviler, daha sonra Abbasiler olmak üzere bir İslam eyaleti olarak kalmıştır.

²⁰ Afif Erzen, **Kıbrıs Tarihine Bir Bakış**, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi Türk Heyeti Tebliğleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971, s.82

²¹ Alasya, **a.g.e.** s.1

²² **A.g.e.**, s. 1

M.S.964 yılında Bizans İmparatoru Nikephoros Phokas Kıbrıs'ta Bizans egemenliğini tekrar kurdu. Ada XII. yy.a kadar el değiştirmeden Bizans egemenliğinde kaldı.

XI. yy.'ın başlarında Anadolu'da yurt tutmak için gelen Oğuz-Türkmen grupları karşısında Bizans, din kavgasını bir kenara bırakarak Avrupa'nın Hıristiyan devletlerini Haçlı Seferleri'ne çağırdı. Bizans'ın Türk tehlikesini kaldırmak için istediği haçlı yardımı, başta Bizans olmak üzere Ortadoğu'nun Müslüman ve Hıristiyan toplulukları için tam bir düşman saldırısı halinde gerçekleşti.²³

I.Haçlı Seferleri (1096-1097,1101) ve II. Haçlı Seferleri (1147) sırasında Kıbrıs'ın statükosu değişmedi. Ancak 1187 Hittin zaferini kazanan Selahaddin Eyyubi, Kudüs'ü ele geçirmiş, böylece Ortadoğu'da aktif bir rol oynamaya başlamıştı. Bu olayın sebep olduğu III. Haçlı seferi (1189) Kıbrıs'ın tarihinde yeni bir dönemin de başlamasına sebep oldu. Sefer dolayısıyla Rodos önlerine gelen İngiltere Kralı Richard'ın komutasındaki donanma fırtınaya yakalanarak dağılmıştı. Richard'ın nişanlısı ve kız kardeşinin de bulunduğu bazı İngiliz gemilerinin o sıralarda kendisini Kıbrıs İmparatoru olarak ilan etmiş olan İsaac Komneos tarafından ele geçirilmesi ve mürettebatına karşı saygısızlık gösterilmesi İngiliz kralını öncelikle Kıbrıs üzerine sefer yapmaya mecbur bırakmıştı. Richard 1191 yılında Kıbrıs'ı ele geçirerek Bizans yönetimine son verdi ve Kıbrıs Krallığı'na Guy de Lusignan'ı getirdi.

1372 yılında Kıbrıs Kralı Pierre II'nin taç giyme töreninde çıkan anlaşmazlık sonucunda birkaç Cenevizli öldürüldü. Cenevizliler bu fırsattan yararlanarak Kıbrıs'a bir donanma göndererek Lefkoşa ve Magosa'yı ele geçirdi. Daha sonra Magosa bir Ceneviz sömürgesi haline geldi. Kıbrıs Kralı Janus Magosa'yı Cenevizlilerin elinden kurtarmak için bir donanma ve ordu gönderdi. Fakat çarpışma Hospitalier Şövalyesinin arabuluculuğu sayesinde son buldu. Barış anlaşmasından sonra iki kuvvet de İslam Devleti'nin üzerine gönderildi. Cenevizliler Suriye kıyılarını, Kral Janus da Mısır kıyılarını yağma etti. Bu olaylar sonucu Memluk Kralı Larnaka ve Limasol'u aldı. Sonra Lefkoşa'ya yürüdü. Kıbrıs ordusu bozguna uğratıldı. 1474 senesinde Jacques III'ün ölümünden sonra Venedikliler, Kıbrıs'taki kaleleri işgal ettiler ve kendilerine

²³ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, C.3,3.kısım eki, Kıbrıs Seferi (1570–1571), Ankara, 1971, s.32

aleyhtar olanları Ada'dan sürdüler. Bu durum, Osmanlılarca takip edilen Akdeniz politikasının gerçekleşmesine uygun bir ortam hazırladı.

Anadolu'dan adaya gelip yerleşen yerli halk zaman içerisinde Kıbrıs'ı işgal eden milletlerle karışarak melezleşmiştir. Bizans döneminde Bizans'ın dini-kültürel etkisi ile kendini Yunanlı olarak görmeye başlamıştır.²⁴

TARİH SAFHALARINA GÖRE ADA'YA HÂKİM OLAN DEVLETLER ŞU ŞEKİLDE SIRALANABİLİR.²⁵

- M.Ö. 1450-1320 arası Mısırlılar
- M.Ö. 1320-1265 arası Hititler
- M.Ö. 1365-1000 arası Mısırlılar
- M.Ö. 1000-709 arası Finikeliler
- M.Ö. 709-669 arası Asurlular
- M.Ö. 669-588 arası Bağımsız Krallıklar
- M.Ö. 588-525 arası Mısırlılar
- M.Ö. 525-333 arası Persler (İranlılar)
- M.Ö. 333-301 arası Makedonlar
- M.Ö. 301-59 arası Mısırlılar(Ptoleme Devri)
- M.Ö. 59- M.S. 395 Romalılar
- M.S. 395-1191 arası Bizanslar
- M.S. 1191-1192 arası Haçlı Şövalyeleri
- M.S. 1192-1489 arası Lüzinyanlar
- M.S. 1489-1571 arası Venedikliler
- M.S. 1571-1878 arası Osmanlı Devleti
- M.S. 1878-1960 arası İngiliz Egemenliği

1.5. Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs

1.5.1. Kıbrıs Ada'sının Fethi

²⁴ Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Yarını, a.g.e., s.1

²⁵ Vehbi Z Serter, Zeki Fikretoğlu, **Kıbrıs'ın Mücadele Tarihi**, Lefkoşa, 2002, s.12

Yavuz Sultan Selim'in 1517 yılında Mısır'ı fethetmesi, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'la doğrudan münasebete girmesine sebep oldu. Venedikliler, Kıbrıs Ada'sı için Memluk Devleti'ne her yıl 8000 duka vergi vermekteydiler. Osmanlı ile Venedikliler arasında yapılan anlaşma gereğince bu vergi artık Osmanlı Devleti'ne verilecekti.²⁶ Daha sonra bu Avrupa seferleri ile ilgilenen Kanuni Sultan Süleyman Kıbrıs seferine yönelmedi. Onun zamanında Ada'nın vergisi yıllık 800 dukada 10000 dukaya çıkarıldı. Kanuni'nin zamanında Akdeniz bir Türk gölü haline getirildi. Bu Kıbrıs'ın durumunu da yakından ilgilendiriyordu.

Kıbrıs Adası Doğu Akdeniz'de tek Hıristiyan kalesi olarak kalmıştı. Doğu Akdeniz'de Osmanlı İmparatorluğu'nun güvenli bir ulaşım yolu sağlamayabilmesi için Ada'yı ele geçirilmesi gerekiyordu.²⁷ 1569 yılında Mısır Defterdarı'nın bulunduğu geminin yağmalanması beklenen Türk Müdahalesinin sebebini teşkil etti.

Divan-ı Hümayun tercümanlarından Mahmut Efendi "Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'ne terki" hususundaki Türk isteklerini iletmek üzere Venedik'e gönderildi. Mahmut Efendi'nin Venedikliler tarafından hapsedilmesinden sonra Kubad Çavuş, elçilik görevi ile Venedik'e gönderildi. Türk ultimatonu 28 Mart 1570 yılında Venedik Meclisine sunuldu.²⁸ Ancak Venedikliler mektubu görüşmeye bile lüzum görmeyerek Türk tekliflerini reddettiler. Kubad Çavuş, Venedik Senatosu'nun red kararını ihtiva eden cevabi mektubu 5 Mayıs 1570 tarihinde İstanbul'a getirdi.²⁹

Kıbrıs Seferine Serasker olarak Lala Mustafa Paşa tayin edildi. Türk donanması 2 Temmuz 1570 tarihinde Limasol bölgesinden karaya ayak bastı. Türk donanması buradan hâreketle 3 Temmuz'da Tuzla'yı ele geçirdi. 27 Temmuzda başlayan Lefkoşa Kuşatması bir ay sürdü.³⁰ Lala Mustafa Paşa'nın 8 Eylül günü Lefkoşa önlerine gelmesinden bir gün sonra başlayan nihai Türk taaruzu sonunda Lefkoşa düştü. Müteakiben Magosa'ya doğru harekete geçildi. Ancak kışın yaklaşması sebebiyle hârekat bahara ertelendi. Türk Ordusu 17 Nisan 1571 tarihinde tekrar harekete geçti. Üç

²⁶ Abdulhaluk Çay, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:93, Ankara, 1989, s.7

²⁷ Alasya, **a.g.e.**, s.24-25

²⁸ Halil İnalçık, "**Kıbrıs Fethinin Tarihi Manası**", Kıbrıs ve Türkler, Ankara, 1964, s.21

²⁹ Çay, **a.g.e.**, s.8

³⁰ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, **a.g.e.**, s.32

aylık kuşatma sonunda 1 Ağustos 1571 tarihinde Magosa kalesi de alınarak Kıbrıs'ın fethi tamamlandı.³¹

Magosa taarruzunun başladığı sırada Papalık-İspanya-Venedik anlaşmışlar ve 6 Mayıs 1571'de Türkler'e karşı harekete geçmişlerdi. Bu müttefik donanma İnebahtı (Lepanto) önlerinde Kaptan-ı Derya Ali Paşa komutasındaki Türk donanmasını yenilgiye uğratmıştır. Bu yenilgi Avrupa'da büyük yankı bulmuştur. Hıristiyan dünyası İstanbul için dahi ümitlenmeye başlamıştır. Veziriazam Sokullu Mehmet Paşa ilk iş olarak Kaptan-ı Deryalığa Uluç Ali Reis'i getirmiş ve bir yıl sonra 245 parçalık bir donanmayı denize indirmiştir. Bu durum Venedikliler başta olmak Avrupa Devletlerini tekrar sindirmiştir.³² Müttefiklerin ayrılması ve Osmanlı Donanmasının tekrar denize inmesiyle Venedikliler anlaşma yapmaya mecbur kalmışlardır. Barış görüşmeleri üç ay sürmüş ve nihayet 7 Mart 1573'de İstanbul'da imzalanmıştır.³³

1.5.2. Kıbrıs'ta Türk Hâkimiyeti (1571-1878)

Kıbrıs Beylerbeyliği Doğu Akdeniz'e tamamen hâkim bir mevkide bulunmakta idi. Bu sebeple Ada'nın askeri bakımdan kuvvetlendirilmesi yanında nüfus olarak da Türk iskânına ihtiyaç duyuluyordu. Böylece Padişah II. Selim, Ada'da kalan 20.000 civarında askerin yanı sıra 10.000 civarında sanatkâr ailenin de Kıbrıs'a gönderilmesini kararlaştırdı.³⁴ Karaman, Darende, Niğde, Kayseri, İçel, Bozok, Alaiye, Manavgat, Zülkadiriye, Teke bölgelerinden bazı Türkmen topluluklar mecburi iskâna tabi tutularak Kıbrıs'a yerleştirildi³⁵ ve üç yıl vergiden muaf tutuldu.³⁶ Bunu izleyen yüzyıllarda, durum gerektirdikçe, örf ve adetleri bozan kişilerle, huzursuzluk çıkaran Türkmen aşiretleri de Kıbrıs'a sürgün edildi.³⁷ Fakat bu sürgünler Kıbrıs'ta bir Türk çoğunluğu kurmaya yönelik olmamıştır.³⁸

³¹ Alasya, a.g.e., s.45-52

³² Çay, a.g.e., s.9-10

³³ Alasya, a.g.e., s.55

³⁴ Sabahattin İsmail, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1998, s.2

³⁵ Çay, a.g.e., s.10

³⁶ **Osmanlı İdaresinde Kıbrıs**, T.C.Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müd. Osmanlı Arşivleri Dairesi Yayın No:43, Ankara 2000, s.17

³⁷ Pierre Oberling, **Bellapais'e Giden Yol**, (Çev.: Mehmet Erdoğan), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1988, s.5

³⁸ Halil İnalçık, **Fetihden Sonra Kıbrıs'ta Osmanlı Politikası ve Yönetimi**, Ankara, 1969, s.7, Oberling, a.g.e., s.5

Ada'da Osmanlı'nın kendine özgü millet sisteminin uygulanması, Kıbrıs'ın yerli halkına özerklik getirmişti. Venediklilerin Katolik bağına bağlılığından kurtulan Ortodoks Rumlar kendi kiliselerine sahip çıkarak gerçek anlamda ibadet özgürlüğüne sahip olmuşlardır.³⁹ Bu doğrultuda Ortodoks başpiskoposu sürgünden geri getirilerek makamına oturtulmuş ve 1754 yılında çıkarılan bir fermanla Hıristiyan halkın temsilcisi sayılmıştır.⁴⁰

Bu olaylarda Ortodoks Kilisesi'nin gücü, Rum ticaret burjuvazisinin gittikçe artan gücü, Balkanlarda başlayan Yunan milliyetçiliğinin Kıbrıs'ı da etki altına alması⁴¹ ve Ortodoks gücünün bu dönemde tek simgesi olan Rusya'dan gelen baskılar ve yardımlar önemli rol oynamıştır.⁴²

Bu ayaklanmadan yaklaşık elli yıl sonra, Osmanlı yönetiminden çıkan Ada'da bu tarihten sonra kargaşa ve belirsizlik bitmeyecektir.

1.6. İngiliz İdaresinde Kıbrıs

İngiltere 20. yüzyıla girerken dünyanın en büyük imparatorluğuna sahipti. İngiliz İmparatorluğu yaklaşık on iki milyon mil karelik toprak ve dünya nüfusunun belki de dörtte biri, aynı zamanda dünya deniz ticaret filolarının üçte birine sahipti.⁴³ Kıbrıs ise Süveyş Kanalı'na olan yakınlığı ve Akdeniz ticaretini kontrol eden konumuyla İngiltere'nin ilgisini çekmekteydi. İngiltere'ye aradığı fırsatı Osmanlı-Rus Harbi vermiştir.

Osmanlı-Rus Savaşından yenik çıkan Osmanlı Devleti 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşmasını imzalamıştır.⁴⁴ Avrupa güç dengesini bozan bu

³⁹ Hikmet Özdemir, "Akdeniz'in En Uzun Krizi", Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 3, Ankara, 1995, s.248-258

⁴⁰ Yakup Akgün, Rauf R.Denktaş'ın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Oluşumundaki Rolü, Sakarya, 2001, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.4

⁴¹ Özdemir, a.g.e., s.249

⁴² Richard Clogg, Modern Yunanistan Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.34

⁴³ Paul Kennedy, Büyük güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1996, s.262-267

⁴⁴ Osmanlı İmparatorluğu adına Hariciye Nazırı Saffet Pasa ve Berlin Elçisi Sadullah Bey tarafından imzalanan 29 maddelik bir antlaşmadır. Bu antlaşmaya göre Rusya, Balkanlar ve Bulgaristan'da kesin bir nüfuz kazanmış, arazi ve nüfus açısından Güney Avrupa'ya kadar inmiştir. Bakınız; Mufassal Osmanlı Tarihi, 6.Cilt, İstanbul, 1963, s.3224-3227

savaşta sonra İngiltere, Rusya'nın ilerlemesi karşısında kendi menfaati açısından Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü koruma siyaseti izlemek zorunda kalmıştır. Bu kapsamda İngiltere; Doğu Anadolu'daki Kars, Ardahan ve Batum'a giren Rus ordularının geri çekilmesinin sağlanması vaadi ile çok yönlü şartlara bağlı olarak Kıbrıs Adası'nı kiralık almıştır.⁴⁵

Kıbrıs'ın Yönetiminin İngilizlere devredilmesini öngören ve 4 Haziran 1878 tarihinde imzalanan İngiliz Savunma Konvansiyonu iki maddeden oluşmaktaydı. Buna göre; "Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı kayıtsız şartsız İngilizlere teslim etmiş değildi. Her şeyden önce, İngiliz işgali ve yönetimi altında bile Kıbrıs'ın egemenlik hakkının Osmanlı'ya ait olduğu, Ada'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olduğu açıkça belirtilmiştir."⁴⁶

İngilizlerin kolonilerdeki egemenliğini sürekli kılmayı, büyük ölçüde klasik "böl ve yönet" stratejisine dayandırdığı söylenebilir. Bu stratejinin gereği olarak, İngiliz yönetimi, kolonilerinde karşılaştığı geleneksel toplumlar arasındaki her türlü etnik, dinsel, dile dayalı veya benzeri farklılıkları belirginleştirerek söz konusu toplumları sınıflandırmış; guruplara ayırmış ve her bir gruba farklı davranarak aralarındaki potansiyel karşıtlık unsurlarını ön plana çıkarmıştır. Sonuç olarak İngilizler, sömürgelerindeki yerel güç odaklarını aynen koruyarak, gerektiğinde bunları birbirine karşı kullanmış ve uzun yıllar en az askerî ve malî külfetle sömürgelerini yönetmeyi başarmışlardır. Dolayısıyla, gruplar arasında bir üst-otorite rolünü oynayarak kontrolü ellerinde bulundurabilmişlerdir.⁴⁷

Ada'daki İngiliz idaresini genel hatlarıyla iki dönemde incelemek mümkündür. Birinci dönem; İngiltere'ye kiralık olarak verilmesiyle başlar ve I. Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin Ada'yı ilhakı ile biter. İkinci dönem ise bu tarihten itibaren başlar ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar devam eder.

1.6.1. 1878-1914 Tarihleri Arasında Ada'daki Durum

⁴⁵ Akgün, a.g.e., s.6

⁴⁶ Ahmet Gazioğlu, **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (Enosis Çemberinde Türkler)**, Kıbrıs Araştırmaları ve Yayın Merkezi, İstanbul, 1996, s.17

⁴⁷ Meltem Samani, **Kıbrıs Türk Milliyetçiliğinin Gelişimi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998, s.24-25

İlk İngiliz Yüksek Komiseri Wolseley, 1878 yazında Ada'nın Larnaka limanına ayağını basar basmaz, kendisini Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Başkanlığında bir heyetin beklediğini gördü. Başpiskopos, Wolseley'e, "Hoş geldiniz" derken, konuşmasının en önemli bölümünü şu sözler oluşturuyordu: "Biz bu yönetim değişikliğini hoş karşılıyoruz. Çünkü İngiltere'nin, daha önce Yunan Adalarını verdiği gibi, Kıbrıs'ı da Yunanistan'a, anavatanımıza bırakacağından eminiz." Bundan sonra, Ada'nın Rum çoğunluğunun isteklerini dile getirdiklerini bildiren kilise adamları, İngiliz yönetimi boyunca "Enosis" isteklerini her fırsatta yineleyeceklerdir.⁴⁸

İngilizler Ada'da başlangıçta, Osmanlı'daki Divan'a benzeyen *Kavanin Meclisi*'ni kurdu. Bu Meclis; dört İngiliz memur ve halk idarecilerinden oluşuyorken, daha sonraları bu Meclisin yerini 9 Rum, 3 Türk ve 6 İngiliz'den oluşan *Teşrii Meclisi* (Yasama Meclisi) aldı.⁴⁹ Türk toplumunun eşit sorumluluk hakkını hiçe sayan bu değişikliğe tepki gösteren Müslüman Türklere, İngiliz idaresince şu yanıt verilmiştir: "Çoğunluk temsilcilerinin (Rumların) Müslümanlar aleyhindeki girişimleri, atanmış üyelerle birleşecek olan Müslüman üye oyları ve Yüksek Komiser'in ayırt edici oyu ile önlenecektir."⁵⁰ Bu sayede İngiltere Ada'daki Türk toplumunun İngiliz yönetimi ile daha sıkı bir işbirliğine gitmesini ve kendisini güvenceye almak için İngiliz yönetiminin isteklerini karşı koymadan yerine getirmesini amaçlamıştır. Türk toplumu bu dönemde idarecilik konumundan, idare edilen bir topluma dönüşmenin sancılarını yaşamıştır ve bu dönemde ilk örgütlenme çabaları meydana çıkmıştır. Zira Ada'nın İngiltere'nin eline geçmesiyle birlikte Rumların Enosis faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardır. Bu çabaların önüne geçebilmek amacıyla Türk cemaatinin önderleri 1880'li yılların sonlarına doğru "Kıraathane-i Osmanî" adlı örgütü kurdu. Bu örgütün belli bir tüzüğü, kayıtlı üyeleri olmamasına karşın siyasi niteliği vardır.⁵¹

1.6.2. 1914-1960 tarihleri Arasında Ada'daki Durum

⁴⁸ Gürsoy ve diğerleri, a.g.e., s.69

⁴⁹ A.g.e. s.69

⁵⁰ Gazioğlu, a.g.e., s.47

⁵¹ İsmail, a.g.e., s.15

İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında 1914 yılında savaş ilan edilince, 5 Kasım 1914'te İngiliz Hükümeti, İngiltere ve Osmanlı Devleti arasındaki savaş sebebiyle Kıbrıs'ı ilhak ettiğini ve 1878 Anlaşmasının artık geçerli olmadığını kararını (order in council) ilan etti.⁵²

Osmanlı Devleti ise bu ilhakı sadece protesto etmekle yetindi.⁵³ Bu durum karşısında İngiliz tabiiyetine geçmek istemeyen o günkü nüfusun sekizde birini oluşturan 8000 kadar Türk, anavatan Türkiye'ye göç ettiler.⁵⁴ İngiltere fiilen sömürge telakki ettiği Kıbrıs'ı 1915 senesinde İngiltere safında savaşa girmesi halinde, Yunanistan'a vermeyi teklif etti. Fakat Yunanistan'ın savaşa girmeyi reddetmesi teklifin havada kalmasına sebep oldu.⁵⁵

Milli Mücadele döneminde gerek Kıbrıs Türk basını, gerekse Kıbrıs Türk halkı Milli Mücadele'ye destek vermiş ve Cumhuriyet'in kurulması ile Türkiye'de uygulanan İnkılâpları Kıbrıs aydını da, Kıbrıs'ta da hızla uygulamaya çalışmıştır.⁵⁶

İngiltere'nin Kıbrıs'taki Müslüman-Türk varlığını bir "denge" unsuru olarak koruma siyaseti, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Lozan Barış Antlaşması ile Ada üzerindeki İngiliz egemenliğini tanimasından sonra da devam etmiştir. Bunun en açık örneği; İngiliz Hükümeti'nin Kıbrıs'taki Müslüman-Türk unsurun genç Türkiye Cumhuriyeti'ne göç etmesini teşvik etmeyen, hatta engellemeye çalışan tavrıdır. Lozan Barış Antlaşması'nın 21. maddesi, Ada'daki Kıbrıslı Türklere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı ile İngiliz vatandaşlığı arasında tercih yapma hakkı (Hakk-ı Hıyar) tanıyordu. O dönemde, Türkiye'nin Ada'daki Türk varlığını korumaya yönelik bir politikası olmamasına; hatta Ada'daki konsolosu Asaf Bey aracılığıyla göçü teşvik etmesine rağmen, İngiltere'nin göçü engelleyerek Ada'nın ikili yapısını korumaya eğilimli olduğu görülmektedir.⁵⁷

⁵² Gürsoy ve diğerleri, *a.g.e.*,s.77

⁵³ Yılmaz Bektaş, *Kıbrıs Sorunu 1960*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2003, s.19

⁵⁴ Çay, *a.g.e.*,s.20

⁵⁵ Gürsoy ve diğerleri, *a.g.e.*,s.77

⁵⁶ Erdal Yurdakul, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılâplarının Kıbrıs'ta Uygulanması*, Genelkurmay Basımevi, Bölüm 2, Ankara, 2002

⁵⁷ Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Türklerinin Varoluş Savaşında İki Ulusal Kongre-Meclis-i Milli (1918)- Milli Kongre(1931)*, Lefkoşa, 1987, s.103

Lozan Antlaşması'nın kabulünün ardından 10 Mart 1925'te İngiltere Kıbrıs'ı İngiliz Taç Kolonisi ilan etti. Bu tarihten itibaren Ada'daki İngiliz yöneticisi "yüksek komiser" olarak değil, "vali" olarak anılmaya başlandı.⁵⁸ Bu dönem Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluncaya kadar devam etmiştir.

Aynı dönemde İngiliz yönetiminin, Kıbrıslı Türk aydınlar arasında güçlenmeye başlayan Türk ulusçuluğunu bastırmaya çalıştığı; kendilerini "Kemalist ve/veya Türk Milliyetçisi" olarak adlandırmaya başlayan bir kısım aydının karşısındaki, kendisiyle işbirliğine eğilimli geleneksel Müslüman-Osmanlı liderliğini destekleyerek kendisine yandaşlar yaratmaya çalıştığı izlenir. Bunları yaparken Kıbrıs Türk toplumunun anti-Kemalist, gelenekçi ve İngilizci unsurlarını kullanmıştır. Bir diğer ifadeyle, Kıbrıs Türk toplumu içindeki Atatürk reformlarına karşı gelenekçi unsurlar ile milliyetçi ve toplumsal reformcu unsurlar arasındaki siyasal mücadelede İngiliz Yönetimi gelenekçilerin yanında yer almıştır. Bu sayede Batı medeniyetinin öncülerinden olan İngiltere, batılılaşmaya yönelik reformlar talep eden unsurların karşısında yer almış oluyordu.⁵⁹

1.5.2.1. 1931 İsyanı

Rumlar, 1925'ten 1959'a kadar devam eden bu 34 yıllık dönemde Megalo Idea'nın önemli adımlarından biri olan Enosis'i gerçekleştirmek için birçok kez teşebbüste bulunmuşlardır. Bunlardan en önemlisi 1931 ayaklanmasıdır.⁶⁰ Rum asiler, Enosis'in ilk defa resmen istendiği tarihin yıl dönümü olan 18 Ekim 1931'de İngiliz idaresine karşı Enosis için isyan başlatmışlardır.⁶¹

Bu isyanda Rumlar Vali Konağı'nı yaktılar. İngilizler çok sert tedbirlerle isyanı bastırdı. Bütün Ada'da çıkan olaylarda 7 kişi ölmüş, 67 kişi yaralanmış ve 400 kişi tutuklanmıştır.⁶²

⁵⁸ Akgün, a.g.e.,s.1

⁵⁹ Samani, a.g.e., s.27-28

⁶⁰ İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil, *Avrupa Birliği Kışkırtıcılığı Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)*, Ankara, 2001, s.12

⁶¹ Oberling, a.g.e., s.27-28

⁶² Çay, a.g.e., s.27

İngiltere isyandan sonra Kıbrıs valisini geniş yetkilerle donatarak şu tedbirleri almıştır:

1. Kavanin Meclisi feshedildi.
2. Siyasi partiler dağıtıldı ve yeniden kurulmaları yasaklandı.
3. Sıkı bir sansür tesis edildi.
4. Türk ve Yunan tarihinin öğrenimine son verildi.⁶³

1.6.2.2. 1950 Plebisiti

II. Dünya Savaşı süresince, Enosis hareketi sessizliğe büründü. Ada kendini Girit'in düşmesinden sonra tehlikede hissetmeye başladı. Savaş sonunda, BM Bildirgesinde olduğu gibi self-determinasyonun genel bir destek bulması, Enosis arzularını yeniden canlandırdı.⁶⁴

Rumlar 15 Ocak 1950 tarihinde kilisenin kontrolünde, “Yunanistan’la birleşmeyi kabul ederim.”, “ Yunanistan’la birleşmeye karşıyım.” şeklinde oylamayı ihtiva eden bir plebisit yapmaya kalktılar.⁶⁵ Kıbrıs Rum halkının %96 sının Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakını (Enosis) istediğini ileri sürerek, dünya çapında bir kampanya başlattılar.⁶⁶ Bununla birlikte, Kıbrıslı Türkler eğer İngiltere Ada’yı serbest bırakırsa Ada’da Türk hâkimiyetinin kurulmasını talep ettiler.

1950 Plebisiti; hukuki ve milletlerarası bir antlaşmaya dayanmaması; bir devlet tarafından değil, bir parti tarafından düzenlenmesi; oylamanın bir Pazar ayını sonrası Rum Ortodoks Kilisesinde yapılması dolayısıyla Ada’da yaşayan Türklerin ve Katoliklerin iştirak etmemesi; plebisiti organize edenlerin tarafsız olmaması; İngiltere’nin girişimden önce böyle bir hareketi tanımayacağını açıklaması ve seçmen listelerinin olmaması dolayısıyla hukuki ve uluslararası bir geçerliliği yoktur.⁶⁷

1.6.2.3. Kıbrıs Sorunun Uluslararası Boyut Kazanması

⁶³ Bektaş, a.g.e., s.22

⁶⁴ A.g.e., s.22

⁶⁵ Çay, a.g.e., s.36

⁶⁶ Sabahattin Egeli, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl Yıkıldı, Kastaş A.Ş., İstanbul, 1991, s.13

⁶⁷ Bektaş, a.g.e.,s.23

1950 yılında Makarios Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin başına geçmiştir. Makarios ile Kıbrıslı Rumlar tarafından Enosis faaliyetlerini hızlandırılmış ve terörist faaliyetler için 1951 yaz aylarında Albay Grivas* ile dirsek temasına girilmiştir. 1951 Şubat'ında ise Yunan Dışişleri Bakanı Sofokles Venizelos Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını ilk defa resmen ortaya koymuştur.⁶⁸

Makarios, Başpiskopos seçilmesinden sonra Yunanistan ile ortak bir Enosis stratejisi belirledi. Geliştirilen ortak Enosis stratejisine göre:

1. Adanın bağımsızlığına neden olacak tüm anayasa girişimlerine karşı çıkılacaktı.
2. Gerek Kıbrıs'ta, gerekse dış ülkelerde ve uluslararası platformlarda Enosis için yoğun bir çaba gösterilecekti.
3. Yunanistan'daki örgütlerle silahlı bir mücadele için gerekli işbirliği ve gençlik örgütleri oluşturulacaktı.
4. Enosis'i gerçekleştirmeye yönelik olmak üzere self-determinasyon hakkının tanınması için BM'ye başvurulacaktı.⁶⁹

Enosis düşüncesi ile 1950 yılında Kıbrıslı Rumlar, kaderlerini kendileri tayin edebilmek amacıyla yönelik isteklerini Birleşmiş Milletlere bildirdiler. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, büyük imparatorluklara zarar vermeden toplumların kendi kaderlerini tayin ilkesini kabul etmekteydi. İngiltere ve Türkiye de bu isteğe karşı çıktılar. Sonuçta Rumlar istediklerini elde edemediler. Yunanistan ise 16 Ağustos 1954 tarihinde Birleşmiş Milletlere (BM); “Halkların hak ettiği ve kendi kaderlerini tayin ilkesinin Birleşmiş Milletlerin gözetimi altında Kıbrıs halkına uygulanması” adı altında IX. Dönem Genel Kurulu gündemine alınması için Birleşmiş Milletlere başvurmuştur.⁷⁰ BM Genel Kurulu Yunanistan'ın bu talebini reddetti.

* 23 Mayıs 1899'da doğmuştur. Yunan Ordusunda general olmuştur. Daha sonra da gerilla savaşları düzenleyen EOKA örgütünün lideri olmuştur. 27 Ocak 1974'de ölmüştür. Bakınız: http://tr.wikipedia.org/wiki/Georgios_Grivas 27.12.2009

⁶⁸ **Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri**, Uluslararası İlişkiler Ajansı, İstanbul, 1992, s. 17-18

⁶⁹ Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Barış Harekâtı Nedenleri-Gelişimi- Sonuçları**, Birinci basım, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1988, s.28-29

⁷⁰ Faruk Sönmezoğlu, **Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 1991, s.42

Gerek Rum tarafının gerek Yunanistan'ın BM'ye yaptığı bu başvurular Türkiye'yi Kıbrıs konusunda taraf haline getirmiş ve Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik politikalarını belirlemesini sağlamıştır.⁷¹

İngiltere Grivas'ın eylemlerinin başlamasıyla birlikte en önemli ilk adımını attı. İngiltere, Popogos hükümetini ve Türkiye'yi Londra Konferansı'na davet etti. Konferansta, Kıbrıs'taki ortak savunma konusu görüşülecekti. Türkiye bu daveti kabul etti. Yunanistan da endişelerine rağmen bu konferansa katılacağını bildirdi.⁷²

29 Ağustos 1955'te Londra Konferansı başladı. İngiltere Dışişleri Bakanı Mc Milan yaptığı konuşmada İngiltere'nin NATO ve Ortadoğu'da ikili anlaşmalar kapsamında bağlı olduğu ülkelere karşı sorumlu olduğunu, bu nedenle de Kıbrıs'ın İngilizlerin himayesinde olması gerektiğini vurguluyordu. Bunun dışında İngiltere'nin Ada'da üsleri de vardı. Yunanistan Dışişleri Bakanı Stefanopulos bu konuda olumlu konuşma yaparken, Türkiye adına konuşan Zorlu ise Kıbrıs'ın Türkiye'nin savunmasında önemini ve Ada'nın Türkiye'ye verilmesini istiyordu. Böylece Londra Konferansı, bir sonuca varılmadan son buldu⁷³

1955'ten önceki yıllardaki yürüyüşlerde atılan sloganlardan en fazla kullanılan "Kıbrıs Türk'tür, Türk Kalacaktır" sloganıydı. 1955'ten sonra ise "Ya Taksim Ya Ölüm" kullanılmaya başlandı.⁷⁴

Rumların Enosis isteği, Türklerin ise self-determinasyon hakkına sahip çıkıyor olması, Rumların Enosis isteğini tam olarak gerçekleştirmelerini engelliyordu. Rumların Enosis düşüncesi, Türklerin taksim isteği sonucunda, Ada'nın bağımsızlığı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu fikri Amerika, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye kabul etti. Böylece 11 Şubat 1958'de Zürih Antlaşması, 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması imzalandı. Zürih ve Londra Antlaşmalarına İngiltere, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıslı Türkler ve Rumlar tarafından kabul edilmiş oldu. Bu antlaşmalar ile Rumların ve Türklerin ortak egemenliğinde ve iki toplumlu bir Cumhuriyet kurulmuş oldu. Enosis ve taksim

⁷¹ Mehmet Hasgüler, *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim İflası*, Birinci basım, Öteki Yayınevi, Ankara, 1998, s. 57

⁷² Doğan Harman, *Emperyalizm Kıbrıs ve AKEL*, Kıbrıslı Yayınevi, (t.y.),s. 37-38

⁷³ A.g.e., s. 38-40

⁷⁴ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1955)*, İkinci basım, İmge Kitapevi, Ankara, 2000, s. 53

yasaklandı. Yeni yapılanmada Cumhurbaşkanı Rum, Yardımcısı Türk olacaktı. Resmi dil Türkçe ve Rumca idi. Bakanlar Kurulu 7 Rum'dan, 3 Türk'ten; Temsilciler Meclisi 35 Rum ve 15 Türk'ten oluşacaktı. Cumhuriyet Ordusu, %60–%40, memur kadrosu ise %70–%30 oranında olacak şekilde düzenlenecekti. Ayrıca birer Cemaat Meclisi oluşturulacaktı. Bu meclis, iki topumun da iç işlerine karışacaktı. Anayasal konulardaki anlaşmazlıkları çözmek için Anayasa Mahkemesi kurulacaktı. Bu mahkemede 1 Türk, 1 Rum, 1 Bağımsız Yargıç olacaktı.⁷⁵

1.7. Enosis ve Megola Idea

Enosis'i kısaca belirtmek gerekirse; Megola Idea'ya bağlı olarak Ada'nın Yunanistan ile birleşmesi anlamındadır. Yunanistan, 18 Ekim 1825 yılında İngiltere, Rusya ve Fransa'ya verdiği nota ile resmen ilk kez Enosis fikrini ortaya atmıştır. Yunan Heyeti Başkanı Venezilos ise Paris'te toplanan Barış Konferansı'nda isteklerini şöyle sıralamıştır:⁷⁶

— Batı Anadolu (İzmir, Bursa, Çanakkale, İzmit ve civarı)

— Pontus (Trabzon, Sivas, Kastamonu ve çevresi)

— Kıbrıs, Meis, Rodos, Bozcaada, Girit ve İmroz

— Kuzey Esir (Güney Arnavutluk)

— Batı ve Doğu Trakya'nın kendilerine katılmalarını istemiştir.⁷⁷

— Yunanistan ve Kıbrıs Rumları, Kıbrıs'ın İngilizlere devredilmesinden sonra sürekli olarak Enosis'i gündeme getirmişlerdir.⁷⁸ Yunanistan Kıbrıs'ın İngilizlerin eline geçmesinden de güç alarak Enosis'i gerçekleştirmek için komiteler oluşturmaya başlamıştır.⁷⁹

⁷⁵ İsmail, a.g.e., 1998, s. 52-54

⁷⁶ İsmail, a.g.e., 1998, s.6

⁷⁷ Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri, a.g.e., s.38

⁷⁸ Vehbi Z. Serter, **Kıbrıs ve Enosis**, İkinci Basım, Halkın Sesi Yayınevi, Lefkoşa, 1980, s.8

⁷⁹ M. Sami Denker, **Kıbrıs Sorunu: Bir Millet'in ve Devletin Yaşama Hakkı**, Türk Metal Sendikası Yayınları, 2001, s.32

Rauf Denктаş Enosis hakkında şunları söylemektedir:⁸⁰

“Enosis sadece Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı için güdülen bir siyasete verilen bir isim değildir Sözlük anlamı “Birleşme, ilhak” olan bu kelimenin altında her Türk’ün yakından bilmesi gereken korkunç bir siyaset yatmaktadır. ENOSİS tam anlamı ile Mora Yarımadası’nda kurulan küçük Yunanistan’ın yavaşça genişleyerek Büyük İskender’in İmparatorluğunu kurmak siyasetini ortaya koyan bir tabirdir.”

Enosis ülküsü aslında daha büyük bir ölkü olan Yunanlıların Megola Idea (Büyük Ölkü) dedikleri ölkünün bir parçasıdır.

Megola Idea, Yunanlıların Osmanlı Devleti’ne karşı bağımsızlıklarını kazanmak amacıyla giriştikleri mücadelenin basında ortaya çıkmış bir slogandır. Bu ölkü o tarihten itibaren Yunanistan’ın bağımsızlık savaşından çok “Antik Yunanistan’ı diriltmek” ya da “Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmak” amacıyla Osmanlı Devleti’nin ve Anadolu topraklarının bir bölümüne sahip olmayı amaçlamıştır. Yunan yarımadasının bir bölümünde 1844 yılında bağımsız bir Yunan Devleti’nin kurulmasından sonra Megola Idea söyle dile getirilmişti.

“Yunanistan Krallığı, Yunanistan değildir. Yunanistan’ın sadece bir parçası, en küçük, en yoksul bir parçasıdır. Yunanlılar sadece krallıklar içinde oturanlar değildir; aynı zamanda Yanya’da ya da Selanik’te, Serez’ de ya da Edirne’de, İstanbul ya da Trabzon’da, Girit ya da Sisam Adası’nda Yunan tarihine ya da Yunan ırkına bağlı başka yerlerde oturanlar da Yunanlıdır.”⁸¹

Megola Idea’nın gerçek ve tek bir tanımlaması yoktur. Megola Idea ortaya atıldığı zamanda; bağımsız Yunanistan’ın, Büyük Yunanistan’ın, Bizans İmparatorluğu’nun, Yunan İmparatorluğu’nun Yunanlılık adı altında kültür imparatorluğunun kurulması amaçlanmıştı. Büyük Ölkü’nün Türklerin İstanbul’u işgal etmesinden sonra ortaya atıldığı düşünülmektedir.

⁸⁰ Serter, a.g.e., s.7

⁸¹ Nazım Güvenç, **Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ve Türkiye**, İstanbul, Çağdaş Politika Yayınları, 1984, s.56-57

Yunan Devleti'nin kurulmasındaki kahramanlar krallığın yalnızca Yunanistan Krallığı olmadığını, Yunan dünyasının Hermo'dan Matapon'a, Trabzon'dan Adana'ya kadar bütün eyaletlerin insanları olduğunu iddia ederler. Yunanlılığın iki büyük merkezi Atina ve İstanbul'dur. Atina kurulacak krallığın merkezi kabul edilir. Yunanlıların amacı, İstanbul'u büyük merkez haline getirmektir. Megola Idea'nın fikir babası sayılan Kolettis'e göre; küçük krallık bütün Yunan dünyasını kaplamalıdır. Yunan dünyası; kuzeyde Edirne ve Trabzon'dan, güneyde Matapon Burnu ve Adana'ya kadar olan bölgeyi içine alır, İstanbul merkezdir.

Megola Idea düşünce olarak Yunanlı Rigas Ferreos'un 1797 yılında Viyana'da bastırıldığı haritasında, Büyük Yunanistan'ın sınırları içinde bulundurması düşünülen ülkeleri gösterirken, haritada Kıbrıs, Ege Adaları ve Türkiye de Yunanistan toprakları içinde gösteriliyordu.⁸²

Megola Idea'yı gerçekleştirmek amacıyla Kırım, Balkan, 1. ve 2. Dünya savaşlarından yararlanılmaya çalışılmıştır. Yunanistan'ın Ege ve Kıbrıs'taki Megola Idea'sı Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin otuz yıldan beri bozulmasına neden olmuştur.⁸³

Enosis'i gerçekleştirmek amacı ile Türk halkına 1821 yılından itibaren saldırılar düzenlenmiştir. 1895, 1912 ve 1955–1974 yılları arasında saldırılar devam etmiştir.⁸⁴

Yunan bağımsızlık mücadelesinin öncü ve önder gücü olan Etniki Etery'a'nın programında Megola Idea aynen şu sırayla maddeleşmiştir:

1. Yunan ulusunun tam bağımsızlığının sağlanması
2. Teselya, Epir, Selanik ve Batı Trakya'nın Yunanistan'a katılması
3. Ege Ada'larının Yunanistan'a katılması
4. On iki Ada'nın Yunanistan'a katılması
5. Girit Adası'nın Yunanistan'a katılması

---

⁸² Denker, a.g.e., s. 10

⁸³ Suat Bilge, **Ankara- Atina- Lefkoşa Üçgeni**, Birinci basım, İmge Kitapevi, Ankara, 1996, s.11-13

⁸⁴ İsmail, 1998, a.g.e., s. 4

6. Batı Anadolu'nun Yunanistan'a katılması
7. Pontus Rum Devleti'nin kurulması
8. Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması
9. İmroz ve Bozcaada'nın Yunanistan'a katılması
10. İstanbul'un ele geçirilmesi

Birinci maddede diğer maddelerden farklı olarak “Yunan Ulusunun bağımsızlığının sağlanması” amaçlanmaktadır. Daha sonra ise 7. madde dışındaki (2–9) Enosis maddeleri sıralanmıştır. İlk madde anayurdu içermekteydi. “Yunan ulusunun bağımsızlığının sağlanması” diğer maddeleri de içeren genel bir amaçtır. İlk 5 madde öngörülen sırada olmasa da gerçekleştirilmiştir. Öteki maddelerinin gerçekleştirilmesi Türk Kurtuluş Savaşı ile engellenmiştir. Bu program hala yürürlüktedir ve resmi devlet siyasetidir. Tek fark ise 8.madde Kıbrıs'ın, 6. ve 7. maddelerin önüne geçmiş olmasıdır.⁸⁵

---

⁸⁵ Güvenç, a.g.e., s. 60-61

2. BÖLÜM KIBRIS CUMHURİYETİ DÖNEMİ

2.1. Londra ve Zürih Antlaşmaları

Enosis'e karşı Kıbrıs Türk halkının vermiş olduğu mücadele 1960 öncesinde Ada'nın Yunanistan'a bağlanmamasını ve Bağımsız Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır. Rumların Enosis, Türkleri ise self-determinasyon hakkına sahip çıkması Rumların düşüncesinin tümden ortadan kalkmasına neden olmuştur. Rumların savunduğu Enosis ile Türk tarafının savunduğu Taksim düşüncesi Adanın bağımsızlığı fikrinin dogmasına neden olmuştur. Bu fikrin ABD, Yunanistan, Türkiye, İngiltere tarafından kabul edilmesi sonucu 11 Şubat 1958'de Zürih Antlaşması, 19 Şubat 1959'da da Londra Antlaşması imzalanmıştır.⁸⁶

Başbakan Menderes ve Dışişleri Bakanı Zorlu'nun da içinde kalabalık bir heyet 5 Şubat 1959'da Zürih'te Karamanlis* ile buluştu. Menderes, Zürih Antlaşmasından sonra Anadolu Ajansına vermiş olduğu beyanatta şunları söylemiştir:

“... Karşılıklı iyi niyet ve tam anlayış içinde cereyan eden müzakereler sonunda, Türk– Yunan münasebetlerini derin surette sarsan Kıbrıs meselesinin hallini mümkün kılacak esasların tespiti hususunda Yunanistan'la bir mutabakata varılmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu mutabakat, bir taraftan Türkiye'nin emniyetinin ve Kıbrıs'ta Türk ve Rum cemaatlerinin haklarının ve müstakil bir devlet nizamı içinde korunmasını temin edeceği gibi, müttefikimiz İngiltere'nin de, tarafların düşünce ve menfaatlerine tetabuk eden mülahazalarının mahfuz tutulması imkân verecektir. Filhakika tespit olunan esaslar Türk ve Rum cemaatlerinin ayrı tarihi ve içtimai geleneklerinin icaplarını göz önünde bulundurmak suretiyle iki cemaatin müstakil bir devlet nizamı içimde işbirliğinde bulunmalarına matuf, sağlam bir zemin

⁸⁶ Sabahattin İsmail, **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Dilhan Ofset, Lefkoşa, 1992, s.54

* Yunan siyaset adamıdır. Atina Üniversitesi'nde hukuk öğrenimi gördü. 1955'te başbakan oldu. 1959'da Adnan Menderes'le Kıbrıs'ı bağımsız bir cumhuriyet haline getiren Zürih Antlaşması'nı karara bağladı. 1963'te komünist milletvekili Lambrakis'in öldürülmesinden hükümetin sorumlu tutulması üzerine başbakanlıktan istifa ederek Paris'e gitti. 1967-1974 albaylar cuntasından sonra yurda döndü. Mayıs 1980'de cumhurbaşkanı olan Karamanlis, başbakan Andreas Papandreu'nun yeni seçimlerde cumhurbaşkanı adayı olarak kendisini desteklemeyeceğini açıklaması üzerine 10 Mart 1985'te görevinden istifa ederek siyasal yaşamdan çekildi. Bakınız: http://tr.wikipedia.org/wiki/Konstantin_Karamanlis 27.12.2009

hazırlamaktır... Aynı zamanda, Türkiye'nin emniyeti bakımından öteden beri ileri sürdüğümüz haklı ve pek esaslı görüşlerin de, varılan anlaşma çerçevesi içinde, ahden ve fiilen tatmini teminat altına alınmıştır... Türkiye ve Yunanistan arasında varılan mutabakat İngiltere ve Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında sağlam ve devamlı bir mesai teşrikini mümkün kılacak esasları ihtiva etmekle, yukarıdaki mahiyette bir konferansın muvaffakiyetle neticelenmesi için lüzumlu şartlar hiç şüphesiz ki, tahakkuk ettirilmiştir... Yunanistan'la varılan mutabakat memleketimizin ve Kıbrıslı kardeşlerimizin hak ve menfaatlerini olduğu kadar, diğer alakadarlarında vaziyetini koruyan bir uzlaşma mahiyet ve kuvvetini taşımaktadır... Bu anlaşma ile Anavatanın, Kıbrıslı kardeşlerimize huzur ve emniyet içinde yasayabilme imkânını tahakkuk ettirmiş olduğuna inanmaktayız.”⁸⁷

Zürih ve Londra Anlaşmalarına göre kurulacak devlet iki cemaatin ortaklaşa sorumluluk, yetki ve haklara sahip olacağı bir yapıya sahip olacaktı. Kıbrıs Devleti ve Anayasası, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın ortak garantisi altına alınmıştı.⁸⁸

2.2. Kanlı Noel Olaylarına Kadar Ada'da Yaşananlar (1960-1963)

2.2.1. Rumların Gerçek Niyetlerinin Ortaya Çıkması

Kıbrıs Cumhuriyeti, iki eşit toplumun; Rumların ve Türklerin ortak kuruculuğu esasına dayanmaktaydı. Egemenlik, iki topluma birlikte devredilmekteydi. Bu cumhuriyetin yaşayabilmesi için, her şeyden önce ortakların iyi niyetine, birbirlerinin haklarına saygı göstermelerine ihtiyaç vardı.⁸⁹ Kıbrıs Türk toplumu, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu Kıbrıs meselesinin nihai çözümü olarak gördü ve kendisine düşen görevi samimiyetle yerine getirdi. Buna mukabil Kıbrıs Rum toplumu, hiçbir zaman dürüst hareket etmedi. Kıbrıs Türk toplumunun anayasa ve antlaşmalarla sahip bulunduğu haklardan istifade etmesini önlemek için elinden gelen her şeyi yaptı. En

⁸⁷ Gazioğlu, a.g.e., s. 60-61

⁸⁸ İsmail, a.g.e., 1992, s. 54

⁸⁹ Oberling, a.g.e.,s. 51

önemlisi başta Cumhurbaşkanı Makarios olmak üzere, Rum toplumunun ileri gelenleri, Enosis için mücadeleye devam edeceklerini, bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Enosis için bir sıçrama tahtası olarak kullanacaklarını, nihai hedefin Enosis olduğunu yaptıkları çeşitli açıklamalarla ifade ettiler.⁹⁰ Örneğin, Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, 1 Nisan 1960 tarihinde; “Bu neticeler muhakkak ki, tam değil, fakat hali hazır realite bizim peşinde koştuğumuz emellerin yolunu tamamıyla kapamış değildir. Londra ve Zürih Antlaşmaları ile ümit ve emellerimiz tam olarak gerçekleşmiş değildir. Sulh yoluyla kampanyamıza devam etmek için bir tabya ve bir başlangıç noktası elde edildi. Bu tabya ve başlangıç noktasından zafer elde etmek üzere mücadelemize devam edeceğiz.” demiştir.⁹¹

Makarios, 12 Ağustos 1962’de Kykko Manastırında yaptığı konuşmasında ise;

“Kıbrıs Rumları, EOKA kahramanları tarafından başlatılan işi tamamlamak için çalışmalıdırlar. Mücadele yeni bir şekilde devam ediyor ve hedefimize ulaşuncaya kadar devam edecektir.” ifadelerini kullanmıştır.⁹²

Makarios, 4 Eylül 1962’de doğduğu köy olan Panaya’da yaptığı daha tehditkâr konuşmasında ise;

“Helenizmin korkunç bir düşmanı olan Türk ırkının bir parçasını teşkil eden küçük Türk toplumu kovulmadıkça, EOKA kahramanlarının görevi hiçbir zaman bitmiş olmayacaktır.” sözlerini sarf etmekten kendisini alamamıştır.⁹³

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin İçişleri Bakanı olan Polikarpos Yorgacis ise, 29 Temmuz 1963’te yaptığı konuşmasında; Kıbrıslı Rumların Enosis’e olan özlemlerini dile getirdi.⁹⁴

⁹⁰ Rauf Denktaş, **Kıbrıs Girit Olmasın**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2004, s.121; Enver Bozkurt, Havva Demirel **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.26

⁹¹ Fazıl Küçük, **Kıbrıs Türk Davası ve Kıbrıs’ta Rum Vahşeti**, Devlet Basımevi, Lefkoşa, 2002, s.14

⁹² İsmail, **a.g.e.**, 1988, s. 35; Alasya, **a.g.e.**, s.197

⁹³ Ahmet Tolgay, **Kanlı Noel**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1993, s. 27; İsmail, **a.g.e.**, 1988, s.35-36

⁹⁴ Küçük, **a.g.e.**, s.15

Cumhurbaşkanı Makarios başta olmak üzere Rum toplumunun ileri gelenleri tarafından her vesile ile Kıbrıs'ın üniter bir devlet olduğu iddia edilmekte, Kıbrıs'ın iki eşit toplumun ortak kuruculuğuna dayanan bir "Cumhuriyet" olduğu göz ardı edilmekteydi.⁹⁵

2.2.2. Bağımsız Belediyeler Sorunu

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 173. maddesine göre Lefkoşa, Limasol, Magosa, Baf ve Larnaka' da, bu beş büyük şehirde, Türklerin ve Rumların ayrı belediyeler kurmaları öngörülmekteydi. Lakin bu belediyelerin sınırlarını çizmek ve yetki alanlarını tespit etmek Kıbrıslı Rumların uzlaşmaz tavırları yüzünden mümkün olamadı.

Cumhurbaşkanı Makarios, 1962 yılı Mart ayında, bu beş büyük şehirde de tek belediye kurulmasını ve belediyelerde Türklerin nüfusları nispetinde temsil edilmesini ileri sürdü. Kıbrıslı Türkler, Cumhurbaşkanı Makarios'un bu isteğini kabul etmediler.⁹⁶

Cumhurbaşkanı Makarios ve Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'ndan rahatsız oldukları tavırlarından belli olmaktaydı. Nihayet Cumhurbaşkanı Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda değişiklik yapılması meselesini Türkiye ile görüşmek üzere 22-26 Kasım 1962 tarihlerinde Ankara'yı ziyaret etti. Yapılan müzakerelerde Cumhurbaşkanı Makarios' un bütün değişiklik teklifleri Türkiye tarafından reddedildi. Çünkü bu değişiklik tekliflerinin tümü Kıbrıslı Türklerin yaşama teminatı ile alakalı idi. Kıbrıslı Türkler, Cumhurbaşkanı Makarios'un bu tutumu karşısında 29 Aralık 1962' de yaptıkları bir açıklamada, 1 Ocak 1963'ten itibaren beş büyük şehirde kendi belediyelerini işletmeye karar verdiklerini belirttiler. Buna karşılık Cumhurbaşkanı Makarios, Türklerin kuracağı belediyeleri tanımayacağını ve beş büyük şehir belediyesinin hükümet kontrolü altına alındığını bildirdi. Cumhurbaşkanı Makarios'un bu kararı, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na resmen aykırıydı. Bunun üzerine Kıbrıslı Türkler, Anayasa Yüksek Mahkemesi'ne başvurular.⁹⁷

⁹⁵ Ahmet C. Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Cumhuriyet Yılları ve Ortaklığın Sonu (1960-1964)*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa, 2003, s. 96

⁹⁶ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1986, s.785

⁹⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.785-786

Cumhurbaşkanı Makarios, 11 Şubat 1963'de Sunday Express gazetesi muhabiri Law Gardner'a verdiği demeçte; Anayasa Yüksek Mahkemesi, bu davranışlarının anayasaya aykırı olduğuna ilişkin karar verse dahi, bu karara asla saygı göstermeyeceğini belirtti.⁹⁸

Alman Prof. Dr. Ernst Forsthoff başkanlığında bir Türk ve bir Rum üyeden kurulu olan Anayasa Yüksek Mahkemesi, 25 Nisan 1963'de Kıbrıslı Türkler lehinde karar verdi. Bu karar Cumhurbaşkanı Makarios başta olmak üzere tüm Kıbrıslı Rumlara büyük bir darbe oldu. Bu mağlubiyeti bir türlü kabullenemeyen Kıbrıslı Rumlar, Anayasa Yüksek Mahkemesi Başkanının sekreteri Dr. Heinze'yi tehdit ederek Kıbrıs'tan uzaklaştırdılar ve istifaya zorladılar. Yaşanan bu gelişme üzerine Anayasa Yüksek Mahkemesi Başkanı Prof. Dr. Ernst Forsthoff, Cumhurbaşkanı Makarios'a bir mektup göndererek 15 Temmuz 1963'ten itibaren geçerli olmak üzere istifa ettiğini bildirdi.

Anayasa Yüksek Mahkemesinin tarafsız başkanının ve sekreterinin bu suretle görevinden uzaklaştırılması, Kıbrıslı Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na ne kadar uyduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktaydı.⁹⁹

2.2.3. Anayasa Değişikliği Teklifi

Cumhurbaşkanı Makarios, 30 Kasım 1963'te İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'a Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 13 maddesinde değişiklik yapılması gerektiğini bildirdi. Bu anayasa değişikliği teklifini Kıbrıslı Türkler derhal ve Türkiye ise 6 Aralık 1963'te reddetti. Çünkü bu anayasa değişikliği teklifinin kabulü halinde Kıbrıslı Türkler basit bir azınlık statüsüne düşecekti. Bu arada İngiltere ve Yunanistan ise, anayasa değişikliği teklifine herhangi bir tepki göstermedi.¹⁰⁰

---

⁹⁸ Küçük, a.g.e., s.14-15

⁹⁹ Vergi Bedevi, *Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Kıbrıs Tarihi*, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, No:1, Lefkoşa,1966, s.200

¹⁰⁰ Çay a.g.e., s.51; Armaoğlu, a.g.e., s.786

Cumhurbaşkanı Makarios'un Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda yapmak istediği 13 madde ile sınırlanan değişiklikler;

1. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın veto hakkının kaldırılması,
2. Cumhurbaşkanı hariçte iken ona Cumhurbaşkanı Yardımcısının vekâlet edebilmesi,
3. Temciler Meclisi Başkan ve Yardımcısı, toplumlar tarafından ayrı ayrı değil, Temsilciler Meclisi tarafından bütün milletvekillerinin katılması ile seçilebilmesi,
4. Temsilciler Meclisi Başkanı'na Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı'nın vekâlet edebilmesi,
5. Bazı kanunların yapılması için Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda öngörülen ayrı çoğunluğun istenmesinin kaldırılması,
6. Belediyelerin birleştirilmesi,
7. Adalet mekanizmasının tek elde birleştirilmesi,
8. Polis ve Jandarma teşkilatının birleştirilmesi,
9. Ordunun miktarının Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na bağlı olarak değil, özel bir kanuna göre tayin edilmesi,
10. Memurların nüfus oranlarına göre toplumlar arasından alınması,
11. Kamu Hizmetleri Komisyonu'nun 10(7 Rum ve 3 Türk)'dan 5(4 Rum ve 1 Türk)'e indirilmesi,
12. Kamu Hizmetleri Komisyonu kararlarının basit çoğunlukla alınması,
13. Rum Cemaat Meclisi'nin lağvedilmesinden meydana gelmekteydi.¹⁰¹

2.3. Türkleri İmha Planı ve Kanlı Noel Olayları

2.3.1. Akritas Planı

Cumhurbaşkanı Makarios'un anayasa değişikliği teklifinin Türkiye tarafından reddi üzerine Rum yönetimi tarafından Akritas Planı uygulamaya kondu. Adını IX. yüzyıllarda geçen bir Bizans destanından alan plan, Cumhurbaşkanı Makarios'un direktif ve onayı ile İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis tarafından, Çalışma ve Sosyal

¹⁰¹ Tolgay, a.g.e., s.25-26; Çay, a.g.e., s.51-55

İşler Bakanı Tasos Papadopoulos*, EOKA komutanlarından Nikos Koçiş ve Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides'in yardım ve katkıları ile hazırlandı. Akritas Planının askeri yönleri ve kuvvet kullanılmasını içeren bölümlerinin hazırlanmasında Kıbrıs'taki Yunan subaylarıyla da işbirliği yapıldı ve onların da bu planda katkıları oldu.¹⁰²

Patris Gazetesi'nde 21 Nisan 1966 tarihinde açıklanan ve Türkleri imha planı olarak da bilinen Akritas Planı ile ilgili, aynı gazetenin 7 Şubat 1967 tarihli sayısında yapılan açıklamalar belirtilmektedir. Buna göre; planın uygulanmasında, Başkan olarak İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis, Başkan Vekili olarak Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı Tasos Papadopoulos, Kurmay olarak EOKA komutanlarından Nikos Koçiş ve Kurmay Daireleri Müdürü olarak Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides* görevlendirilmişlerdir.¹⁰³

Akritas Planı'nın temel amacı; Zürih ve Londra Antlaşmaları'ndan kurtularak Enosis yolunu açmak, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nı değiştirerek Türkleri basit bir azınlık haline indirmek, bu değişikliklere karşı çıktıkları takdirde, Kıbrıslı Türkleri derhal ve zor kullanarak, fakat dış müdahalelere de fırsat vermeyecek ölçüler içinde dağıtmak ve ezmektir. Eğer çatışmalar yaygınlaşır ve uzarsa, Kıbrıslı Türkleri derhal yok etmek ve Enosis'i ilan etmek biçiminde özetlenebilir.¹⁰⁴

---

* 1934 yılında Lefkoşa'da doğdu. İngiltere'de hukuk tahsili gördü. Avukatlık yaptı. EOKA örgütünün PEKA isimli siyasi kolunun önce Lefkoşa bölge sorumlusu, daha sonra ise genel sorumlusu oldu. EOKA mücadelesinde aktif rol aldı. Londra ve Zürih Anlaşmaları için Londra'da düzenlenen toplantıya katılan iki temsilciden biriydi. Zürih Anlaşması'nın imzalanmasına karşı çıktı. Kıbrıs anayasasını hazırlamakla görevli 4 Rum temsilci arasında bulunuyordu. 12 yıl süreyle çeşitli bakanlık görevlerinde bulundu. Bunlar sırasıyla İçişleri, Maliye, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Sağlık, Tarım ve Doğal Kaynaklar bakanlıkları. Çeşitli dönemlerde milletvekilliği yaptı. 1976'ya kadar, toplumlararası görüşmeleri yürüten Glafkos Klerides'e danışmanlık yaptı. 1976 yılı Nisan ayından 1978 yılı Temmuz ayına kadar Rum tarafı adına görüşmecilik görevini sürdürdü. 13 Aralık 2008 tarihinde vefat etti. Bakınız: <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2654> 27.12.2009

¹⁰² Çay, a.g.e., s. 57; Gazioğlu, a.g.e., 2003, s.160

* 24 Nisan 1919 tarihinde Kıbrıs'ta doğdu. Glafkos Klerides, savaştan sonra Londra King Scollege'ta hukuk okur ve Kıbrıs'ta çalışmaya başlar. EOKA örgütü üyesidir. Bu örgütle, Kıbrıs'ın İngiliz hâkimiyetinden kurtulması için, "Yperides" takma adıyla mücadele etmiştir. Bu süreçte, İngilizler tarafından tutuklanan, EOKA üyelerinin avukatlığını yapmıştır. Klerides, 1959'da Londra'da yapılan Kıbrıs konulu konferansa adalet bakanı olarak katılır. Bu süreç sonucunda, 1960 yılında Kıbrıs bağımsızlık kazanır. Klerides, aynı zaman diliminde Rum kesiminin öncü isimleri arasına girmiştir. Daha sonra 1993-2003 yılları arasında arka arkaya iki defa Rum lideri seçilmiştir. Ve en son 2003 yılında yapılan seçimde, Tassos Papadopoulos'a yenildi. Bakınız: <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=2800> 27.12.2009

¹⁰³ İsmail, a.g.e., 1992, s.126; Gazioğlu, a.g.e., 2003, s.160-161

¹⁰⁴ Gazioğlu, a.g.e., 2003, s.160

Akritis Planı'nın uygulamaya konması için 20.000 kişilik EOKA mensubu en modern silahlarla donatılarak saldırıya hazır duruma getirildi. Kıbrıslı Rumların bu hazırlıkları hakkındaki değerlendirmeler, Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı Rauf Denктаş* tarafından günü gününe Lefkoşa'daki Türk Büyükelçiliği'ne verilmekteydi.

Türk Büyükelçisi Emin Dırvana, görevde kaldığı 26 Eylül 1962 tarihine kadar, Ankara'dan aldığı talimata da uygun olarak, Kıbrıslı Türkler ile Rumlar arasındaki işbirliğini sağlamak, "Zürih ve Londra" Antlaşmaları'nı yürütebilmek ve toplumlararası gerginliğe yol açabilecek gelişmeleri önlemek amacıyla çalıştı. Ancak yanlış bir bakış açısı sonucu Kıbrıslı Rumların saldırı hazırlığıyla ilgili değerlendirmeleri gerçeklik payı olmayan spekülasyonlar olarak gördü.¹⁰⁵ Rauf Denктаş, o günlerle ilgili hatıralarında Türk Büyükelçisi Emin Dırvana'dan sonra onun yerine Mahzar Özkol'un geldiğini ve yeni büyükelçinin etrafını görüp tanıyınca kadar Akritis Planı uyarınca Rum saldırılarının başladığını ve Türk tarafının hazırlıksız yakalandığını anlatmaktadır.¹⁰⁶

2.3.2. 1963 Yılı Kanlı Noel Olayları

Akritis Planı uyarınca Kanlı Noel Olayları, 20/21 Aralık 1963 gecesi başlatıldı. Aynı gece Lefkoşa'nın Tahtakale semtindeki evlerine gitmekte olan bir grup Türk'ün otomobillerine açılan ateş sonucunda Zeki Halil ve Cemaliye Emirali adlı iki Türk öldü, dört Türk de yaralandı. 21 Aralık 1963'te bu saldırıyı kınamak için Lefkoşa Türk Lisesi bahçesinde toplanan Türk öğrencilerin üzerine EOKA mensubu Rum polisler tarafından açılan ateş sonucunda iki Türk öğrenci yaralandı. Bununla da kalmayan Rumlar, adı geçen tarihte Lefkoşa'daki Atatürk büstüne saldırdılar. Bir gün sonra da Lefkoşa'daki

* Rauf Raif Denктаş, 27 Ocak 1924 Baf'ta doğdu.1930 yılında eğitim için İstanbul'a gönderildi. İngiltere'de Hukuk eğitimi aldı.1955'te Enonisle mücadelede ve EOKA karşısında Kıbrıs Türklerinin direnişine yön veren Denктаş, 1958 yılında hükümetteki görevinden istifa etti. Arkadaşlarıyla 1.8.1958'de Türk Mukavemet Teşkilatı'nı kurdu.

1959 Zürih ve Londra Antlaşmaları ile 1960 antlaşmaları ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın hazırlanmasında emeği geçti. Aynı yıl Türk Cemaat Meclisi'yle İcra Komitesi Başkanlığı'na seçildi.1964 Londra Konferansı'ndan sonra Makarios tarafından "istenmeyen adam" ilan edildi. Yeşilada'ya girmesi yasaklandı. Gizlice Erenköy'e çıkarak savaşa katıldı. 1967'de Ada'ya gizlice girerken tutuklandı. Yoğun girişimler sonucu Türkiye'ye geri verildi. 1968'de adaya giriş yasağı kaldırıldığından Kıbrıs'a döndü.

1970 seçimlerinde Türk Cemaat Meclisi Başkanlığı'na seçildi. 1973'e kadar Kıbrıs Cumhurbaşkanı Muavini ve Kıbrıs Türk Yönetim Başkanı seçildi.13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilanından sonra devlet ve meclis başkanı görevlerini de yürüten Denктаş, anayasa uyarınca 1976'da yapılan ilk genel seçimlerde devlet başkanlığına seçildi. 1981'de ikinci kez Devlet Başkanlığına seçilen Denктаş, 1983'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini ilan etti ve 1985'de Cumhurbaşkanlığına seçildi. Bakınız: <http://www.biyografi.info/kisi/rauf-denктаş> 27.12.2009

¹⁰⁵ Melek M. Fırat, **1960–1971 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitapevi, Ankara,1997, s.74 -75

¹⁰⁶ Rauf Denктаş, **Hatıralar-Toplayış**, Cilt:X, Boğaziçi Yayınları A.Ş., İstanbul, 2000, s.165-167

Türk Büyükelçilik binası ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük*'ün ikametgâhına ateş açıldı.¹⁰⁷

Rum saldırılarının asıl hedefi Lefkoşa idi. Rumlar, Lefkoşa'ya hâkim olmakla bütün Kıbrıs'a hâkim olacaklarını sanmaktaydılar. Bunun için de kendilerine en büyük engel Lefkoşa'ya bağlı Küçük Kaymaklı kasabası idi. 1960 nüfus sayımına göre kasabada 5126 Türk, 1133 Rum yaşamaktaydı. Küçük Kaymaklı'da yaşayan Türklere karşı Rum saldırısı 22 Aralık 1963'te başladı. 23 Aralık 1963'ten itibaren yeni takviye alan Rum saldırganların başına EOKA mensubu Nikos Sampson* geçti. Rum saldırısı karşısında Türk Mücahitleri, kasabada yaşayan Türklerin büyük bölümünü Lefkoşa'nın güvenli bölgelerine sevk ettiler. Geride kalan Türklerden 80 yaşındaki imam Hüseyin İğneci ve 18 yaşındaki yatalak oğlu, Rum saldırganlar tarafından vahşice katledildiler.¹⁰⁸

Bu gelişmeler üzerine Türkiye, 23 Aralık 1963'te İngiltere ve Yunanistan'a çağrıda bulundu ve Rum saldırılarının önlenmesi için birlikte harekete geçilmesini istedi. Türkiye'nin bu teşebbüsü üzerine, 24 Aralık 1963'te Lefkoşa'da Türkiye,

* Dr. Fazıl Küçük, 14 Mart 1906 tarihinde Lefkoşa'da doğdu. 1929 tarihinde, önce Fransa ve daha sonra İsviçre'ye giderek Lozan Üniversitesi'nde tıp öğrenimini tamamladı. 1937 yılında Kıbrıs'a dönerek Lefkoşa'da serbest hekim olarak çalışmaya başladı.

1931 yılında Rumların isyanı ardından ara verilen belediye seçimleri 21 Mart 1943'te tekrar yapıldığı zaman, Dr. Fazıl Küçük muhaliflerine karşı büyük bir zafer kazandı. Altı yıl Lefkoşa Belediye Meclis Üyesi olarak görev yaptı. Dr. Fazıl Küçük, halkın haklarını savunmak, bunlar için mücadele etmek ve halkı bilinçlendirmek amacıyla 14 Mart 1942'de kendi gazetesi olan "HALKIN SESİ"ni yayınlamaya başladı.

18 Nisan 1943'te oluşturulan Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK)'nın kurucuları arasındaydı. Daha sonra KATAK'tan ayrılarak, 23 Nisan 1944'te Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi'ni (KMTHP) kurdu. Parti programındaki ana hedeflerden biri de Ada'nın Yunanistan'a ilhakını (ENOSİS) önlemektir. Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi, 23 Ekim 1949 tarihinde KATAK ile birleşerek Kıbrıs Milli Türk Birliği Partisi adı altında yeniden yapılanmıştır. Dr. Fazıl Küçük, oyçokluğuyla bu yeni oluşumun da başına getirilmişti.

Dr. Fazıl Küçük, 1 Nisan 1955 tarihinde EOKA'nın Kıbrıs'ta kanlı terör eylemlerini başlatmasının ardından, Kıbrıs Türk halkının EOKA'ya karşı direnmek için Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği (KITEMB) adlı örgütü kurdu. Bu konu da, Rumlar tarafından tehdit edildi. Ardından örgütü sessizce dağıtırken, 1955 yılı Eylül ayında gizlice Volkan teşkilatını kurdu. Dr. Küçük, yine 1955 yılında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Dışişleri Bakanları arasında yapılan üçlü konferansı izlemek üzere, diğer iki Türk delege ile birlikte Londra'ya gitti.

Dr. Fazıl Küçük, Zürih'te Türk ve Yunan başkanları arasında varılan anlaşma üzerine, 17 Şubat 1959'da Londra'da yapılan konferansta Kıbrıs Türk halkını temsil etti ve iki gün sonra varılan anlaşmayı halkı adına imzaladı. 3 Aralık 1959'da Kıbrıs'ın ilk Cumhurbaşkanı Muavini seçildi.

27 Aralık 1967 tarihinde kurulan Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi'nin başkanlığına getirildi. Dr. Fazıl Küçük, 18 Şubat 1973 tarihinde Cumhurbaşkanı Muaviniği görevinden ayrıldı ve yerini Rauf R. Denктаş'a bıraktı. Dr. Fazıl Küçük, 15 Ocak 1984 tarihinde tutulduğu hastalıktan kurtulamayarak tedavide bulunduğu Londra'da, 78 yaşında hayata gözlerini yumdu. Bakınız: <http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=834> 27.12.2009

¹⁰⁷ Çay, a.g.e., s.73; **Tercüman Gazetesi**, (22 Aralık 1963), s.1; **Hürriyet Gazetesi**, (22 Aralık 1963), s.1

* 15 Temmuz 1974 Yunanlı subaylarla birlikte Makarios'a karşı darbe yapan EOKA-B terör örgütünün lideridir. Adamlarına öldürttüğü Türklerin sayısı hesaplanamayacak kadar çoktur. MAHİ (savaş) adlı gazetenin sahibidir. Bakınız: <http://www.beyazgazete.com/biyografi-nikos-sampson-kimdir-hayati.html> 27.12.2009

¹⁰⁸ Gazioglu, a.g.e., 2003, 428-429; İsmail, 1992, s.127

Yunanistan ve İngiltere adına ortak bir bildiri yayınlanarak saldırıların kesilmesi istendi. Bu bildiriye rağmen Rum saldırıları durmadı. Rumlar, 24 Aralık 1963'te Lefkoşa ve diğer bölgelerde yaşayan Türklere karşı saldırılarına devam ettiler. Kumsal bölgesine de 24 Aralık 1963'te saldıran Rumlar, Kıbrıs'taki Türk Alayı'nda doktor olarak görev yapmakta olan Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ile üç çocuğunu vahşice katlettiler.¹⁰⁹

Rum saldırılarının devam etmesi üzerine Türkiye, garantörlük hakkını tek başına kullanmaya karar verdi. Kıbrıs'taki Türk Alayı, 25 Aralık 1963'te garnizonundan ayrılarak gerekli mevzilere yerleşti. Bu sırada Türk Hava Kuvvetleri'ne bağlı savaş uçakları da Lefkoşa üzerinde ihtar uçuşlarına başladılar. Türkiye'nin Kıbrıs'taki duruma tek başına müdahale etmesi üzerine Yunanistan ve İngiltere, Türkiye ile birlikte müdahale etmeye karar verdiler. İngiliz General Peter Young komutasında oluşturulan üçlü barışı koruma kuvveti 27 Aralık 1963'te görevine başladı.¹¹⁰

İngiliz Sömürgeler Bakanı Duncan Sandys, başkanlığında Lefkoşa'da 30 Aralık 1963'te toplanan ve Kıbrıs Türk ve Rum Temsilcileri ile Türk ve Yunan Büyükelçileri ve Kıbrıs'taki İngiliz, Türk ve Yunan birlikleri komutanlarının katıldıkları komisyon, Lefkoşa'da karşılıklı ateşkesin uygulanacağı "Yeşil Hattı" belirlediler. Bu hat Lefkoşa'nın Türk ve Rum kesimlerini birbirinden ayıran bir hattı ve yeşil bir kalemle çizildiği için adına "yeşil Hat" denildi. Uygulamada, "Yeşil Hat" Kıbrıs'ta iki ayrı yönetimin fiilen kurulmasının başlangıcı oldu. Silah zoru ile hükümeti tamamen ele geçirmiş olan Cumhurbaşkanı Makarios ve Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklerin haklarını yok saymaya başladılar. Türk Bakanlar ve Milletvekilleri ile 4.000 Türk memur işlerinden kovuldu. Bakanlar Kurulu ve Temsilciler Meclisi tamamen Kıbrıslı Rumların eline geçti. Bunun neticesinde Türk yöneticiler ve memurlar ancak kendi kesimlerinde görevlerini sürdürmek mecburiyetinde kaldılar.¹¹¹

¹⁰⁹ Mehmet Bahadır, **Kıbrıs'ta Katliamlar**, Cilt:I, Rüstem Kitapevi, Lefkoşa, 2002, s.230-231; Çay, **a.g.e.**, s.75, Alasya, **a.g.e.**, 1988, s.221

¹¹⁰ Çay, **a.g.e.**, s.75-76

¹¹¹ Çay, **a.g.e.**,76; **Cumhuriyet Gazetesi**, (31 Aralık 1963), s.1; **Hürriyet Gazetesi**, (31 Aralık 1963), s.1

Cumhurbaşkanı Makarios, 1 Ocak 1964'te Garanti ve İttifak Antlaşmaları'nı feshettiğini bildirdi. Böylece 1 Ocak 1964 tarihinde, Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen çökmüş oldu.¹¹²

Diğer taraftan 20/21 Aralık 1963 gecesi başlayan Kanlı Noel Olayları, Türkiye'de büyük bir tepkiye yol açtı. Türk gençliğinin temsilcileri, 22 Aralık 1963'te basın toplantısı yaparak ve bildirimler yayınlarak Kanlı Noel Olaylarını protesto ettiler. Türkiye Milli Talebe Federasyonu Genel Başkanı Nafiz Duru ile Milli Türk Talebe Birliği Genel Başkanı Yüksel Çengel, 22 Aralık 1963'te birlikte yaptıkları basın toplantısında Cumhurbaşkanı Makarios'u Türk düşmanı ilan ettiler. Yayınladıkları ortak bildirimde; Kıbrıs'ta cereyan eden son hadiseler karşısında Türk gençliğinin sabrının taşmış olduğunu ve Cumhurbaşkanı Makarios'un açıkça EOKA'ya liderlik ettiğini belirttiler.¹¹³

Türk yüksek öğrenim gençliği, 24 Aralık 1963'te İstanbul'da düzenlediği Kıbrıs Mitinginde, Kanlı Noel Olaylarını ve bunları yaratanları şiddetle protesto ettiler. Binlerce yüksek öğrenim öğrencisinin katıldığı miting saat 15'te İstanbul Üniversitesi bahçesindeki Atatürk Anıtı önünde, Kıbrıs şehitlerine yapılan 3 dakikalık saygı duruşu ile başladı. Dolmabahçe yoluyla gelen Teknik Üniversite ve Teknik Okul öğrencilerinin İstanbul Üniversitesine girmesiyle tüm öğrenciler hep bir ağızdan İstiklal Marşı'nı söylediler. Ayrıca Diyarbakır, Kırşehir, İzmir ve Konya'da da yüksek öğrenim gençliğinin düzenlediği Kıbrıs Mitinglerinde Kanlı Noel Olayları ve bunları yaratanlar protesto edildi.¹¹⁴

Kıbrıs Anayasa Yüksek Mahkemesi eski başkanı Prof. Dr. Ernst Forsthoff, Kanlı Noel Olayları ile ilgili olarak, 27 Aralık 1963 tarihinde Die Welt Gazetesine ve 30 Aralık 1963 tarihinde ise United Press International Ajansına yaptığı açıklamalarda; Cumhurbaşkanı Makarios'u yaşanan olaylardan sorumlu tutarak Makarios'un amacının Kıbrıs Türk toplumunu anayasal haklarından mahrum bırakmak olduğunu söyledi.¹¹⁵

---

¹¹² Alasya, a.g.e., s.225

¹¹³ **Hürriyet Gazetesi**, (23 Aralık 1963), s.1

¹¹⁴ **Hürriyet Gazetesi**, (25 Aralık 1963), s.1; **Cumhuriyet Gazetesi**, (25 Aralık 1963), s.1

¹¹⁵ Denктаş, a.g.e., s.124

Diğer taraftan Kıbrıs'taki Rum vahşetinin çirkin yüzü, 13 Ocak 1964'de Ayvasıl Köyünde ortaya çıkarılan toplu mezarda daha da açıklık kazandı. Bu toplu mezardan, 120 Türk'ün yaşadığı Ayvasıl'dan Yılmazköy'e gidebilenler dışında köyde kalanlardan savunmasız 21 Türk'ün cansız bedeni ortaya çıkarıldı. Bunlardan kimisi ellerini havaya kaldırmış, kimisi de vücutları halka oluşturacak şekilde bağlanmış vaziyetteydi. Rumlar tarafından kurşuna dizilen ve toplu halde gömülen 21 Türk'ün cansız bedenlerinden, katliamın ateşkesin kabulünden sonra gerçekleştirildiği anlaşılmaktaydı. Toplu mezar İngiliz askerleri, St. John Ambulans örgütü temsilcileri, yerli ve yabancı basın mensupları önünde açıldı. Toplu mezar açılırken orada hazır bulunan 3 Rum gazeteci, yabancı gazetecilerin bu barbarlık ve vahşet örneğini görüntülemelerini engellemek istedilerse de başarılı olamadılar. Böylece o feci görüntüler tüm dünya kamuoyuna yansıtıldı.¹¹⁶

2.3.3. Londra Konferansı

İngiltere, Kıbrıs meselesine çözüm bulunması için 3 Ocak 1964'te Londra'da İngiltere, Türkiye ve Yunanistan ile Kıbrıs Türk ve Rum toplum temsilcilerinin katılacağı beşli bir konferans toplanmasını önerdi. İngiltere'nin konferansı toplamaktaki amacı, kendisini büyük bir yükten kurtarmak, muhafazakâr hükümetin seçimler öncesinde karmaşık bir sorunun içine girmesini önlemek idi. Üçlü garanti sisteminde kendi üzerine düşen sorumluluğu İngiltere artık taşımak istememekteydi. Kaldı ki, Kıbrıs'ta İngiliz General Peter Young'ın komutasındaki üçlü barışı koruma kuvvetinin güvenliği sağlayamadığı da açıkça görülmekteydi. İngiltere, meselenin Londra'da görüşülmesini sağlamaya çalışırken, garantör üç devletin müdahale hakkının da Birleşmiş Milletlere verilmesini istediğini belli etmekteydi. Oysa Türkiye, üçlü garanti sistemin de ısrar etmekte, en fazla NATO'nun müdahalesine razı olabileceğini belirtmekte, Kıbrıs meselesine bir çözüm aranması veya Kıbrıs'ta barış ve güvenliğin sağlanması sorumluluğunun Birleşmiş Milletlere devrine kesinlikle karşıydı.¹¹⁷

Londra'ya hareket etmeden önce, 11 Ocak 1964'te bir demeç veren Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Türkiye'nin ana hedefinin Kıbrıs Türk

¹¹⁶ Bahadır, a.g.e., s.277, Gazioğlu, a.g.e., 2003, s.491-492; Cumhuriyet Gazetesi, (14 Ocak1964), s.1; Hürriyet Gazetesi, (14 Ocak 1964), s.1

¹¹⁷ Murat Sarıca, Erdoğan Teziç, Özer Eskiuyurt, **Kıbrıs Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1975, s. 56-57

toplumunun can ve mal emniyeti ile birlikte bütün hak ve menfaatlerinin tam ve kesin sağlanması olduğunu belirtti.¹¹⁸

Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Kipriyanu ise, aynı gün Londra’da verdiği demeçte, tam bağımsız bir Kıbrıs istediklerini belirtti. “Tam bağımsızlık” ile söylenilmek istenen, Türk toplumunun basit bir azınlık haline getirilerek Rum çoğunluğun hâkimiyeti altına sokulması, Türkiye’ye Kıbrıs üzerinde haklar veren bütün antlaşmaların ortadan kaldırılması ve Enosis yolundaki engellerin temizlenmesi idi.¹¹⁹

Kıbrıs Türk toplum temsilcisi Rauf Denktaş ise;

1. Türklerle Rumlar arasındaki maddi teması son verilmesini, Türklerin kendi Rumların kendi bölgelerinde yaşamasını,

2. Türk Alayının Kıbrıs’ta kalmasını ve asker sayısının artırılmasını Kıbrıslı Türklerin kabul edebileceği asgari garantiler olarak sıralamaktaydı.¹²⁰

Türkiye ve Kıbrıslı Türkler, Kanlı Noel Olaylarından sonra görmüşlerdi ki, Kıbrıs’taki Türk unsurun hayatını devam ettirebilmesi için daha fazla garantiye ihtiyaç vardı. Bu garantilerden biri, Kıbrıs’ta federal bir sistemin kurulması ve Türk toplumunun Rumlardan bağımsız olarak kendini idare etmesi, diğeri ise Rum saldırılarına karşı daha müessir tedbirlerin alınması, yani Türkiye’nin Kıbrıs’a daha sağlam bir şekilde ayak basmasıydı.¹²¹

Beşli konferans, 15 Ocak 1964’te Londra’da başladı. Çalışmalarını gizli yürüten bu konferansta, Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Kıbrıslı Rumların bugünkü hazin durumu yaratan Enosis kampanyasını belgeleriyle kanıtlarken, Yunan Dışişleri Bakanı Palamas’ın, Kıbrıslı Türklerin de buna karşı Taksim’i savunduklarını iddia etmesi üzerine, bu iddiaları “Sorumlu Türk sözcülerinin halen Taksim’i savunduklarına dair tek bir belge gösterin, sözlerimi geri alacağım” diyerek cevaplandırmış ve bunun neticesinde Yunan Dışişleri Bakanı Palamas susmak zorunda kalmış bulunmaktaydı.

¹¹⁸ Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.57

¹¹⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.787; Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.57

¹²⁰ Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.57-58; Cumhuriyet Gazetesi, (17 Ocak 1964), s.1

¹²¹ Armaoğlu, a.g.e., s.786-787

Ayrıca Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Londra’da tatminkâr bir çözüm bulunmadığı takdirde, Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahale edebileceğini belirterek “Birleşmiş Milletler Barış Gücü’nün Kıbrıs’a gelme fikrini ihtiyatla karşılıyoruz. Milletlerarası bir kuvvete mensup askerlerin kendi memleketlerinin politikalarını izledikleri tecrübe ile sabittir.” dedi.¹²²

Londra Konferansı, bir anlaşmaya varılamaması üzerine, 21 Ocak 1964’te fiilen kesildi. İngiltere, 24 Ocak 1964’te, Kıbrıs’ta barış ve güvenliğin sağlanması görevinin NATO üyesi devletlerin verecekleri kuvvetlerden oluşan bir barış kuvvetine devredilmesini önerdi. Ancak bu öneri Cumhurbaşkanı Makarios tarafından kabul edilmedi. Kıbrıslı Rumlar, kurulacak barış kuvvetinin Birleşmiş Milletlerin otoritesi altında olmasında ısrar ettiler.¹²³

Londra Konferansı’nda son olarak, 31 Ocak 1964’te İngiltere ve Amerika tarafından ortak bir plan açıklandı. Amerikan-İngiliz Planı’na göre; 10.000 kişiden az olmamak üzere isteyen NATO devletleri kuvvetlerinden oluşacak bir kuvvet, Kıbrıs’taki Türk ve Yunan birlikleriyle beraber, İngiliz birliğin kumandası altında bulunacak ve siyasi bakımdan Londra’da ilgili tarafların temsilcilerinden kurulacak bir heyet tarafından yönetilecek ve üç aylık bir süre için görevlendirilecekti. Bu süre içinde, garantör devletler tek taraflı müdahale hakkını kullanmayacaklar ve ayrıca kendilerinin dışındaki bir NATO devletinden bir arabulucunun seçilmesini kabul edeceklerdi.¹²⁴

Türkiye ve Yunanistan ile Kıbrıslı Türkler tarafından kabul edilen bu plan Cumhurbaşkanı Makarios tarafından reddedilince, Londra Konferansı başarısızlıkla neticelenmiş oldu.¹²⁵

Bundan sonra, Londra Konferansı’nda Kıbrıslı Türkleri temsil eden Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denktaş’ın Kıbrıs’a girişi Cumhurbaşkanı Makarios

¹²² Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.58-59, **Hürriyet Gazetesi**, (16 Ocak 1964), s.1; **Cumhuriyet Gazetesi**, (16 Ocak 1964), s. 1

¹²³ Sevin Toluner, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul,1977, s.110; **Hürriyet Gazetesi**, (22 Ocak 1964), s.1; **Cumhuriyet Gazetesi**, (22 Ocak 1964), s.1

¹²⁴ Toluner, a.g.e., s.110; Armaoğlu, a.g.e., s.787

¹²⁵ Armaoğlu, a.g.e., s.787

tarafından yasaklandı.¹²⁶ Cumhurbaşkanı Makarios, Kıbrıslı Türklerin Enosis'e karşı mücadelesini bu yasak ile bitirebileceğini sanmaktaydı.¹²⁷

2.4. 1963-1964 Olayları ve Erenköy Saldırıları

2.4.1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 186 Sayılı Kararı (4 Mart 1964)

Kıbrıs'ta Türklere karşı Rum saldırıları devam etmekteydi. Rumlar, 6 Şubat 1964'te Arpalık köyüne, 13 Şubat 1964'te Limasol'un Türk kesimine saldırdılar.¹²⁸ Rum saldırılarını durdurmak isteyen Türkiye, 15 Şubat 1964'te Kıbrıs'a müdahalede bulunmayı düşündü. Bu durum karşısında İngiltere, Amerika ile istişareden sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni toplantıya çağırdı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Kıbrıs meselesini 18 Şubat 1964'te incelemeye başladı ve uzun tartışmalardan sonra, Bolivya, Brezilya, Fildişi, Fas ve Norveç'in 2 Mart 1964'te sunmuş oldukları uzlaştırıcı bir karar tasarısı, 4 Mart 1964'te oybirliği ile kabul edildi.¹²⁹

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarihli kararında;

1. Bütün devletlere, Kıbrıs'ta durumu güçleştirip karışıklığa sebebe olacak ve milletlerarası barışı tehlikeye düşürecek davranışlardan kaçınmalarının hatırlatılması,
2. Kıbrıs Hükümetinden şiddet ve kan dökme hareketlerine son verecek tedbirler almasının istenmesi,
3. Kıbrıs'taki toplumlara itidalli ve temkinli hareket etmeleri için çağrıda bulunulması,
4. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne karşı sorumlu ve Komutanının Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nce atanacağı bir barış gücünün kurulması,
5. Barış gücünün Kıbrıs'ta barış ve sükûnu sağlayarak, milletlerarası barışı tehdit edecek hareketleri önlemesi,

¹²⁶ Çay, a.g.e., s.77-78

¹²⁷ Denктаş, a.g.e., 2000, s.294-295

¹²⁸ **Hürriyet Gazetesi**, (7,14 Şubat 1964), s.1; **Cumhuriyet Gazetesi**, (7,14 Şubat 1964), s.1

¹²⁹ Toluner, a.g.e., s.111-112

6. Barış gücünün üç ay süre ile Kıbrıs'ta kalması, masraflarının birliği sağlayacak devletlerce ve Kıbrıs Hükümeti tarafından karşılanması,

7. Kıbrıs meselesine barışçı yollardan bir çözüm bulunmasını sağlamak için, bir arabulucunun seçilmesi ve bu arabulucunun yapacağı girişimler hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne düzenli rapor sunması,

8. Arabulucunun ödeneğinin uygun bir biçimde Birleşmiş Milletlerce sağlanması hükümleri yer almaktaydı.¹³⁰

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarihli kararı, en çok Kıbrıslı Rumları memnun etti. 5 Mart 1964'te Cumhurbaşkanı Makarios, "Milletlerarası alandaki mücadelemizin ilk safhasında bir karar kazandık." açıklamasını yaptı. Bilindiği gibi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki ortağı vardı. Kıbrıslı Rumlar, diğer ortak Kıbrıslı Türklerin haklarını 20/21 Aralık 1963 gecesi başlatmış oldukları silahlı saldırılar ile gasp etmiş ve iki ortaklı Kıbrıs Cumhuriyeti'ni fiilen yıkmış bulunmaktaydılar. Türkiye'nin tamamen barışçı amaçlarla olumlu karşıladığı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarihli kararı Kıbrıs Rum yönetimini "Kıbrıs Hükümeti" olarak tanımakta idi. Nitekim kararın barış gücü ile ilgili dördüncü paragrafında, "Kıbrıs Hükümeti'nin kabulü ile Kıbrıs için bir Birleşmiş Milletler Barış Gücü kurulmasını tavsiye eder." denilmekteydi.¹³¹

2.4.2. BM Kararı Sonrası Ada'daki Gelişmeler

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarihli kararından cesaret alan Kıbrıslı Rumlar, Birleşmiş Milletler Barış Gücü Kıbrıs'a gelmeden önce, 9 Mart 1964'te Baf'ın Türk kesimine saldırdılar. Bunun üzerine Türkiye, Cumhurbaşkanı Makarios'a sert bir ultimatoma verdi. Türkiye, 13 Mart 1964 tarihli bu ultimatomunda; "Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün Kıbrıs'a gelmesinden önce Rumlar tarafından Kıbrıs'ta kesin netice almağa yönelik bir savaş hareketi" ve "İnsanlığa karşı milletlerarası bir suç" olarak nitelendirdiği Rum saldırılarının durdurulmaması halinde, Garanti Antlaşması uyarınca tek taraflı olarak harekete geçeceğini bildirdi. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ile İngiltere ve Amerika durumdan haberdar edildi.

¹³⁰ Toluner, a.g.e., s.112-113; Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.62-63

¹³¹ Çay, a.g.e., s.77; Denктаş, a.g.e., 2004, s.128

Türk hükümeti, 16 Mart 1964'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden gerektiğinde Kıbrıs'a müdahale etme yetkisi aldı. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler Barış Gücü, 17 Mart 1964'te acele teşkil edildi ve 27 Mart 1964'te Hintli General Gyani komutasında Kıbrıs'taki görevine başlatıldı. Bu arada Birleşmiş Milletler adına arabuluculuk yapacak olan Finlandiyalı diplomat Sakari Tuomioja da 24 Mart 1964'te görevine başladı.¹³²

Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün Kıbrıs'a gelmesi Rumların hareketlerinin önüne kısmen geçmişse de, Cumhurbaşkanı Makarios 4 Nisan 1964'te İttifak Antlaşmasını feshettiğini açıkladı. Cumhurbaşkanı Makarios, Türkiye'nin Kıbrıs'la olan bütün bağlarını birer birer koparmak istemekteydi. Tabii olarak Türkiye bu feshi kabul etmedi. Lakin bu hadisenin arkasından, Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu yayınladığı bir bildiriye; Yunanistan'ın, Helenizmin Kıbrıs'taki halk mücadelesini kayıtsız şartsız desteklediğini, Zürih ve Londra Antlaşmalarının yürümediğini, bu antlaşmaların Kıbrıs'taki durumu çıkmaza sürüklediğini ifade etti ve Cumhurbaşkanı Makarios'un İttifak Antlaşmasını feshetmesini destekledi. Kısacası Yunanistan, Cumhurbaşkanı Makarios'un bütün kanunsuzluklarına arka çıkmaktaydı.¹³³

Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Nihat Erim, İttifak Antlaşması'nın tek taraflı olarak feshedilmesine devletler hukuku yönünden imkân olmadığını belirterek İttifak Antlaşması'nın tek taraflı olarak feshinin hukuk dışı olduğunu söyledi. Böyle zamanlarda milletçe, parti farkı gözetmeksizin hükümete yardımcı olmak gerektiğini de sözlerine ekleyen Nihat Erim, Kıbrıs meselesinin Akdeniz'in doğu kesiminde Yunanistan ile Türkiye arasında Lozan Antlaşması ile kurulan dengeyi bozduğunu ve bunun sorumluluğunun ise Yunanistan ve Cumhurbaşkanı Makarios'a ait olduğunu belirtti.¹³⁴

Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denktaş da, Cumhurbaşkanı Makarios'un tek taraflı olarak İttifak Antlaşması'nı feshedemeyeceğini belirtti. Bu gibi durumlar karşısında Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesinin zaruret haline geleceğine

¹³² Çay, a.g.e., 1989, s.38; **Hürriyet Gazetesi**, (10 Mart 1964), s.1; **Cumhuriyet Gazetesi**, (10 Mart 1964), s.1

¹³³ Armaoğlu, a.g.e., s.788, **Hürriyet Gazetesi**, (5 Nisan 1964), s.1

¹³⁴ **Cumhuriyet Gazetesi**, (6 Nisan 1964), s. 1,7

de işaret eden Rauf Denktaş, Cumhurbaşkanı Makarios'un antlaşmalara ve anayasaya isyan etmiş, kendi kendisini bunların dışına çıkarmış bir suçlu olduğunu ifade etti.¹³⁵

2.4.3. Johnson Mektubu ve İnönü'nün Cevabı

Cumhurbaşkanı Makarios, 1964 yılı Mayıs ayında havayı gerginleştiren yeni adımlar attı. Bir yandan 18 Mayıs 1964'te savaş ve bombardıman uçakları, ağır silahlar, torpido gemileri ve uçaksavar toplarının alınması için girişimlerde bulunduğunu açıklarken, öte yandan da 27 Mayıs 1964'te 18-59 yaş arasındaki tüm Rum erkeklerin, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na aykırı olarak kurduğu Rum Milli Muhafız ordusunda altı aylık silahlı askerlik hizmeti görmelerini bir yasayla zorunlu hale getirmekteydi. Bu yeni gelişmeler üzerine Türkiye, Kıbrıs'a müdahaleye karar verdi. Kıbrıs'a Türk askerinin çıkması 7 Haziran 1964 için planlandı. Lakin 5 Haziran 1964'de Amerika Başkanı Johnson, Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye ifadesi ağır ve tehdit dolu bir mektup gönderdi.¹³⁶ Amerika Başkanı Johnson, mektubunda;

"1. Türkiye, Garanti Antlaşmasını tam işletmeden Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır. Türkiye henüz müdahale hakkını kullanamaz.

2. Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahale, kendisini Sovyetler Birliği ile bir çatışma durumuna sokabilir. Türkiye NATO'lu müttefiklerine danışmadan, onların rızasını almadan böyle bir harekete giriştiğine göre, acaba NATO'nun Türkiye'yi savunma yükümlülüğü var mıdır? Türkiye bu hususu herhalde düşünmedi.

3. Türkiye ile Amerika arasında mevcut 12 Temmuz 1947 tarihli antlaşmanın 4. maddesine göre, Türkiye Amerika'nın vermiş olduğu silahları Kıbrıs'a müdahalede kullanamaz. Çünkü bu silahlar Türkiye'ye savunma amaçlı verilmiştir.

4. Ayrıntılı görüşmeler için Türkiye Başbakanı Washington'a gelirse, Başkan Johnson bundan memnun olacaktır." demekteydi.¹³⁷

¹³⁵ Cumhuriyet Gazetesi, (6 Nisan 1964), s. 1,7

¹³⁶ Erol Mütercimler, **Satılık Ada Kıbrıs**, Alfa Yayınları, Yedinci Baskı, İstanbul, 2007, s.145

¹³⁷ Nihat Erim, **Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara,(t.y.), s.304-309, Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.73

Amerika Başkanı Johnson'ın mektubu Türk-Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktası oldu. Amerika Başkanı Johnson'ın mektubundan sonra Türk kamuoyunda Amerika'ya güven çok sarsıldı ve ilk defa olarak Amerika'ya karşı olumsuz bir kamuoyu meydana gelmeye başladı. Bundan sonraki yıllarda bu daha da kuvvetlendi.¹³⁸

Amerika Başkanı Johnson'ın mektubu ve NATO Müttefik Kuvvetler Başkomutanı Orgeneral Lyman L. Lemintzer'in Türkiye'ye gelerek yaptığı bazı girişimler neticesinde Türkiye, Kıbrıs'a müdahale kararını erteledi.¹³⁹ Türkiye Başbakanı İsmet İnönü, Amerika Başkanı Johnson'ın mektubuna 13 Haziran 1964'de cevap verdi. Başbakan İsmet İnönü cevabında;

“1- Mektubun “gerek yazılış tarzı gerek muhtevası” Amerika'nın Türkiye gibi bir müttefiki için “hayal kırıcı” olmuştur.

2- Bu son teşebbüs ile birlikte 1963 sonundan beri Kıbrıs'a askeri müdahale ihtiyacı dördüncüdür ve Türkiye bu işin başından beri Amerika ile danışma halinde bulunmuştur.

3- Kıbrıs Rum Hükümeti açıkça silahlanmaya başlamış, anayasa dışı faaliyetlere girişmiş, Türklere karşı “zulmünü” arttırmış ve bütün bunlar Yunanistan tarafından kendisinin imzaladığı milletlerarası antlaşmalara aykırı olduğu halde desteklenmiş, lakin Türkiye'nin bütün uyarmalarına rağmen Amerika bir şey yapmamıştır.

4- Birbirlerine karşı antlaşmalardan doğan zorunluluklarını, yükümlülüklerini, istediği zaman reddeden devletlerarasında bir ittifaktan söz edilebilir mi?

5- NATO müttefiklerinden herhangi birine yapılacak saldırı, saldırgan tarafından tabiatı ile daima haklı gösterilmeye çalışılacaktır. NATO'nun bünyesi saldırganın iddialarına kapılacak kadar zayıf ise, tedaviye muhtaç demektir.

6- Türkiye'nin anlayışına göre, NATO, saldırıya uğrayan bir üyeye derhal yardımı mecburi kılmaktadır. Üyelerin takdirine bırakılan husus, yardımın mahiyeti ve genişliğidir.” demekteydi.¹⁴⁰

Başbakan İsmet İnönü, 14 Haziran 1964'te yaptığı açıklamada; Kıbrıs meselesinin sulh yolu ile halli için Türkiye'nin her türlü çareye başvurduğunu ve bir

¹³⁸ Erim, a.g.e., s.303

¹³⁹ Mütercimler, a.g.e., s.144

¹⁴⁰ Erim, a.g.e., s.310-321, Armaoğlu, a.g.e., s.790-791

süre daha aynı tutumunu devam ettireceğini belirterek meselenin tesirinin Kıbrıs içinde kalmayacak kadar vahim olduğunu ifade etti.¹⁴¹

Başbakan İsmet İnönü, Amerika Başkanı Johnson'ın mektubundaki daveti kabul ederek, 21 Haziran 1964'te Washington'a gitmeye karar verdi. Lakin Washington'a gitmeden önce Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden Kıbrıs politikası konusunda güvenoyu istedi.¹⁴² Türk halkının çoğunluğu bu gezinin faydasız olacağı kanısındaydı ve sonuç alınmayacak bir görüşmede Türkiye'nin saygınlığının daha fazla yıpratılmaması gerektiğini düşünmekteydi.

Başbakan İsmet İnönü'nün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden güvenoyu istemesi üzerine 16 Haziran 1964 sabahı siyasi partilerin grupları ayrı ayrı toplandı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 166 üyesi bulunan Adalet Partisi, yaptığı grup toplantısında, güvenoyuna ihtiyaç duyulmadığı gerekçesiyle güvenoyu vermemeyi kararlaştırdı. Millet Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin kararları da güvenoyu vermemek yönündeydi. Yeni Türkiye Partisi ise kararsızdı.¹⁴³

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde güven oylaması yapılmadan önce siyasi parti liderlerine bir mektup gönderen Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Kıbrıs meselesinin hal yoluna girebileceği bir sırada, hükümete güvenoyu verilmeyerek hükümet buhranına gidilmesini asla doğru bulmadığını belirtti.¹⁴⁴

Türk Hükümetinin, Kıbrıs meselesinde takip ettiği politikanın tasvip olunup olunmadığını anlamak için istediği güvenoyu oylaması 19 Haziran 1964'te saat 15.00'te toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapıldı ve 6 oy farkla hükümet güvenoyu aldı. Oylamaya 396 milletvekili katılmış, bunlardan 200'ü hükümete güvenoyu vermiş, 194'ü hükümete güvenoyu vermemiş, 2'si ise çekimser kalmış bulunmaktaydı.¹⁴⁵

¹⁴¹ Erim, a.g.e., s.322, **Hürriyet Gazetesi**, (15 Haziran 1964), s.1,7

¹⁴² Erim, a.g.e., s.322-323, **Cumhuriyet Gazetesi**, (16 Haziran 1964), s.1; **Hürriyet Gazetesi**, (16 Haziran 1964), s.1

¹⁴³ **Cumhuriyet Gazetesi**, (17 Haziran 1964): s. 1; **Hürriyet Gazetesi**, (17 Haziran 1964),s.1

¹⁴⁴ **Cumhuriyet Gazetesi**, (17 Haziran 1964), s.1; **Hürriyet Gazetesi**, (17 Haziran 1964), s.1

¹⁴⁵ **Cumhuriyet Gazetesi**, (19 Haziran 1964), s.1,7; **Hürriyet Gazetesi**, (19 Haziran 1964), s.1,7

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden güvenoyu alan Başbakan İsmet İnönü, 21 Haziran 1964'te Washington'a gitti. Amerika Başkanı Johnson, herhalde münasebetsiz mektubunun Türk hükümeti üzerinde yarattığı kötü tesiri silmek için olacak, Başbakan İsmet İnönü'nün bu seyahati için kendi özel uçağını tahsis etti.¹⁴⁶

Türk-Amerikan görüşmeleri 22-23 Haziran 1964'te yapıldı. Türk Hükümetinin bu görüşmelerdeki hareket noktası şuydu; Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs Türk toplumuna tanınan hakların korunması ve bunu sağlamak için de, daha sağlam güvenlik ve garanti tedbirlerinin elde edilmesi. Bu görüş Amerika tarafından esas itibariyle kabul edildiği gibi, Türkiye'nin Kıbrıs'tan çekilmesine karşılık, Ege'deki Yunan Adalarından birisinin Türkiye'ye verilmesi söz konusu olduysa da Türkiye bu görüşü kabul etmedi. Bununla beraber, Washington görüşmelerinde Kıbrıs meselesini nihaî bir çözüme ulaştırmak üzere Amerika'nın eski Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson'un aracı olarak tayin edilmesine karar verildi.¹⁴⁷

Türkiye Başbakanı İsmet İnönü, Washington'dan ayrılırken gazetecilere yaptığı açıklamada, Amerika Başkanı Johnson'ın mektubuna karşı olan kızgınlığını "*Yeni bir dünya kurulur, Türkiye de oradaki yerini alır.*" sözüyle ifade etti.¹⁴⁸

Diğer taraftan Pakistan'ın Cumhurbaşkanı Muhammed Eyüp Han, Türkiye Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in resmi davetlisi olarak 3 Temmuz 1964'te Ankara'ya geldi. Büyük bir karşılama merasiminden sonra gazetecilere verdiği beyanatta; Pakistan milletinin her meselede kardeş Türk milleti ile beraber olduğunu ve iki millet arasındaki bu dostluğun kalplerde perçinleşmesini temenni ettiğini belirtti.¹⁴⁹

Pakistan Cumhurbaşkanı Muhammed Eyüp Han, Türkiye'ye gelişiyle ilgili olarak 4 Temmuz 1964'de yaptığı açıklamada; Pakistan'ın kayıtsız-şartsız Kıbrıs meselesinde ve diğer meselelerinde Türkiye'yi desteklediğini söyledi. Türkiye'ye geliş maksadının Türkiye, Pakistan ve İran arasında tam bir işbirliğine gidilmek üzere bazı tedbirlerin alınması olduğunu söyleyen Cumhurbaşkanı Muhammed Eyüp Han, günün

¹⁴⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.791, **Cumhuriyet Gazetesi**, (21 Haziran 1964), s.1; **Hürriyet Gazetesi**, (21 Haziran 1964), s.1

¹⁴⁷ **Hürriyet Gazetesi**, (23, 24 Haziran 1964), s.1; **Cumhuriyet Gazetesi**, (23, 24 Haziran 1964), s.1

¹⁴⁸ İbrahim Artuç, **Kıbrıs'ta Savaş ve Barış**, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1989, s. 81

¹⁴⁹ **Cumhuriyet Gazetesi**, (4 Temmuz 1964), s.1; **Hürriyet Gazetesi**, (4 Temmuz 1964), s.1

birinde Türkiye'ye bir şey olursa, bunun tesirlerinin İran ve Pakistan'da da görüleceğini belirtti.¹⁵⁰

Türkiye'den önce İran'ı ziyaret etmiş olan Pakistan Cumhurbaşkanı Muhammed Eyüp Han, Tahran'da basına yaptığı açıklamada; Türk halkının, Kıbrıslı Türklerin ortadan kaldırılması gibi zor bir durumla karşı karşıya bulunduğunu belirterek "Kalplerimiz Kıbrıslı Türklere duyduğumuz sempati hisleriyle doludur." dedi.¹⁵¹

Amerika eski Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson'un Kıbrıs meselesine kesin bir çözüm bulmak için arabuluculuk faaliyeti 10 Temmuz 1964'de Cenevre'de başladı ve 1 Eylül 1964'e kadar devam etti. Cenevre görüşmelerinde Magosa'nın Kuzeyindeki Boğaz ile Kıbrıs'ın Kuzey kıyılarındaki Akantu geçidi arasında çizilen çizginin doğusunda kalan Karpas Yarımadasının Türkiye'nin egemenliğine bırakılması prensip olarak Türkiye tarafından kabul edildi. Türkiye'nin tek itirazı Akantu noktasının, arazinin askeri yararlılığını daha müsait hale getirmek için, biraz daha batıya kaydırılmasıydı. *Acheson Planı* adını alan bu tekliflerin diğer bir tarafı da, Kıbrıs Rum kesiminde kalan Türkler, yoğun oldukları bölgelerde en az beş mahalli muhtariyet bölgesine sahip olacaklardı. Acheson Planı, Karpas Yarımadasını Türkiye'ye vermekle, Kıbrıs'ın %11'ini Türkiye'nin egemenliğine terk etmiş bulunmaktaydı. Mahalli muhtariyet bölgelerini de hesaba katınca, Kıbrıs'ın %25-30'u Türkiye'nin kontrolü altına girmekteydi.¹⁵²

Acheson Planı, Yunanistan ve Cumhurbaşkanı Makarios tarafından reddedildi. Yunanistan, El Greco Burnu'nda 32 kilometre karelik bir bölgenin 25-30 yıl süre için yalnız hava ve deniz üssü olarak kullanılması amacıyla Türkiye'ye kiralanmasını ve Kıbrıslı Türklere de Batı Trakya Türklerine tanınan azınlık haklarının tanınmasını önerdi. Bu öneri, Türkiye tarafından reddedildi.¹⁵³

2.4.4. Erenköy Saldırısı

¹⁵⁰ Cumhuriyet Gazetesi, (5 Temmuz 1964), s.1; Hürriyet Gazetesi, (5 Temmuz 1964), s.1

¹⁵¹ Cumhuriyet Gazetesi,(4 Temmuz 1964), s.1

¹⁵² Armaoğlu, a.g.e., s.791-792; Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.79-80

¹⁵³ Alasya, a.g.e., 1988, s. 236

Cenevre görüşmeleri devam ederken Kıbrıs'taki durum yeni bir krize girdi. 3 Temmuz 1964'te Atina'ya giderek Yunan Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet komutanları ile temaslarda bulunan Albay Georgios Grivas, 6 Ağustos 1964'te Lefkoşa döndü ve Rum Milli Muhafız kuvvetlerine Erenköy'e saldırı emri verdi. Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü bu saldırı karşısında hareketsiz kalınca, Türk Hava Kuvvetlerine bağlı 34 savaş uçağı 8 Ağustos 1964'te Rum mevzilerini bombaladı. Ertesi gün 9 Ağustos 1964'te Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin saldırıya devam etmesi üzerine bu kez 64 Türk savaş uçağı, Rum mevzilerini tekrar bombaladı. Bunun sonucunda Rum Milli Muhafız kuvvetleri, saldırıyı durdurmak zorunda kaldılar.¹⁵⁴

Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesi üzerine Cumhurbaşkanı Makarios, Suriye, Mısır ve Sovyetler Birliği'nden yardım istedi. Bunun üzerine Sovyetler Birliği Başbakanı Kruşçev, 9 Ağustos 1964'de, Başbakan İsmet İnönü'ye bir mesaj göndererek oldukça yumuşak bir ifadeyle, Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmakla üzerine sorumluluk aldığını bildirdi ve askeri harekâtın durdurulmasını istedi. Başbakan İsmet İnönü, 13 Ağustos 1964'de verdiği cevapta ise Rumların gayri insani ve ahlaki davranışlarını anlatarak, Sovyetler Birliği'nin durumu anlayacağını ve nüfuzunu bu istikamette kullanacağı ümidini ifade etti.¹⁵⁵

Türk savaş uçaklarının 9 Ağustos 1964'te üslerine dönmelerinden sonra, Yunan Hava Kuvvetlerine bağlı 5 uçak, kısa bir süre, Erenköy'ü bombaladı. Bunun üzerine Türkiye, bir daha böyle bir saldırı girişiminde bulunmaması yönünde Yunanistan'ı uyardı ve bundan sonra yapılacak her hangi bir saldırının Türkiye'ye yapılmış sayacağını Yunanistan'a bildirdi. Ayrıca bu girişiminden Birleşmiş Milletleri haberdar eden Türkiye, gerekli tedbirlerin alınması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin acele toplanmasını talep etti. Bunun üzerine 9 Ağustos 1964'te toplanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, taraflara ateşkes çağrısında bulundu ve 10 Ağustos 1964'te taraflar ateşkesi kabul etti.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Erol Mütercimler, **Kıbrıs Barış Harekatının Bilinmeyen Yönleri**, Yaprak Yayınevi, İstanbul, 1990, s.105-106; Artuç, a.g.e., s.85

¹⁵⁵ Çay, a.g.e., 1989, s. 80-81; **Hürriyet Gazetesi**, (10,14 Ağustos 1964), s.1

¹⁵⁶ Toluner, a.g.e., s.122-123

Erenköy, Türkiye’den gelen 650 kadar Kıbrıslı Türk yüksek öğrenim öğrencisi ile 350 kadar Kıbrıslı Türk köylüsünden oluşan Mücahitler tarafından savunulmaktaydı.¹⁵⁷ Erenköy, Türkiye’de “Türk Kalesi” olarak bilinmekteydi. Erenköy sahası 20 km² bir sahayı kapsamakta idi. Kilometrelerce uzayan bir sahile sahipti. 5 Türk köyü bu bölgenin içinde tam bir güvenlik içinde yaşamakta idi. Erenköy, Kıbrıslı Türklerin Türkiye’ye açılan yegâne irtibat kapısı idi. Kıbrıslı Rumlar bu bölgenin etrafında yığınak yapmaktaydılar. Bölgenin durumu, Rumların birkaç güne kadar hücumla geçebilecekleri ve takviye gönderilmesi Türk hükümetine duyuruldu. Ancak Türk hükümeti Birleşmiş Milletler kanalı ile aldığı bilgiye inanmaktaydı. Cumhurbaşkanı Makarios, bu bölgeye hücum etmek niyetinde olmadığını bildirmekteydi. Yığınak, muhtemel bir Türk çıkarmasına karşı bir hazırlıktan ibaretti. Türkler, çıkarma yaparlarsa Rumlar da Erenköy bölgesindeki yerli Türklere hücum edecek değildiler. Mücahitlere endişe etmemeleri Türk hükümeti tarafından bildirilmekteydi. Lakin çok geçmeden Rum hücumu başladı. 20 km² araziye korumak imkânından yoksun Mücahitler dört gün dört gece Rumların uzun menzilli silahlarına göğüs gererek yerlerinde durdular. Ancak bu mücadele çok sürmezdi. Denizden ve karadan yapılan yayılım ateşi desteğinde Rumlar büyük bir rahatlıkla ilerlemekteydiler. Albay Rıza Vuruşkan, her tarafa hâkim olmaya çalışmakta ve zayıf verdirmeksizin Mücahitlerini Erenköy’e çekmekteydi. Neticede Türk hükümeti, Rumların saldırısına gereken cevabı vermek kararını aldı. Son cephe düşmeden alınan bu karar 2000 Türkün canını kurtardı. Fakat büyük bir bölümü Rumların eline geçen Erenköy bir “Türk Kalesi” olmaktan çıktı ve Kıbrıslı Türklerin Türkiye’ye açılan yegâne irtibat kapısı bu şekilde kapandı.¹⁵⁸

8 ve 9 Ağustos bombardımanları, 1963 yılı Aralık ayından beri Türkiye’nin yapmak istediği dört müdahale niyetinin ilk defa fiili bir şekilde gerçekleşmesiydi. Bu bombardımanlar Yunanistan’ı geriletip Türk-Yunan münasebetlerine nispeten bir yumuşaklık getirdiyse de, Yunanistan bu bombardımanlardan sonra Kıbrıs’a asker göndermeye devam etti. İlk elde 5.000 Yunan askeri Kıbrıs’a gönderildiyse de bu miktar daha sonra giderek arttı ve 12.000’e kadar çıktı.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Çay, a.g.e., 1989, s.80

¹⁵⁸ **Hürriyet Gazetesi**, “Rauf Denktaş’ın Hatıraları”, (16 Kasım 1967), s.1,9

¹⁵⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.792; Çay, a.g.e., 1989, s. 83

20/21 Aralık 1963 gecesi başlayıp 10 Ağustos 1964'te sona eren süre içinde, Kıbrıslı Türkler 103 köyü terk etmek zorunda kaldılar. Bu Türklerin sayısı 18.667'dir. Birleşmiş Milletler aracılığı ile köylerini terk etmek zorunda kalan Türklerle ilgili yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, Lefkoşa'da 39, Girne'de 7, Baf'ta 49, Larnaka'da 21 ve Magosa'da 21 köy olmak üzere toplam 124 köy zarar görmüş, yüzlerce Türk yaşamını yitirmiş ve binlerce Türk de yaralanmış bulunmaktaydı. Erenköy saldırısından sonra Kıbrıslı Türklerle tam bir ekonomik abluka uygulayan Cumhurbaşkanı Makarios, stratejik madde olduğunu ileri sürerek çimento, demir, çivi, kereste, akaryakıt gibi maddelerin Türk bölgelerine girişini yasakladı.¹⁶⁰

Erenköy saldırısından sonra Cenevre'de başlayan ikinci tur görüşmelerde, 20 Ağustos 1964'te, değiştirilmiş bir Acheson Planı sunuldu. Bu plan uyarınca, Karkas Yarımadası'nda batı sınırı Komi-Kebir'in iki kilometre batısından kuzey ve güney istikametinde çizilecek bir hattın doğusunda kalan bölgede, Türkiye, 50 yıl süre ile bir askeri üs bulundurma hakkına sahip olacak ve ayrıca Magosa Limanı'ndan serbestçe yararlanabilecekti. Bu plan, Türkiye tarafından reddedildi.¹⁶¹

2.4.5. Saldırıların Basındaki Yansımaları

Erenköy saldırısı, dış basında büyük yankı uyandırdı. Bu saldırıyı dünya basını şu ifadelerle gazetelerine taşımışlardır.

İngiliz Daily Mail Gazetesi; *Cumhurbaşkanı Makarios'un suçlanması gereken ilk insan olduğunu belirtmekteydi.*

Amerikan New York Times Gazetesi; *Türkiye'nin savaştan Enosis'e müsaade etmeyeceğini yazmaktaydı.*

Amerikan New York Heral Tribune Gazetesi; *Erenköy saldırısının bütün mesuliyetinin Cumhurbaşkanı Makarios ve hükümetine ait olduğunu belirtmekteydi.*

¹⁶⁰ Çay, a.g.e., 1989, s. 81-82

¹⁶¹ Toluner, a.g.e., s.121

İngiliz Daily Telegraph Gazetesi; Türkler nihayet harekete geçti başlığı altında “Cumhurbaşkanı Makarios, inatçılığı ve hataları yüzünden Ada'nın kuzeyinde meydana gelmesine sebep olduğu ölümlerden ve tahribattan sorumludur. Her hafta biraz daha felakete yaklaşıldı. Önce, bir blöf telakki ettiği Türk uyarılarını hiç hesaba katmadı. Bu uyarılar daha belirgin hale geldiği zamanda, Türkiye'nin Kıbrıslı Türkler lehinde müdahalede bulunmasına Amerika'nın engel olacağını hesapladı. Geçen Haziran ayında meydana gelen buhran sırasında Washington'un Ankara hükümetine itidal tavsiyeleri de, onun bu yanlış görüşünü kuvvetlendiriyordu. Daha sonra Yunan hükümetinin suç ortaklığı ile Makarios ve Grivas, askeri hazırlıklarını daha da ileri götürdüler.” demektedir.

İngiliz Daily Sketch Gazetesi; “Elleri kana bulanmış papaz” başlıklı yazısında Cumhurbaşkanı Makarios'u suçlamaktaydı.¹⁶²

Alman Morganbladet Gazetesi; Kıbrıs'taki olayların aldığı vahim durumun sorumlusunun Cumhurbaşkanı Makarios olduğunu belirtmekte ve “Türkiye'nin misilleme hareketi ne kadar üzücü de olsa haklıdır. Türkiye, Kıbrıs'taki Türklerin kitle halinde imha edilmesini durdurmak istemektedir.” demektedir.¹⁶³

Alman Die Welt Gazetesi; Kıbrıs Rum hükümetinin Rumların lehine, Türklerin aleyhine birçok tertiplere girişmiş olduğunu ve Türkiye'nin bu duruma müdahale etmek zorunda kaldığını belirterek “Barış Gücü, Kıbrıs'ta barışı korumayı başaramadı.” demektedir.

Alman Frankfurter Allegmeine Gazetesi; “Aylarca bekledikten sonra Türklerin sabrı nihayet taşıdı.” demektedir.

İngiliz Daily Express Gazetesi; İngiltere'nin Kıbrıs'taki Türk toplumunu diplomatik bakımdan desteklemesini ve meseleye adil bir çözüm yolu bulunabilmesi için bütün nüfuzunu kullanmasını istemektedir.

¹⁶² Hürriyet Gazetesi, (11 Ağustos 1964), s.1,7

¹⁶³ Hürriyet Gazetesi, (12 Ağustos 1964), s.1,7

İngiliz Daily Mirror Gazetesi; *ateşkes çağrısını kabul eden Cumhurbaşkanı Makarios'tan artık boş laf yerine olumlu girişimler bekleme zamanının geldiğini belirtmekteydi.*¹⁶⁴

İngiliz The Guardian Gazetesi ise, *“Birleşmiş Milletler Barış Gücü, Kıbrıs'ta barışı sağlayamadı. Bunun sebebi Makarios'tur..”* demektedir.¹⁶⁵

Amerikan The New York Journal Gazetesi; *“Cumhurbaşkanı Makarios, Sovyetler Birliği'nden Ada'nın meselelerine karışmasını istemekle son derece tehlikeli bir oyun oynuyor. Mısır ve Suriye'den askeri yardım istemiş olması yangını körüklemekten başka bir anlam taşımamaktadır.”* demektedir.¹⁶⁶

İsveç Susenka Dahbladet Gazetesi; *Cumhurbaşkanı Makarios'un Sovyetler Birliği, Mısır ve Suriye'den yardım istemesini propaganda olarak nitelendirmektedir.*

İsveç Dagens Nyheter Gazetesi ise, *Türkiye'nin Kıbrıs'da bozulan dengeyi yeniden kurmak için müdahale ettiğini yazmaktaydı.*¹⁶⁷

2.5. 1967 Buhranı ve Barış Harekâtına Giden Süreç

2.5.1. 1967 Buhranı Öncesi Yaşananlar

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarihli kararı uyarınca arabulucu olarak atanan Finlandiyalı diplomat Sakari Tuomioja peş peşe gelen hadiseler içinde pek fazla bir şey yapmadan 9 Eylül 1964'de öldü. Bunun üzerine, yerine, arabulucu olarak Ekvatorlu diplomat Galo Plaza tayin edildi. Galo Plaza, 1964 yılı Ekim ayından 1965 yılı Şubat ayına kadar, Kıbrıs meselesiyle ilgili taraflarla yapmış olduğu temas ve görüşmeler sonunda 66 sayfalık bir rapor hazırladı. Bu rapor Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından 26 Mart 1965'de yayınlandı. Ancak Galo Plaza'nın raporu Türkiye tarafından reddedildi. Çünkü rapor, çelişkilerle dolu olduğu gibi, Kıbrıs Türk toplumunu Kıbrıs Rum toplumunun hâkimiyeti altına sokan teklifler de raporda bulunmaktaydı. Galo Plaza raporun başında Kıbrıs'taki Türk ve Rum

¹⁶⁴ Cumhuriyet Gazetesi, (12 Ağustos 1964), s.3

¹⁶⁵ Cumhuriyet Gazetesi, (13 Ağustos 1964), s.3

¹⁶⁶ Cumhuriyet Gazetesi, (13 Ağustos 1964), s.3

¹⁶⁷ Cumhuriyet Gazetesi, (13 Ağustos 1964), s.3

toplumlarının, tarihi ve ırki ve diğher her çeşit hususiyetleri ile birbirinden ayrı iki toplum olduğunu belirttiği halde, Türk toplumunu Kıbrıs'ta basit bir azınlık haline getiren, Rumcayı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dili yapan teklifler ileri sürdü. Görülmekteydi ki, Galo Plaza meseleyi anlamadığı gibi, milletlerarası hukuk kurallarına aykırı olarak yetkilerini de aşmış bulunmaktaydı. Bunun dışında Galo Plaza, Türkiye'nin federal sistem tezini terk etmesi ve Kıbrıs'taki Türklerin Türkiye'ye göç etmelerinin kolaylaştırılması gibi Türkiye tarafından kabulü mümkün olmayacak teklifler de ileri sürmekteydi.¹⁶⁸

Türkiye'nin Galo Plaza'nın raporunu reddetmesinden sonra Kıbrıs Meselesi, 1965 yılı Mayıs ayından itibaren Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan ikili görüşmelerin konusu oldu. Lakin bu ikili görüşmeler 1966 yılı sonuna kadar bir takım kesintilerle yapılabildi. Bunun iki sebebi vardı. Birinci sebep, Galo Plaza'nın raporundan cesaret alan Cumhurbaşkanı Makarios ve Kıbrıslı Rumların, Türk-Yunan görüşmelerine karşı çıkıp meseleyi Birleşmiş Milletler çerçevesinde yürütmek istemeleriydi. İkinci sebep ise Yunanistan'daki hükümet buhranlarıydı.¹⁶⁹

Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu, Yunan ordusunda bir takım temizlik hareketlerine girişmek isteyince, 1965 yılı Temmuz ayında Kral II. Konstantin tarafından başbakanlıktan azledildi. Yunanistan'da 28 Mayıs 1967'de genel seçimlerin yapılması kararlaştırıldı. Ancak görünen oydu ki, Yorgo Papandreu liderliğindeki Merkez Birliği Partisi'nin seçimleri kazanma ihtimali fazlaydı. Yorgo Papandreu'nun iktidara gelmesini istemeyen bir grup albay, 21 Nisan 1967'de Yunanistan'da bir darbe ile yönetime el koydu.¹⁷⁰

Darbe üzerine, Başbakanlığa getirilen eski Yargıtay Başsavcısı Konstantin Kollias, 21 Nisan 1967'de verdiği bir demeçte, Kıbrıs meselesine barışçı bir çözüm yolu bulmaya çalışacaklarını söyledi. Fakat 22 Nisan 1967'de açıklanan hükümet programında, barışçı çözüm deyiminin ne anlama geldiği daha iyi anlaşıldı. Zira yeni

¹⁶⁸ Armaoğlu, a.g.e., s.793; Toluner, a.g.e., s.214-216

¹⁶⁹ Çay, a.g.e., 1989, s.83; Artuç, a.g.e., s. 97

¹⁷⁰ Artuç, a.g.e., s.97; Mütercimler, a.g.e., 1990, s.114

hükümetin programında; Kıbrıs'taki azınlık haklarının dikkate alınması suretiyle, Enosis'in barışçı müzakerelerle sağlanacağı ifade edilmekteydi. Bunun manası şuydu ki, Yunan askerî hükümetinin Kıbrıs politikasının esası Enosis'ti. Enosis'in kuvvete başvurarak değil, müzakerelerle, yani Türkiye ile pazarlıkla gerçekleştirilmesi planlanmaktaydı. Yunan askerî hükümetinin Batı Trakya Türklerine karşı 1967 yılı Haziran ayından itibaren yoğun bir baskı politikasına giriştiği ve bu baskıların Temmuz ayında da devam ettiği görüldü. Yunan askerî hükümetinin Kıbrıs konusundaki tasarılarını kolaylaştıran ve Batı Trakya'yı Kıbrıs'a karşı bir koz olarak kullanmaya sevk eden hadise, 5 Haziran 1967'de patlak veren Arap-İsrail savaşı oldu. Türkiye'de 10 Ekim 1965'de yapılan genel seçimlerden sonra iktidara gelen Adalet Partisi, bu savaştan yararlanarak Türkiye'nin Ortadoğu ve Arap-İsrail politikasına yeni bir yön vermeye çalışırken, Yunan askerî hükümeti de bu savaşın yarattığı havayı kendi lehine çevirmeye çalıştı.¹⁷¹

2.5.1.1. Keşan ve Dedeğaç Görüşmeleri

Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan 6 Eylül 1967'de yapılan açıklamada, Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel ile Yunanistan Başbakanı Konstantin Kollias'ın 9 Eylül 1967'de Keşan'da ve 10 Eylül 1967'de Dedeğaç'ta buluşarak Kıbrıs meselesi dâhil, Türk-Yunan münasebetlerini ilgilendiren bütün meseleleri görüşecekleri bildirildi. Başbakan Süleyman Demirel'in sonradan 12 Eylül 1967'de Ankara'da yaptığı basın toplantısından anlaşıldığına göre, ikili görüşme isteği Yunan tarafından gelmiş bulunmaktaydı.¹⁷²

Türk-Yunan Başbakanları, önceden tespit edildiği üzere, heyetler halinde, 9 Eylül'de Keşan'da ve 10 Eylül'de Dedeğaç'ta görüşmeler yaptılar. Keşan görüşmeleri başlar başlamaz, Yunan tarafı yazılı bir teklifte bulundu. Bu teklife göre, Türkiye, Enosis'e razı olacak, buna karşılık Türkiye'ye Batı Trakya sınırlarında bazı tavizler verilecekti. Bu teklif Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel tarafından tereddüt edilmeden reddedilince görüşülecek pek bir şey kalmamış bulunmaktaydı. Fakat Yunan tarafının ricası üzerine, görüşmelere göstermelik de olsa, Dedeğaç'ta devam edildi.10

¹⁷¹ Armaoğlu, a.g.e., s.795

¹⁷² Armaoğlu, a.g.e., s.796; Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.136

Eylül 1967’de yayınlanan ortak bildiride Kıbrıs meselesinin Türk-Yunan münasebetlerinin temel unsuru olduğu, tarafların Kıbrıs’ta gerginliğin artmasına sebep olacak hareketlerden kaçınacakları ve antlaşmalara riayet hususunda da tarafların görüşleri arasında uygunluk bulunduğu belirtilmekteydi.¹⁷³

Keşan ve Dedeoğaç görüşmeleri ile daha sonraki günlerde Türkiye’nin Enosis karşısındaki kararlı tutumunu gören ve bir pazarlığa yanaşmayacağını anlayan Yunan askerî hükümeti, 10 Eylül 1967’de yayınlanan ortak bildiride gerginlikten kaçınmayı vaat ettiği halde, bir Enosis teşebbüsü için hazırlıklarını arttırdı. Kıbrıs’ı ziyaret etmekte olan Yunanistan Başbakan Yardımcısı ve Savunma Bakanı General Spandidakis, 21 Ekim 1967’de verdiği demeçte; Kıbrıs meselesine, Kıbrıs’ın Yunanistan ile birleşmesinden başka bir çözüm yolunun bulunamayacağını açıkladı.¹⁷⁴

2.5.1.2. Denктаş Meselesi

Kıbrıs’a girişi Cumhurbaşkanı Makarios tarafından yasaklandığı için Türkiye’de bulunan Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denктаş, 1967 yılı Ekim ayının son haftasında, Nejat Konuk ve Erol İbrahim ile birlikte bir balıkçı teknesi ile Türkiye’den ayrılmış ve 30 Ekim 1967’de Kıbrıs’a çıkmış bulunmaktaydı. Lakin Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denктаş ve arkadaşları Kıbrıs’a çıktıktan bir süre sonra Rum Milli Muhafız askerleri tarafından yakalanıp tutuklandılar.¹⁷⁵ Bu durum Türkiye’de büyük yankı uyandırdı. Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denктаş ve arkadaşlarının tutuklanmasını protesto etmek amacıyla 10 Kasım 1967’de Eskişehir ve Diyarbakır’da, 11 Kasım 1967’de ise Ankara ve İstanbul’da mitingler düzenlendi. Milli Türk Talebe Birliği tarafından Ankara’da düzenlenen mitingde bir konuşma yapan Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denктаş’ın eşi Aydın Denктаş, “*Üzüntüm ve heyecanım çok büyük olduğu için konuşamayacağım. Evvel Allah’a sonra Türk milletine güveniyorum. Onu kurtarınız.*” dedi. Milli Türk Talebe Birliği ile çeşitli gençlik kuruluşları tarafından İstanbul’da düzenlenen ve 20.000 kişinin katıldığı miting Hürriyet meydanından başlayıp Taksim meydanında sona erdi.¹⁷⁶

¹⁷³ Armaoğlu, a.g.e., s. 796-797; Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.136-137

¹⁷⁴ Armaoğlu, a.g.e., s. 798

¹⁷⁵ Çay, a.g.e., 1989, s.84

¹⁷⁶ Hürriyet Gazetesi, (12 Kasım 1967), s.1,9; Cumhuriyet Gazetesi, (12 Kasım 1967), s.1,7

Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denktaş ve arkadaşlarının tutuklanmasından sonra Türkiye'nin yoğun baskısı üzerine Birleşmiş Milletler araya girdi ve "Türkiye'ye geri dönmeleri" şartıyla Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denktaş ve arkadaşlarının 12 Kasım 1967'de serbest bırakılması sağlandı.¹⁷⁷

Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denktaş, 13 Kasım 1967'de düzenlediği basın toplantısında "*Kıbrıs'ta bugün askeri bir Enosis gerçekleşmiştir. Kıbrıs'ı Yunan Genelkurmayına bağlı Yunan ordusu yönetmektedir.*" dedi.¹⁷⁸

2.5.2. Geçitkale ve Boğaziçi Olayları

Erenköy saldırısından sonra Sovyetler Birliği'nden ağır silahlar satın alan Cumhurbaşkanı Makarios, 1966 yılı Aralık ayında, bu kez Çekoslovakya'dan ağır silahlar satın aldı. Bu ağır silahlar ve Yunanistan'dan getirilen askerler ile takviye edilmiş olan Rum Milli Muhafız kuvvetleri, Albay Georgios Grivas komutasında, Türklere ait Geçitkale ve Boğaziçi köylerine karşı 15 Kasım 1967'de saldırıya geçtiler ve iki köyü işgal ettiler. Saldırıyı önlemeye çalışan Birleşmiş Milletler Barış Gücü askerleri silahları alınarak ve telsizleri kırılarak Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından etkisiz hale getirildi. Saldırı sırasında 28 Türk şehit edildi, çok sayıda Türk de yaralandı.¹⁷⁹

Geçitkale ve Boğaziçi köylerinin Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından saldırıya uğraması üzerine Türk hükümeti, 15/16 Kasım 1967 gecesi bir durum değerlendirmesi yaptı. Ardından 16 Kasım 1967'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden, Anayasanın savaş ilanına ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine dair 66. Maddesine dayanarak, Kıbrıs'a müdahale etme yetkisini, 18 saat süren gizli toplantı sonunda 435 üyenin 432 oyu ile aldı. Bu karar üzerine İskenderun'da Türk donanması çıkarma hazırlıklarına başladı. Bu sıralarda Kıbrıs'ta,

¹⁷⁷ Çay, a.g.e., 1989, s.84; *Hürriyet Gazetesi*, (13 Kasım 1967), s.1; *Cumhuriyet Gazetesi*,(13 Kasım 1967), s.1

¹⁷⁸ *Hürriyet Gazetesi*, (14 Kasım 1967), s.1; *Cumhuriyet Gazetesi*, (14 Kasım 1967), s.1

¹⁷⁹ Çay, a.g.e., 1989, s.83; Alasya, a.g.e., 1988 s.238

muhtemel bir Türk müdahalesinden çekinen Rum Milli Muhafız kuvvetleri, işgal ettikleri Geçitkale ve Boğaziçi köylerini boşaltmış bulunmaktaydılar.¹⁸⁰

Geçitkale ve Boğaziçi köylerinin Rum Milli Muhafız Kuvvetleri tarafından saldırıya uğraması Türkiye’de büyük yankı uyandırdı. Bu iki köye yapılan saldırı 16 Kasım 1967’de İstanbul, Ankara ve Erzurum’da yapılan mitinglerde protesto edildi. İstanbul ve Ankara’da yapılan mitinglerde gençler polisle çatıştılar. İstanbul’daki mitingde 700 kadar Kıbrıslı öğrenci ellerinde “*Yunan katillerin destekçisi Amerika*” ve “*Son söz için 100 bin Türk tükensin mi*” yazılı pankartlar taşıdılar. Ankara’daki mitingde ise Başbakan Süleyman Demirel istifaya davet edildi.¹⁸¹

Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı’nın 16 Kasım 1967’de yayınladığı bildiri; Rumların Türklere ait Geçitkale ve Boğaziçi köylerini işgal teşebbüsüne Adalet Partisi iktidarının seyirci kaldığı belirtilmekteydi.¹⁸²

İstanbul Kıbrıs Türk Talebe Cemiyeti’nin 16 Kasım 1967’de yayınladığı bildiri ise; Kıbrıslı Rumların Enosis’i gerçekleştirmeye her geçen gün biraz daha yaklaştıkları ve bu durum karşısında Türkiye’nin bir an önce harekete geçmesinin gerektiği belirtilmekteydi.¹⁸³

Diğer taraftan diplomatik temaslarını sürdüren Türk Hükümeti, 17 Kasım 1967’de Yunan Askerî Hükümetine verdiği ultimatom ile çıkarma yapma niyetini açıkladı. Türkiye, bu çıkarmanın durdurulması için, İttifak Antlaşmasına aykırı olarak Kıbrıs’a sokulan Yunan askerlerinin geri çekilmesini, Albay Georgios Grivas’ın Kıbrıs’tan çıkarılmasını, Rum Milli Muhafız Kuvvetlerinin dağıtılmasını, Türk toplumuna Kıbrıs içinde ve dışında seyahat serbestliğinin tanınmasını istemektedir. Ayrıca son olaylardan ötürü Türklerin uğramış oldukları zararın karşılanmasını ve Kıbrıs’taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü birliklerinin sayısının artırılmasını talep

¹⁸⁰ Mütercimler, a.g.e.,1990, s. 120; Çay,a.g.e., 1989, s. 85

¹⁸¹ **Hürriyet Gazetesi**, (17 Kasım 1967), s.1,7; **Cumhuriyet Gazetesi**, (17 Kasım 1967), s.1,7

¹⁸² **Hürriyet Gazetesi**, (17 Kasım 1967), s.7; **Cumhuriyet Gazetesi**, (17 Kasım 1967), s.7

¹⁸³ **Hürriyet Gazetesi**, (17 Kasım 1967), s.7; **Cumhuriyet Gazetesi**, (17 Kasım 1967), s.7

etmekteydi.¹⁸⁴ Lakin önce bir gerçeğin fark edilmesi lazımdı. Kıbrıs meselesi bu isteklerin yerine getirilmesiyle çözümlenecek bir mesele değildi.

Yunanistan'ın değişmeyen hedefi Enosis idi. Ancak değişmeyen hedef Enosis'e karşı Türkiye'nin hedefi neydi? 1950'li yılların ortalarından Geçitkale ve Boğaziçi olaylarına kadar geçen dönemde Türkiye, Enosis'e karşı net bir hedef belirlemedi. Kıbrıs'ın kendisine verilmesini, taksim edilmesini veya federatif sistemle yönetilmesini istemesi gibi değişik hedeflere sahip oldu. Kısacası başlanılan nokta ile halen bulunan nokta arasında çizilecek grafik ise zikzaklarla doluydu. Fakat zikzaklar çıkışı değil, inişi göstermekteydi. Ayrıca bu noktanın nihai hedefinin ne olduğu da belli değildi.¹⁸⁵

Diğer taraftan Türkiye'nin müdahale kararının kesinlik kazanması üzerine Amerika Başkanı Johnson, özel temsilcisi Cyrus Vance'i bölgeye gönderirken, Birleşmiş Milletler de gerginliği önlemek amacıyla harekete geçti. Bunların olacağı, daha önceki tecrübelerden dolayı tahmin edilmekteydi. Ancak tahmin edilenler, Türkiye'nin inisiyatifi ele alışından sonra mı olmalıydı, yoksa önce mi? Türkiye, geçen hafta 24 saatlik bir ultimatoma ile inisiyatifi ele alabilir, sınırlı bir hareketle duruma hâkim olabilirdi. Ancak bu fırsat kaçırıldı.¹⁸⁶ Türkiye, askeri yönden karada, denizde ve havada mutlak bir üstünlüğe sahipti. Moral ve eğitim yüksekti. Yapılacak işin inancına komutanlardan erine kadar herkes varmış bulunmaktaydı. Dünyada böylesine müsait ve askeri şartlara sahip bir ortam az bulunurdu. Yunanistan tecavüze cesaret göstermedikçe Yunanistan'la bir çatışma söz konusu değildi.

Türk hükümeti, işin başından itibaren pek yerinde olarak müdahale hazırlıklarına geçmekle beraber diplomatik hedeflerinde, olaylardan bir ferdi, Albay Georgios Grivas'ı sorumlu tutarak Kıbrıs'tan çıkarılmasını istedi.¹⁸⁷ Sorumluluğu Kıbrıs Rum hükümetinden şahsa yönelterek oldukça yanlış bir yöne kayd ve Kıbrıs'taki Yunan askerlerinin geri çekilmesi üzerinde durdu. Oysaki esas mesele ne Albay Georgios Grivas ne de Kıbrıs'taki Yunan askerleriydi. Mesele, Kıbrıs'taki Türkün güvenliği ve

¹⁸⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.799; Çay, a.g.e., 1989, s.85

¹⁸⁵ Ecvet Güresin, "Hedefsiz" **Cumhuriyet Gazetesi**, (17 Kasım 1967), s.1

¹⁸⁶ Ecvet Güresin, "Neden", **Cumhuriyet Gazetesi**, (24 Kasım 1967), s.1; Halil Sadrazam, **Kıbrıs'ta Varoluş Mücadelemiz Şehitliklerimiz ve Anıtlarımız**, Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı Yayınları, No:4, İstanbul, 1990, s.67

¹⁸⁷ Çay, a.g.e., 1989, s.85

çiğnenen haklarıydı. Dolayısıyla mesele Kıbrıs'ta çözümlenecek, Yunanistan muhatap alınmayacak, belki diğer bir garantör devlet olarak kendisi ile istişarede bulunabilecek ve hazırlıkları müteakip Kıbrıs'a karşı müdahale hakkı kullanılacaktı. Tamamen hukukî ve kanunî bu hak, garantör devletlere, Kıbrıs'ta tehlikeye düşen ve diplomasi yolu ile temin edilemeyen haklarının çözümünü sağlamak üzere verilmiş, bu suretle diplomasinin silahla desteklenmesini gerektirecek şartların oluşabileceği de antlaşmada göz önünde tutulmuş ve bu durum da kabul edilmiş bulunmaktaydı.

Kıbrıs'ta işlenen toplu katliamlar, dünya kamuoyu tarafından kabul edilmiş, Türkiye'nin fiili müdahalesi vicdanlarda gerekli desteğini bulmuştu. Türk Silahlı Kuvvetleri bir hafta içinde hazırlıklarını yaparak görevi ifa emrini beklemeye geçtiler. Bu emir maalesef hiçbir zaman verilmedi ve tereddütlerle Birleşmiş Milletlerin, Amerika'nın kısmen de NATO'nun diplomatik müdahalesine zemin hazırlanmış oldu.¹⁸⁸

Diğer taraftan 22 Kasım 1967'de İstanbul'da yapılan mitingde 100.000 genç "Barış için savaş" diye haykırdı. 23 Kasım 1967'de ise Amerika Başkanı Johnson'ın özel temsilcisi Cyrus Vance ve beraberindeki heyeti getiren uçak, gençlerin Esenboğa Havaalanı'nı işgal etmesi nedeniyle iniş yapamadı ve Mürted Askeri Havaalanı'na inmek zorunda kaldı. Cyrus Vance'in şehre geldiği haberi alınınca Ankara'da olaylar çıktı. Amerikan Haberler Merkezi önünde çıkan olayda büyük bir kalabalık genç topluluğu zaman zaman polisle çatışarak binayı taşladılar ve camlarını kırdılar.¹⁸⁹ Bu arada İzmir, Trabzon, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Balıkesir, Antalya, Hakkâri, Kayseri ve Kütahya'da 25 Kasım 1967'de mitingler düzenlendi. Amerika'nın da protesto edildiği İzmir'deki mitingde gençliği sakinleştirmek zor oldu. Trabzon ve Kütahya'daki mitinglerde Cumhurbaşkanı Makarios'un maketi yakıldı.¹⁹⁰ Şu bir gerçektir ki, barışı sağlamak, milli çıkarları korumak için sadece barışçı olmak yeterli değildi. Aynı zamanda kuvvetli olmak ve kuvvetin kullanıldığı, hiç değilse kullanılabileceğini göstermek gerekiyordu. Türkiye, kuvvetini çeşitli nedenlerle zamanında kullanamadı. Kullansaydı hem bu kadar olay çıkmayacak, hem de masa başına sağlam geçilecekti.¹⁹¹

¹⁸⁸ Sezai Orkunt, "Müdahale Hakkı", Cumhuriyet Gazetesi, (9 Aralık 1967), s.2

¹⁸⁹ Hürriyet Gazetesi, (23 Kasım 1967), s.1,7; Cumhuriyet Gazetesi, (23 Kasım 1967), s.1,7

¹⁹⁰ Hürriyet Gazetesi, (26 Kasım 1967), s.1,7; Cumhuriyet Gazetesi, (26 Kasım 1967), s.1,7

¹⁹¹ Evet Güresin, "Çatışmaların Galibi", Cumhuriyet Gazetesi, (26 Kasım 1967), s.1

2.5.3. Türkiye-Yunanistan Arasında Yapılan Anlaşma

Amerika Başkanı Johnson'ın özel temsilcisi Cyrus Vance'in arabulucu olarak Ankara, Atina ve Lefkoşa arasında gerçekleştirdiği mekik diplomasisi neticesinde Türkiye ve Yunanistan arasında 29 Kasım 1967'de anlaşmaya varıldı ve bu anlaşma Kıbrıs Rum hükümeti tarafından da kabul edildi. Bu anlaşmanın basına yansıyan hususlarına göre;

1. Türkiye ve Yunanistan 16 Ağustos 1960'ta Lefkoşa'da imzalanan antlaşmaları teyit ettiler. Taraflar Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü kabul ettiler.

2. Kıbrıs'ta İttifak Antlaşması'na aykırı olarak bulunan yabancı askerler 1,5 ay içinde kademeli olarak geri çekilecekti.

3. Çekilen yabancı askerlerin geri çekilmesi işi takviye edilmiş ve yetkilendirilmiş Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün kontrolü altında yapılacaktı.

4. Anlaşmaya varıldığını, ilk olarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Sithu U Thant bir çağrı ile dünya kamuoyuna açıklayacaktı.

5. Bu çağrıya ilk önce Yunanistan ve dört saat sonra Türkiye uyduklarını bildireceklerdi.

6. Bu işlemler gerçekleştirildikten sonra Türkiye almış olduğu savaş tedbirlerini kaldıracaktı. Ancak, Türkiye bu şartı Yunan askerleri Kıbrıs'tan çekilmeye başladıktan sonra uygulamaya başlayacaktı.

7. Geçitkale ve Boğaziçi köylerindeki tahribat tazmin edilecek ve ölenlerin ailelerine gerekli ödemeler yapılacaktı.

8. Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün kontrolü altında ve taraflarında katıldığı bir komite, Kıbrıs'taki kanun dışı silahlara el koyacaktı.

9. Albay Georgios Grivas herhangi bir sebeple Kıbrıs'a dönmeyecekti.

10. Kıbrıs'ta toplumların kurdukları milli kuvvetler de kademeli olarak dağıtılacaktı.¹⁹²

---

¹⁹² Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.148-149; *Milliyet Gazetesi*, (30 Kasım 1967), s. 1,7

Bu anlaşma Türkiye’de büyük tartışmalara neden oldu. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Genel Başkanı Alpaslan Türkeş, 30 Kasım 1967’de anlaşmayla ilgili olarak yaptığı açıklamada; anlaşmayı tatminkâr bulmadığını, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların hiçbir zaman sözlerinde durmadıklarını belirtti. Hükümetin silahlı müdahalede bulunmamakla, Türkiye’nin milli menfaatlerine karşı hareket etmiş olduğunu da belirten Alpaslan Türkeş, bu nedenle Başbakan Süleyman Demirel hakkında bir gensoru önergesi hazırladığını ve Meclis Başkanlığına verdiğini ifade etti.¹⁹³ Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Genel Başkanı Alpaslan Türkeş’in gensoru önergesi 4 Aralık 1967’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde görüşüldü ve oy çoğunluğuyla reddedildi.¹⁹⁴

Yeni Türkiye Partisi Genel Başkanı İrfan Aksu ise, 30 Kasım 1967’de anlaşmayla ilgili olarak yaptığı açıklamada; anlaşmayı bir aldatmaca olmadığı takdirde iyi bir anlaşma olarak nitelendirdi.¹⁹⁵

Türkiye İşçi Partisi Genel Sekreteri Rıza Kuaş, 30 Kasım 1967’de anlaşmayla ilgili olarak yaptığı açıklamada; hükümeti “taviz vermekle” suçladı. Hükümetin taviz vermiş olduğunu belirten Rıza Kuaş, Yunanistan’ın Kıbrıs’taki askerlerini derhal çekmesini şart koşan hükümetin bu şarttan vazgeçerek, taviz vermek suretiyle 1,5 ay süre tanımış olduğunu söyledi.¹⁹⁶

Güven Partisi, 30 Kasım 1967’de yaptığı toplantıda, Türk-Yunan münasebetleri ve Kıbrıs meselesi konusunda Başbakan Süleyman Demirel’e bir muhtıra verilmesini kararlaştırdı ve yeni tedbirler istedi. Muhtıra hakkında bir açıklama yapan Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu, geçmiş hatalar üzerinde durmadıklarını, alınmasını gerekli gördükleri tedbirleri belirttiklerini ve Türk-Yunan münasebetlerinin seyri, Kıbrıs’ta nihai çözüm yoluna ulaşmak için izlenmesi gereken milli politika ile üzerinde durulan anlaşmanın unsurları hakkında görüşlerini açıkladıklarını dile getirdi.¹⁹⁷

¹⁹³ *Hürriyet Gazetesi*, (1 Aralık 1967), s.1,7; *Cumhuriyet Gazetesi*, (1 Aralık 1967), s.1,7

¹⁹⁴ *Hürriyet Gazetesi*, (5 Aralık 1967), s.1; *Cumhuriyet Gazetesi*, (5 Aralık 1967), s.1

¹⁹⁵ *Hürriyet Gazetesi*, (1 Aralık 1967), s.7; *Cumhuriyet Gazetesi*, (1 Aralık 1967), s.7

¹⁹⁶ *Hürriyet Gazetesi*, (1 Aralık 1967), s.7; *Cumhuriyet Gazetesi*, (1 Aralık 1967), s.7

¹⁹⁷ *Hürriyet Gazetesi*, (1 Aralık 1967), s.7; *Cumhuriyet Gazetesi*, (1 Aralık 1967), s.7

Cumhuriyet Halk Partisi Başkan Vekili Hıfzı Oğuz Bekata ise, 1 Aralık 1967’de yaptığı açıklamada; Cumhuriyet Halk Partisi’nin Kıbrıs meselesinde hükümetin davranışına anlayış gösterdiğini ve başarılar dilediği ancak bu tutumun hükümetin her yaptığını tasvip etmek anlamına gelmeyeceğini ifade etti.¹⁹⁸ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü, 7 Aralık 1967’de yaptığı açıklamada; Amerika’nın düşüncesinin ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemediğini ve Cumhurbaşkanı Makarios oldukça Kıbrıs meselesinin halledilemeyeceğini söyledi. Cumhurbaşkanı Makarios’un güvenilir bir insan olmadığını da sözlerine ekleyen İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı Makarios’un orta çağ zihniyeti ile hareket ettiğini ve emrivakiler yarattığını belirtti.¹⁹⁹

Şunu belirtmek gerekir ki, Adalet Partisi’nin olayların bütün süresi boyunca kuvvet kullanmaya niyetli olmadığını, amacının yalnızca zaman kazanmak ve durumu kurtarmaktan öteye gitmediğini, 17 Kasım 1967’de Yunanistan’a verilen ultimatoma açıkça ortaya koymaktaydı. Adalet Partisi, iktidarda bulunduğu iki yıl içinde, önüne çeşitli fırsatlar çıktığı halde, kuvvete başvurmaktan dikkatle kaçınmış bulunmaktaydı. Adalet Partisi’nin bu davranışının başlıca iki nedeni vardı. Birincisi, iktidara geldiği günden itibaren, Kıbrıs meselesine İnönü hükümetleri döneminde kaybedilmiş bir dava gözüyle bakmasıdır. İkincisi ise kendisine kesin ve kararlı bir Kıbrıs politikası çizmemesidir.²⁰⁰

Diğer taraftan Yunanistan Dışişleri Bakanı Pipinellis’in Yunanistan’ın İttifak Antlaşması’nın dışında Kıbrıs’a gönderdiği askerleri çekeceğini 2 Aralık 1967’de açıklamasından sonra, Kıbrıs’taki Yunan askerleri 8 Aralık 1967’den itibaren Kıbrıs’tan çekilmeye başladı. Bu askerlerin geri çekilmesi 16 Ocak 1968’de tamamlandı.²⁰¹ Şu bir gerçektir ki, Yunan askerlerinin Kıbrıs’tan çıkartılması konusunda Türkiye tarafından gösterilen titizlik ve hassasiyetin Kıbrıs Türk toplumunu ezmekte olan diğer hususlarda da aynen gösterildiği takdirde Kıbrıs meselesine en yakın zamanda şerefli bir hal çaresi bulunması için gereken imkânlar çoğalacaktı.²⁰²

¹⁹⁸ *Hürriyet Gazetesi*, (2 Aralık 1967), s.1; *Cumhuriyet Gazetesi*, (2 Aralık 1967), s.1

¹⁹⁹ *Hürriyet Gazetesi*, (8 Aralık 1967), s.1; *Cumhuriyet Gazetesi*, (8 Aralık 1967), s.1

²⁰⁰ Haluk Ülman, “ Açık Konuşalım” , *Cumhuriyet Gazetesi*, (8 Aralık 1967), s.2

²⁰¹ Çay, a.g.e., 1989, s.86-87; *Hürriyet Gazetesi*, (9 Aralık 1967), s.1

²⁰² Rauf Denктаş, “ Mesele Halledilmedi”, *Cumhuriyet Gazetesi*, (7 Aralık 1967) s. 2

2.5.4. Barış Harekâtına Giden Süreç

Geçitkale ve Boğaziçi olayları sonrasında Kıbrıs Türk toplumu, 29 Aralık 1967’de kendi işlerini kendileri görmek üzere ve 16 Ağustos 1960’da yürürlüğe giren Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın bütün kuralları uygulanıncaya kadar Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi’ni kurdular. Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi bir süre devam ettikten sonra, ismindeki “Geçici” ifadesi düşürülerek adı “Kıbrıs Türk Yönetimi” ne dönüştürüldü. Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denktaş’ın 13 Nisan 1968’de Kıbrıs’a dönmesinden sonra toplumlararası görüşmeler de başladı. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant’ın aracılığıyla Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denktaş ile Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides, 2 Haziran 1968’de Lefkoşa’da ilk görüşmeyi yaptıktan sonra, 5 Haziran 1968’de Beyrut’ta tekrar buluştular ve bunu 24 Haziran 1968’de Lefkoşa’da Lepra Palas otelindeki buluşma takip etti. Bu görüşmelerin başarısını sağlamak amacı ile Türkiye ve Yunanistan, görüşmelerin kamuoyunun tesir ve baskısı altında kalmaması için, bunların gizli yapılmasını ve basına herhangi bir açıklama yapılmamasını kararlaştırdılar.²⁰³

Diğer taraftan Cumhurbaşkanı Makarios, Enosis’i uzun vadeli bir mücadele taktiği ile gerçekleştirme politikasını sürdürmeye devam etmekteydi. Cumhurbaşkanı Makarios, 18 Ekim 1970’de muhabir Albert Coerant’a verdiği beyanatında; “*Ben daima Yunanistan ile birleşme taraftarı oldum. Böyle olmakla beraber, bunun bugün için gerçekleşmesinin fazlasıyla güç olduğunu idrak etmiş bulunmaktayım.*” demektedir.²⁰⁴

Cumhurbaşkanı Makarios’un Enosis’i zamana bırakması, Yunan askerî hükümeti ile arasını gittikçe açmaktaydı. Yunan askerî hükümeti, en kısa zamanda Enosis’i gerçekleştirerek Yunan halkının desteğini kazanmak istemekteydi. Bu nedenle Yunan askerî hükümeti, 1971 yılı Eylül ayında, Albay Georgios Grivas’ı tekrar Kıbrıs’a gönderdi. Grivas tedhiş örgütünü yeniden organize etti ve EOKA-B adı verilen yeni bir terör örgütü kurdu.²⁰⁵ EOKA-B’nin militan ihtiyacı, Yunan subayların yönettiği Rum Milli Muhafız kuvvetlerinden karşılandı. 1972 yılında Yunan askerî hükümeti, Enosis

²⁰³ İsmail, a.g.e., 1988, s. 115; Çay, a.g.e., 1989, s.87-88

²⁰⁴ Oberling, a.g.e., s.119

²⁰⁵ Çay, a.g.e., 1989, s.92

taftarı olmayan ve Yunan askerî hükümetinin politikasını desteklemeyen kişilerin bakanlıktan azledilmesini isteyen bir notu Cumhurbaşkanı Makarios'a gönderdi. Cumhurbaşkanı Makarios, Yunan askerî hükümetinin nedensiz olarak iç işlerine müdahale etmek anlamına gelen ve kabinesinin yeniden kurulması demek olan bu isteğe şiddetle karşı çıktı. EOKA-B tarafından 1973 yılı Aralık ayında bir Kıbrıslı Rum çoban öldürüldüğünde Cumhurbaşkanı Makarios ilk defa Albay Georgios Grivas'ı "adi bir cani ve kana susamış" bir kişi olarak halka ilan etti. Albay Georgios Grivas, saklandığı yerde 24 Ocak 1974'te kalp krizinden ölünce, Cumhurbaşkanı Makarios da bundan cesaret alarak 25 Nisan 1974'te EOKA-B örgütünü kanun dışı ilan etti. Ardından 4 Mayıs 1974'te de hukuksuz şekilde silaha sahip olanların bunları teslim etmelerini, aksi takdirde haklarında kanuni işlem yapılacağını ilan etti. Bundan sonra, şüpheli 200 kadar EOKA-B üyesi tutuklandı.²⁰⁶

Bir tarafta Cumhurbaşkanı Makarios ve Yunan askerî hükümeti arasındaki gerginlik bu şekilde tehlikeli bir tırmanış içindeyken, diğer tarafta 1968 yılı Haziran ayında başlayan ve Kıbrıs'a yeni bir düzen getirme amacını taşıyan toplumlararası görüşmeler, altı yıl devam etmesine rağmen en küçük bir mesafe dahi almış değildi. Çünkü Kıbrıslı Rumların gayesi, Kıbrıslı Türklere 16 Ağustos 1960'da yürürlüğe giren Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'ndaki hakları dahi vermemek ve onları bir azınlık statüsü içinde tutmaktı. Böyle bir gayenin ilerisi ise şüphesiz Enosis idi. Buna karşılık Kıbrıslı Türkler ve Türkiye ise, geçmiş tecrübelerin ışığında, Kıbrıs'taki Türk varlığının korunabilmesini, ancak 16 Ağustos 1960'da yürürlüğe giren Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'ndakinden daha fazla haklar ve yetkilerde görmekteydiler. Sonuç olarak Türk görüşlerinin, Rum görüşleriyle uyuşması mümkün değildi. Durum böyle iken, 1974 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında yeni bir anlaşmazlık gelişti. Türkiye'nin Çandarlı adlı araştırma gemisinin, 1974 yılı Mayıs ayında, Ege Denizi'nin milletlerarası sularında petrol araştırmalarına başlaması üzerine, Yunanistan, bu suların kendisinin kıta sahanlığı içinde bulunduğu iddiası ile ortaya çıktı.²⁰⁷

Kıta sahanlığı anlaşmazlığı Haziran ve Temmuz aylarında devam ederken, Kıbrıs Rumları içinde sürtüşmeler ve Cumhurbaşkanı Makarios'un da Yunan askerî

²⁰⁶ Artuç, a.g.e., 1989, s.109; Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.258-259

²⁰⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.801

hükümetiyle arasındaki gerginlik iyice arttı. Yunan askerî hükümeti, Enosis zamanının geldiğine inanmaktaydı. Ancak Cumhurbaşkanı Makarios'u da Enosis'e engel olarak görmekteydi. Bu sebeple Yunan askerî hükümeti, Kıbrıs'taki Yunan subayları vasıtasıyla, Cumhurbaşkanı Makarios'un aleyhindeki faaliyetlerini arttırarak, onu iktidardan düşürmeye karar verdi. Tutucu Enosis taraftarı Kıbrıslı Rumları Cumhurbaşkanı Makarios'a karşı kışkırttı. Buna karşılık Cumhurbaşkanı Makarios, 1 Temmuz 1974'te Yunan subaylar tarafından yönetilen ve EOKA-B örgütünün militan ihtiyacını karşılayan Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin askerlik hizmetini 24 aydan 14 aya indirdi. Bu işlem Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin mevcudunu bir hayli azalttı.²⁰⁸

Cumhurbaşkanı Makarios, 2 Temmuz 1974'de Yunanistan Cumhurbaşkanı General Gizikis'e, Kıbrıs'taki terör kampanyasına Yunan askerî hükümetinin hâkim olduğunu belirten sert ve suçlayıcı bir mektup gönderdi. Cumhurbaşkanı Makarios, mektubunda; EOKA-B terör örgütünün faaliyetlerinin Yunanistan'daki askerî hükümetin ileri gelenleri tarafından desteklenip yönetildiğini belirtti. Kıbrıs devletinin yıkılmasını amaçlayan faaliyetleri destekleyen Rum Milli Muhafız kuvvetlerinde görevli Yunanlı subayların geri çekilmesini istedi.²⁰⁹

Cumhurbaşkanı Makarios, 6 Temmuz 1974'de Lefkoşa'da düzenlediği bir basın toplantısında da Yunanistan Cumhurbaşkanı General Gizikis'e gönderdiği bu mektubu basına açıklayarak Yunan askerî hükümetinin amacının, kendisini iktidardan uzaklaştırarak Kıbrıs'ta bir dikta yönetimi kurmak olduğunu söyledi.²¹⁰

²⁰⁸ Oberling, a.g.e., s.126; Çay, a.g.e., s.94 -95

²⁰⁹ Artuç, a.g.e., s.110; İsmail, a.g.e.,1998, s.122

²¹⁰ Artuç, a.g.e., s.111; **Hürriyet Gazetesi**, (7 Temmuz 1974), s.1,7

3. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE SONRASI KIBRIS SORUNU

3.1. I. Kıbrıs Barış Harekâtı

3.1.1. 15 Temmuz 1974 Darbesi

Cumhurbaşkanı Makarios'un, Yunanistan Cumhurbaşkanı General Gizikis'e gönderdiği mektubu basına açıklaması, bardağı taşıran son damla oldu. Yunan askerî hükümeti, iktidarı ele geçirmeleri ve Cumhurbaşkanı Makarios'u öldürmeleri için Yunan subayların yönettiği Rum Milli Muhafız kuvvetlerine emir verdi. Cumhurbaşkanı Makarios'a karşı Yunan hükümet darbesi "Başkanlık Harekâtı" kodu altında 15 Temmuz 1974 Pazartesi günü sabahı Lefkoşa'da başladı. Başlıca hedefler Başkanlık Sarayı, Uluslararası Havaalanı, Haberleşme Merkezi ve Kıbrıs Radyo-Televizyon İstasyonu idi. Ancak harekâtın en önemli kısmı Cumhurbaşkanı Makarios'un yok edilmesiydi. Saat 13.00'de Lefkoşa'daki direnişin çoğu ortadan kalktı. Cumhurbaşkanı Makarios'un ölüsünü Başkanlık Sarayı'nda göremeyen Rum Milli Muhafız kuvvetleri, sarayda geri kalan ne varsa hepsini yaktılar. Darbe neticesinde saat 14.50'de, Cumhurbaşkanlığına getirilen Nikos Sampson, Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni ilan etti. Bu durum örtülü bir şekilde Enosis'in hayata geçirilmesi demekti. Bundan maksat Türkiye'nin müdahalesini engellemek ve dünya kamuoyunu aldatmaktı. Makarios, Rum Milli Muhafız kuvvetlerinden kaçmayı başardı ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü'ne sığındı. Daha sonra helikopterde Ağrotur'daki İngiliz egemenliğindeki deniz-hava üssüne kaçtı.²¹¹ 16 Temmuz 1974'te askeri bir uçakla Londra'ya götürüldü.

Makarios'un polisleri ve Başkanlık Sarayı Muhafızları ile EOKA-B ve Rum Milli Muhafız Ordusu arasında şiddetli çatışmalar meydana geldi. Her iki taraftan birçok Rum öldü. Rum terör örgütü EOKA lideri Nikos Sampson, Yunanistan ve Rum Milli Muhafız teşkilatının yardımıyla darbe yaparak Makarios'u görevden uzaklaştırdıktan sonra "Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni" ilân etti. Böylece Enosis yolunda ilk önemli adım atıldığı gibi, Yunanistan'ın da Kıbrıs'a müdahale ettiği gerçeği, gün yüzüne çıktı. ABD, İngiltere ve Türkiye yeni yönetimi tanımadıklarını açıkladılar.

²¹¹ Oberling, a.g.e., s.128; Alasya, a.g.e., 1988, s.242

Türkiye bu durumu antlaşmaları ihlâl etmek, anayasal düzeni yıkmak ve meşru olmayan bir yönetim oluşturmak olarak nitelendirdi.²¹²

Makarios'un devrilmesinin üzerinden çok uzun bir zaman geçmeden onu destekleyenlerin çoğu Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından öldürüldüler. Lefkoşa'daki Rum Ortodoks Mezarlık Memuru Papatsestos adındaki bir Rum papazı darbeden hemen sonra 127 kişiyi gömdüğünü ve sadece 17 Temmuz 1974'de 77 kişiyi birden toplu olarak gömmeye zorlandığını; gömülenlerden birinin gömülürken yaşadığını, Atina'da yayınlanan Tanea Gazetesinin Muhabiri Giorgios Lianis ile yaptığı röportajda açıkladı. Bu röportaj, 28 Şubat 1976 tarihli Kıbrıs Rum gazetelerinde yayınlandı. Kıbrıslı Türklere karşı 1963–1964 yıllarında yapılan saldırılarda Omorfa Kasabı diye ünlenen ve 1969 yılında Türklere ölüm sloganı ile Rum Temsilciler Meclisi'ne seçilen Nikos Sampson'un Cumhurbaşkanlığına getirilmesi, Kıbrıslı Türkler tarafından büyük endişeyle karşılandı.²¹³ Çünkü Nikos Sampson'un başlıca amacı Enosis'i gerçekleştirmektir. Bu husus dikkate alındığında böyle birinin başkanlığında kurulan bir yönetimin er geç Kıbrıs Türk toplumuna ve yürürlükteki antlaşmalara aykırı girişimlerde bulunması beklenebilirdi.²¹⁴ Nitekim 1973 yılında yapılan genel seçimlerle Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı seçilen Rauf Denктаş, Nikos Sampson'un Cumhurbaşkanlığına getirilmesinin Kıbrıslı Türkler için kabul edilemez bir şey olduğunu ifade etti.²¹⁵ Ayrıca Kıbrıslı Türklere bir çağrı yapan Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denктаş, Kıbrıslı Rumlar arasında yaşanan olaylar karşısında Kıbrıslı Türklere düşen görevin, kendi iç emniyetlerini korumak, savunma tedbirlerini almak ve herhangi bir şekilde Kıbrıslı Rumlar arasında yaşanan olaylara karışmamak olduğunu söyledi.²¹⁶

Yunan askerî yönetiminin Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği darbe, aslında Türklere karşı bir zafer kazanmak amacına dönüktü. Makarios'un yerine Nikos Sampson geçince, Kıbrıs, fiilen bir Yunan toprağı oldu. Bundan sonraki aşamada Kıbrıslı Türkler

²¹² Halil Fikret Alasya, **Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri**, Milli Eğitim Yayınları, Lefkoşa, 1992, s.142

²¹³ Oberling, **a.g.e.**, s.129

²¹⁴ Abdi İpekçi, "Kıbrıs'taki Darbe ve Türkiye", **Milliyet Gazetesi**, (16 Temmuz 1974), s.1

²¹⁵ Oberling, **a.g.e.**, s.129; Artuç, **a.g.e.**, s.113

²¹⁶ **Hürriyet Gazetesi**, (16 Temmuz 1974), s.8; **Milliyet Gazetesi**, (16 Temmuz 1974), s.1

kendiliğinden “azınlık” statüsüne düşecek ve daha sonra da sessizce tazyik, imha veya göçe mecbur edileceklerdi.²¹⁷

Türkiye, ne Makarios’un bir darbe ile yönetimden uzaklaştırılmasını ne de Kıbrıs’ta kan dökülmesini arzu etmekteydi. Lakin Türkiye, milletlerarası antlaşmalarla kurulan düzenin sürekliliğini sağlamayı, bu düzene karşı doğrudan ya da Yunan askerî hükümetinin gerçekleştirdiği darbe gibi dolaylı bir saldırı vuku bulduğunda anayasal düzeni yeniden kurmayı taahhüt etmiş bulunmaktaydı. Milletlerarası hukuk bakımından Türkiye bu düzeni sağlamak zorundaydı. Türkiye’nin bu durum karşısındaki takdir hakkı yalnız ve yalnız Kıbrıs’ta cereyan eden olayların doğrudan ya da dolaylı bir saldırı teşekkül edip etmediği konusuna ilişkin olabilirdi. Türkiye, milletlerarası antlaşmalardan ve milletlerarası hukuktan doğan yetkilerini kullanmakta gecikir ve süratle karar almazsa Sovyetler Birliği veya Amerika ya da diğer bir devletin meseleyi Birleşmiş Milletlere getirerek Türkiye’nin inisiyatifini engellenmesi kuvvetle muhtemeldi.

Garanti Antlaşması hükümlerinden de açıkça anlaşılacağı üzere, Yunanistan veya Kıbrıslı Rumların o zamanki niyet ve eğilimleri bilindiğinden, eğilimler su üstüne çıkar çıkmaz taraflara bu eğilimleri ortadan kaldırma yetki ve görevi verilmiş bulunmaktaydı. Garanti Antlaşması ile verilen bu yetkiyi kullanırken veya bu görevi ifa ederken taraflar aralarında istişare ile beraberce hareket edemezlerse antlaşmanın 4. maddesi antlaşmanın taraflarına tek başına harekete geçme hakkını vermektedir.²¹⁸

3.1.2. I. Kıbrıs Barış Harekâtı

Türkiye, Sampson darbesi karşısında Garanti Antlaşmasınının 4. maddesinin verdiği yetkiye dayanarak, Kıbrıs’a müdahale etmeye kararlıydı. Ancak uluslararası baskıları azaltmak için harekâtı İngiltere ile beraber icra etmek istiyordu. 15 Temmuz 1974’te Kıbrıs’ta darbenin olduğu gün, Başbakan Bülent Ecevit Afyon gezisini yarıda kesip hemen Ankara’ya döndü. Aynı gün akşam saatlerinde Milli Güvenlik Kurulu ve arkasından Bakanlar Kurulu toplantıları yapıldı. Ertesi gün Başbakan Ecevit

²¹⁷ Ahmet Kabaklı, “Kıbrıs’ta Yunan İntiharı”, *Tercüman Gazetesi*, (17 Temmuz 1974), s.2

²¹⁸ İzzettin Doğan, “Kıbrıs Olayları ve Türkiye”, *Milliyet Gazetesi*, (18 Temmuz 1974), s.2

muhalefetteki parti liderleri ile görüştü. Muhalefet partileri ile görüşükten sonra basına verdiği demeçte, askeri tedbirlerin alındığını bildirerek, 18 Temmuz Perşembe günü TBMM'yi olağanüstü toplantıya çağırıldı. 17 Temmuz'da Başbakan Ecevit beraberindeki heyetle aniden Londra'ya hareket etti. Londra'da Başbakan Ecevit, ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in temsilcisi Joseph Sisco ile görüştü. Milli Savunma Bakanı Işık da, İngiliz Dışişleri Bakanı Callaghan ile görüştü. Türk heyeti görüştüğü İngiliz hükümetinden gerekli desteği alamayınca, Ankara'ya döndü. İngiltere, BM ve NATO'nun devreye girmesini istiyordu. Türkiye, eğer İngiltere duruma kayıtsız kalırsa tek başına müdahalede bulunacağını İngiltere'ye hissettirdiyse de, İngiliz yönetimi buna ihtimal vermedi.²¹⁹

Bu arada Yunanistan'da genel seferberlik ilân edildi. ABD, Yunan askeri cunta yönetimine baskı yapmasına rağmen, Yunanistan yönetimi geri adım atmadı. Makarios 19 Temmuz günü BM Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmada, Kıbrıs'ın Yunan işgali altında olduğunu, darbenin bir iç mesele olmadığını, Ada'nın bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün ortadan kalktığını ve darbeden Türk ve Rum toplumunun zarar göreceğini söyleyerek BM Güvenlik Konseyinden yardım istedi.²²⁰

Başbakan Bülent Ecevit'in, 19 Temmuz 1974'te Londra'dan dönmesinden sonra Türkiye'nin müdahale konusunda ciddi olduğunu sezen ABD temsilcisi Sisco, Atina'da yaptığı temaslardan hemen sonra Ankara'ya geldi. Sisco, sabaha kadar Başbakan Ecevit'le görüşerek daha önce olduğu gibi Türkiye'yi müdahalede bulunmaktan vazgeçirmeye çalıştı. Amerikalı diplomat Sisco, ABD'nin bu görüşmelerde taraf olmadığını, bir Türk-Yunan savaşının çıkmasına özellikle karşı olduğunu belirtmek istedi. Ancak Sisco ile yaptığı görüşmelerden bir sonuç alamadı.²²¹ Ecevit, Sisco'ya cevaben:

“Bundan 10 yıl önce, yine böyle bir gece yarısı, bir Amerikalı diplomat gelerek Kıbrıs'a müdahale edilmemesini istemişti. Tarih tekerrür eder, ama hatalar tekerrür

²¹⁹ Mehmet Ali Birand, **30 Sıcak Gün**, Milliyet Yayınları, Onikinci Baskı, İstanbul, 1984, s.14 -15

²²⁰ **Milliyet Gazetesi**, (20 Temmuz 1974), s.1 , Mütercimler, **a.g.e.**, 1990, s.208

²²¹ **Cumhuriyet Gazetesi**, (20 Temmuz 1974), s.1,7

*etmez. O zaman, siz, müdahaleyi önlemekle hata ettiniz. Biz de bu isteğinizi kabul etmekle aynı hatayı işledik. Bu sefer aynı hatayı işlemeyeceğiz”*²²²

Bu durum karşısında fiili bir müdahaleden başka bir seçeneğin kalmadığına inanan Türkiye, gizlice Türk ordusunu alarm durumuna geçirdi. Türk Ordusunun alarm durumu ve hazırlıkları tamamlandıktan sonra Mersin Limanı’ndan gemiler denize açıldı.²²³ 20 Temmuz 1974’te sabaha karşı Türk Silahlı Kuvvetleri denizden ve havadan Ada’ya çıkarma yaptı. Başbakan Ecevit, radyodan çıkartmanın başladığını açıkladı. Ecevit demecinde:

“Bu harekât milletimize, bütün, Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı olsun. Umarım ki, kuverlerimize ateş edilmez ve kanlı bir çatışmaya yol açılmaz. Biz aslında savaş için değil, Türklere de Rumlara da barış getirmek için Ada’ya gidiyoruz. Bu karara, ancak bütün diplomatik, politik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün memleketlere, bu arada son zamanlarda yakın istişarede bulunduğumuz dost ve müttefiklerimiz Birleşik Amerika’ya ve İngiltere’ye, meselenin müdahalesiz halledilebilmesi, diplomatik yollardan halledilebilmesi yönünde gösterdikleri iyi niyetli çabalar için şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Eğer bu çabalar sonuç vermediyse, sorumlusu bu iyi niyetli gayretleri gösteren devletler değildir.

*Tekrar bu harekâtın insanlığa, milletime ve bütün Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim. Allah’ın milletimizi ve bütün insanlığı felaketlerden korumasını dilerim”*²²⁴

Türk Silahlı Kuvvetleri 3 gün boyunca başarılı bir şekilde askeri harekâta devam etti. 22 Temmuz’da BM Güvenlik Konseyi, başta ABD olmak üzere Batılı devletlerin baskısıyla ateşkes çağrısında bulundu. Türkiye Güvenlik Konseyi’nin kararına uyarak 22 Temmuz 1974’te saat 17.00’den itibaren ateşi kesti.²²⁵

3.1.3. Ateşkes Sonrası Kıbrıs’ta Durum

²²² Artunç, a.g.e., s.154

²²³ Birand, a.g.e., s.15

²²⁴ Milliyet Gazetesi, (20 Temmuz 1974), s.1, Artunç, a.g.e., s.162

²²⁵ Cumhuriyet Gazetesi, (23 Temmuz 1974), s.1

Kıbrıs'ta ateşkes sağlandığında Türk birliklerinin eline geçen Girne ile Lefkoşa arasında dar bir bölgeydi. Bu dar bölgenin dışında kalan Türk yerleşim bölgeleri Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin saldırısına uğramış bulunmaktaydı. Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin eline geçen Limasol'da 1.750 Türk erkeği tutuklanarak şehrin açık futbol stadyumuna doldurulmuşlardı. Larnaka'da ise yaşları 12 ile 90 arasında değişen kadın, çocuk, yaşlı 873 Türk, 100 öğrenciyi barındıracak şekilde yapılmış olan bir okula hapsedilmiş bulunmaktaydı.²²⁶ Baf'ta ise şehri ele geçiren Rum Milli Muhafız kuvvetleri, 14 masum Türk'ü kurşuna dizdiler.²²⁷

Londra'da yaşayan Kezban Derviş'in tanık olduğu olaylar ile ilgili olarak 23 Temmuz 1974 tarihinde basına şu haberler yansımıştır;

“Limasol'a amcamı ziyarete gitmiştim. Cumartesi öğleden sonra evimize baskın yapan Rumlar amcamı, yengemi ve bütün ailesini öldürdüler. Kaçmayı başarmıştım. Rum askerleri arkamdan koşuyor ve devamlı olarak ateş ediyorlardı.

*Rum askerlerinin Türk rehinelere bir meydana toplayarak makineli tüfek ateşiyle öldürdüklerini gördüm.”*²²⁸

Rum vahşeti sadece Türklerin anlattıklarından değil, yabancıların şahitlikleriyle de ortaya çıkıyordu. Nitekim Alman turist Ingrid Hebil'in tanık olduğu olaylar kendi ağzından 30 Temmuz 1974 tarihinde Almanya'nın Sesi Radyosundan;

“Magosa etrafındaki köylerde Rum Milli Muhafızları, vahşetin eşsiz örneklerini gösterdiler. Türk evlerine girdiler; acımasızca kadın ve çocuklara mermi sıktılar; birçok Türkü gırtlığından kestiler; Türk kadınlarını toplayarak ırzlarına geçtiler.” şeklinde dünya kamuoyuna yansımaktaydı.²²⁹

Rumların verdiği dehşeti gören Fransız muhabir Jean Meuvecelle ise 24 Temmuz 1974 tarihli France Soir Gazetesinde;

²²⁶ Oberling, a.g.e., s.340, *Hürriyet Gazetesi*, (28 Temmuz 1974), s.1

²²⁷ *Hürriyet Gazetesi*, (23 Temmuz 1974), s.3

²²⁸ *Hürriyet Gazetesi*, (31 Temmuz 1974), s.3

²²⁹ Oberling, a.g.e., 1987, s.133

“Son derece utandırıcı olayları kendi gözlerimle gördüm. Rumlar Türk camilerini yaktılar ve Magosa civarındaki köylerde bulunan Türk evlerini ateşe verdiler. Silahı ve savunması olmayan Türk köylüleri Rum çapulcular tarafından yaratılmış vahşet içinde yaşamaktadırlar... Ellerinde bazukaları olan Rumlar, Türk köylerinde büyük kargaşalıklara sebep olmaktadır. Rumların bu hareketleri insanlık namına utanç vericidir.” demektedir.²³⁰

Bir tarafta, Türk birliklerinin elinde bulunan Girne ile Lefkoşa arasındaki dar bölgenin dışında kalan Türk yerleşim bölgeleri kötü bir durumda bulunurken diğer tarafta, Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından Türk birliklerine ateş açılması nedeniyle ateşkes ihlalleri yaşanmaktaydı. 22 Temmuz’dan 30 Temmuz’a kadar geçen süre içinde yaşanan ateşkes ihlalleri sonucunda, Türk birlikleri, Yukarı ve Aşağı Dikmen (Dikomo), Kaynakköy (Sihari), Taşkent (Vuno), Akçiçek (Siskilip) bölgelerini ele geçirdiler ve ayrıca Lefkoşa Havaalanı çevresinde de ilerleme kaydettiler. Lefkoşa Havaalanı’nın Türk birliklerinin eline geçmesinin önlenmesi amacıyla BM Barış Gücü Lefkoşa Havaalanı’nın kontrolünü ele aldı. Birleşmiş Milletler Barış Gücü’ne mensup İngiliz askerleriyle Türk birlikleri arasında bir çatışma olasılığını ortadan kaldırmak için, Türk hükümeti, 24 Temmuz 1974 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısında Lefkoşa Havaalanı’nı kuvvet kullanmak suretiyle ele geçirmek için girişimde bulunmamayı kabul etti.²³¹

Birinci Barış Harekâtı ile ilgili olarak 23 Temmuz 1974’te Başbakan Bülent Ecevit tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde açıklanan resmi rakamlara göre; Türk Silahlı Kuvvetleri, harekât sırasında 57 şehit, 184 yaralı, 242 kayıp vermiş bulunmaktaydı.²³² Kayıplara Kocatepe sokulmamış ve rakamlar Genelkurmay Başkanlığı’na gelen listelere dayandırılmış bulunulmaktaydı. Nitekim 25 Temmuz 1974’te yapılan açıklamada kayıp sayısının 16’ya düştüğü belirtildi.²³³

²³⁰ İsmail, a.g.e., 1988, s.218

²³¹ Toluner, a.g.e., s.284-285; Artuç, a.g.e., 1989, s.269

²³² **Hürriyet Gazetesi**, (24 Temmuz 1974), s.1; **Milliyet Gazetesi**, (24 Temmuz 1974), s.4

²³³ Birand, a.g.e., s.247; **Milliyet Gazetesi**, (26 Temmuz 1974), s.1

3.2. Cenevre Konferansları

3.2.1. Birinci Cenevre Konferansı

Birinci Barış Harekâtı'ndan sonra, Kıbrıs'ta, Nikos Sampson 23 Temmuz 1974'te Cumhurbaşkanlığından çekildi ve onun yerine Rum Temsilciler Meclisi başkanı Glafkos Klerides geçti. Yunanistan'da da askerî hükümet idareyi sivillere devretme kararı aldı ve yedi yıldır Fransa'da sürgünde bulunan Konstantin Karamanlis'i hükümeti kurması için Yunanistan'a çağırdı. Konstantin Karamanlis, 24 Temmuz 1974'te hükümeti kurdu ve Dışişleri Bakanlığına Yorgo Mavros'u getirdi. Böylece Yunanistan'da 1967'den beri devam eden askerî rejim son bulmuş oldu.²³⁴

Başbakan Bülent Ecevit, Yunanistan ve Kıbrıs'ta yaşanan bu gelişmelerle ilgili olarak 24 Temmuz 1974'te Ankara'da gazetecilere verdiği bir beyanatta; Birinci Barış Harekâtı'nın Yunanistan'da ve Kıbrıslı Rumlar arasında demokrasiye dönüş yolunu açtığını ifade etti.²³⁵

Birinci Barış Harekâtı, Kıbrıslı Rumların birbirleri vurmalarını da sona erdirdi. Lefkoşa'daki Rum Ortodoks Mezarlığı Memuru Papaz Papatsestos, Birinci Barış Harekâtı'nın Kıbrıslı Rumlar arasında çıkan savaşa son verdiğini açık bir şekilde belirtmekteydi.²³⁶

Yunan hükümetleri, Birinci Barış Harekâtı'nın yasal olduğunu hiçbir zaman kabul etmedi. Böyle olmakla beraber, Atina Yargıtay Mahkemesi'nin 21 Mart 1979'da aldığı 2658/79 sayılı kararda; Birinci Barış Harekâtı'nın yasal olduğu şu şekilde belirtilmekteydi.

“Zürih ve Londra Antlaşmalarına göre, Kıbrıs'a yapılan Türk askeri müdahalesi yasaldir. Türkiye, yükümlülüklerini yerine getirme hakkı olan garantör devletlerden

²³⁴ *Milliyet Gazetesi*, (25 Temmuz 1974), s.1; *Hürriyet Gazetesi*, (25 Temmuz 1974), s.1

²³⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, (25 Temmuz 1974), s.1

²³⁶ Oberling, a.g.e., s.137; İsmail, a.g.e., 1988, s. 222-224

biridir. Esas mücrimler... darbeyi hazırlayan ve icra eden ve bu suretle de bu müdahalenin koşullarını hazırlayan Yunan subaylarıdır."²³⁷

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararının 5. maddesi, Kıbrıs'ta anayasa düzeninin yeniden kurulması amacıyla, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin derhal görüşmelere başlamasını istemekteydi. Bu sebeple Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ve İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan, İsviçre'nin Cenevre kentinde toplanarak Birinci Cenevre Konferansı'nı düzenlediler. 25 Temmuz 1974'te toplanan konferans 6 gün sürdü. Bu konferansta Birleşmiş Milletler, Sovyetler Birliği ve Amerika birer gözlemci bulundurdular.²³⁸

Yunanistan'a göre; Birinci Cenevre Konferansı'nın amacı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararının, ateşin kesilmesi, yabancı askeri kuvvetlerin çekilmesi ve anayasal hükümetin yeniden iadesini öngören hükümlerinin uygulanması biçimini saptamaktan ibaretti.²³⁹

Türkiye'ye göre; Birinci Cenevre Konferansı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararının bölgede barışın ve Kıbrıs'ta anayasal hükümetin yeniden iadesi hükmünün uygulanması amacıyla yapılan bir konferans değildi. Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararının yalnız ateşkes hükmünü kabul etmiş bulunmaktaydı. Bu nedenle, konferansın amacına ilişkin olarak 5'inci paragrafta öngörülen sınırlamalara bağlı değildi. Amaç, 15 Temmuz darbesi öncesindeki fiili duruma dönüş şartlarının saptanması değil, Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğini garanti altına alacak ve Kıbrıs Türk toplumuna denize çıkışı olan bir bölgenin verilmesini sağlayacak, coğrafi ayrılık esasına dayalı federatif bir Kıbrıs devletinin kurulması prensibinde anlaşmaya varılmasıydı. İki ayrı bölge ve iki otonom idareden meydana gelecek olan federal yapıdaki devletin statüsü saptanana kadar, Kıbrıs Türk toplumunun ve Kıbrıs'taki Türk birliklerinin güvenliğini sağlamak için bazı tedbirlerin alınması gerekliydi. Kıbrıs'ta devlet otoritesi boşluğunu karşılamak için

²³⁷ Oberling, a.g.e., s.138

²³⁸ Eroğlu, a.g.e., s.69; Cumhuriyet Gazetesi, (26 Temmuz 1974), s.1

²³⁹ Toluner, a.g.e., s.286

önce, idare, Türk bölgelerinde Türklere, Rum bölgelerinde Rumlara bırakılmalı; karma köylerde düzen, Birleşmiş Milletler Barış Gücü tarafından gerçekleştirilmeliydi. Ayrıca, devlet başkanlığının meşruiyet kazanabilmesi için Cumhurbaşkanı Yardımcısı sıfatıyla Rauf Denktaş'ın temsil yetkisi kabul edilmeliydi. Kıbrıs'ta bulunan Türk birliklerinin etrafında bunları top menzili dışında bırakacak genişlikte bir güvenlik kuşağı oluşturulmalıydı. Bu birliklerin ikmali ve takviyesi konusundaki Türkiye'nin yetkilerinin sınırlandırılması kabul edilemezdi. Kıbrıs devletinin yeni statüsünü saptayacak olan antlaşmada, garanti eden devlet sıfatıyla Türkiye'nin haiz olduğu haklar saklı tutulmalıydı.²⁴⁰

Birinci Cenevre Konferansı, 80 saat süren çetin tartışmalardan sonra, 30 Temmuz 1974 akşamı Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ve İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan tarafından imzalanan Cenevre Antlaşması ile sona erdi. Cenevre Antlaşması ile Türkiye'nin isteklerinin büyük kısmı taraflarca kabul edilmekteydi. Türkiye, Birinci Barış Harekâtı'nın hukuki temellerini bu antlaşmayla daha da pekiştirdi ve Kıbrıs'ın yeni statüsünün kurulmasına doğru bir adım daha atıldı.²⁴¹

Cenevre Antlaşması'na göre;

1. Kıbrıs'taki karşıt kuvvetler 30 Temmuz 1974'te Cenevre saati ile saat 22.00'de kontrollerinde bulundukları yerlerde kalacaklar ve genişlemeyeceklerdi. Böylece Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından 22 Temmuz 1974 saat 17.00'den sonra ele geçirilen yerlerin mevcudiyeti ilgili taraflarca tanınmaktaydı.

2. Gayri nizami kuvvetler dâhil bütün muharip kuvvetler savunma veya düşmanca hareketlerde bulunmayacaklardır.

²⁴⁰ Toluner, a.g.e., s.288; **Milliyet Gazetesi**, (29 Temmuz 1974), s.1,10

²⁴¹ Sarıca, ve diğerleri, a.g.e., s.200; **Milliyet Gazetesi**, (31 Temmuz 1974), s.1; **Hürriyet Gazetesi**, (31 Temmuz 1974), s.1

3. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'ta ele geçirdiği bölgenin etrafında oluşturulacak güvenlik bölgelerine Birleşmiş Milletler Barış Gücü hariç hiçbir kuvvet girmeyecekti.

4. Kıbrıs'ta Yunan ve Rum kuvvetlerince işgal edilen Türk yerleşim bölgeleri derhal tahliye edilecekti.

5. Güvenlik bölgesiyle korunan bütün Kıbrıslı Türk yerleşme bölgeleri Birleşmiş Milletler Barış Gücü kuvvetleri haricindeki tüm kuvvetlere kapatılacaktı.

6. Yakın zamanda yapılan muhasamat dolayısıyla gözaltında bulundurulan asker ve siviller en kısa zamanda mübadele edilecek veya serbest bırakılacaktır.

7. Kıbrıs'ın karma köylerindeki güvenlik ve polis görevleri Birleşmiş Milletler Barış Gücü tarafından yürütülecekti.

8. Kıbrıs'taki silahlı kuvvetlerin mühimmatın ve diğer harp materyalinin zamanlı ve safhalı olarak indirimi için, -bütün taraflarca kabul edilebilen adil ve sürekli çözüm çerçevesinde ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nde barış, güvenlik ve karşılıklı itimat tesis edildiği ölçüde- ayrıntılı tedbirler alınacaktı.

9. Bölgede barışın sağlanması ve Kıbrıs'ta anayasal düzenin yeniden tesisi için görüşmelere 8 Ağustos 1974'te başlanacak ve bu görüşmelere Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının temsilcileri de katılacaklardı. Kıbrıs'ta anayasal düzen yeniden tesis edilinceye kadar Rauf Denktaş, Cumhurbaşkanı Yardımcılığı görevlerini yürütecekti.

Üç Dışişleri Bakanı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Türk ve Rum olmak üzere iki otonom idarenin mevcut olduğunu kabul ettiler ve bundan doğan sorunları gelecek görüşmelerde görüşmek için anlaştılar.²⁴²

Cenevre Antlaşması, genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda iki sonuç ortaya çıkmaktaydı. Birincisi, açık ve seçik bir şekilde Türkiye'nin askeri gücünün

²⁴² Armaoğlu, a.g.e., s.804-805; Oberling, a.g.e., s.141

Kıbrıs'taki mevcudiyetinin taraflarca hukuki bir temele dayandırılmış olmasıydı. İkincisi, Kıbrıs Türk toplumunun otonom bir idareye sahip olması gerektiğinin Yunanistan tarafından açık bir şekilde benimsenmiş olmasıydı.²⁴³

Cenevre Antlaşması, dış basında büyük yankı uyandırdı. United Press International Ajansı, 31 Temmuz 1974 tarihli yayınında Birinci Cenevre Konferansı'nda kazançlı ülkenin Türkiye olduğunu, bütün dünyaya ilan etti. Ajansın bu konudaki yorumunda; Cenevre Antlaşması'nda gerçek galibin Türkiye olduğu ve altı gün, altı gece süren sert tartışmalarda hemen hemen her istediğini elde eden Türkiye'ye karşılık, Yunanistan'ın hemen hemen hiçbir şey elde edemediği belirtilmekteydi. Lakin Dışişleri Bakanlarının gelecekte önlerinde çok zorlu ve uzun siyasi tartışmalar bulunduğu da hatırlatılmaktaydı.²⁴⁴

İngiltere'nin ünlü yorumcularından Economist Dergisi Yazarı Kenneth Mc Kenzie ise BBC Televizyonu'nda yaptığı yorumda; kazançlı tarafın Türkiye olduğunu belirtmekle birlikte, Kıbrıs'ta otonom bölge fikrinin kabul edilmesinin Türkiye için büyük bir zafer olduğunu ifade etmekteydi. Kıbrıs meselesine kesin bir çözüm yolunun bulunacağına ihtimal vermeyen Kenneth Mc Kenzie, Kıbrıslı Rumların kabul edilen antlaşmaya gösterecekleri tepkinin de göz önünde tutulmasının gerekli olduğunu belirtmekteydi.²⁴⁵ New York Times Gazetesi Muhabiri Flora Lewis ise, konferansın başından beri geliştirilen Türkiye'nin temel isteklerinin hemen hemen tamamının gerçekleştiği fikrindeydi. Japon Asahi Radyosu Muhabiri Hara Ryoichi ise, Türkiye'nin ana hedeflerine ulaştığı fikrindeydi. BBC Yorumcusu Antony Paynting ise, antlaşmanın Türkiye'nin zaferi olarak yorumlanabileceğini, fakat ufak bir darbeye kırılabilecek bir nitelikte olduğunu söylemekteydi. DDP Alman Radyoları Muhabiri Maya Jurt ise, antlaşmayı Türkiye'nin zaferi olarak karşılamakta ve Kıbrıs için en iyi hal çaresinin federasyon olduğunu ifade etmekteydi. AFB Fransız Haber Ajansı'nın Diplomatik Yorumcusu M. Willa ise, Türkiye'nin askeri galibiyetini diplomatik galibiyetiyle

²⁴³ Esat Çam, "Cenevre Antlaşması ve Kıbrıs", **Milliyet Gazetesi**, (4 Ağustos 1974), s. 6

²⁴⁴ **Hürriyet Gazetesi**, (1 Ağustos 1974), s.10; **Tercüman Gazetesi**, (1 Ağustos 1974), s.1,7

²⁴⁵ **Hürriyet Gazetesi**, (1 Ağustos 1974), s. 10; **Milliyet Gazetesi**, (1 Ağustos 1974), s. 7

perçinleştirmiş olduğunu açıklamaktaydı. Fransız Le Monde Gazetesi Muhabiri Jean Scheonde ise, Türk diplomasisinin başarısının büyük olduğunu dile getirmekteydi.²⁴⁶

Diğer taraftan, muhalefet partilerinin başkanları Cenevre Antlaşması için farklı değerlendirmelerde bulundular. Demokratik Parti Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle, 2 Ağustos 1974’de yaptığı açıklamada; Cenevre Antlaşması’nın önemli bir başlangıç olduğunu, fakat bu antlaşmayı büyük gösterme gayretlerinden kaçınılması gerektiğini belirtmekteydi.²⁴⁷ Cumhuriyetçi Güven Partisi Başkanlık Divanı’nın 2 Ağustos 1974’te yayınlanan bildirisinde ise, Kıbrıs’la ilgili nihai çözümün coğrafi temele dayandırılması istenmekte ve “federasyon formülü ancak coğrafi bir temele dayandırılırsa beklenen yararları sağlayabilir” denmekteydi.²⁴⁸ Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel ise, 4 Ağustos 1974’te yaptığı açıklamada; Kıbrıs’a verilecek yeni statünün Türkiye’nin milli güvenliğini ihlal edici değil, aksine pekiştirici nitelikte olması gerektiğini söyledi.

Zürih ve Londra Antlaşmaları’na dönülmesinin bir çözüm olamayacağı da sözlerine ekleyen Süleyman Demirel’e göre; federasyon, Türkiye’nin üzerinde hassasiyetle durduğu Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğine bir çare değildi.²⁴⁹ Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Alpaslan Türkeş ise, 4 Ağustos 1974’te yaptığı açıklamada; en adil çözüm yolunun Kıbrıs’ın Türkiye’ye verilmesi olduğunu ifade etti. Alpaslan Türkeş’e göre; Türkiye’nin Kıbrıs üzerinde tarihi hakları vardı ve Kıbrıs, Türkiye’nin hayati güvenliğiyle ve ekonomik bütünlüğüyle ilgiliydi.²⁵⁰

3.2.2. İkinci Cenevre Konferansı

Bölgede barışın sağlanması ve Kıbrıs’ta anayasal düzenin yeniden tesisi için düzenlenen İkinci Cenevre Konferansı, daha başlamadan başarısızlığa mahkûm edilen bir konferans oldu. Bunun başlıca nedeni Yunanistan ve Kıbrıs Rum tarafının, daha mürekkebi dahi kurumadan, 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Antlaşması ile üstlenmiş oldukları yükümlülükleri reddeden bir tutum içine girmiş olmalarıydı. Ateşkes ihlal edilmekte ve gerçekte bunların önlenmesi amacıyla kabul edilmiş olan güvenlik

²⁴⁶ Milliyet Gazetesi, (31 Temmuz 1974), s.7

²⁴⁷ Milliyet Gazetesi, (3 Ağustos 1974), s.10

²⁴⁸ Milliyet Gazetesi, (3 Ağustos 1974), s.10

²⁴⁹ Hürriyet Gazetesi, (5 Ağustos 1974), s.10; Milliyet Gazetesi, (5 Ağustos 1974), s.10

²⁵⁰ Tercüman Gazetesi, (5 Ağustos 1974), s.1,7; Milliyet Gazetesi, (5 Ağustos 1974), s.10

bölgesinin saptanmasına yanaşılmamakta, işgal altındaki Türk köyleri boşaltılmamakta, esirler serbest bırakılmamaktaydı. Ateşkes hattının ve güvenlik bölgesinin saptanması sorunu, bu yoldaki çalışmalara daha 2 Ağustos'ta başlanmış olmasına rağmen, ancak İkinci Cenevre Konferansı başladıktan sonra, 9 Ağustos'ta, uyuşmazlık konusu olan bir iki bölge dışında anlaşmaya varılmasıyla, kısmen çözümlenebildi. İşgal altındaki Türk köylerinin boşaltılmaya başlanacağı 11 Ağustos'ta açıklandığı halde, Larnaka, Limasol ve Baf'taki bir iki girişim dışında, Türk köylerinin boşaltılması gerçekleştirilmedi.²⁵¹

30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Anlaşması'nda kararlaştırıldığı gibi, 8 Ağustos 1974'te, İsviçre'nin Cenevre kentinde, Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ve İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan'ın katılımıyla başladı. İkinci Cenevre Konferansı'na, 10 Ağustos 1974'te Kıbrıs Türkleri adına Rauf Denктаş ve Kıbrıs Rumları adına Glafkos Klerides'in de katılımıyla görüşme tarafları beşe çıkmış olmaktadır.²⁵²

İkinci Cenevre Konferansı'nda beşli görüşmeler 10 Ağustos 1974'te, saat 17.30'da başladı. Bu görüşmelerde söz alan Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides, "1960'a dönelim" önerisi yaptı. Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros da Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides'i destekledi. İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan da 16 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe giren Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın devam ettirilmesinden yana tavır aldı.²⁵³

Kıbrıs Türk toplum temsilcisi Rauf Denктаş ise bir saatlik konuşmasında, Kıbrıs Türk toplumunun geçen 11 yıl boyunca çektiklerini ayrıntılı şekilde dile getirdi. Rauf Denктаş'a göre; yıllardır Türklerin ezilmesine yol açan 1960 düzenine geri dönülemezdi. Kıbrıs'ı ve toplumu koruyamayan bir Anayasa kâğıttan ibaretti. Kıbrıslı Türkler, coğrafi esasa dayanan, güvenlik içinde yaşayabilecekleri bir bölge ve idarede taksim istemekteydiler.²⁵⁴

²⁵¹ Toluner, a.g.e., s.303-305

²⁵² Milliyet Gazetesi, (11 Ağustos 1974), s.1; Hürriyet Gazetesi, (11 Ağustos 1974), s.1

²⁵³ Rauf Denктаş, **Rauf Denктаş'ın Hatıraları**, Cilt:9, Boğaziçi Yayınları:255, İstanbul, 1999, s.390-391

²⁵⁴ Denктаş, a.g.e., 1999, s.391-392; Güvenç, a.g.e.,1984, s.181-182

Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ve Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides, Kıbrıs Türk toplumunun haklarını gözetecek bir anlaşmaya kesinlikle yanaşmak niyetlisi değillerdi. Amaçları zaman kazanmak, meseleyi diplomasinin dolambaçlı yollarına sokmak ve milletlerarası baskıyla yeniden eski durumu diriltmekti. Birkaç ay sonra Makarios yine başa geçer, Kıbrıs Türk toplumu üzerindeki baskı da hiçbir şey olmamış gibi sürerdi. Bu amaçlar doğrultusunda ne Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ne de Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides hiçbir uzlaşmaya yanaşmadılar. Sözlü olarak kabul ettikleri birçok şeyi bile yazılı olarak tanımaktan kaçındılar. İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan da buna göz yummakta, görüşmelerin hiçbir sonuç alınmadan devam devam etmesine göz yummaktaydı. Bu arada Kıbrıs'taki Türk birliklerinin etrafına süratli bir şekilde Rum askeri yığınağı yapılmaktaydı.²⁵⁵

Türk tarafı, son bir uzlaşma sağlamak için, 12 Ağustos 1974'te federasyonla ilgili iki öneriyi Yunan-Rum tarafına verdi. Bu önerilerden birincisi, iki bölgeyi bir federasyondur. Türk bölgesi aşağı yukarı şimdiki duruma benzer şekilde Kuzey Kıbrıs'ı kapsamaktaydı. İkincisi ise, altı kantonlu bir Türk bölgesi ile iki kantonlu bir Rum bölgesini kapsayan bir federasyondur. Asıl Türk önerisi birincisi; iki bölgeyi federasyondur. Ama başta Amerika Dışişleri Bakanı Henry Kissinger olmak üzere, kısa bir zamanda anlaşmaya varılmasını isteyen yabancıların istekleri üzerine ikinci öneri; kantonlu federasyon önerisi de bir alternatif olarak önerilmekteydi. Her iki öneride de Kıbrıs Türk toplumuna Kıbrıs'ın %34'ü bırakılmakta ve ayrıntılar üzerinde tartışma yolu açık tutulmaktaydı. Türk tarafı, önerilerine cevap için Yunan-Rum tarafına 13 Ağustos 1974 akşamına kadar süre tanıdı.²⁵⁶

İkinci Cenevre Konferansı'nın son toplantısı 13 Ağustos 1974 akşamı saat 19.00'da başladı. Toplantıda federasyonla ilgili Türk önerilerine, Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ve Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides'in cevap vermesi gerekmektedir. Ancak Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros 36 saat, Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides ise 48 saat süre istediler. Bunun üzerine Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, "Bence buradaki görevimiz artık bitmiştir."

²⁵⁵ Güvenç, a.g.e., 1984, s.181; Oberling, a.g.e., s.144

²⁵⁶ Denктаş, a.g.e., 1999, s.394; Artuç, a.g.e., s.290,292

dedi. Konferans, 15 Ağustos 1974 Perşembe günü toplanmak üzere saat 02.20’de sona erdi. Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Perşembe günkü toplantıya katılıp katılmayacağı yönündeki soruya cevap dahi vermeden konferans salonunu terk etti.²⁵⁷

İkinci Cenevre görüşmelerinin bekleneni vermeyeceğini gören Türk Heyetinin Başkanı olan Turhan Güneş İkinci Barış Harekâtı’nın başlamasını ‘Ayşe tatili çıksın’ parolasıyla bildirdi.²⁵⁸ Ayşe, Dışişleri Bakanı Turan Güneş’in 17-18 yaşlarındaki kızıydı.²⁵⁹

Görüldüğü gibi bu konferans Türkiye’nin başarısıyla sonuçlandı. Ancak Yunanistan tam da Enosis’i gerçekleştirmek üzereyken, uğradığı bu askeri yenilgiyi bir türlü hazmedemeyerek yapılan anlaşmaya uymadı. Rumlar ise, ateşkese uymayıp Türk bölgelerindeki kuşatmayı sürdürdüler.²⁶⁰

3.3. II. Kıbrıs Barış Harekâtı

Girne Bölgesinde küçük bir sahaya sıkışmış bulunan Türk askerleri hareket serbestliği elde gerekmektedir. Ayrıca oluşan bu hassas durumun bertaraf edilmesi için, emniyet sahasına ihtiyaç duyulmaktaydı.²⁶¹ Diplomatik çabalarda sonuçsuz kalmıştı. Yunanistan-Rumlar hazırlıklarını tamamlamak ve katliamlara devam edebilmek için süreci uzatıyorlardı.²⁶²

14 Ağustos 1974 tarihinde İkinci Harekât başladı. Türkiye Hükümeti yayınladığı bildiri ile II. Barış Harekâtı’nın amacını ve sebeplerini şu şekilde açıklamıştır:

“Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bağımsız varlığına son vermek Ada’nın Yunanistan’a ilhakını sağlamak amacı ile Atina’dan yönetilen ve Kıbrıs’taki Yunanlı subaylar tarafından gerçekleştirilen 15 Temmuz 1974 Hükümet darbesi üzerine Türkiye garantör

²⁵⁷ Sarıca ve diğerleri, a.g.e., s.207; Denктаş, a.g.e., 1999, s.398; Birand, a.g.e., s.463

²⁵⁸ Mütercimler, a.g.e., 2007, s.488, Koç, a.g.e., s. 231

²⁵⁹ *Hürriyet Gazetesi*, (17 Ağustos 1974), s.3

²⁶⁰ Bozkurt ve Demirel, a.g.e., s.34

²⁶¹ Mütercimler, a.g.e., 2007, s.493

²⁶² Koç, a.g.e., s. 231

bir devlet olması hakkını kullanarak Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve Türk toplumunun can ve mal güvenliğini korumak ve Adaya barış getirmek için harekete geçmek zorunda kalmıştır.

Ancak Türkiye'nin bu hareketi sayesinde ki, Kıbrıs'ın bağımsızlığının korunması mümkün olabilmektedir.

Bunun ardından Türkiye, Güvenlik konseyinin 353 sayılı kararına uygun olarak Ada'da bir anayasal düzenin, huzur ve barışın kurulabilmesi için kendisine düşen görevi yerine getirmek üzere elinden geleni yapmıştır. Fakat Cenevre'de bu amaçla ilgili taraflar arasında mutabık kalınarak yayınlanmış olan deklarasyon ile gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış bulunan hususlardan hiçbirine diğer taraflar uymamıştır. Bu yetmiyormuş gibi, nezaret altına alınıyor kisvesi ile silahsız ve savunmasız insanlar, medeni vicdanları isyana sevk eden şartlar içerisinde tutsak veya rehine şeklinde tutulmaya devam edilmiştir.

Ada'daki Türk toplumunun, insanlık haysiyetini çiğnemeye kalkışan ve büyük bir çoğunluğunun hayatını ve özvarlığını en ciddi bir tehdit altında tutan bu duruma tahammülü kalmamıştır ve bir an önce bu koşullardan kurtulmasını garantör devlet olan Türkiye'den beklemektedir.

Öte yandan İkinci Cenevre Konferansında görülmüştür ki, Kıbrıs Devleti, hâlâ Yunan Adası olarak telakki edilmek istenmektedir. Bu nedenle, Kıbrıs devletinin bağımsızlığının 15 Temmuz darbesine kadar devam etmesinde en güçlü ve en önemli unsuru teşkil etmiştir. Türk toplumunun Rum toplumunca ezilip tahakküm altında tutulmasına son derece eşit hak ve olanaklara ve hakkı olan güvenliğe kavuşturulmasına engel olunmak istendiği bir kere daha anlaşılmiş ve Yunanistan'ın bu maksatla çeşitli oyalayıcı taktiklere başvurmaktan geri kalmadığı müşahede edilmiştir.

Yunanistan, BM Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı Kararı ile garantör devletlere verilen görevleri yerine getirmemiştir. Yunanistan 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Deklarasyonu ile kabul ettiği, altına imza attığı yükümlülüklerden hiç birine uymamıştır. Yunanistan 8 Ağustos'ta toplanan, II. Cenevre Konferansında da 6 gün süre ile ciddi müzakerelerden kaçınmış ve hatta sorunları görüşmeye bile yanaşmayan uzlaşmaz bir tutum içerisinde bulunmuştur.

Bu koşullar karşısında bugüne kadar Türkiye tarafından büyük bir iyi niyet ve sabırla sürdürülen barışçı girişimlerin hiçbir olumlu sonuca varamayacağı açıkça ortaya çıkmıştır.

Türkiye, diğer ilgili ülkelerle mutabık kalınacak bir hak çaresi bulma hususundaki gayretlerinin Yunanlılar ve Rumlarca ısrarla engellenmesi dolayısıyla, Kıbrıs Devleti'nin varlığının bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün bir daha hiçbir şekilde tehdit edilemeyeceğini ve Türk toplumunun haklarının ve güvenliğinin korunacağı bir hukuk düzeninin kurulmasını tek başına sağlamak yoluna başvurmak zorunda kalmıştır.

Türk toplumu Ada'da kendisine bir imtiyaz istememektedir. Fakat kendisinin esir veya hakları kısılmış bir azınlık muamelesine tabi tutulmasına da razı değildir. Bütün istediği hak vecibe ve sorumluluklar bakımından Ada'daki Rumlar ile eşit olanaklara sahip olabilmektir.

Türkiye birçok kez açıklandığı üzere Ada'nın silahlandırılması gibi bir amaç gütmemektedir. Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin bir toprak talebi de yoktur.

Ancak Türkiye Garantör Devlet sıfatı ve yetkileriyle Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü, Türk toplumunun hak ve yararlarını korumayı kendisine bir görev bilmektedir ve bundan sonra da bilecektir.

Bu hareket Yunanistan'a karşı değildir.

Bu hareket Kıbrıs Rum toplumuna karşı da değildir.

Bu hareket Kıbrıs'ın bağımsızlığını güvence altına almaya, Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplumlarına barış ve sükûn sağlamaya ve bölgede sürekli bir barışın yerleşmesine yöneliktir.²⁶³

İkinci Barış Harekâtının askeri bakımdan yapılmak zorunluluğu ise şöyle açıklanabilir:

Köprübaşının savunma güvenliği sağlandıktan sonra İkinci Harekât için hazırlıklara hızla başlandı. Bu harekâtın hızlandırılmasında dayanılan ana etkenler, harekâtın kısa sürede istenen hedeflere ulaşacak biçimde hızla gelişmesini sağlayacak hareket yeteneği ve ateş üstünlüğüydü. Bunun için Ada'nın zırhlı ve mekanik birliklerle takviyesi gerekliydi. Lojistiğin bu harekâtı destekleyecek biçimde sağlanması gerekliydi. Bütün bunların sağlanması amacıyla 14 Ağustos 1974 sabahına değin yoğun bir çaba içinde İkinci Harekâtı başarıya ulaştıracak yığınakları hazırlamış bulunuyordu.²⁶⁴

²⁶³ *Hürriyet Gazetesi*, (14 Ağustos 1974), s.1,7

²⁶⁴ Mütercimler, a.g.e., 2007, s.502

Siyasi ve insani nedenlerin dışında askeri bakımdan da İkinci Harekâtın başlaması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Çünkü köprübaşı sahasına o kadar yoğun bir yığılma olmuştu ki Rumların her ağır silah atışı hemen hemen her vasıtayı yok edebilirdi.²⁶⁵

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı planına göre; İlk önce Boğaz ve Magosa yönlerinde tank ve kariyerlerden oluşan birer özel yerel kuvvetiyle takviyeli 2 tümen ile denize ulaşılacak, ya da mümkün olursa batıda da Komando Tugayı ve Paraşüt birlikleri ile Omorfo üzerinden Lefke'ye dolayısıyla yine denize ulaşılacaktı. Böylece işgal edilen alanın iki yanı emin bir doğa gücüne dayandırılarak bu alanda güçlü bir savunma tesis edilebilecekti.

28. Tümen, bir özel yerel kuvvetiyle Lefkoşa-Boğaz mihverinde, 39. Tümen yine bir tank ve kariyerden oluşan bir özel kuvvetiyle Dikomo-Boğaz harekâtına görevlendirilmiştir.

Yapılan planın en önemli prensibi ise BM Güvenlik Konseyi'nin toplanıp ateşkes kararı almadan önce bu hudutlara ulaşılmasıydı.²⁶⁶

İkinci Barış Harekâtı 14 Ağustos 1974 tarihinde bir taraftan Magosa diğer taraftan da Lefke istikametinde başladı. Yunanistan'da aynı tarihte NATO'nun askeri kanadından çekildiğini açıkladı.²⁶⁷ Doğu istikametinde taarruz eden 28'inci Piyade Tümeni ile 39'uncu Piyade Tümeni 14 Ağustos'ta Serdarlı'daki Mücahit Kuvvetleri ile 15 Ağustos saat 18.00'de ise Magosa'da mukavemet eden Mücahit birlikleri ile birleşti. 15 Ağustos saat 13.00'da Komando Tugayı Batı istikametinde başlattığı taarruzla, 16 Ağustos sabahı Rum cephesini yarmış, saat 12.00'de Güzelyurt 19.00'da ise Lefke'ye ulaşmıştır.²⁶⁸

---

²⁶⁵ A.g.e., s.502

²⁶⁶ A.g.e., s.502

²⁶⁷ **Hürriyet Gazetesi**, (15 Ağustos 1974), s.1

²⁶⁸ Serter, a.g.e., 2002, s.198

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı 16 Ağustos 1974 akşamı saat 19.00'dan itibaren Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aynı günlü ve 360 sayılı kararına uyarak ateşkesi kabul etti. Bu süre içerisinde Türk Silahlı Kuvvetleri planladığı Magosa-Lefkoşa-Lefke-Kokkina çizgisine ulaşarak Ada'nın %38'ini ele geçirmiştir.²⁶⁹ Böylece 1955-1974 yılları arasında Rum-Yunan ikilisinin baskı ve tehdidi altında yaşamakta olan Türk halkı, kendine ait olan vatan topraklarına kavuşmuştu.²⁷⁰

İkinci Barış Harekâtı'ndan sonra ortaya çıkarılmış bulunan Türklerle dolu mezarlar, yalnız Türkleri değil, uluslararası basını da korkutmuştur. Çünkü Atlılar, Sandallar ve Muratağa'da yaşamakta olan savunmasız Türkler, bebek, genç, ihtiyar kadın ve erkek farkı görmeksizin toptan katledilmiş ve çukurlara gömülmüşlerdir. Bu cinayetler, İkinci Barış Harekâtı'nın yapılmasının ne kadar yerinde ve zaruri olduğunu ortaya koymuştur.²⁷¹

3.4. Kıbrıslı Türklere Karşı Yapılan Toplu Katliamlar

3.4.1. Atlılar Katliamı

14 Ağustos sabahı Milli Muhafız ve EOKA-B'nin bir terörist grubu Magosa'nın kuzeybatısındaki Atlılar Köyü'ne girerek bulabildikleri erkek, kadın ve çocukları toplamış; bunlardan 57'sini civardaki bir araziye götürmüş sorguya çekmiş ve otomatik tüfeklerle hepsini kurşuna dizmişlerdir. Gömülmeyen cesetler birkaç gün sonra tanınmayacak hale gelince köylüler üzerinden dozer geçirerek onları ezmişlerdir. Köyde katliamdan sadece üç kişi kurtulabilmiştir.²⁷²

Atlılar Köyündeki katliamı, Çoban Ali Hüseyin saklandığı yerden bütün dehşeti ile görmüş ve olayı şöyle anlatmıştır:

*".....cani Rumlar buldozerlerle açtıkları büyük çukura, kadın, yaşlı erkek ve çocuk bütün köylülerimi gömdüler. Üzerlerine toprak attılar."*²⁷³

²⁶⁹ Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Yarını, a.g.e., s.37

²⁷⁰ H.Fikret Alasya, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1987, s.56

²⁷¹ A.g.e., s.56

²⁷² Oberling, a.g.e., s.151

²⁷³ İsmail, a.g.e., 1988, s.175

Birleşmiş Milletler Barış Gücü Temsilcisi Lars Hakanson, Atlılar köyünde yapılan bu katliam ile ilgili olarak yaptığı açıklamasında şöyle dedi:

*“Ömrüm boyunca böyle bir facia böyle bir barbarlıkla karşılaşmadım. Hayatımda böyle şey görmedim. Çok memnunum ki, olayın soruşturması görevi bize verildi. Zira bütün dünya bu vahşeti barış gücününün ağzından öğrenmiş olacaktır.”*²⁷⁴

Bu arada merkezi Cenevre’de bulunan Dünya Üniversiteli Kadınlar Derneği’nin bir üyesi olan Türkiye Üniversiteli Kadınlar Derneği’nin Ankara Şubesi, 21 Ağustos 1974’te Cenevre’deki merkeze İngilizce, Almanca ve Fransızca bir telgraf çekti.

Çekilen telgrafta; Kıbrıs’taki Türklerin bütün dünyanın gözleri önünde vahşice katledilmesine dünya kadınlarının seyirci kalamayacağı belirtildi. Mezara kadar Türk düşmanlığı ile eğitilen Kıbrıslı Rumların son olarak Larnaka, Limasol ve Baf’ın savunmasız Türk halkına yaptıkları barbarca davranışların bütün Türk kadınlarının haklı nefret ve isyanlarına sebep olduğu da belirtilen telgrafta, bu isyan ve nefretin zihinlerde yüzlerce örnek arasından yalnız üç yaşındaki masum bir Türk kızıyla sembolleştiği açıklandı. Bu üç yaşındaki masum Türk kızı 14 Ağustos 1974’te Kıbrıslı Rumlar tarafından katledilmişti.²⁷⁵

3.4.2. Muratağa ve Sandallar Katliamı

Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından 15 Ağustos 1974 sabahı gerçekleştirilen ikinci bir katliam, Magosa’nın Muratağa köyünde 1 Eylül 1974’de bir çobanın toprak üzerinde fark ettiği bir el ile ortaya çıkarıldı. Bu katliamda Muratağa ve yakınındaki Sandallar köyünden toplanan ve çoğunluğunu kadın, çocuk ve yaşlıların oluşturduğu 88’den fazla Türk, Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından barbarca katledildi ve Muratağa köyünün çöplüğünde buldozerlerle açılan çukura gömüldü.²⁷⁶

²⁷⁴ İsmail, a.g.e., 1988, s.191

²⁷⁵ **Hürriyet Gazetesi**, (22 Ağustos 1974), s. 9

²⁷⁶ **Milliyet Gazetesi**, (2 Eylül 1974), s.1; **Hürriyet Gazetesi**, (2 Eylül 1974), s.1,9

1 Eylül 1974’de Gazeteci James Rayner, Ali Özel’in tanıklığı ile Muratağa köyünden gelen haberi şu şekilde anlatmaktadır:²⁷⁷

“ 15 Ağustos’ta Muratağa köyüne gelen arkadaşlarımızdan burada tek bir kişinin bile yaşamadığını haberini aldık. Bunun üzerine hep beraber oraya gittik. Köylülerin Rumlar tarafından esir alınarak güneye götürüldüğünü tahmine ettik.

Bildiğimiz gibi sonunda bir çoban tarafından buradaki toplu mezar ortaya çıkarıldı.

Ben de kazıda hazır bulundum, cesetleri gözlerimle gördüm. Korkunç bir sahne... Bütün bu acı yıllar içinde gördüğüm en feci ve ızdırap verici manzaraydı bu. Kusmaya başladım. Gördüklerimin iğrençliği normal bir insanın aklının alamayacağı bir şeydi. Bütün köy halkı öldürülmüştü, hem de neden? Sadece Türk oldukları için. Bütün suçları bu idi...”

3 Eylül 1974’te BBC Televizyonu’nda gösterildi. Katliam filmi BBC Televizyonu’nda gösterilirken, BBC Televizyonu’nun spikeri, “dehşet verici resimler göreceksiniz, tüyleriniz ürperebilir.” diyerek seyircileri uyardı.

3.4.3. Taşkent Katliamı

14 Ağustos 1974 günü Andriko Melani’nin komutasındaki EOKA-B’nin bir grup adamı, Limasol ile Larnaka yolu ortasında Kıbrıslı Rum ve Türklerin karışık oturduğu Taşkent Köyündeki Türk mahallesine girerek 13 ila 74 yaş arasındaki 69 erkeği toplamıştır. 15 Ağustos’ta Andriko ve adamları Tatlısu ve Terazi Köyünden Kıbrıslı Türklerden 15 kişiyi daha getirmiş ve bunlardan 50 kişiyi bir otobüse bindirip Limasol civarında daha önce kazılan bir hendeğin olduğu yere getirip orada kurşuna dizmişlerdir.²⁷⁸

Bu kurbanlardan biri olan Suat Hüseyin, kolundan ve kalçasından yaralanmış ve diğer vurulan köylülerinin üzerine yığılmıştır. Silahlı Rumlar, onu da öldü sandılar. Aralarından Yunan şivesi ile konuşan birisinin “işleri tamam, buldozeri getirip

²⁷⁷ Mütercimler, a.g.e., 2007, s.558

²⁷⁸ Oberling, a.g.e., s.150

gömelim” dediğini duymuş. Tümü oradan ayrılınca hemen yakındaki ağaçlar arasında saklanarak hayatını kurtarmıştır.²⁷⁹ Diğer taraftan 35 kişilik diğer grup hakkında herhangi bir bilgi sağlanamadı. Onların da 15 Ağustos 1974’te kurşuna dizildiği kabul edilmektedir.²⁸⁰

Ayrıca bazı Türk Köylerinde Türk erkekleri toplanıp katledildikten sonra Türk kadınların ırzına geçildiği gerçeğine şahit olan Alman turist Bayan Ingrid Hebil bir gazeteye verilen ve daha sonra 30 Temmuz 1974 günü Almanya’nın sesi radyosunda yayınlanan mülakatta da teyit edilmektedir.

Bayan Ingrid Hebil olayı şu şekilde anlatmaktadır:

*“Rum vahşetine haysalası sığmıyor. Magosa dolaylarındaki köylerde Rum Milli Muhafız Ordusu askerleri misli görülmemiş vahşet örnekleri vermişlerdir. Türk evlerine girmişler kadın ve çocukları insafsızca kurşun yağmuruna tutmuşlardı. Birçok Türkün boğazını kesmişlerdir. Türk kadınları topladıktan sonra tümünün ırzına geçmişlerdir.”*²⁸¹

Kıbrıs’ın değişik yerlerinde gerçekleştirilen toplu katliamlar İkinci Barış Harekâtı’nın yapılmasının ne kadar doğru bir karar olduğunu göstermektedir.

3.5. Barış Harekâtı’na Karşı Yaklaşımlar

Birinci Kıbrıs Barış Harekâtı sonunda dünya kamuoyu Kıbrıs’a Türk müdahalesini haklı görüyor, Yunanistan kaynaklı Rum darbesi sonrasında Türkiye’nin yaptığı müdahaleyi uluslararası antlaşmalardan doğan bir hakkın kullanılması olarak yorumluyordu.

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı, birincisinin aksine, dünya kamuoyunda Türkiye’nin aleyhine bir havanın doğmasına sebep olmuştur. Birinci Harekât, bir hukuki müdahale mahiyetinde telakki edilmesine karşılık, İkinci Harekât bir toprak işgali olarak kabul

²⁷⁹ Hürriyet Gazetesi, (8 Eylül 1974), s. 9

²⁸⁰ Oberling, a.g.e., s.150

²⁸¹ İsmail, a.g.e., 1988, s.180

edilmiştir. Kısacası Kıbrıslı Türklerin yıllardır çektiği acılar unutulmuştur. Türklere karşı girişilen toplu katliamların günahı birkaç kendini bilmez çetecinin sırtına yüklenmiş, son bir ay da işler tersine döndürülmüş ve Kıbrıs Rum Toplumu mağdur gösterilmiştir.²⁸²

3.5.1. SSCB'nin Harekâta Olan Yaklaşımı

1967'deki askeri darbe ile Yunanistan'da sağ bir rejimin kurulması ve bu rejimin Amerika'ya dayanması Sovyetleri hiç memnun etmemiştir. Kıbrıs'taki 15 Temmuz 1974 Sampson darbesi ile Makarios'un düşürülmesi Sovyetlerin canını daha çok sıkımıştır. Çünkü Makarios bağımsızlık politikası güdüyor ve Türkiye'ye karşı Sovyetlerle iyi münasebetleri devam ettirmeye önem veriyordu. Bundan dolayı Sovyetler, Sampson darbesi karşısında sert tepki göstermiş ve Makarios Hükümeti'nden başka bir hükümeti tanımayacağını bildirmiştir.²⁸³

Türkiye'nin 20 Temmuz müdahalesi karşısında da Sovyetler, herhangi bir tepki göstermemişler ve hatta bir bakıma anlayışla karşılamışlardır. Çünkü Türkiye'nin müdahalesi ile Ada'da eski hukuki ve idari statünün tekrar yerleştirileceğini ve Makarios'un da Ada'ya döneceğini ümit etmişlerdir.²⁸⁴ Fakat Birinci Cenevre Konferansı sonunda yayınlanan 30 Temmuz Deklarasyonu Sovyetler birliği için bir hayal kırıklığı olmuştur. Çünkü bu Deklarasyondan Ada'nın eski statüsüne dönmeyeceğini anlamıştır.

Klerides, Ada'da Sovyetler Birliği askerlerinin bulunmasının, Türkiye'nin yapması muhtemel ikinci bir harekâtı caydıracağını ve hatta anılan taarruzu fiilen durduracaklarını kabul ederek, bu ülkeden Kıbrıs'a asker göndermesini istemiş; buna karşılık da Sovyetler Birliği'ne Ada'da kara, hava ve deniz üsleri vereceği taahhüdünde bulunmuştu. Sovyetler Birliği, Klerides'in bu isteğine Kıbrıs'a ancak, ABD ile birlikte müdahale edebileceği şeklinde cevap vermişti.²⁸⁵

²⁸² Artuç, a.g.e., 322-323

²⁸³ Hamza Eroğlu, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç, Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu**, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Vakfı Yayınları, Lefkoşa, 2001, s.114-134

²⁸⁴ Birand, a.g.e., s.268

²⁸⁵ **Kıbrıs Barış Harekâtı Sebep ve Sonuçlarının Analizi Ders Notu**, Deniz Harp Akademisi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 49

Türkiye'nin 14 Ağustos'ta İkinci Barış Harekâtını başlatması ve aynı gün Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından çekildiğini ilan etmesi, Sovyetlerin gerek Türkiye karşısında tutumlarında, gerekse Kıbrıs politikasında mühim bir değişiklik meydana getirmiştir. Yunanistan'ın NATO'dan çıkması Sovyetleri son derece sevindirmiş ve Türkiye ile münasebetleri bir soğukluk derecesine girmiştir. Buna mukabil Yunanistan ile ilişkilerinde gelişme olmuştur. Sovyetlerin bu şekilde tutum değiştirmelerinin nedeni, Türkiye'nin Ada'nın üçte birinden fazlasını ele geçirmiş olması ve Ada'nın bir bakıma fiilen taksim edilmesi idi. Sovyetler Ada'da iki milli toplumun varlığını kabul etmekle beraber, Kıbrıs'ın taksimine daima karşı çıkmıştır. Sovyetlere göre taksim demek, Kıbrıs Adası'nın bir NATO Üssü haline gelmesi demektir. Hâlbuki Makarios gibi birisinin liderliğindeki bağımsız ve bağlantısız bir Kıbrıs, Ada'nın NATO üssü haline gelmesini engellemektedir.²⁸⁶

Sovyet Rusya, Türkiye ve Kıbrıs konusundaki tutum değişikliğinin ilk işaretini, bir kopyasını Türkiye'ye verdiği, 23 Ağustos 1974 tarihli Deklarasyonu ile ortaya koydu. Bu Deklarasyonla Sovyetler, Kıbrıs meselesinin, İngiltere, Yunanistan ve Rusya arasından çıkarılıp milletlerarası platformlarda ele alınmasını istiyorlar ve şu noktalar üzerinde duruyorlardı.²⁸⁷

1. Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararı gereğince, yabancı kuvvetler Kıbrıs Cumhuriyeti'nden derhal çekilmelidirler.

2. Kıbrıs'a verilen garantilerin işlemez olduğu görüldüğünden, Garanti Antlaşması artık geçerli değildir. Dolayısıyla, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın bundan sonra müdahale hakları yoktur.

3. Kıbrıs meselesi bütün milletleri alakadar eden bir mahiyet kazandığı için, dünyadaki bütün siyasi eğilimleri temsil eden bir forumda ele almak gerekir. Bunun için

---

²⁸⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.807

²⁸⁷ A.g.e., s.807

de, böyle bir forum, Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesiyle, Türkiye, Yunanistan ve bazı bağlantısız devletlerden oluşmalıdır.

Sovyet teklifi, Türkiye'nin antlaşmalardan doğan haklarını bir kenara itiyor, antlaşmaları saymıyor ve Türkiye'yi, bir sürü devlet arasında herhangi bir devlet statüsüne getiriyordu. Kısacası, Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki kontrolünü tamamen ortadan kaldırıyor, buna karşılık Sovyet Rusya'yı Kıbrıs meselesinde söz sahibi yapıyordu.

Bu teklif, doğal olarak Yunanistan'ın işine geliyordu. Sovyet teklifini hemen desteklediler. Amerika, Sovyet teklifini yararlı olmayan bir teklif olarak görüyordu ve Kıbrıs meselesinin en iyi şekilde İngiltere, Türkiye ve Yunanistan ile Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumları arasında çözülebileceğini bildirdi. Türkiye ise 27 Ağustos 1974 günü Sovyetlere verdiği notada, Sovyet teklifi hakkındaki görüşlerini bildirdi.²⁸⁸

Türkiye cevabında, Sovyet teklifini reddederek, Kıbrıs meselesinin böyle kalabalık toplantılarda ele alınmasının işi uzatmaktan başka bir işe yaramayacağı, bilhassa Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin, başka devletlerin politika ve statüleri hakkında karar vermeye kalkmalarının devletlerin bağımsızlığı açısından tehlikeler yaratabileceğini belirtti. Türkiye ayrıca Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararına ve 30 Temmuz Deklarasyonu'na bağlı olduğunu, Ada'da barış ve güvenliğin sağlanmasının Türk kuvvetlerinin sayısının azaltılmasını kolaylaştıracağını ve Türkiye'nin uygun zamanlarda ve kademeli şekilde azaltmaya gideceğini de belirtti.²⁸⁹

3.5.2. ABD'nin Harekâta Olan Yaklaşımı

1963-1964 Kıbrıs krizi sırasında ABD Başkanı Johnson bir mektupla Türkiye'yi tehdit etmişti. Türkiye'nin 1974 yılında Kıbrıs'a müdahalesi ise Türk-Amerikan ilişkilerine bir darbe daha indirmiştir. Bu darbe birincisinden daha etkili ve uzun olmuştur. Bu iki hadise iki toplum arasında bir güvensizlik meydana getirmiştir.

²⁸⁸ Milliyet Gazetesi, (28 Ağustos 1974), s.1

²⁸⁹ Armaoğlu, a.g.e., 807

Türk-Amerikan ilişkileri Türkiye'nin Kıbrıs Harekâtı'ndan önce de bir sarsıntı geçirmişti. Türkler, 1971 Haziran ayında Nihat Erim Hükümeti tarafından konulan haşhaş ekimi yasağını, 1 Temmuz 1974'ten itibaren kaldırmıştı. Bu olay, Amerikan yönetimi ve Kongre çevrelerinde büyük tepki ile karşılanmıştı. Her ne kadar, Bülent Ecevit başkanlığındaki hükümet, gerekli kontrol tedbirlerinin alınacağı hususunda Amerika'ya teminat vermiş ise de, daha o zaman Amerikan Kongresi'ndeki eğilim, Türkiye'nin haşhaş ekimini serbest bırakmasına karşılık, Türkiye'ye silah ambargosunun tatbiki şeklinde olmuştu.²⁹⁰

İkinci Cenevre Konferansı esnasında ABD Dış İşleri Bakanı Kissinger, 13 Ağustos'ta Türkleri müzakere için ikna etmek amacıyla şu konuşmayı yaptı:

*“...Amerika Birleşik Devletleri'nin durumu şudur: Kıbrıs'taki Türk toplumunun durumunun önemli gelişme ve korunmaya ihtiyacı olduğu kabul edilmektedir. Onlar için özerkliği desteklemekteyiz. Taraflar, bir veya birden fazla Türk özerk bölgesi üzerinde anlaşmalıdır. Diplomatik yollar henüz kapanmış değildir ve böyle olmakla beraber Amerika Birleşik Devletleri, başvuru askeri harekâtı uygun mülhaza etmektedir. Bunu taraflara açıklamak isteriz....”*²⁹¹

Yunanistan, Kissinger'in Türkiye üzerinde eskisinden daha fazla etkili olacağına inanıyordu. Ancak Kissinger'in bu konuşması üzerine Yunanlılar, ABD'nin Türklerin Kıbrıs'taki harekâtına göz yumduğu şüphesine düştüler. Keza onlar, Kissinger'in düşüncesinin, 1964'de Başkan Johnson'un görüşü ile aynı olduğu beklentisindeydiler.

Kıbrıs sorunu, Amerikan halkının zihinlerinin Başkan Nixon'un istifası ve ardından da yeni yönetimin gelişiyile meşgul olduğu bir zamanda yer almıştı. Kissinger, Türkler yeniden taarruza başlar başlamaz müzakerelere vakit geçirmeden başlanması ve arabuluculuk teklifinde bulundu.

Amerika Dış İşleri Bakanı Kissinger, önceleri Sampson'un yerleşmesini beklemiş, hatta perde arkasından desteklemişti. Türk müdahalesine sert bir şekilde karşı

²⁹⁰ A.g.e., 810

²⁹¹ Oberling, a.g.e., s.147

çıkmanın vereceği büyük zararı hesapladığından dolayı, ikinci bir Johnson mektubu yayınlamaktan kaçınmış ve gelişmeleri beklemiştir.²⁹²

Kıbrıs buhranının patlak vermesi, Türkiye'nin Ada'nın üçte biri üzerinde kontrol kurması ve Yunan lobisinin faaliyetleri, Amerikan Kongresi'ni Türkiye aleyhine çevirdi. Yunanlılar, ihtiyaç duydukları bir anda, NATO müttefiki Yunanistan'a yardımda bulunmamasından dolayı Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Türkleri savunur şekilde arabuluculuk teklifi yapan Kissinger'a kızıyorlardı.²⁹³

Yunanlılar, bu kızgınlıklarını belirtmek için NATO emrindeki kuvvetlerini geri çektiler. Washington'da 20.000 kadar Amerikan vatandaşı Yunanlı, Beyaz Saray önünde gösteri yaptı. Bu protestolar 19 Ağustos'ta ABD'nin büyük elçisi Rodger Davies'i Lefkoşa'da öldürme derecesinde ileri gitti. Washington'daki kuvvetli Yunan lobisinin etkisi ile bir grup ABD Temsilciler Meclisi üyesi, Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulaması için faaliyete geçti.²⁹⁴

Türkiye'nin Barış Harekâtı'nda Amerika silahlarının kullanılmış olması, Kongre tarafından tepkiyle karşılanmış ve Kıbrıs'ta barışçı bir çözüm kabul edilinceye kadar, Türkiye'ye silah satılmaması konusunda, 1974 Eylül'ünden itibaren bir faaliyet başlatılmıştır. Yeni Başkan Ford'un, bu faaliyetleri başarısızlığa uğratmak için çabasına karşılık, 19 Eylül 1974 tarihinde Senato ve 24 Eylül 1974'te ise Temsilciler Meclisi Türkiye'ye silah ambargosu uygulanması kararını almıştır.²⁹⁵

Rum lobisinin güçlü olduğu Amerikan Kongresi, 5 Şubat 1975'te aldığı bir kararla, Kıbrıs Barış Harekâtını gerekçe göstererek, Türkiye'ye silah ambargosu uygulamaya başladı. Türkiye uluslararası alanda yalnızlığa itildi.²⁹⁶

²⁹² Birand, a.g.e., s.266

²⁹³ Oberling, a.g.e., s.148

²⁹⁴ Oberling, a.g.e., s.148

²⁹⁵ Artuç, a.g.e.,324 (Ambargo kararı için Senato'da 27 ret, 64 kabul; Temsilciler Meclisi'nde 90 ret, 307 kabul oyu verilmiştir.)

²⁹⁶ Melek Fırat, "Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri (1955-1997)", Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, 15-17 Ekim 1997, (Sempozyum'a Sunulan Tebliğler), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, s.560

Bu kararın sonucunda Türk-ABD ilişkileri Kıbrıs konusuna bağlanmış oldu. Aslında oluşan bu durum son derece karmaşıktı. Zira iki müttefik ülkeden birisinin diğerini cezalandırması gibi bir durum doğmuştu. Türkiye, Kıbrıs konusunda Yunanistan'dan güç alarak Ada'da anayasal düzeni bozduğuna inandığı Rumlara karşı suçlu duruma düşürülmüştü. Türkiye, bu ambargo kararına 13 Şubat 1975'te Ada'nın kuzeyinde "Kıbrıs Türk Federe Devleti"ni kurduğunu ilan ederek karşılık verdi.²⁹⁷

ABD Başkanı Ford'un Amerikan Kongresi'ni Türkiye gibi önemli bir müttefike karşı yumuşatma gayretleri sonuç vermedi ve Senato'nun 19 Mayıs 1975 tarihinde aldığı ambargoyu kaldırma kararını Kongre onaylamadı. Daha da bozulan ilişkiler karşısında Türkiye bir nota ile Türkiye'de bulunan Amerikan üslerinin statülerini yeniden değerlendireceğini ABD'ne bildirdi. Temmuz ayı içinde Amerikan Kongresi'nin ambargoyu kaldırma kararını yeniden reddetmesi üzerine 26 Temmuz 1975 tarihinde Türkiye'deki tüm Amerikan üslerini Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kontrolüne aldığını ilan etti.²⁹⁸

Türkiye'nin bu çıkışı karşısında yumuşama gösteren Amerikan Kongresi ambargo kararından önce imzalanmış ve parası Türkiye tarafından ödenmiş askeri malzemelerin verilmesine izin verdi. ABD'de 1976 yılında yapılan başkanlık seçimlerini kazanan Jimmy Carter'in ambargoyu kaldırmak için çalışması ve Türkiye'nin de Maraş bölgesi için Rum göçmen alınabileceği yönündeki açıklamaları, İran'da yaşanan gelişmeler iki ülke arasındaki ilişkileri düzeltmeye başladı. Sonunda ambargo 1 Ağustos 1976'da kaldırıldı.²⁹⁹

3.6. Barış Harekâtı'nın Sonuçları ve Sonrası Gelişmeler

I. Harekâtın sonucunda Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da yönetim değişikliği meydana geldi. 23 Temmuz'da Yunan askeri cuntası istifa ederek sivil bir hükümetin kurulması kararlaştırıldı. Yunan eski politikacılarından olan Konstantin Karamanlis, sürgünde olduğu Fransa'dan döndü. Yapılan seçimle iktidara gelen Konstantin Karamanlis sivil

---

²⁹⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.811

²⁹⁸ A.g.e., s.811

²⁹⁹ Bozkurt ve Demirel, a.g.e., s.36

bir hükümet kurdu. Kıbrıs'ta da yönetime cuntacı Nikos Sampson yerine Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides getirildi.³⁰⁰

Türkiye'nin müdahalesi Yunanistan ve Kıbrıs'ta demokrasinin yeniden yaşama geçmesi sonucunu doğurdu. Yunanistan'daki cuntacı gazeteler bile askeri cuntanın yıkılmasını "*Ohh.. 7,5 yıllık başarısız dönem bitti, Karamanlis geldi.*" diyerek duyurmuşlardır. Londra da sürgünde bulunan Yunanlı yazar Helen Vlahos Milliyet Gazetesine verdiği mülakatta: "*Kıbrıs halkı diye bir halk yoktur. Rum ve Türk halkları vardır. Bunların milli amaçları vardır. Çareler bu açıdan değerlendirilmelidir.*" diyerek Kıbrıs konusundaki çözümü özetlemiştir.³⁰¹

Barış Harekâtı, Kıbrıs Türk halkının siyasi olarak bağımsızlığa giden süreci hızlandırmış ve KTFD'nin doğmasına sebep olmuştur.³⁰²

Kıbrıs Barış Harekâtı, Rum toplumu içinde siyasi görüş farklılıklarından dolayı darbecilerin sürdürdüğü katliamları durdurmuş, daha binlerce insanın katledilmesini önlemiştir.³⁰³ Ayrıca Enosis'e ve Yunan Megalo Idea isteklerine dur denilmiş³⁰⁴ ve buna Türkiye tarafından müsaade edilmeyeceği bir kez daha gösterilmiştir.

Kıbrıs Türkü, 11 yıldır insanlık dışı kuşatma altında geliştirme olanağı bulamadıkları ekonomilerini, sosyal ve kültürel yaşamlarını geliştirme olanağı bulmuşlardır.³⁰⁵

Her ne kadar bugüne kadar Türkiye'den başka resmen tanıyan bir devlet olmamasına rağmen dış ticareti yıllar içerisinde gelişme gösterdi. KKTC, 70'den fazla ülke ile ticari ilişki kuran bir konuma geldi.³⁰⁶ Buna bağlı olarak 1974 öncesi 548 dolar

---

³⁰⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.804

³⁰¹ *Milliyet Gazetesi*, (25 Temmuz 1974), s.3

³⁰² Serter, a.g.e., 2002, s.208

³⁰³ İsmail, a.g.e., 1998, s.132

³⁰⁴ Koç, a.g.e., s.240

³⁰⁵ A.g.e., s.239

³⁰⁶ Mütercimler, a.g.e., s.566

olan kişi başına düşen milli gelir 1997 sonunda 8 kat artmış ve 4250 civarına çıkmıştır.³⁰⁷

BM Genel Kurulu 1 Kasım 1974'te Kıbrıs ile ilgili karar almıştır. Aldığı 3212 sayılı kararda, bütün devletleri Kıbrıs'a müdahaleden kaçınmaya çağırırken, Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki bütün yabancı kuvvetlerin süratle geri çekilmesini, kuzey Kıbrıs'tan güneye kaçmış olan bütün Rum mültecilerin yerlerine geri dönmeleri için gerekli acil tedbirlerin alınmasını istemiştir.³⁰⁸ Ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal düzeninin Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumlarının bir meselesi olduğunu belirterek, bu toplumları, eşit şartlar altında yapılacak görüşmelerle, tarafların serbestçe ve karşılıklı olarak kabul edebilecekleri bir siyasi çözüm bulmaya davet etmiştir.³⁰⁹

Güvenlik Konseyi de 13 Aralık 1974 günü aldığı 365 sayılı kararla Genel Kurul'un 3212 sayılı kararını desteklemiştir. Genel Kurul kararı bir noktada Türkiye'nin lehine unsurlar taşıyordu: O da, Kıbrıs – Türk toplumunu Rum toplumu ile eşit seviyeye getiriyor ve bulunacak siyasi çözüm için de Türk toplumunun da kabulünü temel şart koşuyordu.³¹⁰

Bunun dışında, Türkiye'nin lehine olmayan unsurlar da taşımaktaydı. Garanti Antlaşması'ndan söz etmediği gibi, Türkiye de dâhil bütün devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti'ne müdahale etmemeye davet ediyordu. Hatta o kadar ki, anayasa düzeni işi, toplumların kendi işidir, başka devletler, yani Türkiye, karışmasın deniyordu. Bir de Rum mültecilerin yerlerine dönmeleri için acil tedbirlerden söz ediliyordu ki, bunun da muhatabı Türkiye idi. Nihayet, 3212 sayılı kararın, aynen 23 Ağustos tarihli Sovyet Deklarasyonunda olduğu gibi, Kıbrıs'tan devamlı Kıbrıs Cumhuriyeti diye söz etmek suretiyle, Kıbrıs'ın bağımsızlığını vurgulaması da, esasında Türkiye'ye yöneltilmişti. Buna rağmen, 117 oyla kabul edilen bu karara, zamanın Dış İşleri Bakanı'nın da müspet oy vermesi, kamuoyunda tartışma konusu yapılmıştır.³¹¹

3.6.1. Rum Tarafı İle Görüşmelerin Yeniden Başlaması

³⁰⁷ Koç, a.g.e., s.239

³⁰⁸ A.g.e., s.241; Milliyet Gazetesi, (3 Kasım 1974), s.1,7; Tercüman Gazetesi, (3 Kasım 1974), s.1

³⁰⁹ Koç, a.g.e., s.241-242

³¹⁰ A.g.e., s.242

³¹¹ Armaoğlu, a.g.e., s.809

1974'ten sonra BM Genel sekreteri gözetiminde iki toplum arasında yoğun bir toplumlarası görüşeler süreci yaşandı. Türkiye'nin Ada'ya gerçekleştirdiği ikinci harekâttan sonra Klerides, 10 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk tarafına yeni önerilerde bulundu. Bu önerilerde, Kıbrıs'taki iki bölge statü reddedilirken, Türklere azınlık hakları verileceğinden bahsediliyordu. Bu arada Türk toplumu 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurdu. KTFD Başkanı Rauf Denктаş, Rum lider Glafkos Klerides'in getirmiş olduğu önerilere cevap olarak yeni öneriler sundu. Ancak bu girişimden de bir sonuç alınmadı.³¹²

28 Nisan 1975 ile 21 Şubat 1976 tarihleri arasında Viyana Görüşmeleri olarak adlandırılan beş turlu görüşmeler yapıldı. Görüşmeleri Denктаş ve Klerides sürdürdü. Yapılan görüşmelerde merkezi hükümetin yetkileri, hava alanının yeniden hizmete açılması ve göçmen sorunları ele alındı. Rum tarafı daha çok kendilerine ne kadar toprak tavizi verileceği konularıyla ilgilenererek uzlaşmaz tavırlar sergiledi. Buna rağmen Viyana'da, 31 Temmuz – 2 Ağustos 1975 tarihleri arasında gerçekleştirilen toplumlarası görüşmelerin üçüncü turunda önemli bir adım atılarak kapsamlı bir Nüfus Mübadelesi Antlaşması imzalanabildi.³¹³ Yapılan bu antlaşma ile Kıbrıs'ta ileride bulunabilecek gerçekçi çözüm yolunun esas olacağı "iki bölgelilik" fikri doğrulandı ve kabul edildi. Ayrıca bu antlaşma sayesinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin fiili bütünlüğü sağlandı.³¹⁴

Rauf Denктаş ile Glafkos Klerides tarafından 2 Ağustos 1975'te Viyana'da imzalanan Nüfus Mübadelesi Antlaşması'na göre;

1. Halen Kıbrıs'ın güneyinde bulunan Kıbrıslı Türkler istedikleri takdirde, acil gereksinimleri ile birlikte olmak üzere, organize edilmiş bir program uyarınca ve Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün himayesinde kuzeye geçebileceklerdi.

³¹² Zehra Cerrahoğlu, **Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu İle İlgili Olarak Yapılan Toplumlarası Görüşmeler (1968-1990)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s.41-42

³¹³ Bozkurt ve Demirel, **a.g.e.**, s.108

³¹⁴ Cerrahoğlu, **a.g.e.**, s.47; Oberling, **a.g.e.**, s.155

2. Halen Kıbrıs'ın kuzeyinde bulunan Kıbrıslı Rumların kuzeyde kalmalarının kendi isteklerine bağlı olacağı ve kalma arzusunda olanların, eğitim ve dini görevlerini yerine getirme, kendi doktorları tarafından tedavi edilme ve kuzeyde hareket serbestisine sahip olma konularına ilişkin kolaylıklar dâhil olmak üzere, normal hayatlarını sürdürebilmek için, her türlü yardımın yapılması kabul edildi.

3. Halen Kıbrıs'ın kuzeyinde bulunan ve hiçbir baskıya tabi tutulmadan kendi istekleriyle güneye geçmek isteyen Kıbrıslı Rumlara izin verilecekti.

4. Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü, kuzeydeki Rum köy ve yerleşim yerlerine serbest ve normal giriş hakkına sahip olacaktı.

5. Antlaşmanın uygulanmasında, ailelerin birleştirilmesine öncelik verilecek ve bu, halen güneyde bulunan birkaç Kıbrıslı Rum'un kuzeye geçmesini gerektirebilecekti.³¹⁵

Bu anlaşmanın sonucu olarak 1975 yılının Ağustos ve Eylül aylarında 8.033 Kıbrıslı Türk Kuzeye geçti. Güneyde 22 bölgeye dağılmış 130 Kıbrıslı Türk kaldı. Kıbrıslı Rumlardan ise 1975 yılında 3.582, 1976 yılında 5.828 ve 1977 yılında da 910 kişi Güneye geçti. Kuzeyde 1.076 Kıbrıslı Rum kaldı.³¹⁶

Görüşmelerde kaydedilen ilerlemelere rağmen Klerides, dördüncü turda Türk tarafının toprak haritası vermemekte ısrar ettiği gerekçesiyle toplantıdan çekildi. Kesintiye uğrayan bu görüşmelerin ardından, Türk ve Yunan Dışişleri bakanları 12 Aralık 1975'de Brüksel'de bir araya gelerek, kolaylaştırıcı bir mutabakat sonucunda, görüşmelerin 17 Şubat 1976'da 5inci Toplantı Viyana'da yapılmıştır. Bu toplantı da B.M. Genel Sekreteri Kıbrıs özel temsilcisi aracılığı ile yazılı tekliflerin Kıbrıs'ta verilmesi üzerinde Anlaşmaya varılmıştır.³¹⁷ Ancak zaman geldiğinde Klerides teklifinden sıyrılmaya çalışmıştır. Bu olaydan sonra Klerides istifa etmiş ve yerine Tasos Papadapulos tayin edilmiştir.³¹⁸

³¹⁵ Cerrahoğlu, a.g.e., s. 48-49; Oberling, a.g.e., s.155

³¹⁶ Oberling, a.g.e., s.156

³¹⁷ Alasya, a.g.e., s.57

³¹⁸ A.g.e., s.58

Viyana Görüşmelerinden beklenen sonucun alınamaması üzerine, Denктаş toplumlararası görüşmeleri yeniden başlatmak için buluşma isteğini belirten bir mektubu 9 Ocak 1977'de Makarios'a gönderdi. Makarios'un daveti kabul etmesi üzerine, 27 Ocak ve 12 Şubat 1977'de liderler iki kez bir araya geldiler. 12 Şubat 1977'de şu temel ilkeler üzerinde antlaşmaya varılmıştır.

1. Bağımsız, bağlantısız, iki toplumlu bir Kıbrıs Cumhuriyeti istiyoruz.

2. Her toplumun yönetimi altındaki topraklar, ekonomik ve toprak verimliliği ile toprak verimliliği ile toprak mülkiyeti esasları ışığında görüşmelidir.

3. Dolaşma, yerleşme serbestisi, mülkiyet hakkı gibi prensip meseleleri tartışmaya açıktır. Bunların görüşülmesinde iki toplumlu Federal sistem ve Türk toplumu yönünden doğabilecek güçlükler de dikkate alınacaktır.

4. Federal Hükümetin görev ve yetkileri, devletin birliği ve devletin iki toplumlu niteliğini koruyacak biçimde olacaktır.³¹⁹

Bu zirveden sonra toplumlararası görüşmeler, 31 Mart – 7 Nisan 1977'de Viyana'daki oturumlarla gerçekleştirildi. Bu oturumlarda taraflar toprak bölüşümü üzerinde görüşmeler yaptılar. Ancak getirilen öneriler her iki kesimce de benimsenmedi. Çünkü Rum yönetimi, görüşmelerde Kıbrıs meselesini barış yolu ile ve Türk tarafına azınlık statüsü dışında hak tanıyacak herhangi bir anlaşmaya varmak istememektedir. Makarios'un tabiri ile; **müzakereler boyunca elde ettikleri tavizleri yani kendileri yönünden olumlu unsurları varsa onları kazanılmış sayarak, görüşmelerin kesilmesine sebebiyet vermek ve görüşmeler tekrar başladığında daha önce aldıkları tavizlerin dışında başka tavizler koparılmasını sağlama taktiğini uygulamışlardır. Bugünde uygulamaktadırlar.**³²⁰

3.6.2. Denктаş-Kyprianou Anlaşması (Doruk Anlaşması)

³¹⁹ Artuç, a.g.e., s.341-342, Alasya, a.g.e., s.59

³²⁰ Alasya, a.g.e., s.59-60

Makarios'un ölümü üzerine Rum yönetimi liderliğine Kyprianou* seçildi. Kyprianou fanatik bir Enosis taraftarıydı. Rum lideri olarak da bu yolda yürümeye devam etti. Toplumlararası görüşmelere pek ilgi göstermeyerek Denктаş ile görüşmeyi reddetti.³²¹ Uzlaşmaz kişiliği ile uzun bir süre toplumlararası görüşmelere direnen Kyprianou, BM Genel Sekreteri Walthem'in çabaları sonucu ikna edilerek, görüşmelere yeniden başlama kararı alındı. 18-19 Mayıs 1979'da Denктаş ile Kyprianou BM Genel sekreterliği önderliğinde Lefkoşa'da bir araya geldiler. İki gün süren bu görüşmelerde şu konular ele alındı. Buna göre: iki toplumlu, iki bölgeli federal bir devlet ve ülke birliği esası, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık, egemenlik, toprak bütünlüğü ve bağlantısızlığının korunması, Ada'nın kısmen veya tamamen herhangi bir devletle birleşmesi reddedilerek askerden arındırılacaktı. Toplantı sonunda 10 madde üzerinde bir mutabakata varılmıştır.³²² Anlaşmaya varılan 10 madde şunlardır:

1. Toplumlar arası görüşmelerin 15 Haziran 1979 da yeniden başlatılması kararlaştırıldı.
2. Görüşmelerin temeli 12 Şubat 1977'de varılan Denктаş- Makarios anlaşması ve Kıbrıs sorununa ilişkin BM kararları oluşturulacaktır.
3. Cumhuriyetin tüm yurttaşlarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmelidir.
4. Görüşmeler tüm toprak ve anayasa sorunlarını kapsayacaktır.
5. Görüşmelerin toprak ve anayasa sorunlarını çözümleyebilmek amacıyla başlattıkları görüşmelerde Maraş'ın BM gözetiminde yeniden yerleşime açılması bir anlaşmaya varıldıktan sonra, Kıbrıs sorununun diğer yönleri ile ilgili görüşmelerin sonucunu beklemeden bu anlaşma uygulanacaktır.
6. Görüşmelerin sonucunu olumsuz şekilde etkileyecek hareketlerden kaçınılması ve iyi niyet, karşılıklı güven ve olağan koşullara dönüşü kolaylaştırabilecek pratik önlemlerin alınması kararlaştırıldı.

---

* 3 Ağustos 1977 tarihinde Makarios ölmüş; Kıbrıs'ın Rum tarafı Makarios'un yerine Demokratik Parti lideri Spiros Kyprianou'yu Kıbrıs Cumhurbaşkanlığı'na seçmiştir. Ancak haklı olarak Türkiye ve Kıbrıs Türk Federe Devleti, Kyprianou'nun yalnızca Güney Kıbrıs'taki Rum yönetimini temsil edebileceğini ileri sürerek Kyprianou'nun Kıbrıs Cumhurbaşkanlığı'nı tanımamıştır. Yine de Kıbrıs sorununa çözüm bulunması amacıyla 1979'da Kyprianou ile Denктаş arasında bir zirve toplantısı gerçekleşmiştir. Bakınız: <http://www.westtrakien.com/kibris/index.html> 27.12.2009

³²¹ Cerrahoğlu, a.g.e., s.52-55

³²² Alasya, a.g.e., s.62

7. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin askerden arındırılması ve bununla ilgili konuların görüşülmesi öngörülmüyor.

8. Cumhuriyetin bağımsızlığı, egemenliği, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı bir başka ülke ile kısmen veya bütün olarak birleşmesine veya taksim ve ayrılmasının herhangi bir şekline karşı gereken garantiler olacaktır.

9. Görüşmeler, gecikmelerden kaçınılarak sürekli ve temelli bir şekilde sürdürülecektir.

10. Toplumlararası görüşmeler Lefkoşa'da yapılacaktır.³²³

Bu 10 madde Denктаş-Makarios zirvesinde varılmış mutabakatın genişletilmiş şeklidir. Buna rağmen, Rumların menfi tutumu yani 1974 öncesine geri dönme ısrarları neticesinde zirveden bir sonuç çıkmamıştır.³²⁴

19 Mayıs 1979 Denктаş-Kyprianou anlaşması, Güvenlik konseyi tarafından da memnuniyet ile karşılandı. Güvenlik Konseyi, Kıbrıs barış gücünün görev süresini bir altı ay daha uzatmak için aldığı 15 Haziran 1979 gün ve 451 sayılı kararında taraflardan 19 Mayıs 1979 anlaşması çerçevesinde görüşmelere devam etmelerini istiyordu.³²⁵

Anlaşmada öngörüldüğü gibi toplumlar arası görüşmeler 15 Haziran 1979'da başladı. Ancak 22 Haziran 1979'da kesildi. Çünkü Rum tarafı, görüşmeler başlar başlamaz, önce Maraş meselesinin ele alınmasını istedi. Türk tarafı ise, Maraş meselesinin anayasa ve toprak meseleleri ile birlikte ele alınması gerektiğini, bu sebeple Rum tarafının, 1977 Denктаş-Makarios anlaşmasının öngördüğü iki bölge ve iki toplumluluk ilkeleri ile Türk toplumunun güvenliği ilkesini kabul etmesini istedi. Bir uzlaşma olmayınca görüşmeler kesildi.³²⁶

Bu atmosfer içinde BM Genel Kurulu 20 Kasım 1979'da 5 aleyhte (Türkiye, Pakistan, Bangladeş, Cibuti ve Suudi Arabistan) ve 35 çekimsere karşı 99 oyla 34/30 sayılı kararı aldı. Kararda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik, bağımsızlık, toprak bütünlüğü, birliği ve bağlantısızlığı desteklenmekte ve Genel Kurulun 3212 ve Güvenlik

³²³ Serter, a.g.e., s.215, Koç, a.g.e., s.244

³²⁴ Alasya, a.g.e., 63

³²⁵ Kıbrıs'ın Dünyü Bugünü ve Yarını, a.g.e., s.39

³²⁶ A.g.e., s.39

Konseyinin de 365 sayılı kararının uygulanması sureti ile Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki bütün yabancı kuvvetlerin geri çekilmesi ve toplumlararası görüşmelere, 19 Mayıs 1979 anlaşması çerçevesinde başlanması istenmektedir.³²⁷

Kesilen görüşmeler BM Genel Sekreterinin Kıbrıs özel temsilcisi Hugo Gobi'nin girişimleri ile 1980 yılında tekrar başladı. Hugo Gobi'nin açılış konuşmasını yapacağı metin üzerinde uzunca bir süre çalışılarak mutabık kalındı. 9 Ağustos 1950 tarihinde metin Kıbrıs Özel Temsilcisi tarafından okundu.³²⁸ Bu metinde tarafların anayasa meselesinde iki bölgeyi bir sistemi desteklediği gibi, Maraş konusunun da 19 Mayıs 1979 anlaşması çerçevesinde ele alınacağı vurgulanmaktaydı.³²⁹ Fakat bu aynı gün Larnaka havaalanında Kyprianou tarafından inkâr edilmiştir.³³⁰

3.7. Bağımsızlığa Giden Süreç ve KKTC'nin Kurulması

16 Eylül 1980'de tekrar başlayan toplumlar arası görüşmeler tekrar başladı ve 1981 yılı boyunca devam etti. Bu sebeple BM Genel Kurulu meseleyi gündemine almadı. Güvenlik konseyi 4 Haziran 1981 günü Kıbrıs Barış gücünün süresinin uzatılması için aldığı kararda görüşmelerden duyduğu memnuniyeti belirtmiş ve tarafların neticeye varacak şekilde görüşmelere devam edilmesi istenmiştir.³³¹

Görüşmeler 1982 yılında da devam etti. 1982 yaz aylarında federal hükümet, yerel yönetimler ve geçici hükümler üzerinde çalışmalar yapıldı. 25 Kasım 1982 tarihinde toprak meselesine geçtiler.³³² Ancak bu görüşmelerden de nihai bir sonuca varılamamıştır.

Güney Kıbrıs'ta 13 Şubat 1983 tarihinde başkanlık seçimleri yapılması sebebiyle görüşmeler ara verildi. Spyros Kyprianou, bu seçimde de Kıbrıs Rum toplumu liderliğine seçilmiştir.³³³

---

³²⁷ A.g.e., s.39

³²⁸ Alasya, a.g.e., s.63

³²⁹ Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Yarını, a.g.e., s.39

³³⁰ Alasya, a.g.e., s.64

³³¹ Koç, a.g.e., s.250

³³² Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Yarını, a.g.e., s.39

³³³ A.g.e., s.40

Bundan sonra Kıbrıs Rum tarafının Kıbrıs meselesini bir gerginlik içine soktuğu görüldü. Görüşmeleri sürekli olarak baltaladılar. Kendilerini Ada'nın meşru hükümeti görüntüsü veren Rumlar 13 Mayıs 1983'te BM Genel Kurulundan tek yanlı olan 37/253 sayılı kararı çıkartmayı başardılar. Bu kararda Kıbrıs Rum Yönetimi'nin, Ada'nın tümünde egemenlik hakkı olduğu iddia ediliyordu.³³⁴ Kıbrıs Cumhurbaşkanı'nın Ada'nın tüm yabancı askerlerden arındırılması teklifi memnuniyetle karşılanıyordu. 12 Şubat 1977 ve 19 Mayıs 1979 anlaşmaları ve toplumlar arası görüşmeler destekleniyor ve Ada'dan bütün işgal kuvvetlerinin çekilmesi isteniyordu.³³⁵

Genel kurul'un bu kararı Türkiye ve KTFD tarafından kabul edilmemiştir. Rum-Yunan ikilisinin bu tutum ve davranışlarında devam etmeleri, tek taraflı aldıkları bu kararı tatbik etmeğe kalkmaları halinde, Türk halkının Self-Determinasyon hakkını kullanacağı açıklanmıştır. Ancak 13 Mayıs 1983 kararını büyük başarı olarak gören Rum-Yunan ikilisi bu açıklamalara itibar etmemiştir. Bunun üzerine Kıbrıs Türk Federe Meclisi, 17 Haziran 1983'te bir bildiri yayımlayarak Kıbrıs Türk halkının "kendi kaderini belirleme hakkını" (Self Determinasyon) ilan etti ve Kıbrıs Türk Federe Meclisi şu kararı aldı:

1. Kıbrıs'ta iki eşit halktan biri olarak kendi kendini yönetme hakkına sahip bulunan Kıbrıs Türk halkı, kendi topraklarında hür ve demokratik bir düzen içinde, kendi varlığını, milli ve kültürel kişiliğini, bütün insanların doğuştan eşit şekilde sahip oldukları temel hak ve hürriyetlerini korumaya karardır.

2. Kıbrıs Türk halkının güvenliğini tam olarak korumaya yetmeyecek, onu eskiden uğradığı saldırılara, teröre, insanlık dışı ayrımlara ve baskılara yeniden uğrama tehlikesine düşürebilecek herhangi bir çözüm şeklini Kıbrıs Türk halkı reddeder, Kıbrıs meselesine Kıbrıs Türk halkının hür iradesi dışında hiçbir çözüm bulunamaz.

3. Kıbrıs Türk halkı tarafından seçilmemiş, Kıbrıs Türk halkını hiçbir şekilde temsil etmeyen ve Kıbrıs Türk halkı adına konuşma hakkına hiçbir şekilde sahip

---

³³⁴ Serter, a.g.e., s.219

³³⁵ Koç, a.g.e., s.251

olmayan Rum yöneticileri, Kıbrıs Türk halkının gıyabında, hür iradesi dışında alınmış veya alınabilecek herhangi bir kararı ona empoze edemez.

4. Kıbrıs Türk halkı kendi kaderini bizzat kendisinin belirlemesi hakkına sahiptir. Bu hak hiçbir şekilde ortadan kaldırılamaz.

5. Kıbrıs Türk halkı, 4. maddedeki hakkını kullanmaya zorlandığı takdirde dahi doğacak sonuç, 12 Şubat 1977 ve 19 Mayıs 1979 tarihli Zirve Antlaşmaları'nda belirtilen esaslar çerçevesinde öngörülen ve iki milli topluma dayalı, iki kesimli, bağımsız, bağlantısız bir Cumhuriyetin eşit şartlarda görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmesine engel olmaz.³³⁶

Kıbrıs Türk Federe Meclisi bu hakkı kullanarak 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan etmiştir.³³⁷ Bunun yanında diyalog ve barış kapılarını kapatmadı. Bunu da Meclisin aldığı bağımsızlık bildirgesinin 22. maddesinde şu şekilde belirtti:

“Bu tarihi günde, bir defa daha, Kıbrıs Rum halkına barış ve dostluk elimizi uzatıyoruz.

a. Aynı Ada'da yan yana yaşamaya mecbur bulunan iki halkın aralarındaki bütün sorunları, eşit düzeyde müzakerelerle barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmalarının mümkün ve zorunlu olduğuna inanıyoruz.

b. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı, iki eşit halkın ve onların kurdukları yönetimlerin gerçek bir federasyon çatısı altında yeniden bir ortaklık kurmalarını engellemez; tam aksine, bir federasyonun kurulabilmesi için gerekli ön şartları tamamlayarak bu yoldaki samimi çabaları kolaylaştırabilir. Bu yolda her yapıcı çabayı göstermeye kararlı olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti başka hiçbir devletle birleşmeyecektir.

³³⁶ İsmail, a.g.e., 1998, s.174-175, Koç, a.g.e., s.252

³³⁷ Alasya, a.g.e., s.70; Cerrahoğlu, a.g.e., s.72

c. Kıbrıs Türk tarafı olarak, iki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaşıcı bir yaklaşımla çözülmesi için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin iyi niyet görevinin devamını ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin gözetimi altında müzakerelerin yürütülmesini istiyoruz.

d. Kıbrıs Rum yönetiminin de Kıbrıs Türk halkını yeniden yabancı bir devletin hakimiyetine sokmayı amaçlayan "Enosis" hayalini kesinlikle terk etmesini, milletlerarası alanda bütün Kıbrıs adına konuşma iddiasından vazgeçerek Kıbrıslı Türkleri temsile yetkili olmadığı gerçeğini kabul etmesini, kısa vadede çözüme kavuşabilecek konularda iki halkı yaklaştıracak iyi niyet adımlarının derhal atılmasına yardımcı olmasını bekliyoruz.³³⁸

Diğer taraftan, Rum-Yunan ikilisi Bağımsızlık İlanı'nın geri alınması için BM Güvenlik Konseyine başvurular. Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın tarihi açıklamalar yapmasına rağmen, Güvenlik Konseyi görüşmeler neticesinde, 17 Kasım 1983 günü alınan 541 sayılı karar ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının hukuken geçersiz olduğu belirtildi ve Türk tarafının bu karardan vazgeçmesi talep edildi. Ancak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bu kararı Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarafından tanınmamış ve protesto edilmiştir.³³⁹

³³⁸ Cerrahoğlu, a.g.e., s.72-73., KKTC Cumhuriyet Meclisi Resmi İnternet Sitesi, <http://www.cm.gov.nc.tr/index.php?kspage=2148>

³³⁹ Çay, a.g.e., s.102; Alasya, a.g.e., s.279

SONUÇ

Tarihte birçok kez el değiştiren Kıbrıs, coğrafi ve stratejik önemi nedeniyle başta Anadolu'daki olmak üzere bölge devletlerinin ve büyük devletlerin çekim alanında bulunmaktadır. Günümüzde de durum değişmiş değildir.

Ada 300 yılı aşkın bir süre Türk hâkimiyeti altında kalmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin Türklerin yaşadığı topraklar üzerinde tarihten gelen hakları ve sorumlulukları bulunmaktadır. Ada'da yaşayan halkın huzur ve güven içerisinde yaşadığı en uzun dönem de Osmanlı egemenliği altındaki dönemdir. Osmanlı Devleti Ada'da yaşayan tüm unsurlara yaşama hakkı vermiş din, dil, ırk ayrımı yapmadan Ada'yı yönetmiştir. Osmanlı Egemenliği altındaki yıllarda uygulanan bu politika sayesinde Ada'da huzuru bozacak isyan, başkaldırı gibi olaylar yaşanmamıştır. Kıbrıs'ın İngiliz Egemenliğine geçmesi ile birlikte durum değişmiştir. Bunun sebebi olarak İngiliz Yönetiminin Rum ve Türk tarafına eşit davranmaması, Rumların Osmanlı Devleti'nin gücünün azalmasından dolayı Enosis'i gerçekleştireceklerini düşünmeleri, Yunanistan'ın da bunu desteklemesi sayılabilir. Kıbrıs'ta İngiliz egemenliği ile birlikte kargaşa ve huzursuzluk da başlamış ve zaman içerisinde artarak devam etmiştir.

Türkiye'nin de 1950'li yıllardan sonra Kıbrıs Adası ile ilgili aktif politika izlemesi sonucunda durum Türklerin lehine dönmeye başlamıştır. Sonunda Rum tarafının istemeyerek de olsa kabul ettiği Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması Türk tarafı açısından Kıbrıs meselesinin çözümü olarak görülmesine rağmen Rumlar tarafından aynı şekilde görülmemiştir. Rumlar bu durumu nihai hedefleri olan Enosis'i gerçekleştirmek için bir geçiş dönemi olarak görmüşlerdir. Rumlar Kıbrıs Cumhuriyetin kurulmasından sonra 1963, 1964, 1967, 1974 yıllarında Türklere karşı saldırılar düzenleyerek Enosis düşüncelerini gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Bu saldırıların daha büyük çaplıların yaşanmaması için Türkiye Cumhuriyeti Garanti Antlaşmasından doğan müdahale hakkını kullanacağını ifade etmiş ve saldırılar bu sayede durdurulmuştur.

Rumların Ada'da Türklerle birlikte yaşamak gibi bir niyetlerinin olmadığı görülmektedir. Birlikte yaşadıkları dönemlerde ise Ada'nın asıl sahibinin kendileri

olduğunu Kıbrıs Türk halkının ise sadece basit bir azınlık olduğu fikri ön planda olmuştur. Günümüzde de Rum tarafının tutum ve davranışlarına bakıldığında bu düşüncesinde bir değişiklik olduğu söylenemez.

Türk tarafı Ada'da çözümden yana taraf olmuş, sorunları diplomatik yollarla çözmeyi tercih etmiştir. Bu yollardan sonuç alamayınca çözüm için askeri güç kullanmış ancak bunu da Rumları öldürmek için değil Türk halkına yaşam alanı sağlamak için kullanmıştır. Türkiye'nin 1974 yılında yaptığı Barış Harekâtı, Ada'da başta Türkler olmak üzere tüm Ada halkına özgürce ve insanca yaşama şansını tekrar vermiştir. Barış harekâtından sonra Türklere yapılan saldırılar son bulmuştur.

KKTC ve Türkiye kalıcı barışın, ancak Türklerin güvenliğinin sağlanması ve iki egemen devletin var olduğunun kabul edilmesiyle gerçekleşebileceğini değerlendirmektedir. Bu yüzden Türkiye Ada'da bulunan askeri gücünü sadece Türkiye'nin stratejik güvenliği için değil Ada'da yaşayan halkında güvenliği için gerekli bulmaktadır.

Gerek Kıbrıs Barış harekâtlarından sonra gerekse KKTC'nin kurulmasından sonra BM'in aldığı kararlara bakıldığında Türkiye'nin askeri varlığı dünya devletleri tarafından kabul edilmemektedir. Ayrıca KKTC'yi Türkiye hariç diğer ülkeler tarafından tanınmamıştır. Bu durum Adadaki ekonomik istikrarı ve kalıcı barışın tesisini güçleştirmektedir. Gelecekte Türk askeri varlığının meşrutiyet kazanıp kazanmaması Kıbrıs Sorunu'nun çözümü direkt etkileyecektir. Ayrıca KKTC'nin dünya devletleri tarafından bağımsız bir devlet sayılıp sayılmaması da Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde çok etkili olacaktır.

Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumların 1800'lü yıllardan beri nihai hedef olarak gördükleri Enosis'ten vazgeçmeyecekleri Kıbrıs tarihi incelendiğinde görülmektedir. Bu sebeple Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki kararlılığı, zaman içerisinde çıkacak fırsatlardan yararlanmasındaki becerisi, Türk kamuoyunun konuya vereceği destek, uluslararası toplumda kendisine karşı oluşacak baskıya dayanması, dünyada lehine kamuoyu oluşturabilmesi, Yunanistan ve Rum tarafın tavrını belirlemede etken olacaktır.

Kıbrıs Sorunun çözümü için Türkiye'ye şu politika önerileri yapılabilir;

Önce Yunanistan'ın yayılmacı, Kıbrıs Türk'ünü yok kabul eden ve Kıbrıs üzerinde Türkiye'nin haklarını yok sayan politikası, dünyaya gösterilebilir. Müttefik ülkelerle ikili anlaşmalar yaparak zamanı geldiğinde KKTC'nin tanınması için kamuoyu oluşturabilir. Bunlara ilave olarak KKTC'nin ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durmasına katkıda bulunacak adımlar atılabilir, ekonomik yardımları devam ettirilebilir.

KKTC ile işbirliği içerisinde ortak bir bilinç oluşturulup halk milli dava ile ilgili bilinçlendirilebilir, Kıbrıs'ın tanıtımı da bu süreçte bir yöntem olarak kullanılabilir. Başta dost ve müttefik devletlerin halkı olmak üzere Ada'ya kültürel geziler düzenlenip tanıtıma önem verilebilir.

Kıbrıs'ın Türkiye açısından sahip olduğu önem, tüm yukarıda sıralanan hususlara ilave olarak Ada'nın jeostratejik öneminden de kaynaklanmaktadır. Kıbrıs'ın, Türkiye için güneyden Akdeniz'e emniyetli çıkış imkânı sağlaması, bölgeye yönelik deniz ulaştırma hatlarını kontrol altında bulundurması ve Türkiye'nin stratejik savunma derinliğini artırması açılarından hayati öneme haizdir. Kaybı durumunda ise Türkiye bölgede güç kaybına uğrayacak ve ulusal güvenliğinde ciddi anlamda zafiyet oluşabilecektir. Ortadoğu'daki enerji kaynaklarına yakınlığı da Ada'nın önemini artırmaktadır.

Kıbrıs davasının özünde Türkiye açısından ülkenin güney kıyılarının emniyetinin sağlanması, Doğu Akdeniz'in kontrolü ve Ada'daki Türk varlığının korunması vardır. Yunanistan açısından Türkiye'nin güney sahillerinin kontrol edilmesi, Türkiye'nin çepeçevre kuşatılması, Megalo İdea'nın gerçekleştirilmesi ve Doğu Akdeniz'in kontrolü vardır. Büyük devletler ise Ada'nın jeostratejik konumunun kontrol eden tarafa sağlayacağı faydalar sebebiyle Ada ile ilgilenmektedir. Bu da Kıbrıs sorununu bir dünya sorunu haline getirmektedir.

KAYNAKÇA

I. KİTAPLAR

Akgün, Yakup; Rauf **R.Denktaş'ın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Oluşumundaki Rolü**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2001.

Alasya, H.Fikret; **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1987.

Alasya, H.Fikret; Tarihte Kıbrıs, Ulus Ofset, Lefkoşa-KKTC, Şubat 1988.

Alasya, Halil Fikret; Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri, Milli Eğitim Yayınları, Lefkoşa,1992.

Armaoğlu, Fahir; **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1980)**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1986.

Artuç, İbrahim; **Kıbrıs'ta Savaş ve Barış**, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul, 1989.

Bahadır, Mehmet; **Kıbrıs'ta Katliamlar**, Cilt: I, Rüstem Kitapevi, Lefkoşa, 2002.

Bedevi, Vergi; **Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Kıbrıs Tarihi**, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, No:1, Lefkoşa,1966.

Bilge, Suat; **Ankara-Atina-Lefkoşa Üçgeni**, Birinci basım, İmge Kitapevi, Ankara,1996.

Birand, Mehmet Ali; **30 Sıcak Gün**, Milliyet Yayınları, 12. Baskı, İstanbul, 1984.

Bozkurt, Enver; Demirel Havva; **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

Cerrahoğlu, Zehra (Yalçınkaya); **Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu İle İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968-1990)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1998.

Clogg, Richard; **Modern Yunanistan Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

Çam, Esat; “Cenevre Antlaşması ve Kıbrıs”, Milliyet Gazetesi, 4 Ağustos 1974

Çavdar, Tevfik; **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950–1955)**, İkinci basım, İmge Kitapevi, Ankara, 2000.

Çay, Abdulhaluk; **Kıbrıs'ta Kanlı Noel**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:93, Ankara, 1989.

Çeçen, Anıl; **Kıbrıs Çıkmazı**, Fark Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 2008.

Davutoğlu, Ahmet; **Stratejik Derinlik-Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.

Değer, M. Emin; **Oltadaki Balık Türkiye**, Dokuzuncu Baskı, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2007.

Denker, M. Sami; **Kıbrıs Sorunu; Bir Millet ve Devletin Yaşama Hakkı**, Türk Metal Sendikası Yayınları, 2001.

Denktaş, Rauf; “**Mesele Halledilmedi**”, Cumhuriyet Gazetesi, 7 Aralık 1967.

Denktaş, Rauf; **Rauf Denktaş'ın Hatıraları**, Cilt:9, Boğaziçi Yayınları:255, İstanbul, 1999.

Denktaş, Rauf; **Hatıralar-Toplayış**, Cilt:X, Boğaziçi Yayınları Yayınları, İstanbul, 2000.

Denktaş, Rauf; **Kıbrıs Girit Olmasın**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2004.

Doğan, İzzettin; “**Kıbrıs Olayları ve Türkiye**” Milliyet Gazetesi, 18 Temmuz 1974.

Egeli, Sabahattin; **1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl Yıkıldı**, Kastaş A.Ş., İstanbul, 1991.

Eroğlu, Hamza; **Kıbrıs Uyuşmazlığı Ve Kıbrıs Barış Harekâtı**, Emel Matbaacılık, Ankara, 1975.

Eroğlu, Hamza; **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç, Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu**, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Vakfı Yayınları, Lefkoşa, 2001.

Erim, Nihat; **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, Cilt I, Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953.

Erim, Nihat; **Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara,(t.y.).

Erzen, Afif; **Kıbrıs Tarihine Bir Bakış**, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi Türk Heyeti Tebliğleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971.

Fırat, Melek M.; **1960–1971 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 1997.

Fırat, Melek; “**Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri (1955-1997)**”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, 15-17 Ekim 1997, (Sempozyum’a Sunulan Tebliğler)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s.553-565

Gazioğlu, Ahmet C.; **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (Enosis Çemberinde Türkler)**, Kıbrıs Araştırmaları ve Yayın Merkezi, İstanbul, 1996.

Gazioğlu, Ahmet C.; **İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II. (1878–1952) Enosis Çemberinde Türkler**, İkinci basım, Özyurt Yayınevi, Lefkoşa, 2000.

Gazioğlu, Ahmet C.; **Kıbrıs’ta Cumhuriyet Yılları ve Ortaklığın Sonu (1960–1964)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa, 2003.

Güresin, Ecvet; “Hedefsiz” Cumhuriyet Gazetesi, 17 Kasım 1967.

Güresin, Ecvet; “Neden”, Cumhuriyet Gazetesi, 24 Kasım 1967.

Güresin, Ecvet; “Çatışmaların Galibi”, Cumhuriyet Gazetesi, 26 Kasım 1967.

Gürsoy, Cevat; İnalçık, Halil; Kuran, Ercümen; Alasya, H.Fikret; **Kıbrıs ve Türkler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1964.

Güvenç, Nazım; **Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ve Türkiye**, Çağdaş Politika Yayınları, İstanbul, 1984.

Harman, Doğan; **Emperyalizm Kıbrıs ve AKEL**, Kıbrıslı Yayınevi, (t.y.).

Hasgüler, Mehmet; **Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim İflası**, Birinci basım, Öteki Yayınevi, Ankara, 1998.

İnalçık, Halil; “**Kıbrıs Fethinin Tarihi Manası**”, *Kıbrıs ve Türkler*, Ankara 1964, s.21-27.

İnalçık, Halil; **Fetihten Sonra Kıbrıs’ta Osmanlı Politikası ve Yönetimi**, Ankara, 1969.

İpekçi, Abdi; “**Kıbrıs’taki Darbe ve Türkiye**”, Milliyet Gazetesi, 16 Temmuz 1974.

İsmail, Sabahattin; **Kıbrıs Türklerinin Varoluş Savaşında İki Ulusal Kongre-Meclis-i Milli (1918)- Milli Kongre(1931)**, Lefkoşa, 1987.

İsmail, Sabahattin; **Kıbrıs Barış Harekâtı Nedenleri-Gelişimi-Sonuçları**, Birinci basım, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1988.

İsmail, Sabahattin; **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Dilhan Ofset, Lefkoşa, 1992.

İsmail, Sabahattin; 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1998.

Kabaklı, Ahmet; “**Kıbrıs’ta Yunan İntiharı**”, Tercüman Gazetesi, 17 Temmuz 1974.

Kennedy, Paul; **Büyük güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1996.

Kıbrıs Barış Harekâtı Sebep ve Sonuçlarının Analizi Ders Notu, Deniz Harp Akademisi Yayınları, İstanbul, 2004.

Kıbrıs’ın Dünü Bugünü ve Yarını, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, Mayıs 1995.

Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri, Uluslararası İlişkiler Ajansı, İstanbul, 1992.

Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler, Onbeşinci basım, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dış İlişkiler ve Savunma Araştırma Grubu, Reyo Matbaacılık, İstanbul, 1990.

Koç, Süleyman; **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Küçük, Fazıl; **Kıbrıs Türk Davası ve Kıbrıs’ta Rum Vahşeti**, Devlet Basımevi, Lefkoşa, 2002.

Manisalı, Erol; **Dünden Bugüne Kıbrıs**, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2002.

Mütercimler, Erol; **Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri**, Yaprak Yayınevi, İstanbul, 1990.

Mütercimler, Erol; Satılık Ada Kıbrıs, Alfa Yayınları, Yedinci baskı, İstanbul, 2007.

Oberling, Pierre; **Bellapais’e Giden Yol**, (Çeviren: Mehmet Erdoğan), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1988.

Orkunt, Sezai; “**Müdahale Hakkı**”, Cumhuriyet Gazetesi, 9 Aralık 1967.

Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, T.C.Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Dairesi Yayın No:43, Ankara, 2000.

Özdemir, Hikmet; “**Akdeniz’in En Uzun Krizi**”, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 3, Ankara, 1995.

Özmen, Süleyman; “**Ulusal Güvenlik Boyutunda Kıbrıs’ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi**”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, Temmuz 2006, s.49-57.

Öztürk, Osman Metin; **Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs**, Altinküre Yayınları, Ankara, 2003.

Ülger, İrfan Kaya; Efeğil, Ertan; **Avrupa Birliği Kışkırcısında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)**, Ankara, 2001.

Ülman, Haluk; “ Açık Konuşalım” , Cumhuriyet Gazetesi, 8 Aralık 1967.

Sadrazam, Halil; **Kıbrıs'ta Varoluş Mücadelemiz Şehitliklerimiz ve Anıtlarımız**, Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı Yayınları, No:4, İstanbul, 1990.

Samani, Meltem; **Kıbrıs Türk Milliyetçiliğinin Gelişimi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998,

Sarıca Murat; Teziç Erdoğan; Eskiuyurt, Özer; **Kıbrıs Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1975.

Serter, Vehbi Z.; **Kıbrıs ve Enosis**, İkinci Basım, Halkın Sesi Yayınevi, Lefkoşa, 1980.

Serter, Vehbi Z., Fikretoğlu Zeki, Kıbrıs'ın Mücadele Tarihi, Lefkoşa, 2002.

Sönmezoğlu, Faruk; **Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 1991.

Sönmezoğlu, Faruk, Kıbrıs Sorununda Tarafların Tutum ve Tezleri, Der Yayınları, İstanbul, 1989.

Şükrü S. Gürel; **Kıbrıs Tarihi (1878–1960)** , Kaynak Yayıncılık, İstanbul, 1984.

Tolgay, Ahmet; **Kanlı Noel**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1993.

Toluner, Sevin; **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, C.3, 3.Kısım eki, Kıbrıs Seferi (1570–1571), Ankara, 1971.

Yılmaz Bektaş, **Kıbrıs Sorunu 1960**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2003.

Yurdakul, Erdal; **Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılâplarının Kıbrıs'ta Uygulanması**, Bölüm 2, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2002.

<http://www.cm.gov.nc.tr/index.php?kspage=2148> 20.11.2009

KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sayfası;

<http://www.kktcb.eu/upload/pdf/13258.pdf> 20.11.2009

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi;

<http://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi- zurich 11-subat-1959 .tr.mfa> 04.12.2009

<http://www.atukad.org.tr/index.asp?orta=makaleoku.asp&id=24> 10.12.2009

http://tr.wikipedia.org/wiki/Georgios_Grivas 27.12.2009

http://tr.wikipedia.org/wiki/Konstantin_Karamanlis 27.12.2009

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2654> 27.12.2009

<http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=2800> 27.12.2009

<http://www.biyografi.info/kisi/rauf-denktas> 27.12.2990

<http://www.biyografi.net/kisiyrinti.asp?kisiid=834> 27.12.2009 Dr

<http://www.westtrakien.com/kibris/index.html> 27.12.2009

<http://www.beyazgazete.com/biyografi-nikos-sampson-kimdir-hayati.html> 27.12.2009

<http://www.biyotarih.com/?p=307> Biyografi ve Tarih sayfası 01.01.2010

Cumhuriyet Gazetesi, (31 Aralık 1963)

Cumhuriyet Gazetesi, (25 Aralık 1963)

Cumhuriyet Gazetesi, (14 Ocak 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (17 Ocak 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (22 Ocak 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (7 Şubat 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (14 Şubat 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (10 Mart 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (6 Nisan 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (16 Haziran 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (17 Haziran 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (19 Haziran 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (21 Haziran 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (23 Haziran 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (24 Haziran 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (4 Temmuz 1964)

Cumhuriyet Gazetesi, (5 Temmuz 1964)
Cumhuriyet Gazetesi, (12 Ağustos 1964)
Cumhuriyet Gazetesi, (13 Ağustos 1964)
Cumhuriyet Gazetesi, (12 Kasım 1967)
Cumhuriyet Gazetesi, (13 Kasım 1967)
Cumhuriyet Gazetesi, (14 Kasım 1967)
Cumhuriyet Gazetesi, (17 Kasım 1967)
Cumhuriyet Gazetesi, (23 Kasım 1967)
Cumhuriyet Gazetesi, (26 Kasım 1967)
Cumhuriyet Gazetesi, (1 Aralık 1967)
Cumhuriyet Gazetesi, (2 Aralık 1967)
Cumhuriyet Gazetesi, (8 Aralık 1967)
Cumhuriyet Gazetesi, (20 Temmuz 1974)
Cumhuriyet Gazetesi, (23 Temmuz 1974)
Cumhuriyet Gazetesi, (25 Temmuz 1974)
Cumhuriyet Gazetesi, (26 Temmuz 1974)
Hürriyet Gazetesi, (22 Aralık 1963)
Hürriyet Gazetesi, (23 Aralık 1963)
Hürriyet Gazetesi, (25 Aralık 1963)
Hürriyet Gazetesi, (31 Aralık 1963)
Hürriyet Gazetesi, (14 Ocak 1964)
Hürriyet Gazetesi, (22 Ocak 1964)
Hürriyet Gazetesi, (7 Şubat 1964)
Hürriyet Gazetesi, (14 Şubat 1964)
Hürriyet Gazetesi, (10 Mart 1964)
Hürriyet Gazetesi, (5 Nisan 1964)
Hürriyet Gazetesi, (16 Haziran 1964)
Hürriyet Gazetesi, (17 Haziran 1964)
Hürriyet Gazetesi, (19 Haziran 1964)
Hürriyet Gazetesi, (21 Haziran 1964)
Hürriyet Gazetesi, (23 Haziran 1964)
Hürriyet Gazetesi, (24 Haziran 1964)
Hürriyet Gazetesi, (4 Temmuz 1964)

Hürriyet Gazetesi, (5 Temmuz 1964)
Hürriyet Gazetesi, (10 Ağustos 1964)
Hürriyet Gazetesi, (12 Ağustos 1964)
Hürriyet Gazetesi, (14 Ağustos 1964)
Hürriyet Gazetesi, (13 Ocak 1966)
Hürriyet Gazetesi, (12 Kasım 1967)
Hürriyet Gazetesi, (13 Kasım 1967)
Hürriyet Gazetesi, (14 Kasım 1967)
Hürriyet Gazetesi, (16 Kasım 1967)
Hürriyet Gazetesi, (17 Kasım 1967)
Hürriyet Gazetesi, (23 Kasım 1967)
Hürriyet Gazetesi, (26 Kasım 1967)
Hürriyet Gazetesi, (1 Aralık 1967)
Hürriyet Gazetesi, (2 Aralık 1967)
Hürriyet Gazetesi, (5 Aralık 1967)
Hürriyet Gazetesi, (8 Aralık 1967)
Hürriyet Gazetesi, (9 Aralık 1967)
Hürriyet Gazetesi, (7 Temmuz 1974)
Hürriyet Gazetesi, (16 Temmuz 1974)
Hürriyet Gazetesi, (23 Temmuz 1974)
Hürriyet Gazetesi, (24 Temmuz 1974)
Hürriyet Gazetesi, (25 Temmuz 1974)
Hürriyet Gazetesi, (28 Temmuz 1974)
Hürriyet Gazetesi, (31 Temmuz 1974)
Hürriyet Gazetesi, (1 Ağustos 1974)
Hürriyet Gazetesi, (5 Ağustos 1974)
Hürriyet Gazetesi, (11 Ağustos 1974)
Hürriyet Gazetesi, (14 Ağustos 1974)
Hürriyet Gazetesi, (22 Ağustos 1974)
Hürriyet Gazetesi, (2 Eylül 1974)
Hürriyet Gazetesi, (08 Eylül 1974)
Milliyet Gazetesi, (30 Kasım 1967)
Milliyet Gazetesi, (16 Temmuz 1974)

Milliyet Gazetesi, (20 Temmuz 1974)
Milliyet Gazetesi, (24 Temmuz 1974)
Milliyet Gazetesi, (25 Temmuz 1974)
Milliyet Gazetesi, (26 Temmuz 1974)
Milliyet Gazetesi, (29 Temmuz 1974)
Milliyet Gazetesi, (31 Temmuz 1974)
Milliyet Gazetesi, (1 Ağustos 1974)
Milliyet Gazetesi, (3 Ağustos 1974)
Milliyet Gazetesi, (5 Ağustos 1974)
Milliyet Gazetesi, (11 Ağustos 1974)
Milliyet Gazetesi, (28 Ağustos 1974)
Milliyet Gazetesi, (2 Eylül 1974)
Milliyet Gazetesi, (3 Kasım 1974)
Tercüman Gazetesi, (22 Aralık 1963)
Tercüman Gazetesi, (1 Ağustos 1974)
Tercüman Gazetesi, (5 Ağustos 1974)
Tercüman Gazetesi, (3 Kasım 1974)

EK-1

OSMANLI-İNGİLİZ SAVUNMA ANTLAŞMASI (4 HAZİRAN 1878)

Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve İrlanda Majeste Kraliçesi ve Hindistan İmparatoriçesi ile Şahane Majeste Sultan, karşılıklı olarak, iki imparatorluk arasındaki mevcut dostluk münasebetlerini geliştirmek ve genişletmek samimi arzusuyla Majeste Sultanın Asya'daki topraklarının geleceğini emniyet altına almak maksadıyla bu savunma antlaşmasını imzalamaya karar verdiler.(Antlaşma iki maddeliktir.)

MADDE 1- Rusya Devleti, Batum, Ardahan, Kars ve zikredilen yerlerden birini elinde tutup da ileride her ne vakit olursa olsun, kat'i Bir sulh muahedesi ile tayin olunan Asya memalik-i şahanesinden bir kısmını daha zapt ve istilaya girişecek olursa, o halde İngiltere Devleti zikredilen memleketleri silah ile muhafaza ve müdafaa etmek üzere Yüce Saltanat ile birleşmeyi taahhüt eder.

Ve buna mukabil Zat'ı Padişahî dahi Anadolu kıtasında bulunan Hıristiyan ve sair tebaanın iyi idare ve korunmaları hakkında ileride devletlerarasında sonradan kararlaştırılacak olan lüzumlu ıslahatı yapacağını İngiltere Devletine vaat eder ve adı geçen Devleti kendi taahhütlerini yerine getirmesinde lüzumlu vasıtaları temin edebilecek bir hale koymak için KIBRIS ADASI'nı tahsis ve asker ikamesiyle İADE ETMESİNE MUVAKAT eder.

MADDE 2- İşbu mukavelename tasdik olunacak ve tasdiknameleri dahi bir ay zarfında, mümkün olduğu takdirde daha önce teati edilecektir. Tasdiken taraflar iş bu mukaveleyi imza ve temhir etmişlerdir.³⁴⁰

---

³⁴⁰ Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Cilt I, Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953, s.401-402

EK-2

OSMANLI-İNGİLİZ EK PROTOKOLÜ (1 TEMMUZ 1878)

MADDE 1.- Ada'da bir Şeriye mahkemesi bulunacak ve bu mahkeme Ada Müslüman halkının şeriata müteallik işlerine bakacaktır.

MADDE 2.- Ada'daki camilere, okullara, mezarlıklara ve diğer dini müesseselere ait mal, arazi ve bağışları idare etmek üzere, İngiltere tarafından tayin olana bir İngiliz ile birlikte çalışmak maksadıyla Osmanlı Evkaf İdaresi Ada Müslüman ahalisinden bir mümessil tayin edecektir.

MADDE3.- İngiltere, masraflar çıktıktan sonra kalan gelir fazlasını her sene Bab-ı Aliye ödeyecek ve bu fazla miktar son beş yılın ortalaması üzerinden hesaplanacaktır ki, bu da 22.986 kese etmektedir.

MADDE 4.- Bab-ı Ali, Kıbrıs'ta bulunan Osmanlı tahtına ve devletine ait arazi ve sair malları (Araz-i Miri ve Emlak-ı Hümayun) serbestçe satacak veya uzun müddetçe kiralayabilecektir.

MADDE 5.- İngiltere Hükümeti, yetkili memurları vasıtasıyla umumi gelişme veya sair inkişaf maksadıyla gerekli arazi ve ekilmeyen torakları mecburi satışla ve munasip bir fiyatla zaptedebilir.

MADDE 6.- Eğer Rusya, Kars ve son muharebede Ermenistan'da zapt etmiş olduğu diğer yerleri TÜRKİYE'YE İADE EDECEK OLURSA, KIBRIS ADASI İNGİLTERE TARAFINDAN BOŞALTILACAK ve 4 Haziran 1878 tarihli antlaşmada HÜKÜMSÜZ HALE GELECEKTİR.³⁴¹

---

³⁴¹ Anıl Çeçen, **Kıbrıs Çıkmazı**, İkinci Baskı, Fark Yayınları, Ankara, 2008, s.278

EK-3**KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞUNA İLİŞKİN ANTLAŞMA****KIBRIS SORUNUNUN ÜZERİNDE ANLAŞMAYA VARILAN NİHAİ ÇÖZÜMÜNÜN TEMELİNİ AÇIKLAYAN MUHTIRA (Memorandum)**

Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kuzey İrlanda Başbakanı, Yunanistan Krallığı Başbakanı ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı, Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarının temsilcilerinin, bu muhtıraya eklenen belgeleri Kıbrıs sorununun nihai hal şekli için üzerinde anlaşmaya varılmış bir temel olarak kabul ettiklerini bildiren beyanlarını dikkate alarak, hükümetleri adına, bu muhtıraya eklenen ve aşağıda sıralanan belgeleri, Kıbrıs sorununun nihai çözümü için uzlaşmış bir temel olarak bu belge ile kabul ederler.

HAROLD MACMİLLAN

C. KARAMANLİS

A. MENDERES

Londra, 19 Şubat 1959

11 Şubat 1959'da Zürih'te Türkiye ve Yunanistan Başbakanları tarafından imzalanan belgeler:

KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN TEMEL YAPISI

1. Kıbrıs devleti, Cumhurbaşkanlığı rejimine dayanan bir Cumhuriyet olacaktır. Cumhurbaşkanı Rum ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Türk olacak ve genel oy verme yöntemiyle, Ada'daki Rum ve Türk toplumları tarafından ayrı ayrı seçileceklerdir.
2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dilleri Rumca ve Türkçe olacaktır. Yasama ve idari belgeler ve dokümanlar iki resmi dilde yazılacak ve yayınlanarak ilan edilecektir.
3. Kıbrıs Cumhuriyetinin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte seçilecek tarafsız bir desen ve renkte, kendine özgü bayrağı olacak, Yetkililer ve Toplumlar, bayramlarda Kıbrıs bayrağı yanında Rum ve Türk bayraklarını da aynı

zamanda çekme hakkına sahiptir. Rum ve Türk Topluları Yunan ve Türk milli bayramlarını kutlama hakkına sahip olacaktır.

4. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı 5 yıllık bir süre için seçilecekler. Bu mevkilerin, gaybubet, engel ve boşalması durumlarında, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının yerini, Temsilciler Meclisinin aynı topluma mensup Başkanı ve Başkan Yardımcısı alacaktır. Her iki mevkiden biri boşaldığında o mevkiin seçimi 45 günü geçmeyen bir süre içinde yapılacaktır. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, anayasaya sadık kalacağına, saygı göstereceğine dair Temsilciler Meclisinde yemin edecek ve bu Meclis tarafından görevlerine başlatılacaklardır. Bu maksat için, Temsilciler Meclisi, kuruluşundan itibaren 24 saat içinde toplanacaktır.

5. Yürütme erki, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısında toplanacaktır. Bu maksatla, 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşan bir Bakanlar Konseyi (Kurul) oluşturulacaktır. İmzalayacakları ortak bir belge ile Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı kendi toplumlarına mensup bakanları atayacaklardır. Bakanlar, Temsilciler Meclisi dışından da seçilebilecektir. Bakanlar Kurulunun kararları, mutlak bir çoğunlukla alınacaktır. Bu şekilde alınan kararlar, derhal Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından resmi gazetede yayınlanmak suretiyle ilan edilecektir. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Temsilciler Meclisinin yasa ve kararlarına karşı saptanan aynı koşullar altında nihai veto hakkına ve Bakanlar Kurulu'nun kararlarını geri gönderme hakkına sahip olacaklardır.

6. Yasama erki, genel seçim hakkına uygun olarak, 5 yıl için % 70 Rum ve % 30 Türk oranında Türk ve Rum Toplulukları tarafından ayrı ayrı seçilecek olan Temsilciler Meclisine verilecektir. Bu oran, istatistik değerlendirmeden ayrı olarak saptanmıştır. (Not: Meclisteki temsilcilerin sayısı, toplumlar arasında varılacak karşılıklı anlaşmaya göre saptanacaktır.)

Temsilciler Meclisi, Cemaat Meclislerine açıkça ayrılmış olanlar dışında, bütün hususlarda yetkisini uygulayacaktır. Yetki uzlaşmazlığı karşısında, böyle bir uzlaşmazlık, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte atanan

bir Rum, bir Türk ve bir tarafsızdan oluşacak Yüksek Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanacaktır. Tarafsız hâkim, mahkemenin başkanı olacaktır.

7. Temsilciler Meclisinin yasa ve kararları, hazır olan üyelerin basit çoğunluğu ile kabul edilecektir. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı aşağıdaki maddeye göre tekrar gözden geçirilmek üzere bunları Meclise iade etmediği takdirde, 15 gün içinde yayımlanarak ilan olunacaktır. Anayasa, temel maddeleri hariç, Temsilciler Meclisinin Rum ve Türk Üyelerinin ayrı ayrı üçte iki çoğunluğu ile değiştirilebilir. Seçim Yasasındaki herhangi bir değişiklik ve belediyelerde ilgili herhangi bir yasanın kabulü ile herhangi bir vergi veya gümrük resmi (vergisi) koyan yasalar. Temsilciler Meclisinin Türk ve Rum üyelerinin basit çoğunluk oyuna gereksinim gösterir. Türk ve Rum üyelerin oyları ayrı ayrı sayılıp dikkate alınacaktır. Bütçenin kabulünde, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, kendi yargılarına göre, herhangi bir ayrımcılık varsa, onu Temsilciler Meclisine geri göndermek hususundaki haklarını kullanabilirler, Eğer Meclis, kararlarını değiştirmez ve aynen korursa, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının Yüksek Anayasa Mahkemesine başvurmasına hakkı olacaktır.

8. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte katıldığı ittifaklara ve uluslararası kurumlara Kıbrıs Cumhuriyetinin de katılması dışında. EK- 1 'de belirtilen savunma, güvenlik konuları ve dış işleriyle ilgili herhangi bir yasa veya karara karşı, ayrı ayrı veya birlikte kullanılmak üzere nihai veto hakları olacaktır.

9. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının, 15 günü aşmayan bu süre içinde geri gönderilmesi olanağı bulunan bütün yasa ve kararları ayrı ayrı veya birlikte tekrar gözden geçirmek üzere Temsilciler Meclisine geri gönderme hakları vardır. Temsilciler Meclisi, bu suretle geri gönderilen konu hakkında, 15 günlük süre içinde kararını verecektir. Temsilciler Meclisi, kararında ısrar ederse, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı söz konusu yasa veya kararı, yasa ve kararların ilan edilmesi için saptanmış süreler içinde yayımlayarak ilan edecektir. Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısının, toplumların birisi aleyhinde ayrımcı nitelikte gördüğü yasa ve kararlar, Yüksek Anayasa Mahkemesine sunulacaktır. Mahkeme, bu yasa ve

kararları bozabilir, onaylayabilir veya tamamen veya kısmen yeniden incelenmeleri için Temsilciler Meclisine geri gönderebilir. Bu yasa ve kararlar, Yüksek Anayasa Mahkemesi veya iade halinde Temsilciler Meclisi tarafından bir karar verilinceye kadar uygulanmayacaklardır.

10. Her toplum, kendisi tarafından saptanacak sayıda temsilciden oluşan bir Cemaat Meclisine sahip olacaktır. Cemaat Meclisleri, toplum gereksinimlerini ve denetimi kendilerine ait bulunan kurum ve cemiyetlerin gereksinimlerini karşılamak için, kendi toplum bireylerini vergilendirme hakkına sahip olacaktır. Cemaat Meclisleri dini, eğitim, kültürel ve öğretim ile kişi haklarına yönelik bütün hususlarda yetkili olacaklardır. Cemaat Meclisleri, kendi toplumunun refahını arttırmak amacıyla kurulan tesisler, hayır ve spor işleri ve cemiyetleri, üretim ve tüketim kooperatifleri veya kredi kuruluşları gibi münhasıran topluma özgü yararlar sağlayıcı kurumlara ilişkin işler hakkında da yetkili olacaklardır. (Tabii ki işbu fıkranın içerdiği hükümler, halk arzu ettiği takdirde, karma ve ortak kuruluşların kurulmasına engel olacak şekilde yorumlanmayacaktır.) Cumhuriyet Yasaları ile yönetilecek kooperatifler veya kredi kurumları, denetim yönünden Cemaat Meclislerinin yetkilerine bağlı olacaklardır. Cemaat Meclisleri, sadece bir cemaat tarafından oluşturulan belediyelerin meseleleri üzerinde de yetkili olacaklardır. Cumhuriyet yasalarına bağlı olacak olan bu belediyeler, işlevleri yönünden Cemaat Meclisleri tarafından denetleneceklerdir. Merkezi Yönetim, geçerli mevzuat gereği yukarıdaki iki fıkrada söz konusu edilen, kurum, tesis ve belediyeleri denetlemek istediği takdirde, bu denetim, söz konusu kurum, tesis veya belediyenin bağlı olduğu topluma mensup memurlar tarafından yapılacaktır.

11. Kamu hizmetleri. % 70 Rumlardan ve % 30 Türklerden oluşacaktır. Tabii ki, bu dağılım, yönetimin bütün kademelerinin derecelerinde, ancak mümkün olduğu oranda uygulanacaktır. İki toplumdan birinin yüzde yüze yakın bir çoğunluğunun bulunduğu bölge ve mahallerde, merkezi yönetime karşı sorumlu yöresel yönetim organları, münhasıran bu topluma mensup memurlardan oluşacaktır.

12. Cumhuriyet Başsavcısının, Genel Müfettişin, Baş Muhasibin ve Emisyon Bankası Genel Müdürünün Yardımcıları, üstlerinin (şeflerinin) mensup olduğu toplumdan

olmayacaklardır. Bu mevkilere atamalar, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte yapılacaktır.

13. Silahlı kuvvetlerin, jandarma ve polis kuvvetlerinin Komutan ve yardımcıları, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte atanacaklar. Bu komutanlardan birisi Türk olacaktır. Komutan ve yardımcıları aynı topluma mensup olmayacaklardır.

14. Zorunlu askerlik hizmeti, ancak Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının bu konuda anlaşmaya varması sonucu gerçekleşebilir. Kıbrıs'ın % 60'ı Rum, % 40'ı Türk'ten oluşan iki bin kişilik bir ordusu olacaktır. Emniyet (jandarma ve polis) kuvvetlerinin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının ortak kararı ile eksiltilip arttırılabilecek iki bin kişilik bir birliği olacaktır. Emniyet kuvvetleri % 70 Rum ve % 30 Türklerden oluşacaktır. Türklerin emniyet kuvvetleri içindeki oranı en fazla % 40'a yükselecek, Rumlar için ise en az % 60'a inecektir.

15. Cumhuriyet ülkesinin yalnız bu toplum bireylerinin yüzde yüzüne yaklaşan bir oranda oturduğu bölgelerde bulunan kuvvetler, bu topluma mensup olacaktır.

16. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte atanacak iki Rum ve bir Türk ve bir tarafsızdan oluşan bir Yüksek Mahkeme kurulacaktır. Tarafsız Yargıç, Mahkemeye başkanlık edecek ve iki oya sahip olacaktır. Bu mahkeme, yargının en yüksek organını oluşturacaktır. (hâkimlerin tayini, terfileri v.s görevini de görecektir.)

17. Davalı ve davacısı aynı topluma mensup hukuk davaları, bu topluma mensup hâkimlerden oluşan bir mahkeme tarafından görülecektir. Davalı veya davacı ayrı toplumlara mensup iseler, mahkeme karma olacak ve oluşumu Yüksek Mahkeme tarafından saptanacaktır. Onuncu maddeye göre, Cemaat Meclisi yetkilerine bağlı olan kişilerin statüsü ve dini işlere ait hukuk davalarını gören mahkemeler, münhasıran ilgili Toplum mensup hâkimlerden oluşacaktır. Bu mahkemelerin oluşumu ve yetkileri Cemaat Meclisi tarafından kabul edilmiş yasaya göre atanacak ve bunlar Cemaat Meclisinin kabul ettiği mevzuatı uygulayacaklardır. Ceza davalarında, mahkeme,

sanığın toplumuna mensup hâkimlerden oluşacaktır. Mağdur başka bir topluma mensup ise, Mahkeme karma olacak ve oluşumu Yüksek Mahkeme tarafından saptanacaktır.

18. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, kendi toplumlarına mensup ölüm cezası mahkûmlarına ayrı ayrı özel af bahşetmek yetkisine sahiptirler. Suçlu ve mağdurun ayrı ayrı toplumlara mensup olduğu hallerde, özel af hakkı, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı tarafından birlikte kullanılacaktır. Anlaşmazlık halinde, af lehindeki oya uyulacaktır. Af halinde, ölüm cezası yaşam boyu hapis cezasına çevrilecektir.

19. Tarımsal reformlarda, topraklar, ancak arazisi kamulaştırılmış kimsenin ait olduğu toplum bireylerine dağıtılacaktır. Devlet ve belediyeler tarafından yapılacak kamulaştırmalar, ancak tam ve adil bir tazminat karşılığında yapılabilir. Uzlaşmazlık halinde tazminat, mahkemeler tarafından saptanacaktır. Mahkemeye müracaat, uygulamayı durdurmuyacaktır. Kamulaştırılmış taşınmaz mal, ancak kamulaştırmanın amacına uygun bir şekilde kullanılabilir. Aksi halde, bu taşınmaz mal sahiplerine geri verilecektir.

20. Kıbrıs'ın en büyük beş kentinde, bu kentlerde oturan Türkler tarafından belediyeler kurulacaktır. Bununla beraber:

a) Bu kentlerin her birinde, birlikte yapılacak işlerin yerine getirilebilmesi için koordinasyon komitesi kurulacak ve bu komite, işbirliğini gerektiren konular ile uğraşacaktır. Bu komiteler, her kasabadaki Rum belediyesi tarafından seçilen iki, Türk belediyesi tarafından seçilen iki üye ile iki belediye tarafından seçilecek bir başkandan oluşacaktır.

b) Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, dört yıl sonunda, en büyük beş kentte ayrılmış bulunan belediyelerin, bu şekilde devam edip etmeyeceği hususunu gözden geçireceklerdir. Diğer bölgelere gelince, buralardaki belediyelerin, mümkün olduğu kadar, iki toplumun nüfus oranlarında temsil edilmesi esasına göre oluşması için anayasada özel düzenlemeler yapılacaktır.

21. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, İngiltere ve Türkiye arasında yeni Kıbrıs Devletinin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve anayasasını garanti edecek bir antlaşma yapacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye arasında bir de askeri ittifak antlaşması yapılacaktır. Bu iki antlaşma, anayasa hükmünde olacaktır. (Bu sonuncu fıkra anayasaya, temel maddelerden biri olarak geçirilecektir.)

22. Kıbrıs'ın herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen birleşmesinin veya ayrılıkçı bir bağımsızlığın (Kıbrıs'ın iki ayrı devlet olarak taksimnin) önlenmesi kabul edilecektir.

23. Kıbrıs Cumhuriyeti; İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye, niteliği ne olursa olsun, her türlü anlaşmalar için, en ziyada müsaadeye mazhar ülke koşulu tanıyacaktır. Bu hüküm, İngiltere'ye tanınacak askeri üs ve kolaylıklarla ilgili olarak Kıbrıs Cumhuriyeti ile Birleşik Krallık arasında imzalanan anlaşmalar uygulanmayacaktır.

24. Yunan ve Türk Hükümetleri, kendi toplumlarına ait eğitim, kültür ve spor kurumlarına ve hayır işlerine mali yardımda bulunma hakkına sahip olacaklardır. Toplumlardan biri, bu kurumların faaliyeti için gerekli sayıda öğretmen, profesör veya din adamı bulunmadığı inancında ise Yunan ve Türk Hükümetleri, kendi toplumlarının bu gereksinimlerini tamamen karşılayabileceklerdir.

25. Müteakip Bakanlıklardan biri, yani Dışişleri. Savunma veya Maliye Bakanlıklarından biri bir Türk'e verilecektir. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı anlaştıkları takdirde bu sistemin yerine dönüşümlü bir sistemi uygulayabilirler.

26. Antlaşmaların imzalanması sonucu kurulacak olan yeni devlet, mümkün olan süratle ve bu antlaşmaların imzasından sonra üç ayı aşmayan bir süre içinde kurulacaktır.

27. Yukarıda belirtilen bütün noktalar Kıbrıs Anayasasının temel maddeleri sayılacaktır.

EK:1

A-Temel esasların 8. maddesi gereğince vetoya tabi Savunma meseleleri şunlardır:

- a) Silahlı kuvvet oluşumu ve sayısı ile bunlara ait tahsisat
- b) Kadro atamaları ve terfiler
- c) Savaş malzemesi ve her türlü patlayıcı maddelerin ithali
- d) Müttelik memleketlere üs veya diğerk kolaylıklar sağlanması

Vetoya tabii güvenlik meseleleri şunlardır:

- a) Kadro atama ve terfileri
- b) Kuvvetlerin dağılımı ve konuşlandığı bölgeler
- c) İstisna önlemler ve sıkıyönetim
- d) Polis yasaları

(Bütün istisnai önlem ve kararların vetoya tabi olacağı, fakat polis ve jandarmanın normal faaliyeti ile ilgili olanların vetoya tabi olmayacağı belirtilmiştir.)³⁴²

B- Garanti Antlaşması

Bir taraftan Kıbrıs Cumhuriyeti, diğerk taraftan Yunanistan, İngiltere ve Türkiye,

1. Anayasanın esas maddeleri ile kurulan ve düzenlenen Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin tanınması ve devamının kendi ortak yararları gereği olduğunu dikkate alarak.

2. Sözü edilen anayasa ve oluşturulan duruma saygı gösterilmesini güvence altına alacak işbirliğini arzularak, aşağıdaki hususlar üzerinde anlaşmaya varmışlardır.

MADDE 1.

Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygıyı güven altına almayı üstlenir. (taahhüt eder)

³⁴² KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sayfası ; <http://www.kktcb.eu/upload/pdf/13258.pdf>

Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrıca tümüyle veya bir bölümüyle herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi veya ekonomik bütünleşmeye girmeyeceğini taahhüt eder. (sorumluluğunu yüklenir)

Kıbrıs Cumhuriyeti, bu maksatla Ada'nın gerek birleşmesini, gerekse taksimini doğuracak doğrudan doğruya (direkt olarak) veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardımcı ve teşvik edici tüm hareketleri yasaklar.

MADDE 2.

Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1'nci maddede belirtilen taahhütlerini kaydederek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan durumu (state of affairs) tanırlar ve garanti ederler.

Yunanistan, İngiltere ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin diğer herhangi bir devlet ile gerek birleşmesini gerek ise Ada'nın taksimini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak gerçekleştirmeye yardım ve teşvik edici bir amacı olan tüm hareketleri kendi yetki ve ilgileri oranında önlemeyi üstlenirler.

MADDE 3.

Bu Antlaşma hükümlerinin herhangi birinin ihlali (çiğnenmesi) halinde Yunanistan, Türkiye ve İngiltere bu hükümlere saygıyı sağlamak için gerekli girişimlerin yapılması ve önlemlerin alınması maksadıyla aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler.

Üç garantör devletten biri, birlikte veya birbirlerine danışarak (işbirliği halinde) hareket etmek olanağı bulunmadığı taktirde, bu antlaşmanın oluşturduğu durumu (state of affairs) münhasıran yeniden oluşturmak gayesi ile hareket etmek hakkını korumaktadırlar.

MADDE 4.

Bu antlaşma imza edildiği gün yürürlüğe girecektir.

Yüksek Akit Taraflar, Birleşmiş Milletler Şartının (charter) 102'nci maddesi hükümlerine uygun olarak bu antlaşmayı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine en kısa sürede kaydettirmeyi üstlenirler.³⁴³

C- İttifak Antlaşması

1. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye, ortak savunmaları için işbirliği yapacaklar ve bu antlaşma ile söz konusu savunmanın ortaya çıkardığı meseleler hakkında kendi aralarında danışmalarda bulunmayı üstlenirler.

2. Yüksek Akit Taraflar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve ülke bütünlüğüne karşı doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yöneltilen herhangi saldırı veya tecavüzlere karşı koymayı üstlenirler.

3. Bu ittifakın ruhuna uygun olarak ve yukarıda sözü edilen gayenin gerçekleşmesi maksadıyla. Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesinde bir Üçlü Karargâh kurulacaktır.

4. Yukarıdaki maddede sözü edilen Karargâha, Yunanistan 950 kişilik bir subay astsubay ve er birliği ve Türkiye 650 kişilik bir subay, astsubay ve er birliği ile katılacaklardır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Yunan ve Türk birliklerinin artırılma veya azaltılmasını Yunan ve Türk Hükümetlerinden birlikte isteyebileceklerdir.

5. Yukarıda sözü edilen Yunan ve Türk subayları, Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun talim ve terbiyesini temin edeceklerdir.

6. Üçlü Karargâhın Komutanlığı, Yunanistan ve Türkiye Hükümetlerinin veya Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı veya Cumhurbaşkanı Yardımcısının atayacağı

---

³⁴³ KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sayfası; <http://www.kktcb.eu/upload/pdf/13258.pdf>, T.C. Dış İşleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi; http://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa

Kıbrıslı, Yunan ve Türk bir General tarafından bir yıl müddetle ve sıra ile üstlenilecektir.³⁴⁴

---

³⁴⁴ KKTC Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sayfası; <http://www.kkteb.eu/upload/pdf/13258.pdf>, T.C. Dış İşleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi; http://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa

EK-4**ABD BAŞKANI LYNDON B.JOHNSON'IN TÜRKİYE BAŞBAKANI İSMET İNÖNÜ'YE MEKTUBU (5 Haziran 1964)**

Sayın Bay Başbakan,

Türkiye Hükümetinin, Kıbrıs'ın bir kısmını askeri kuvvetle işgal etmek üzere müdahalede bulunmaya karar vermeyi tasarladığı hakkında Büyükelçi Hare vasıtasıyla Dışişleri Bakanlığından aldığım haber beni ciddi surette endişeye sevk etmektedir.

En dostane ve açık şekilde belirtmek isterim ki, geniş çapta neticeler tevhit edebilecek böyle bir hareketin Türkiye tarafından takip edilmesinin Hükümetinizin bizimle evvelden tam bir istişarede bulunmak hususundaki taahhüdü ile kabili telif addetmiyorum.

Büyükelçi Hare, görüşlerimi öğrenmek üzere kararınızı bir kaç saat tehir etmiş olduğunuzu bana bildirdi. Yıllar boyunca Türkiye'yi en sağlam şekilde desteklediğini ispat etmiş olan Amerika gibi bir müttefikin, bu şekilde neticeleri olan tek taraflı bir kararlar karşı karşıya bırakılmasının, Hükümetiniz bakımından doğru olduğuna hakikaten inanıp inanmadığınızı sizden sorarım.

Binaenaleyh, böyle bir harekete tevessül etmeden önce Birleşik Amerika Devletleri ile tam istişarede bulunmak mesuliyetini kabul etmenizi hassaten rica etmek mecburiyetindeyim. 1960 tarihli Garanti Antlaşması ahlakı gereğince böyle bir müdahalenin caiz olduğu kanaatinde bulunduğunuz intibaindayım. Bununla beraber, Türkiye'nin mutasavver müdahalesinin, Garanti Antlaşması tarafından sarahaten menedilen bir hal sureti olan taksimi gerçekleştirme gayesine matuf olacağı yolundaki anlayışımıza dikkatinizi çekmek zorundayım. Ayrıca, söz konusu Antlaşma, teminatçı Devletler arasında istişareyi gerektirmektedir. Birleşik Amerika, bu durumda, bilcümle istişare imkânlarının hiçbir şekilde tüketilmediği ve dolayısı ile tek taraflı harekete geçme hakkının henüz kabili istimal olmadığı kanaatindedir.

Diğer taraftan, Bay Başbakan, NATO vecibelerine de dikkat nazarınızı celbetmek mecburiyetindeyim. Kıbrıs'a vaki olacak Türk müdahalesinin, Türk-Yunan kuvvetleri arasında askeri bir çatışmaya müncer olacağı hususunda zihninizde en ufak bir tereddüt olmamalıdır. Dışişleri Bakanı Rusk Lahey'de yapılan son NATO Bakanlar Konseyi toplantısında, Türkiye ile Yunanistan arasında bir harbin "kelimenin tam manasıyla düşünülemez" olarak telakki edilmesi gerektiğini beyan etmişti.

NATO'ya iltihak, esası icabı olarak, NATO memleketlerinin birbirleriyle harp etmeyeceklerini kabul etmek demektir. Almanya ve Fransa, NATO'da müttefik olmakla yüzyıllık husumet ve düşmanlıklarını gömmüşlerdir; aynı şeyin Yunanistan ve Türkiye'den de beklenmesi gerekir. Ayrıca, Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahale Sovyetler Birliğinin meseleye doğrudan doğruya karışmasına yol açabilir. NATO müttefiklerinizin tam rıza ve muvafakatlari olmadan Türkiye'nin girişeceği bir hareket neticesinde ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı Türkiye'yi müdafaa etmek mükellefiyetleri olup olmadığını müzakere etmek fırsatını bulmamış olduklarını takdir buyuracağınız kanaatindeyim.

Diğer taraftan, Bay Başbakan, bir Birleşmiş Milletler üyesi olarak Türkiye'nin vecibeleri dolayısı ile de endişe duymaktayım. Birleşmiş Milletler Ada'da sulhu korumak için kuvvet temin etmiştir. Bu kuvvetlerin vazifesi zor olmuştur, fakat geçen son birkaç hafta zarfında, Ada'daki şiddet hareketlerinin azaltılmasında tedrici bir şekilde muvaffak olmuşlardır. Birleşmiş Milletler Arabulucusu henüz işini bitirmemiştir. Hiç şüphem yok ki, Birleşmiş Milletler üyelerinin çoğunluğu, Birleşmiş Milletler gayretlerini baltalayacak olan ve bu zor meseleye Birleşmiş Milletler tarafından makul ve barışçı bir hal tarzı bulunmasına yardım edebilecek herhangi bir ümidi yıkacak olan Türkiye'nin tek taraflı hareketine en sert şekilde tepki gösterecektir.

Aynı zamanda, Bay Başbakan, askeri yardım sahasında Türkiye ve Birleşik Devletler arasında mevcut iki taraflı Anlaşmaya dikkatinizi çekmek isterim. Türkiye ile aramızda mevcut Temmuz 1947 tarihli Anlaşmanın IV üncü maddesi mucibince, askeri yardımın, verilmiş maksatlarından gayri gayelerde kullanılması için, Hükümetinizin, Birleşik Devletlerin muvafakatini alması icap etmektedir. Hükümetiniz, bu şartı tamamen anlamış bulunduğunu muhtelif vesilelerle Birleşik Devletlere bildirmiştir. Mevcut

şartlar tahtında Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede Amerika tarafından temin edilmiş olan askeri malzemenin kullanılmasına Birleşik Devletlerin muvafakat edemeyeceğini size bütün samimiyetimle ifade etmek isterim.

Mutasavver Türk hareketinin fiili neticelerine gelince, böyle bir hareketin Kıbrıs Ada'sı üzerinde on binlerce Kıbrıslı Türkün katledilmesine yol açabileceği keyfiyetine en dostane bir şekilde dikkatinizi çekmek mecburiyetini hissediyorum. Tarafınızdan böyle bir harekete tevessül edilmesi, infiali mucip olacak ve girişeceğiniz askeri hareketin, himaye etmeye çalıştığınız kimselerin pek çoğunun toptan imhasını önlemeye yeter derecede müessir olması imkânsız olacaktır. Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin mevcudiyeti böyle bir faciayı önleyemez.

Sözlerimi pek fazla sert bulabilir ve bizim, Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin ilgisine karşı bigâne olduğumuzu düşünebilirsiniz. Durumun böyle olmadığını size temin etmek isterim. Gerek alenen, gerek hususi olarak, Kıbrıs Türklerinin emniyetini sağlamakta ve Kıbrıs meselesinin nihai hal tarzının, konuyla doğrudan doğruya ilgili tarafların rızasına dayanması hususu üzerinde ısrar etmekte gayret gösterdik. Amerika Birleşik Devletlerinin sizin lehinize yeter derecede faaliyet sarf etmediği hissini taşımanız mümkündür. Fakat herhalde bilirsiniz ki, politikamız Atina'da en sert şekilde infiale yol açmış, bizim aleyhimize orada nümayişler yapılmış, Amerika Birleşik Devletleri ile Başpiskopos Makarios arasında fikir münakaşası meydana çıkmıştır. Daha bir kaç hafta önce yaptığımız görüşme sırasında Dışişleri Bakanınıza da söylediğim gibi, Türkiye ile olan münasebetlerimize çok büyük bir değer veriyoruz. Sizi, kendisiyle temel ortak menfaatlerimiz olan büyük bir müttefik telakki ediyoruz. Sizin güvenlik ve refahınız Amerika halkı için ciddi bir alaka mevzuu olagelmiş ve bu alakanın sembolik şekilleri gösterilmiştir.

Biz ve Siz, komünist dünyasının ihtiraslarına karşı koymak üzere birlikte dövüştük. Bu tesanüt bizim için büyük bir mana taşımaktadır ve bunun, Hükümetiniz ve halkınız için de aynı derecede bir mana taşıdığını ümit ederim.

Kıbrıs ile ilgili olarak, Türk cemaatini tehlikeye maruz bırakacak herhangi bir hal tarzını desteklemeyi düşünmüyoruz. Nihai bir çözüm yolu bulmaya muvaffak olmadık, zira

bunun dünyadaki en girift meselelerden biri olduğu aşikârdır. Fakat Türkiye ve Kıbrıslı Türklerin menfaatleri konusunda ciddi şekilde alakadar olduğumuz ve alakadar kalacağımız hususunda sizi temin etmek isterim.

Nihayet, Bay Başbakan, en ciddi meseleyi, harp mı, sulh mu meselesini vazetmiş bulunuyorsunuz. Bu meseleler Türkiye ve Birleşik Amerika arasındaki iki taraflı münasebetlerin çok ötesine giden meselelerdir. Bunlar, sadece Türkiye ve Yunanistan arasında bir harbi muhakkak olarak tevhit etmekle kalmayacak, fakat Kıbrıs'a tek taraflı bir müdahalenin doğuracağı, önceden kestirilmeyen neticeler sebebiyle, daha geniş çapta muhasamata yol açabilecektir.

Sizin Türkiye Hükümetinin Başbakanı olarak mesuliyetleriniz var, benim de Birleşik Amerika Başkanı olarak mesuliyetlerim mevcuttur. Bu sebeple, en dostane şekilde size şunu bildirmek isterim ki, bizimle yeniden ve en geniş ölçüde istişare etmeksizin böyle bir harekete tevessül etmeyeceğinize dair bana teminat vermediğiniz takdirde, meselenin gizli tutulması hususunda Büyükelçi Hareke vaki talebinizi kabul etmeyecek ve NATO Konseyi ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin acilen toplantıya çağırılmasını istemek mecburiyetinde kalacağım.

Bu mesele hakkında sizinle şahsen görüşebilmemizin mümkün olmasını isterdim. Maatteessüf, mevcut Anayasa hükümlerimizin icabı dolayısıyla, Birleşik Amerika'dan ayrılamamaktayım. Teferruatlı müzakereler için siz buraya gelebilerseniz bunu memnuniyetle karşılarım. Genel barış ve Kıbrıs meselesinin akliselim ve sulh yoluyla halli hususlarında sizinle benim çok ağır bir mesuliyet taşımakta olduğumuzu hissediyorum. Bu itibarla, aramızda en geniş ve en samimi istişarelerde bulununcaya kadar sizin ve meslektaşlarınızın tasarladığınız her türlü kararı geri bırakmanızı rica ederim.³⁴⁵

Hürmetlerimle.

Lyndon B. Johnson

³⁴⁵ Anıl Çeçen, **Kıbrıs Çıkmazı**, Fark Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 2008, s.321-325, **Hürriyet Gazetesi**, (13 Ocak 1966),s.1

EK-5**T.C. BAŞBAKANI İSMET İNÖNÜ'NÜN ABD BAŞKANI LYDON B. JOHNSON'A CEVABI (13 Haziran 1964)**

Sayın Başkan,

5 Haziran tarihli mesajınızı Büyükelçi Hare'in delaletiyle almış bulunuyorum. Kıbrıs'ta Garanti Antlaşması gereğince ferdî hareket hakkını kullanma kararını arzunuz veçhile talik ettik. Mesajınıza hâkim olduğumu buyurduğunuz açık kalplilik ve dostluk hislerine dayanarak, ben de size cevabımda durumu ve düşündüklerimizi tam bir samimiyetle izaha çalışacağım.

Bay Başkan,

Mesajınız gerek yazılış tarzı, gerek muhtevası bakımından Amerika ile ittifak münasebetlerinde daima ciddi bir dikkat göstermiş olan Türkiye gibi bir müttefikinize karşı hayal kırıcı olmuş, ittifak münasebetlerine değinen muhtelif konularda önemli görüş ayrılıkları belirmiştir. Gerek bu ayrılıkların, gerek mesajın umumi havasının sadece çok sıkışık bir zamanda acele toplanmış mutalara dayanarak yapılmış iyi niyetli bir teşebbüsün telâşından doğmuş hususlardan ibaret olmasını yürekten dilerim.

İlk önce, Garanti Antlaşması icabı olarak Kıbrıs'a bir askeri müdahale zarureti görüldüğü zaman Birleşik Amerika ile istişare etmekte kusur ettiğimiz önemle belirtilmektedir. 1963 sonundan beri Kıbrıs'ta askeri müdahale ihtiyacı, bu seferle beraber, dördüncü oluyor. Başından beri bu konuda Amerika ile istişare ettik. 25 Aralık 1963'te ilk buhran patladığı vakit, Garantör Devletlerle temasa geçtiğimizde, derhal Amerika'yı haberdar ettik ve Amerika bize bu meselede kendisinin bir taraf teşkil etmediği cevabını verdi. Ondan sonra müdahale müzakeresini İngiltere ve Yunanistan ile yaptık ve bildiğiniz gibi 26 Aralıkta (1963) İngiliz komutası altında üçlü bir askerî idare kuruldu.

Londra Konferansının ve İngiliz-Amerikan müşterek tekliflerinin Makarios'un tutumu yüzünden akamete uğraması ve Ada'da Türklere tecavüzlerin devamı dolayısıyla Şubat (1964) ayında çok buhranlı günler geçirdik ve durumun vahametinden Amerika'yı

Ankara'yı ziyaret etmiş olan Mr.Ball vasıtası ile haberdar ettik. İngiliz-Amerikan tekliflerinin reddi ile hâsıl olan boşluk dolayısı ile Ada'da nizamı tesis için müdahalenin zaruretini anlattık ve her an müdahale mecburiyetinde kalacağımızı size bildirdik. Hatta sizden muayyen meseleler için teminatlar istedik. Bunlara müspet cevap verdiniz. Buna rağmen, bizden müdahale etmememizi istediniz ve Makarios'a Birleşmiş Milletlerde lüzumlu dersin verileceğini ve Türk hak ve menfaatlerinin tamamıyla korunmasını sağlayan bir plân hazırlandığını ifade ettiniz.

Bu talebinize uyduk; fakat Birleşmiş Milletlerde arzu edilen netice sağlanamadı. Üstelik Güvenlik Konseyinin kurulmasına karar verdiği Birleşmiş Milletler Kuvveti'nin teşkili birinci mesele halini aldı. İşte üçüncü defa müdahale ihtiyacı, 4 Mart (1964) Güvenlik Konseyi kararından sonra, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin teşekkül edip etmeyeceği hakikaten tereddüt uyandırdığı günlerde, Kıbrıs'taki tedhişçilerin cesareti artınca, tecavüzlerine karşı Türk cemaatini korumak için yeniden ortaya çıktı. Fakat Birleşmiş Milletler Kuvvetinin en kısa zamanda teşkil edileceğini bize temin ederek. Güvenlik Konseyi kararından sonra müdahale yapmamamızda ısrar ettiniz. Teşebbüsümüzü tekrar tehir ederek, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin vazife almasını bekledik.

Sayın Başkan,

Kıbrıs'taki mezalim devrinin, bütün tedbirleri tesirsiz kılan hususi bir karakteri vardır. Başından beri emniyeti korumak için yapılan müzakereler ve geçirilen muvakkat devreler, hepsi yalnız Makarios İdaresinin tecavüzünü ve tahribatını arttırmağa hizmet etmiştir.

Son defa Kıbrıs Hükümeti açıktan silahlanmaya başladı ve Birleşmiş Milletleri kendi zulmünü ve anayasa dışı idaresini takviye edecek yardımcı bir vasıta gibi farz etti. Birleşmiş Milletlerin Anayasa nizamını iade ve tecavüzleri durdurmak için salâhiyetlerinin ve müdahale niyetlerinin eksik olduğu aşikâr bir gerçek halini almıştır. Yunan Hükümetinin Kıbrıs idaresini nasıl teşvik ettiğini biliyorsunuz. Bu ahval içinde Kıbrıs'ta mezalimi durdurmak için bir müdahaleye mecbur olacağımızı Amerika'da sizin huzurunuzda konuşurken söyledik. La Haye'de Hariciye Nazırınıza böyle bir ihtimal için Amerika'nın bizi destekleyip desteklemeyeceğim sorduk, Bir cevap vermediniz. Kıbrıs'ta muhtelif vesilelerle müdahale istikrarını kaç defa, ne suretle geçtiğini hikâyet

etmiş oluyorum. Her defasında sizi haberdar ettik ve sizin iyice bildiğinizi tahmin ediyorum. Birleşik Amerika'nın ittifak manzumesi içinde hususi sorumluluğunu ve ittifak manzumesini mütesanit bir surette yürütebilmesi için ona ayrıca dikkatli ve yardımcı olmak lâzım geldiğini takdir ettiğimizi yüksek derecede yetkili memurlarınıza defaatle söylediğimi iyice hatırlarım.

Görüyorsunuz ki, sizi tek taraflı bir kararla karşı karşıya bırakmak istidadı bizde yoktur. Bizim şikâyetimiz, aylardan beri had bir surette ıstırapı içinde yaşadığımız bir meseleyi size anlatamamış olmamız ve Yunanistan'a iki müttefik arasında husule gelen haklı ve haksız durumda samimi ve ciddi bir vaziyet almamış olmanızdır.

Sayın Başkan,

Yine mesajınızda, Türkiye'nin münferiden harekete geçmeden önce, Antlaşma hükümleri mucibince diğer teminatçı iki devletle istişare etmek vecibesini tebarüz ettiriyorsunuz. Türkiye, bu vecibesini tamamıyla müdriktir. Altı aydan beri bu vecibenin icaplarını samimiyetle yerine getirdik. Fakat Kıbrıslı Rum sorumlularının, Milletlerarası Antlaşmaları ayaklar altına almaları karşısında Türkiye'nin bu gidişe son verme çarelerinin müştereken araştırılması için Yunanistan'a yaptığı teşebbüsleri bu devlet neticesiz bırakmakla kalmayıp, bilakis Kıbrıslı Rum sorumluların hukuk ve insanlık dışı fiillerini savunmuş ve hatta onları teşvik etmiştir.

Yunanistan Hükümeti bizzat kendisi dahi, imzaladığı Milletlerarası Antlaşmaların artık mer'iyette olmadığını resmen beyan eylemekten çekinmemiştir. Bu husustaki çeşitli misaller, zamanında Dışişleri Bakanlığı'na yazılı ve şifahî olarak tafsilâtı ile bildirilmiştir.

Teminatçı Devletlerden İngiltere Hükümeti ile de devamlı istişare vecibemizi yerine getirdik. Birçok hallerde İngiltere Hükümeti ile birlikte Kıbrıs Hükümeti nezdinde, Anayasa düzenini ihyaya matuf müşterek teşebbüslerde bulunduk. Fakat maalesef bu teşebbüsler Kıbrıslı Rum sorumluların menfî tutumları yüzünden hiç bir müspet netice vermedi.

Görüyorsunuz ki Türkiye, diğer Teminatçı iki Devletle devamlı istişare ve gerektiğinde müşterek hareket etme imkânlarını ciddiyetle aramıştır. Bu durumda, Türkiye'nin

münferiden harekete geçmeden evvel diğer Teminatçı iki Devlet ile istişare etmek vecibesini yerine getirmediği iddia edilebilir mi?

Türkiye'ye samimiyetle ve sadakatle yerine getirdiği istişare vecibesini hatırlatmağa lüzum hisseden Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin, imzaladığı Antlaşmaları reddeden Yunanistan'a Milletlerarası Hukukun temeli olan "pacta sunt servanda" kaidesine riayet zarureti hatırlatması icap etmez mi? 15 gün evvel bizzat Sayın Dışişleri Bakanınız tarafından "American Law Institute" da irad edilen nutukta en belîğ bir tarzda "bekanın temeli" olarak vasıflandırılan bu kaide bugün maalesef NATO müttefikimiz Yunanistan ve Kıbrıs'taki Rum sorumlular tarafından hiçe sayılmaktadır.

Sayın Başkan,

Mesajınızda zımnen belirttiğiniz gibi, Garanti Antlaşmasının 4 üncü maddesi hükümleri, üç teminatçı devlete, antlaşma hükümlerinin ihlâli halinde, antlaşma ile ihdas edilen düzeni tekrar kurmak münhasır maksadile, müştereken, bu mümkün olmadığı takdirde de, münferiden harekete geçmek hakkını vermektedir. Garanti Antlaşması, bu anlayış bütün mümzi taraflarca paylaşılarak imzalanmıştır. Nitekim Türkiye ve Yunanistan'ın o zamanki Dışişleri Bakanları arasında 19 Şubat 1959 tarihinde Londra'da imzalanmış olan "Gentlemen's Agreement" da bu müşterek anlayışın bir delilidir.

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler Teşkilâtına Kıbrıs Cumhuriyeti, bütün milletlerarası taahhüt ve vecibeleri Teşkilâtın üyelerince bilinerek ve hiç bir itiraza uğramadan kabul edilmiştir. Buna ilâveten, Kıbrıs hakkında 4 Mart 1964 tarihli karara müncer olan Güvenlik Konseyi müzakereleri sırasında birçok temsilciler arasında Amerika Birleşik Devletleri Temsilcisi de Birleşmiş Milletlerin, Milletlerarası Antlaşmaları iptal veya tadil yetkisi bulunmadığını açıkça beyan etmiştir.

Mesajınızın, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi Ada'yı taksim gayesi ile vuku bulacağı kanaatinde olduğuna dair ifadelerini büyük bir hayret ve derin bir üzüntü ile karşıladım. Hayretim, Türkiye'nin niyetleri ile ilgili olarak size temin edilen mutaların defaatle tarafımızdan ilân edilmiş olan gerçeklerden nasıl bu kadar uzak kalabilmiş bulunmasından doğmaktadır. Üzüntümün sebebi ise, şimdiye kadar Milletlerarası Hukuka, taahhütlerine ve vecibelerine mutlak sadakatini, ABD Hükümetinin yakinen

bildiği çeşitli ahvalde fiilî deliller ile ispat etmiş bulunan Türkiye'nin dış siyasetinin temelini teşkil eden bu prensipten ayrılabileceğinin müttefik ABD Hükümetince düşünülebilmüş olmasıdır.

Sizi en kesin ve açık bir surette temin etmek isterim ki, eğer Türkiye bir gün Kıbrıs'a askeri müdahale ızdırabında bırakılırsa, bu, tamamıyla milletlerarası Antlaşmaların hükümlerine ve gayelerine uygun olarak yapılacaktır.

Bu münasebetle, Bay Başkan, kararınızın tehirinin tabiatıyla Garanti Antlaşması 4 üncü maddesinin Türkiye'ye verdiği haklara hiç bir suretle hanel getirmedeğini belirtmeme müsaade buyurunuz.

Bay Başkan,

Mesajınızda NATO taahhütlerine temas ederek, NATO müttefiklerinin birbirlerine karşı harp etmemelerinin NATO'nun ruhunu teşkil ettiğini, Kıbrıs'a bir Türk müdahalesinin Türk-Yunan silâhlı kuvvetleri arasında çarpışmalara münker olacağını ifade ediyorsunuz.

İfadelerinizin birinci kısmı ile tam mutabakat halindeyim. Fakat NATO müttefiklerinin birbirleriyle imzaladıkları Milletlerarası Antlaşmalara, yekdiğerinin ahdî haklarına, karşılıklı vecibelerine riayet mükellefiyetleri de, ittifakın aynı derecede hayatî önemde bir icabıdır. Yekdiğerine karşı ahdî vecibelerini, taahhütlerini istediği zaman reddeden devletlerarasında bir ittifak tasavvur edilebilir mi?

Türkiye'nin milletlerarası antlaşmalarda tasrih edilmiş ve hak ve vecibelerine uygun olarak Kıbrıs'a müdahalesi halinde bir Türk-Yunan harbinin çıkacağı hakkında izhar eylediğiniz endişeye gelince, Türkiye Kıbrıs'a karşı "askerî harekete" münhasıran antlaşmaların tasrih ettiği şartlar ve gayeler için tevessül edecektir. Bu itibarla Sayın Dean Rusk'ın gayet yerinde olarak "gayrı kabili tasavvur" (diye) tavsif ettiği Türk-Yunan harbi ancak, Yunanistan'ın Türkiye'ye tecavüzü halinde vuku bulabilir. Müdahale halinde bizim düşüncemiz, teminatçı Devletler sıfatıyla Yunanistan ve İngiltere'yi Kıbrıs'ta anayasa düzenini ihya amacıyla fiilî işbirliğine davet etmektir. Davetimize ve ahdî taahhütlerimize rağmen Yunanistan, Türkiye'ye tecavüz ederse,

hâsıl olacak neticelerin sorumluluğu Türkiye'ye atfedilebilir mi? Ümit etmek isterim ki, bu hususlara Yunan Hükümetinin dikkatini ehemmiyetle çekmiş bulunuyorsunuz.

Mesajınızın, Kıbrıs'ta girişeceği bir hareket neticesinde Sovyetlerin müdahalesine maruz kaldığı takdirde, NATO müttefiklerinin Türkiye'yi müdafaa mükellefiyetleri hususunda tereddüt izhar eden kısmı, NATO İttifakının mahiyeti ve temel prensipleri bakımından aramızda büyük görüş farkı olduğu intibahını vermektedir. İtiraf edeyim ki, bu, bizim için büyük bir teessür ve ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. NATO Müttefiklerinin herhangi birine yapılacak tecavüz, tecavüz eden tarafından tabiatıyla daima haklı gösterilmeye çalışılacaktır. NATO'nun bünyesi, mütecavizin iddialarına kapılacak kadar zayıfsa, hakikaten tedaviye muhtaç demektir.

Bizim anlayışımıza göre, Atlantik Antlaşması, üye devletlere taarruza uğrayan üyeye derhal yardım etmek vecibesini yüklemektedir. Her üye devletin takdirine bırakılmış olan husus, bu yardımın sadece mahiyet ve vüs'atidir. Şayet diğer üyeler, Sovyet müdahalesine maruz kalan NATO üyesinin haklı olup olmadığı, müdahaleyi kendi hareketi ile tahrik edip etmediği gibi hususları münakaşaya kalkışsınlar ve münakaşa neticesine göre yardım mükellefiyetleri olup olmadığının tespiti cihetine giderlerse, NATO İttifakının temel direkleri sarsılmış ve manası kalmamış olur. Yardım vecibesinin manası olabilmesi için, bu vecibenin maruz kalınan tecavüzle birlikte derhal doğması gerekir. Bunun içindir ki, Kuzey Atlantik Antlaşmasının 5 inci maddesi, bir üyeye karşı girişilen tecavüzü bütün üye devletlere karşı girişilmiş addetmekte ve lüzumlu göreceklere harekete hemen tevessül etmek suretiyle kendilerine tecavüze uğrayan tarafa yardım etmek vecibesini yüklemektedir.

Bu münasebetle şu noktayı da belirtmekte fayda görüyorum: Kıbrıs'la ilgili antlaşmalar, değil 1963 Aralık ayı olaylarının patlak vermesinden sonra, hatta Kıbrıs devletinin kurulmasından evvelki devreden de önce, daha Birleşmiş Milletlerde mesele müzakere safhasında iken, bu müzakerelere muvazi olarak NATO Konseyinin tasvibinden geçmiştir. Hatırlanacağı üzere, Ada'daki durum ve Kıbrıs'ın statüsü bakımından Antlaşmaların meşruiyete mesnet olmaya devam ettiği, bundan 3 hafta evvel Lahey'de NATO Bakanlar Konseyi toplantısında da teslim edilmişti. Hal böyle iken taraflardan birinin aşikâr surette Ada'da hukuk dışı hareketleri neticesi bu antlaşmalar ihlâl edilince, sanki mer'iyetten düşmüşler gibi, Türkiye'nin mezkûr antlaşmaya dayanan haklarından

ve vecibelerinden tegafül edilmek manası çıkmaktadır. Yani, bu temayüle göre, hâdisе çıkmadığı müddetçe Antlaşmalar mer'idir, aksi halde hükümden düşmüş sayılmaktadır. Böyle bir hukukî anlayışın benimsenmemesi gerektiğinde benimle birleşeceğinize ve Türkiye'nin hiç bir surette indî addedilmeyecek bir hareketi dolayısı ile hâsıl olacak durumda onun, NATO İttifakı çerçevesinde korunması husususun bir şüphe konusu olabileceği görüşüne katılmayacağınıza inanıyorum. Aksi bir düşünce tarzı, yalnız hukuk mefhumunu ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51 inci madde hükümlerini red ve inkârla kalmaz.

Mesajınızda, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler üyesi sıfatı ile mükellefiyetleri bakımından endişe izhar ediliyor. Paylaşmadığım bu endişenin esassız olduğunu söylersem, bilhassa şu sebeplerle, eminim ki, bana hak vereceksiniz: Türkiye kuruluşundan beri Birleşmiş Milletlerin en sadık bir kaç azasından biri olmakla temayüz etmiştir. Türk Milleti Birleşmiş Milletler Yasası prensiplerinin korunmasını kanını da dökerek yerine getirmiş bir millettir. Teşkilâtın aksamadan çalışabilmesini teminen, malî imkânlarının en sıkışık olduğu zamanlarda dahi onu, manen olduğu gibi, maddeten de büyük fedakârlıklar pahasına desteklemekten geri kalmamıştır. Hükümetimin Birleşmiş Milletlere bağlılığı ve ona gösterdiği itibar, son defa Garanti Antlaşmasının kendisine tanıdığı sarîh yetki ve imkâna rağmen, Güvenlik Konseyinin 4 Mart 1964 tarihli kararını kabul etmesi ve bu karara öncelik tanınması ile de meşhûr olmaktadır. Şayet Birleşmiş Milletlere Ada'da mevdu vazife, mesajınızda kaydedildiği gibi, tedricen başarılı bir şekilde yürütebilmiş olsa idi, bugün sizi ve beni bu derece endişeye sevkeden bir durum tahassür etmezdi. Hâlbuki Birleşmiş Milletlerin Ada'daki faaliyeti zulüm idaresini durduramamıştır. Son bir kaç hafta içinde nisbî bir sükûn görülmesi, ancak Rumların yeni hazırlıklarının başlangıcıdır. Mahsur köyler devam ediyor. Birleşmiş Milletlerin Kuvvetleri Türkleri teskin ederken, Rumların mahsullerini kaldırmalarını sağlıyorlar. Türklerin, mahsullerini kaldırabilmeleri için Rumların sakin durmalarını temin etmiyor ve Rum tecavüzlerine seyirci kalıyorlar. Hayatî ehemmiyeti haiz olan bu teferruat yüksek ıttılınıza gelmeyebilir. Ama biz, her gün bu faciaların hikâyesi içinde yaşıyoruz.

Sayın Başkan,

Kıbrıs davasının takibinde hakem ve idareci mevkiinde bulunan müttefiklerimiz esaslı bir hatadan davayı kurtaramamışlardır. Kıbrıs faciası, Kıbrıs Cumhuriyetinin antlaşmaları iptal ederek ve Anayasayı kaldırmak gibi tasmin edilmiş politikasından çıkmıştır. Emniyet tesisi, Kıbrıs Hükümetinin üstünde bir otoritenin işlemesiyle mümkündür. Hâlbuki Kıbrıs'ta emniyet tesisi için, Kıbrıs Hükümetinin razı olabileceği bir tedbirle çare bulunmaya çalışılıyor. İngiliz idaresi, İngiliz-Amerika teklifleri ve nihayet Birleşmiş Milletler İdaresi, hep bu sakat temel üzerine kurulmuştur ve netice olarak Makarios'un razı olabileceği her tedbir en az olarak kısır kalmış, umumi olarak zulmü ve tecavüzü arttırmıştır.

Sayın Başkan,

Takip buyurduğunuz politikanın Yunanistan'da infial yaratmış olmasını, bana karşı olarak gösteriyorsunuz. Yunanistan Kıbrıs meselesinde Antlaşmaları tamamıyla iptal edinceye kadar her suretle tesir etmeye çalışacak bir mizaçta ve yoldadır. Biz, müttefiklerimize haklı davalarımız için ızdıraplarımızı anlatamıyoruz. İnfial nümayişlerinden istifade aramamıza da mizacımız elverişli olmuyor. Sizi temin ederim, ızdırabımız derindir; haklı durumumuzu anlatamıyoruz ve sizin, meseleye lâyük olduğu ehemmiyeti verip bu meselenin bünyesinde sakladığı tehlikeleri önlemek için bütün gayretinizi ve otoritenizi kullanmanız lâzım geldiğini kabul ettiremiyoruz. Fransa ile Almanya arasındaki düşmanlığın bırakılması güzel bir misal. Fakat biz, bu imtihanı, bütün Anadolu'yu yangın yerine çeviren mezalimden sonra Yunanlılarla dostluk kurmak suretiyle 40 sene evvel geniş ölçüde geçirmiş bir milletiz.

Sayın Başkan,

Vazifelerini, haklarını bilen bir millet olarak ittifak manzumesi içinde bulunuyoruz. Kıbrıs davasının antlaşmalara riayet edilmek suretiyle hallinden başka bir gaye takip etmiyoruz. Yardımcı olursanız, Amerikan milletinin tabiatında bulunan adalet hissini kudretli otoritenizle tatbik ettirirseniz meselenin halli mümkündür.

Sayın Başkan,

A.B.D.'nin Türkiye ile olan münasebetlerine atfettiği kıymeti belirten ifadeleriniz ve Türk Milleti hakkındaki güzel sözleriniz için teşekkürlerimi sunarım. Kıbrıs meselesi

üzerinde sizinle görüşmek üzere Amerika'ya gitmekten bahtiyar olacağım. 17 Haziran'da (1964) Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplanacaktır. Bu arada NATO Genel Sekreteri Mr.Dirk Stikker'in memleketimize ziyareti vuku bulacaktır. Ayrıca, arabulucu Mr. Tuomioja da Genel Sekretere raporunu verecektir. Bu inkişaflarla yeni bir vaziyet hasıl olabilir. 20 Haziran'ı takip eden günlerde sizce uygun görülecek bir tarihte size mülâki olmak üzere seyahate çıkmaklığım mümkün olacaktır.

Kıbrıs meselesi hakkında tebellür etmiş düşünce ve tasavvurlarınız mevcut ise, bunları bana şimdiden bildirmeniz, Washington'a bunlar üzerinde imâli fikrederek hazırlıklı gitmem bakımından çok faydalı olacaktır.

Bu mesajımı size göndermek üzere iken, Mr.G.Ball'un Ankara'ya vaki ziyaretinde kendisi ile yaptığımız açık, faydalı ve ümit verici görüşmelerden duyduğum memnuniyeti bu vesileyle belirtmek isterim.³⁴⁶

Saygılarımla.

İsmet İnönü

---

³⁴⁶ M.Emin Değer, **Oltadaki Balık Türkiye**, Otopsi Yayınları, Dokuzuncu Baskı, İstanbul, 2007, s. 552-599

EK-6

MAKARİOS'UN GİZİKİS'E GÖNDERDİĞİ MEKTUP

Sayın Yunanistan Cumhurbaşkanı Fedon Gizikis'e

Atina Lefkoşa, 2 Temmuz 1974.

Sayın Başkan,

Büyük bir üzüntüyle sorumluluğu Yunanistan Hükümetine ait olduğuna inandığım Kıbrıs'taki bazı kabul edilmez durum ve olayları gözler önüne sermek zorundayım. General Grivas'ın Kıbrıs'a kaçak olarak gitmesinin, Atina'daki bazı çevrelerin desteği ve daveti üzerine gerçekleştiğine dair söylenti ve kanıtlar var. Ne var ki ilk geldiği günden itibaren, Milli Muhafız Kuvvetlerinde görev yapan Yunanlı subaylarla görüşüp, onların da desteğiyle sözde Enosis için savaşarak, yasa dışı bir örgüt kurmak için faaliyete geçtiği kesindir. Ve Kıbrıs için birçok kötülüğün kaynağı olan, "EOKA-B" cinayet şebekesini kurdu. Yurtseverlik örtüsü altında ve Enosis sloganlarıyla, siyasal ve bir sürü başka cinayet işleyen bu örgütün faaliyeti bellidir. Yunanlı subaylar tarafından meydana getirilen ve denetlenen Milli Muhafız Ordusu içindeki "EOKA-B"nin üyeleri kendi kendilerine, övücü, "Enosis taraftarları" ve "Enosis Cephesi" adlarını da aldılar.

Birçok kere, yasadışı ve ulusal çıkarlarımıza zararlı, iç cephede bölünmelere ve uyumsuzluklara yol açıp, Kıbrıs Hellenizmini iç savaşla karşı karşıya getiren, bir örgütün neden Yunanlı subaylar tarafından desteklendiğini kendi kendime sormuşumdur. Ve aynı şekilde, birçok kez, bu desteğin ne oranda Yunan Hükümeti tarafından onaylandığını yine kendi kendime sormuşumdur. Bu sorularına mantıklı bir cevap bulabilmek için, değişik fikir ve varsayımları gözden geçirdim. Ne var ki hiçbir cevap mantıklı bir temele dayanmıyordu. İnkâr edilemeyecek tek olaysa, Yunan subayları tarafından "EOKA-B "ye sağlanan destektir. Ada'nın değişik bölgelerindeki ordugâhlar çevrelerindeki bölgelerde, Grivas ile "EOKA-B "nin lehine propaganda yapılıyor. Belli ve inkâr edilmez bir başka olaysa,"EOKA-B" nin canice faaliyetini destekleyen Kıbrıs'taki Yunan basınının, Atina'dan mali yardım gördüğü ve izleyeceği çizginin Yunan İstihbarat Teşkilatı (KİP) ve 2. Genelkurmay bürosu tarafından saptandığıdır.

Yunan hükümetine, bazı subayların tutum ve davranışlarından dolayı şikâyetle bulunduğum her seferinde, bana bunların Kıbrıs'tan geri çağrılmaları için isimleriyle ve işledikleri suçları belirterek, ihbar etmemi istedikleri doğrudur. Bunu yalnız bir sefer yaptım. Böyle bir harekette bulunmak benim için üzücüdür. Ne var ki kötülükler böyle bir muamele karşısında düzelmiyor. Önemli olan kötülüğün sonuçlarını düzeltmek değil, kötülüğün kökünü sökmektir.

Sayın Başkan, kötülüğün kökünün çok derin olduğunu ve Atina'ya kadar vardığını söylemekle üzüntü duyuyorum. Kıbrıs Hellenizminin, acı meyvelerini bugün tatmakta olduğu, kötülük ağacının, gelişmesini sağlayan bakımı Atina'da yapılıyor. Daha da açık olmak için Yunanistan'daki, üyelerin, "EOKA-B" tedhiş örgütünün hareketlerini destekleyip yönelttiklerini söylüyorum. Milli Muhafız Kuvvetlerinde görevli Yunanlı subayların da yasadışı, komplo ve başka kabul edilmez durumlara karışmaları böylece açıklanıyor. Askeri rejimin suçluluğunu, "EOKA-B" yöneticilerinin üstünde bulunan belgeler ispatlıyor. Milli Merkez tarafından, bu örgütün bakımı için bol miktarda para yollanıyordu. Grivas'ın ölümünden ve onunla beraber Ada'ya gelen kumandan Karasu'nun geri çağrılışından sonra, başkanlık için emirler veriliyordu, yani genel olarak her şey Atina'dan yönetiliyordu. Bu belgelerin gerçekliği tartışma konusu yapılmaz; çünkü bunlar tarafından daktiloya alınmış olan yazılarda bile, elle yapılmış düzeltmeler var ve yazanın yazma stili de bellidir. Belirtici olarak böyle bir belgeyi buraya ekliyorum.

Her Yunan hükümetiyle işbirliği yapmanın hem ülkem hem de benim için milli bir görev olduğunu birçok kere açıklamışımdır. Milli çıkar, Atina ile Lefkoşa'nın barışçıl ve sıkı işbirliğini şart koşuyor. Yunanistan'da hangi hükümet olursa olsun, benim için anavatanın hükümeti olduğundan onunla işbirliği yapmam gerekiyor. Askeri rejimlere karşı özel bir sempatim olduğu söylenemez, özellikle bu durumda bile işbirliği konusundaki ilkemden caymadım.

Sayın Başkan, Yunanistan hükümetinin adamlarının bana karşı devamlı komplo hazırlamalarının ve daha kötüsü, Kıbrıs Hellenizmini bir iç savaş aracılığıyla yıkıma itmelerinin, beni ne kadar üzdüğünü umarım anlıyorsunuzdur. Atina'dan uzanan ve benim varlığımı ortadan kaldırmayı amaçlayan eli, birçok kereler görüp hissetmişimdir.

Ne var ki Milli çıkarlar uğruna sessizliğimi gene korudum. Kıbrıs Kilisesinde büyük bunalımlara yol açıp, sonra da görevlendirilen üç Piskopos'a hâkim olan kurnaz kötü niyetin de doğum yeri yine Atina'dır. Bu konuda hiç bir açıklamada bulunmadım. Yalnızca bütün bunlar niye diye düşünüyorum. Ve eğer bunun Kıbrıs'ta sürmekte olan dramdan tek acı çeken ben olsaydım, Yunan hükümetlerinin rolü ve sorumluluğu konusunda yine susacaktım. Ama bundan tüm Kıbrıs Hellenizmi etkilediği zaman ve Atina'nın emri üzerine Milli Muhafız kuvvetlerinde görevli Yunan subayları, "EOKA-B"yi, siyasal cinayetleri ve genel olarak devletin dağılmasını da içeren, canice siyasetinde destekledikleri zaman sessizliğe ve saklanmalara yer yoktur.

Kıbrıs'taki devlet temellerini yıkma çabalarında Yunanistan hükümetinin sorumluluğu büyüktür. Kıbrıs devleti ancak Enosis durumunda dağılmalıdır. Yunanistan Hükümeti, Milli Muhafız sorununa karşı takındığı tutumla, Kıbrıs Devleti'nin üstüne bir siyaset uyguladı. Birkaç ay önce, Milli Muhafız Kuvvetlerinin Genel Kurmay'ı özel okullarda eğitilip daha sonra askerlikleri süresince subay yapılması düşünülen yedek subay adayları listesini Kıbrıs Cumhuriyeti'nin onayına sunmuştur. Bakanlar Kurulu, listede yer alan 57 adayı onaylamadı. Genel Kurmay bu durumdan bir yazı ile haberdar edildi. Buna rağmen, Atina'nın talimatı üzerine Genel Kurmay, kanunun kendisine verdiği Milli Muhafız'daki tüm subayları atama yetkisine dayanarak, Bakanlar Kurulunun bu kararına hiç bir önem vermedi. Keyfi ve bağışık bir tutum takınan Genel Kurmay, Kıbrıs Hükümetinin kararına aldırmadan ve yasaları çiğneyerek, onaylanmayan adayları subay okuluna kaydetti. Yunan hükümetine bağlı olan Milli Muhafız Kuvvetleri Genel Kurmay'ın bu tutumunu tamamen kabul edilmez sayıyorum. Milli Muhafız Kıbrıs Devleti'nin bir organıdır ve Atina değil, Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından denetlenmelidir. Yunanistan-Kıbrıs birleşik savunma bölgesi teorisinin duygusal yönü var. Ne var ki gerçekte durum değişiktir. Milli Muhafız Kuvvetleri bugünkü yapısı ve üyelerinin niteliği yüzünden amacından sapmış yasadışı hareketlerde bulunan kişilerle, Devlet'e karşı komploların hazırlandığı merkez ve "EOKA B"yi destekleyen kaynak haline gelmiştir. Bu konuda, son zamanlarda artmış olan, "EOKA-B"nin tedhiş faaliyetleri süresince, Milli Muhafız Kuvvetlerine ait araçların, silahlarla birlikte tutuklanması söz konusu olan kişileri güvenlik içinde taşıdıklarını söylemem yeter' herhalde. Milli Muhafız Kuvvetleri'nin bu sapmasından da Yunanlı subaylar

sorumludur. Bunlardan bazıları "EOKA-B" faaliyetine tepeden tırnağa kadar karışmış durumdalar. Tabi ki bundan da Milli Merkez'in sorumluluğu olmadığı söylenemez.

Yunan hükümetinin bir işareti üzerine bu üzücü durum sona erebilirdi. "EOKA-B" belgelerinde kanıtladığı gibi bakımı ve gücü için gerekli olanakları Atina'dan sağladığından, Milli Merkez şiddetin sona erdirilmesi için emir verebilirdi. Ne var ki Yunan hükümeti böyle bir harekette bulunmamıştır. Bu kabul edilmez durumun bir başka işareti olarak da, son zamanlarda Atina'da kilise ve Kıbrıs Büyükelçiliği de dâhil olmak üzere başka binaların duvarlarında, benim aleyhime ve "EOKA-B"nin lehine yazıların yerelması gösterilebilir. Suçluları tanınmasına rağmen Yunan hükümeti, bunların yakalanıp cezalandırılması için hiç bir gayret sarf etmemiştir. Böylelikle "EOKAB" lehine yapılan propagandaya da göz yummuş oluyordu.

Söyleyecek çok şeyim var Sayın Başkan, ama sanıyorum ki sözü daha fazla uzatmaya lüzum yok. Sözlerimi bitirirken de, düştüğü durumdan dolayı, Kıbrıs halkının ona olan güveni yitirdiği Milli Muhafız Kuvvetlerini yeni temeller üstünde yeniden düzenleyeceğimi bildirmek istiyorum. Askerlik süresinin tavanını azaltıp, ulusal bir tehlike karşısında görevini yerine getiremeyecek duruma getirdiğimi belirtebilirsiniz.

Burada açıklamak istemediğim nedenlerden dolayı bu görüşe katılmıyorum. Ayrıca Milli Güvenlik Muhafız Kuvvetlerinde görev yapan Yunanlı subayların geri çağrılmalarını rica ediyorum. Bu subayların Milli Muhafız Kuvvetlerinde kalıp, onları yönetmeye devam etmeleri halinde Lefkoşa-Atina ilişkileri zarar görebilir. Bununla beraber eğer, Kıbrıs Silahlı Kuvvetlerinin yeniden düzenlenmesinde görev almak üzere Kıbrıs'a eğitici subay ve askeri danışman gönderirseniz mutluluk duyacağım. Umarım bu arada, Atina, tarafından "EOKA-B" faaliyetine son vermek için gerekli emirler verilmiştir, çünkü eğer bu örgüt kesin şekilde dağılmazsa yeni bir şiddet ve cinayet dalgası görülebilir.

Sayın Başkan, Kıbrıs'ta uzun zamandan beri sürmekte olan içler acısı durumu belirlemek için birçok üzücü şeyi içten kelimelerle anlatmak zorunda kaldığım için üzgünüm. Ne var ki, her zaman göz ününde bulundurduğum ulusal çıkarlar, böyle bir şey zorunlu kılıyordu.

Yunanistan hükümeti ile işbirliğini kesmek niyetinde değilim. Ne var ki, benim Yunanistan'ın Kıbrıs'a atadığı vali değil, Helenizmin büyük bir bölümünün seçtiği önder olduğum anlaşılmalı. Ulusal Merkezin bana " karşı tavrı buna göre ayarlanmalıdır.

Bu mektubun içeriği gizli değildir.³⁴⁷

Makarios

---

³⁴⁷ Pierre Oberling, **Bellapais'e Giden Yol**, (çev.: Mehmet Erdoğan), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1988, , s.209-213, Süleyman Koç, **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar**, 1.baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul,2005, s.507-511, <http://www.atukad.org.tr/index.asp?orta=makaleoku.asp&id=24>

EK-7**BM GENEL KURULU'NUN 3212 SAYILI KARARI (1 Kasım 1974)**

Genel Kurul;

Kıbrıs sorununu inceledikten sonra, Milletlerarası Barış ve Güvenlik için tehdit olan Kıbrıs buhranının devam etmesinden ötürü ciddi kaygılanarak,

Bu buhranın Birleşmiş Milletlerin amaç ve prensiplerini uyarınca gecikmeksizin barışçı yollarla çözümü gereğini göz önünde bulundurarak;

1. Bütün Devletleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve bağlantısızlık siyasetine saygı göstermeye ve bu devlete karşı bütün eylem ve müdahalelerden kaçmaya çağırır.

2. Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki bütün yabancı askeri kuvvetlerin ve yabancı askeri varlığın ve personelin süratle geri çekilmesini ve bu devlete yönelik yabancı müdahalelerin durdurulmasında ısrar eder.

3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasa sisteminin Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarını ilgilendiren bir sorun olduğunu düşünür.

4. Genel Sekreter'in iyi mesaisiyle iki toplum temsilcileri arasında eşitlik esası uyarınca ilişkilerin ve görüşmelerin başlamasını uygun bulur ve bu ilişki ve görüşmelerin, bunların temel ve meşru haklarına dayalı karşılıklı olarak Kabul edilebilir bir siyasi çözüme serbestçe ulaşılması amacıyla devam etmesini diler.

5. Bütün göçmenlerin güvenlik içinde evlerine dönmeleri gerektiğini düşünür ve ilgili tarafları bu amaca yönelik acil tedbirler almaya çağırır.

6. Bu kararın uygulanması ve böylece Kıbrıs Cumhuriyeti'ne temel hakkı olan bağımsızlık, egemenlik ve ülke bütünlüğünün sağlanması amacıyla gerekli olduğunda

görüşmeler dâhil olmak üzere diğer çabaların Birleşmiş Milletler çerçevesinde gerçekleştirilmesi umudunu açıklar.

7. Genel Sekreter'den Kıbrıs halkının her kesimine Birleşmiş Milletler İnsancıl yardımını sağlamaya devam etmesini rica eder ve bütün devletleri bu çabaya katkıda bulunmaya çağırır.

8. Bütün tarafların gerekli olduğunda güçlendirilebilecek olan Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü ile tam olarak işbirliği yapmaya devam etmelerini ister.

9. Genel Sekreterden ilgili taraflara iyi mesaisini sunmaya devam etmesini rica eder.

10. Genel Sekreter'den bu kararı Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunmasını rica eder.³⁴⁸

---

³⁴⁸ Süleyman Koç, **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar**, I.baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.241

EK-8**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ’NİN 367 SAYILI
KARARI (12 Mart 1975)**

Güvenlik Konseyi;

Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti’nin şikâyeti üzerine, Kıbrıs’taki durumu gözden geçirerek, Genel Sekreterin raporunu ve ilgili tarafların açıklamalarını dinleyerek, Kıbrıs’taki bunalımın devamından derin şekilde kaygı duyarak, daha önceki kararlarını ve özellikle Genel Kurulun 1 Kasım 1974 tarihinde oybirliğiyle almış olduğu 3212 sayılı kararını onaylanan 13 Aralık 1974 tarihli ve 365 sayılı kararını hatırd tutarak,

Kararların uygulanması yönünde gelişme olmadığını kaydederek,

1. Bütün Devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti’nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve bağlantısızlığına saygı göstermeye davet eder ve onların yanı sıra ilgili taraflardan da Ada’nın egemenliğini, bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve bağlantısızlığını, toprak bütünlüğünü ve bağlantısızlığını tehlikeye düşürebilecek her hareketten olduğu kadar, Ada’nın bölünmesi ya da diğer herhangi bir devletle birleştirilmesi yolundaki girişimlerden kaçınmalarını acilen talep eder;

2. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bir parçasının “bir Federe Türk Devleti” olacağını ilan eden 13 Şubat 1975 tarihli tek taraflı kararı, hedefi siyasi bir hal şeklinde ve karşılıklı olarak Kabul edilecek bir anayasal düzenin kurulmasını öngören bir çözüme serbestçe ulaşmak, devam etmesi gereken iki toplum temsilcileri arasındaki eşitlik esasına dayanan görüşmelerin devamına halel getirebileceğini üzüntüyle karşılar ve tarafların, ilgili Birleşmiş Milletler kararlarının uygulanmasına halel getirmiş veya getirebilecek bütün tek taraflı hareketlerin karşısında, endişesini ifade eder.

3. Yukarıda 2inci paragrafta atıfta bulunulan kararın, Kıbrıs sorununun, nihai siyasi çözümüne ilişkin bir önyargı teşkil etmediğini teyit eder ve deklarasyonun amacının bu olmadığını kaydeder.

4.Güvenlik Konseyi'nin 365(1974) sayılı kararı ile onaylanmış bulunan 3212 Sayılı Genel Kurul Kararının bütün bölüm ve hükümlerinin acilen ve etkili bir biçimde uygulanmasını talep eder.

5. 3212 sayılı Genel Kurul Kararının 4üncü paragrafında söz konusu olan, iki toplum temsilcileri arasındaki görüşmelerin yeniden başlamasına yardımcı olmak üzere, yeni çabaların gösterilmesini gerekli addeder,

6. Buna göre, Genel Sekreter'den Kapsamlı görüşmelerin karşılıklı anlayış ruhu ve itidal içinde kendi şahsi himayesi ve uygun olduğu ölçüde idaresi altında yeniden başlamasını, yoğunluk kazanmasını, ilerleme kaydetmesini ve bu amaçla, üzerinde anlaşmaya varılacak yeni yöntemler altında tarafları toplayarak, kendisini bu yolda tarafların hizmetine amade kılmasını rica eder.

7. İki toplum temsilcisinden bu yeni dostane teşebbüs görevinin ifası zamanında Genel Sekreterle yakın işbirliğinde bulunmalarını ve görüşmelerine şahsen yüksek bir öncelik vermelerini talep eder.

8. Bütün ilgili taraflardan, iki toplum temsilcileri arasındaki görüşmeleri tehlikeye sokabilecek her harekettten kaçınmaları ve bu görüşmelerin başarısı için lüzumlu havanın yaratılmasını kolaylaştıracak adımlar atmalarını talep eder.

9.Genel Sekreter'den bu kararın uygulanmasında kaydedilen ilerlemelerden Güvenlik Konseyi'ni haberdar kılmasını ve uygun göreceği zamanda ve her halükarda, 15 Haziran 1975 tarihinden önce Güvenlik Konseyine rapor vermesini rica eder.

10. Konu ile faal şekilde ilgili kalmaya karar verir.³⁴⁹

---

³⁴⁹ Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü, Yarını, Harp Akademileri Yayını, Mayıs 1995, İstanbul, s. EK-A

EK-9**KKTC’NİN KURULUŞ BİLDİRGESİ (15 Kasım 1983)**

15 Kasım 1983

Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi, sabah saat 09.00’da yaptığı olağanüstü toplantıda KUZHEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ’NİN “Kuruluş” ve “Bağımsızlık” Bildirgelerini oybirliği ile onaylar ve tüm dünyaya ilan eder.

KIBRIS TÜRK FEDERE DEVLETİ MECLİSİ’NİN 15 KASIM 1983 TARİHLİ KURULUŞ KARARI VE BAĞIMSIZLIK BİLDİRİSİ:

KKTC’nin kuruluşu ile ilgili olarak onaylanan Kuruluş Kararı:

“Kıbrıs Türk Halkının özgür iradesini temsil eden,

Doğuştan hür ve eşit olan bütün insanların hür ve eşit yaşamlarına inanan,

Bu inanç içinde, Kıbrıs Türk halkının kendi kaderini tayin etme hakkını 17 Haziran 1983 tarihli kararıyla dünyaya ilan etmiş olan,

İrk, milli menşe, dil ve din gibi farklılara dayalı olarak insanlar arasında ayırım gözetilmesini, her türlü sömürgeciliği, ırkçılığı, baskı ve tahakkümü reddeden;

Kıbrıs’ta, Doğu Akdeniz’de, Orta-Doğu’da ve dünyada tam bir barış ve istikrarın, özgürlüğün, insan haklarının egemen olmasını isteyen;

Kıbrıs Adasındaki iki halkın kendi milli benliklerini koruyarak, kendi kesimlerinde huzur ve güven içinde yaşamaya ve kendi kendilerini yönetmeye hakları olduğuna inanan;

Aynı Ada'da yan yana yaşamaya mecbur bulunan bu iki halkın aralarındaki bütün sorunları, eşit düzeyde müzakerelerle, barışçı adil ve kalıcı bir çözüme ulaşmalarının mümkün ve zorunlu olduğu görüşüne sınıksız bağlı bulunan;

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının iki eşit halk arasında ortaklığın bir federasyon çatısı altında yeniden kurulmasını ve sorunların çözülmesini engellemeyip, kolaylaştırabileceğine kani olan;

İki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaşıcı bir politika ile çözülmesi için BM Genel Sekreteri'nin gözetimi altında, eşit düzeyde müzakereler yürütülmesini yürekten dileyen ve önerilmiş bulunan zirve toplantısının bu açıdan yarar sağlayacağına inan Meclisimiz,

KIBRIS TÜRK HALKI ADINA,

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve "Bağımsızlık Bildirisini" onaylar.³⁵⁰

---

³⁵⁰ KKTC Cumhuriyet Meclisi Resmi İnternet Sitesi; <http://www.cm.gov.nc.tr/index.php?kspage=2148>

EK-10**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN 541 SAYILI
KARARI (17 Kasım 1983)**

Güvenlik Konseyi;

Kıbrıs Dışişleri Bakanı'nın beyanını dinledikten;

Kuzey Kıbrıs'ta bağımsız bir devlet kurmayı amaçlayan Kıbrıs Türk makamlarının 15 Kasım 1983 tarihli ilanından duyulan ciddi endişeyi kaydettikten;

Bu ilanın Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ilişkin 1960 antlaşmasına ve 1960 Garanti Antlaşmasına ters düştüğünü addettikten;

Bir "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" kurma teşebbüsünü geçersiz addettikten ve bunun Kıbrıs'taki durumun kötüleşmesine yardımcı olacağını dikkate aldıktan;

365(1974) ve 367(1975) kararlarını yeniden teyit ettikten;

Genel Sekreteri'nin deruhte ettiği İyi Niyet Görevine dayalı bir çözüme olan ihtiyacın bilincinde olduğunu belirttiikten;

Kıbrıs'tan BM Barış Gücüne devam eden desteğini teyit ettikten;

Genel Sekreter 17 Kasım 1983 tarihli beyanı kaydettikten sonra;

1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir bölümünü bölmeye yönelik Kıbrıs Türk makamlarının ilanını kınar.

2. Yukarıda belirtilen ilan hukuken geçersiz sayar ve geri alınması çağrısında bulunur.

3. 365(1974) ve 367(1975) kararlarının erken ve etkili bir şekilde uygulanmaları çağrısında bulunur.

4. Kıbrıs'ta mümkün olan en erken zamanda, adil ve kalıcı bir çözümün bulunabilmesi için Genel Sekreterin İyi Niyet Görevini devam ettirmesini talep eder.

5. Bütün tarafları, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ile İyi Niyet Görevinde tam işbirliği yapmaya çağırır.

6.Bütün Devletlere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına toprak bütünlüğüne ve bağlantısızlığına saygılı olmaları için çağrıda bulunur.

7. Bütün Devletlere ve Kıbrıs'taki iki topluma, durumu kötüleştirecek herhangi bir eylemden kaçınmaları için çağrıda bulunur.

8.Genel Sekreterden, Güvenlik Konseyini tam bilgili kılmasını talep eder.³⁵¹

---

³⁵¹ H.Fikret Alasya, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1987, s.195-196

EK-11**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN 550 SAYILI
KARARI (11 Mayıs 1984)**

Güvenlik Konseyi;

Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti'nin talebi üzerine Kıbrıs'taki durumu inceleyip;
Kıbrıs Cumhurbaşkanının beyanını dinledikten;
Genel Sekreter'in raporunu (S/16519) dikkate aldıktan;
365(1974), 367(1975), 541(1983) ve 544(1983) sayılı kararlarını anımsattıktan;
Kararların ve özellikle 541(1983)sayılı kararın uygulanmasından dolayı derin
üzüntü belirttikten;

Kıbrıs'ın işgal altındaki bölgesinde meydana gelen ve 541(1983) sayılı karara
ters düşen ayrımcı eylemlerden, örneğin Türkiye ile yasal bakımdan geçersiz olan
KKTC arasında sözde büyükelçi teatisi, yapılması beklenen Anayasa referandumu ve
seçimi ve söz de bağımsız devletin ve Kıbrıs'ın taksimi pekiştirmeyi amaçlayan diğer
eylemler veya eylem tehditlerinden dolayı duyulan ciddi endişeyi kaydettikten;

Maraş'ın sakini olmayan kişilerin yerleşimine açılacağına ilişkin tehditlerden
duyulan derin endişeyi belirttikten;

Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücüne devam eden desteğini yeniden teyit
ettikten sonra;

1. 541(1983) sayılı kararını yeniden teyit eder ve bu kararın acilen ve sonuç elde
edilecek şekilde uygulanmasını talep eder.

2. Türkiye ve Kıbrıs Türk Liderliği arasındaki göstermelik büyükelçi teatisi de dâhil
olmak üzere tüm ayrılıkçı eylemleri kınar ve bu fiilleri yasal olarak geçersiz ve
yapılmamış ilan eder ve derhal geri alınmasını talep eder.

3. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olarak takdim edilen ve ayrılıkçı eylemlerle kurulan
göstermelik devleti tanınamaları için bütün devletlerle yapılan çağrıyla yine tekrarlar.

4. Bütün devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne, birliğine ve bağlantısızlığına saygı göstermeye davet eder.
5. Magosa'nın Yeni Şehir Bölgesi'ne (Maraş) asıl sakinlerinden başka kişilerin yerleştirilmesi yolundaki girişimleri kabul edilmez olarak farz eder ve bölgenin BM denetimine aktarılmasını talep eder.
6. Kıbrıs'taki BM Barış Gücü'nün statüsüne veya yerleşimine müdahale yolundaki her teşebbüsü Birleşmiş Milletler Kararlarına aykırı bir hareket olarak kabul eder.
7. Genel Sekreterden Güvenlik Konseyi'nin 541(1983) sayılı kararının süratle uygulanmasını ileriye götürmesini talep eder.
8. Genel Sekretere tevdi edilen iyi niyet görevini yeniden niyet görevi çerçevesinde işbirliği yapmaya çağırır.
9. Bütün tarafları, Genel Sekreterle iyi niyet görevi çerçevesinde işbirliği yapmaya çağırır.
10. 541(1983) sayılı karar ile şimdiki kararın uygulanmamaları halinde acil ve uygun tedbirler almak için durumu takip etmeye karar verir.
11. Genel Sekreterden bu kararın uygulanmasını ileriye götürmesini ve gelişmeler gerektirdikçe bundan sonra Güvenlik Konseyi'ne rapor sunmasını talep eder.³⁵²

---

³⁵² Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü, Yarını, Harp Akademileri Yayını, Mayıs 1995, İstanbul, s. EK-C

EK-12**KIBRIS'IN KRONOLOJİSİ (1983'E KADAR)****M.Ö. 1320- M.S. 1572**

M.Ö.1320-M.Ö.1200: Hitiler Kıbrıs'a egemen olmuştur.

M.Ö.1200-M.Ö.722: Çeşitli deniz kavimleri adaya egemen olmuştur.

M.Ö.722-M.Ö.569: Asurlular adaya egemen olmuştur.

M.Ö.569-M.Ö.525: Mısırlılar adaya egemen olmuştur.

M.Ö.525-M.Ö.333: Persler adaya egemen olmuştur.

M.Ö.333-M.Ö.323: Makedonyalılar adaya egemen olmuştur.

M.Ö.323-M.Ö.62: Ptolemeler ve Antigonlar adaya egemen olmuştur.

M.Ö.62: Kıbrıs'ta Roma egemenliği başlamıştır.

M.S.46: Romalılar St. Paul önderliğinde Hıristiyanlığı Kıbrıs'ta yaymaya başlamıştır.

395: Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmış ve Kıbrıs'ın yönetimi Bizanslılara geçmiştir.

649: Emeviler adanın güneyini işgal etmiştir.

964: Bizanslılar, tekrar adanın tamamına hakim olmuştur.

1191: İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard, 3. Haçlı seferi sırasında Kıbrıs'ı ele geçirmiş ve Templar Şövalyeleri'ne satmıştır. Adadaki isyanı bastıramayan şövalyeler, adayı İngilizlere geri vermiştir. İngilizler de adayı Kudüs eski Kralı Guy de Lusignan'a satmıştır.

1192-1489: Lüzinyanlar Kıbrıs'a egemen olmuştur.

1426: Memluklar; Kıbrıs'ı vergiye bağlamıştır (Kıbrıs'ta Osmanlı egemenliğine kadar bu vergi devam etmiştir).

1489-1571: Venedikliler Kıbrıs'a egemen olmuştur.

1571: Kıbrıs'ta Osmanlı egemenliği başlamıştır.

1573-1941

1796: Rigas Ferrasos isimli Rum, ilk Megalo Idea haritasını hazırladı.

1814: Rusya'nın Odessa şehrinde Megalo idea örgütü Filiki Eteriya kuruldu.

1821: Mora'da Yunan isyanı çıktı ve bu isyan Mısır donanması tarafından bastırıldı.

1821: Filiki Eteriya lideri Kıbrıs'a gelerek isyan hazırlığı yaptı, fakat başarılı olamadı.

1830: Yunanistan Edirne Antlaşması ile bağımsız oldu.

1869: Süveyş Kanalı açıldı ve İngiltere Kıbrıs ile yakından ilgilenmeye başladı.

1876: Filiki Eteriya örgütü dağıtıldı.

1881: Yüzyıl önce çoğunlukta olan adadaki Türk nüfus, üçte bire geriledi.

1894: Megalo Idea'yı amaç edinen Etniki Eteriya örgütü, Yunan subayları tarafından kuruldu.

1830-1919: Yunanistan Osmanlılardan toprak olarak %524 oranında genişledi.

1922: Yunanistan Batı Anadolu'dan çıkararak, 1830'a göre %273 oranında genişlemiş olduğu topraklara geri çekildi.

1 Temmuz 1878: Geçici olmak ve toprak mülkiyeti Osmanlılarda kalmak koşuluyla, Kıbrıs İngiltere'ye devredildi.

1892: Adada, 9 Rum ve 3 Türk'ten oluşan Kavanin Meclisi kuruldu.

21 Ekim 1931: Kıbrıslı Rumlar, Enosis için ayaklandı. İngilizler çok sert önlemler alarak ayaklanmayı bastırdı.

1931-1942: İngilizler, adada siyasi etkinlikleri yasakladı.

1942-1958

1942: Kıbrıs Türklerinin en önemli yayın organı olacak olan Halkın Sesi gazetesi yayın hayatına başladı.

23 Nisan 1944: Dr. Fazıl Küçük, KATAK'tan ayrılarak Milli Parti'yi kurdu.

1945: Kıbrıslı Türk İşçiler, Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu altında birleşti.

1946: Türkiye'de, Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti kuruldu.

1947: Tüm Rum partilerinden görevlendirilen temsilciler, Londra'ya giderek Enosis isteğinde bulundu. Kıbrıslı Türkler ise, iki yıl içinde iki büyük Enosis karşıtı miting gerçekleştirdi.

1948: Kıbrıs sorununu bir milli davaya dönüştürmeyi amaçlayan Kıbrıs Türk Kültür Derneği Türkiye'de kuruldu.

1949: Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu altında KATAK, Milli Parti, Çiftçiler Birliği ve Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu birleşti.

1950: Bütün dünyada kolonilerin tasfiyesi eğilimi yaygınlaşınca AKEL ve Ortodoks Kilisesi yoğun bir kampanyaya girişti ve bir "plebisit" düzenledi. Rumların Enosis'i kabul etmesine rağmen, İngilizler bu kararı tanımadı.

18 Ekim 1950: Makarios Kıbrıs Rum Başpiskoposu seçildi.

16 Ağustos 1954: Yunanistan, Kıbrıs'a "Self-Determinasyon" hakkı verilmesi için BM'ye başvurdu. BM bunu reddetti. Türkiye Hükümeti, ilk kez Rum ve Yunanlılara sözlü tepki gösterdi.

1 Nisan 1955: Yunan Subayı Grivas komutasında ve Makarios'un desteğinde, Enosis'i gerçekleştirmeyi amaçlayan EOKA örgütü kuruldu.

29 Ağustos 1955: Türkiye, Kıbrıs sorununa taraf olmayı ilk kez kabul etti ve görüşlerini Londra Konferansı'nda sundu. Böylece resmen soruna taraf oldu.

1957: NATO, arabuluculuk görevini üstlenince, EOKA geçici olarak ateşkes ilan etti. İngiltere, çözüm arayışına katkıda bulunması amacıyla Makarios'u serbest bıraktı.

1957: Rauf Denktaş, Kıbrıs Türk kurumları Federasyonu Başkanı seçildi.

2 Eylül 1957: 9 Eylül Cephesi örgütü, örgütün yöneticilerinin bulunduğu evde bir patlama olması sonucu dağıldı.

15 Kasım 1957: Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi tarafından, ileride TMT'nin çekirdeği olacak olan pasif mukavemet teşkilatı niteliğinde bir örgüt kuruldu. Dr. Küçük ve Denktaş, Ankara'ya giderek Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'dan silahlı bir direniş örgütü için destek istedi. EOKA eylemleri durmayınca, Zorlu, Genelkurmay'a gerekli talimatı verdi. Özel Harp Dairesi Başkanı Tümgeneral Daniş Karabelen, Binbaşı İsmail Tansu'yu planları yapmak ve Kıbrıs'a gönderilecek subayları belirlemekle görevlendirdi.

27-28 Ocak 1958: Liseli Türk öğrencilerin Taksim lehinde Lefkoşa'da yaptığı yürüyüş, İngilizler tarafından sert bir şekilde engellendi. İngiliz ve Türkler arasında çıkan çatışmalar bütün adaya yayıldı.

1958: Türkiye'de bir ay içinde Taksim lehinde 53 miting gerçekleştirildi ve olaylar protesto edildi.

Mayıs 1958: Binbaşı İsmail Tansu'nun hazırladığı plana uygun olarak, Yarbay Rıza Vuruşkan, Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) Lideri Bozkurt olarak, banka müfettişi kılığında üç subayla birlikte Kıbrıs'a gitti.

19 Haziran 1958: İngiliz Başbakanı Harold Mac Millan, Kıbrıs'ın İngiliz Milletler Topluluğu içinde kalmasına, fakat Türkiye ve Yunanistan'la da bağlara sahip olmasına dayalı bir tasarı sundu.

1 Ağustos 1958: Yarbay Vuruşkan, TMT'nin kuruluşunu tamamladı. TMT, Rumlar geniş kapsamlı saldırılarına başlayana kadar silahlı eylemde bulunmadı.

1959-1973

11 Şubat 1959: Türkiye ve Yunanistan, bağımsız bir devlette Kıbrıs halklarının durumunu belirleyen Zürih-Antlaşması'nı imzaladı.

19 Şubat 1959: Zürih Antlaşması, Londra Antlaşması adı altında Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve adadaki iki halkın liderleri tarafından tekrar imzalandı. Böylece Kıbrıs, iki halkın ortak egemenliğinde ve yönetiminde, üç ülkenin de garantörlüğünde bir ada haline geldi. Ayrıca taraflarca Garanti ve İttifak Antlaşmaları da imzalandı.

16 Ağustos 1960: Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası yürürlüğe sokularak Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edildi.

1961-1963: Rum liderliği, Türkleri adadan çıkararak Enosis'i gerçekleştirmeyi öngören, siyasi ve askeri aşamaları içeren geniş kapsamlı Akritas Planı'nı hazırladı.

30 Kasım 1963: Makarios, on üç maddelik anayasa değişikliği önerisi sundu.

21 Aralık 1963: EOKA, Akritas Planı'nın silahlı eylem safhasını uygulamaya koydu.

22-26 Aralık 1963: "Kanlı Noel" adı verilen bu haftada Rumlar, birçok Türk'ü öldürdü, yüzlerce Türk'ü yaraladı ve Küçük Kaymaklı Köyü'ndeki Türklerin evlerini kullanılmaz hale getirdi.

27 Aralık 1963: Bir İngiliz komutasında üç garantör ülkenin askerleri "Barışı Koruma Kuvveti" adı altında adada göreve başladı.

30 Aralık 1963: Rumların saldırılarının durduğu yere, Lefkoşa'nın Türk ve Rum kesimlerini ayıran Yeşil Hat çizildi.

Ocak 1964: Londra'da, üç garantör ülke ve adadaki toplum liderlerinin katıldığı bir konferans düzenlendi; fakat olumlu bir sonuç alınmadı.

Ocak 1964: Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran antlaşmaları tek yönlü olarak feshettiğini açıkladı.

4 Mart 1964: BM Güvenlik Konseyi, Kıbrıs Hükümeti'nden, şiddeti ve kan dökülmesini önleyecek kararlar almasını istedi. Bu tarihten sonra Rum Yönetimi, Kıbrıs Hükümeti olarak tanınmaya başladı.

14 Mart 1964: Kontrolü Kıbrıs Hükümeti'ne verilen BM Barış Gücü Ada'da göreve başladı.

Mayıs 1964: Makarios ağır silahlar satın aldı ve zorunlu askerlik yasası çıkartarak Rum personel sayısını arttırdı. Bunun üzerine TBMM, Haziran'da adaya çıkartma yapmak kararı aldı. ABD Başkanı Johnson, Türkiye Hükümeti'ne ağır ifadeler bulunan bir mektup gönderdi. İnönü, çeşitli nedenlerle çıkartmadan vazgeçti.

6-11 Ağustos 1964: Rumlar, Türklere karşı tekrar saldırıya geçti. Tillirga, Mansura ve Koççira bölgelerinden kaçan Türkler, Erenköy'e sığındı. Buradaki Türkler, büyük bir

direnişe başladı. 8-11 Ağustos'ta Türk uçakları, Erenköy'deki Rum birliklerini bombaladı. 11 Ağustos'ta ateşkes ilan edildi.

21 Nisan 1966: Patris isimli Rum Gazetesi, Akritas Planı'nın büyük kısmını yayınladı.

21 Nisan 1967: Yunanistan'da darbe oldu ve askeri cunta yönetimi ele geçirdi.

Eylül 1967: Yunanistan ve Türkiye arasında Kıbrıs ile ilgili görüşmeler yapıldı; ancak bir sonuç çıkmadı.

15 Kasım 1967: Rumlar, Boğaziçi ve Geçitkale köylerine saldırarak 26 Türk'ü öldürdü ve 230 Türk'ü tutsak etti. Bunun üzerine TBMM, 24 Kasım'da adaya çıkartma yapmak kararı aldı.

23 Kasım 1967: Türk çıkartma birlikleri Mersin'den yola çıktı. Fakat Yunanistan, adadaki 13.000 askerini geri çekmeyi ve 1959 antlaşmalarını tanımayı kabul edince Demirel birlikleri yarı yoldan geri döndürüldü.

Eylül 1971: Yunan Cuntası'nın görevlendirdiği Grivas, adaya çıkarak EOKA-B'yi kurdu ve Makarios'a cephe aldı. Bu örgüt, Enosis'in hemen gerçekleşmesini öngörüyordu.

1974-1983

2 Temmuz 1974: Makarios, adadaki Yunan subaylarının geri çekilmesi ve EOKA-B'nin dağıtılması isteğini içeren bir mektubu Yunan Cuntası'na yazdı.

15 Temmuz 1974: Yunan subayları ve EOKA-B militanları adada darbe yaptı. AKEL ile EDEK partileri yanlıları katledildi. Yaklaşık 2000 Rum öldürüldü, Makarios, İngiliz üsleri aracılığıyla Malta'ya kaçtı. EOKA-B militanı Nikos Sampson, Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'na getirildi. Aynı gün, Türk hükümeti, gizlice, 20 Temmuz'u çıkartma günü olarak belirlendi ve askeri hazırlıklar başladı.

17 Temmuz 1974: Ecevit, İngiltere'ye gitti. İngiltere Başbakanı Wilson'a ortak müdahale teklifinde bulundu ve İngiliz üslerinden TSK'nın yararlanabilmesi isteğini sundu. Wilson bunları reddetti.

18 Temmuz 1974: ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in yardımcısı Sisco Londra'ya gelerek Ecevit ile görüştü. Müdahaleden vazgeçmesi için Ecevit'in şartlarını öğrendi ve bunları Yunanlılar ile görüşmek üzere Atina'ya hareket etti.

19 Temmuz 1974: Sabah hareket emrinin gelmesiyle Türk çıkartma birlikleri Mersin'den gemilerle hareket etti. Bu arada Yunan Cuntası, Ecevit'in tüm önerilerini reddetti.

20 Temmuz 1974: Sabah saat 01.45'te Sisco, T.C. Başbakanlığı'na geldi. 48 saat içinde

bir ABD formülü getirebileceğini söyledi ve müdahaleden vazgeçilmesini istedi. Ecevit, bunu reddetti ve 05.05'te kalkan ilk jet uçağıyla Türk amfibi harekâtı başladı.

21 Temmuz 1974: Türk jetleri ve üç Türk muhribi, Türk Hava ve Deniz Kuvvetleri arasındaki koordinasyon eksikliği nedeniyle birbiriyle muharebe etti. Sonuçta TCG Kocatepe battı ve bu geminin personelinden 54 kişi şehit oldu.

22 Temmuz 1974: İkinci çıkartma birliği olan 39. Tümen adaya çıktı ve havadan inmiş olan birlikle birleşti. 17.00'de ateşkes ilan edildi. Türk birlikleri, Lapta-Girne-Lefkoşa üçgeni içerisinde Cenevre Görüşmeleri'nin sonucunu beklemeye başladı.

23 Temmuz 1974: Yunanistan'da cunta karşıtı güçler bir darbe yaptı ve demokratik yönetime geri dönüldü. İki gün sonra Karamanlis, başbakan olarak göreve başladı ve ateşkesi ilan etti.

26 Temmuz 1974: Karamanlis, ülkesini NATO'nun askeri kanadından çıkardı.

25-30 Temmuz 1974: Türkiye, Yunanistan ve İngiltere adanın durumunu Cenevre'de görüştü. Sonuçta Cenevre Protokolü imzalandı.

6 Ağustos 1974: Türk Birlikleri, Rumların ateşkesi uymamasını gerekçe göstererek Lapta'yı ele geçirdi.

8 Ağustos 1974: Üç garantör ülke Dışişleri Bakanları'nın yanı sıra Kıbrıs Türk Halkı Lideri Rauf Denktaş ve Kıbrıs Rum Halkı Lideri Glafkos Klerides'in katıldığı 2. Cenevre Görüşmeleri başladı. Rum ve Yunanlılar, buradaki tüm önerilerini görülmeden reddetti.

12 Ağustos 1974: Rumlar, adadaki Ayakebir köyüne saldırarak buradaki Türkleri katletti.

14 Ağustos 1974: Türkler, 2. Cenevre Görüşmeleri'nden çekildi ve Barış Harekâtı'nın ikinci safhası başladı. Aynı gün Rumlar, Atlılar köyünde bulabildikleri tüm Türkleri (57 kişi) kurşuna dizdi. Ayrıca Muratağa ve Sandallar köylerindeki tüm Türkleri (89 kişi) öldürerek çukurlara gömdü ve Baf'ta beş Türk'ü öldürdü.

15 Ağustos 1974: Rumlar Taşkent, Tatlısu ve Terazi köylerinden 50 Türk'ü kurşuna dizdi.

16 Ağustos 1974: Türk birlikleri Lefke-Lefkoşa-Magosa hattını çizdi. 19.00'da ateşkes yürürlüğe girdi. Bu arada Rumlar Baf, Larnaka ve Limasol'un çeşitli köylerindeki 100'e yakın Türk'ü öldürdü.

17 Ağustos 1974: Türk birlikleri gerilla saldırıları düzenleyen Rum askerlerinden Karpaz Yarımadası'nı arındırdı. Son olarak, ateşkes ihlallerini gerekçe göstererek Yeşilirmak bölgesinde mahsur kalan Türkleri kurtardı.

1 Kasım 1974: BM Genel Kurulu aldığı kararda iki toplumun eşitliğini kabul etti ve "Kıbrıs Hükümeti"nden söz etmeyerek iki toplum liderinin, eşitlik esasıyla, Kıbrıs Sorunu'na siyasi bir çözüm bulmaları için görüşmeye davet etti.

5 Şubat 1975: Harekât nedeniyle ABD Türkiye'ye ambargo koydu.

13 Şubat 1975: Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi, çok partili demokratik sisteme geçmek ve eşitlik temelinde bir federasyon oluşturmak için gerekli federe birimlerden Türk kanadını oluşturmak amacıyla Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan etti.

31 Temmuz-2 Ağustos 1975: Viyana'da yapılan toplumlararası görüşmeler sonucu Nüfus Mübadelesi Antlaşması imzalandı. İsteyen Rum ve Türkler kuzeyden güneye ya da güneyden kuzeye geçirildi.

12 Şubat 1977: Denктаş ve Makarios, 4 maddelik bir ilke antlaşması imzaladı. Buna göre iki toplumlu ve iki bölgeli federal sistem toplumlar tarafından kabul edildi ve federasyon esaslarının görüşülmeye başlayacağı bildirildi.

1977: Makarios öldü ve Kıbrıs Rum toplumu liderliğine Kyprianou getirildi.

19 Mayıs 1979: Denктаş ve Kyprianou 10 maddelik bir doruk anlaşması imzaladı ve toplumlararası görüşmelerde 1977 Denктаş-Makarios antlaşmasının esas alınmasını kabul etti.

1979-1983: Rumlar, iki kesimli ve iki toplumlu federasyonla bağdaşmayan savlar öne sürdü.

13 Mayıs 1983: BM Genel Kurulu, aldığı kararla, Rumların egemenliklerini kuzeye yayması ve Rum göçmenlerin kuzeye geri dönmesi gerektiğini bildirdi.

15 Kasım 1983: Kıbrıs Türk Halkı, "self-determinasyon" hakkını kullanarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilan etti.³⁵³

³⁵³ <http://www.biyotarih.com/?p=307> Biyografi ve Tarih sayfası 01.01.2010